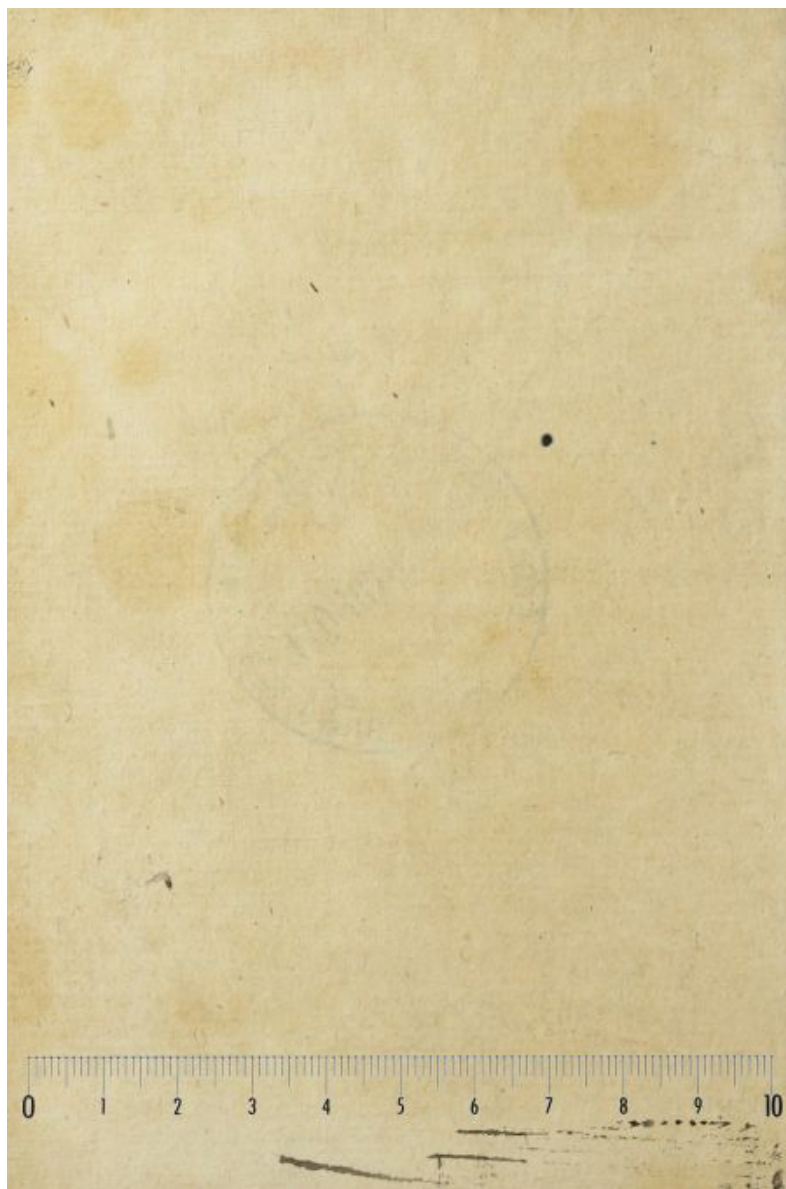


**Lemnius, Levinus . Levini Lemnii
medici zirizæi, De habitu et
constitutione corporis, quam Græci
krasin, triviales complexionem
vocant, Libri II. Omnibus quibus
secunda valetudo curæ est, apprime
necessarii: ex quibus cuique proclive
erit corporis sui conditionem,
animique motus, ac totius
conservandæ sanitatis rationem ad
amussim cognoscere. Nunc vero ab
innumeris mendis, quibus passim
scatebant, vindicati, fromaq[ue]
commodiore in lucem editi. Cum
indice rerum & verborum
copiosissimo.**

*Francofurti : typis Nicolai Hofmanni, sumptibus
hæredum Jacobi Fischeri. M. DC. XIX., 1619.*

Cote : BIU Santé Pharmacie RES 11927 (2)



2
LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZÆI,
DE HABITV ET CONSTITV-
TIONE CORPORIS, QVAM GRÆCI
νεβητιν, Triviales COMPLEXIONEM
vocant,

LIBRI II.

*Omni*bus quibus secunda valetudo cura est, apprime
necessarii: ex quibus cuique proclive erit corporis sui
conditionem, animique motus, ac totius conseruan-
da sanitatis rationem adamussim cognoscere.

Nunc vero ab innumeris mendis, quibus passim
scatebant, vindicati, formaq; com-
modiore in lucem editi.

Cum INDICE Rerum & verborum
copiosissimo.

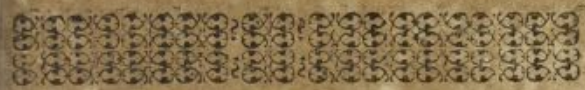


FRANCOFVRTI

Typis NICOLAI HOFMANNI, sumptibus
hæredum Iacobi Fischeri.

M. DC. XIX.





SPECTATISSIMIS
COSS. CORNELIO OGKE-

RO INTEGERRIMO AC CANDORIS EXIMIÏ VIRO, PETRO NICOLAIDÆ VIRO INDUSTRIO, AC PRÆTER INSIGNEM ERUDITIONEM ADMINISTRANDÆ REIPUBL. OBEUNDISQUE FUNCTIONIBUS TRIBUNITIIS PERITISSIMO, DENIQUE ORDINI

Senatorio cum primis illustri, cæterisque

Ciuiibus magistratui obsequen-

tissimis, L. Lemnius

S. P. D.



Ici vix queat viri spectatiss. quo sit affectu, qua animi propensione erga Ciuitatem hanc, eiusque ciues ac municipes vester Lemnius; partim quod prima vita lucisque huius auspicia in hac sit consequutus; partim quod inter illos versetur, qui quum sint humanitatis studiis abunde imbuti, tum suos literarum monumentis, omnique rerum co-

†. 2. gnt.

gnitione sedulo institui curant. Hoc siquidem potissime cuique civium est in votis, eoque omnis eorum spectat conatus atque industria, ut quos heredes instituunt, non tam opum splendore, rerumque fortuitarum affluentia quam doctrina ac morum integritate illustres prestare pergant. Quae res haecenus effecit, ut civitas Zirizæa in maximis calamitatibus quas toties perpeffa est, inconcussa substiterit. Siquidem clarissimi Senatus auctoritate & consilio fulta, nulla sui parte labefactari luxarique visa est: aut si quid detrimenti acceperit, si qua iactura aut clades illata sit (ut nemo non aliquo incommodo vel vrgetur vel afficitur) confestim viri consulares summa cura parique animorum consensu resarciunt, instaurantque omnia, atque in integrum collapsa restituant. Quum enim Magistratus munus sit atque officium strenue suas obire partes, civium commodis prospicere, optimam civitatis statum moliri, luxata instaurare, fulcire nutantia, inclinata erigere, collapsa in gradum reponere, obitor:

Cōn-

EPISTOLA DEDICAT.

Cōsulere in mediū, & rebus succurrere fessis
Omnia in antiquam correctā reponere sedē:

Nulla sui parte in his perficiendis cessant
viri politici; omnia inculpate magistratus
exsequitur, suisque muniis ordo Senatorius
præclare fungitur. Tamen enim maligna
sit, parumque fida navium statio, portusque
incommodus, nec ullus propemodum extero-
rum concursus & negotiatio, ipseque Oceanus
tanta quotannis adferat dispendia, ut in-
credibili sumptu novæ subinde, atque in im-
mensum erigenda sint aggerum moles, qui-
bus fluctibus obnituntur, ac maris ferociam
retundunt; alacri tamen atque infracto a-
nimo omnibus obsistunt, sartaque tecta, ut
dicitur, perficiunt. Siquidem penes eum Con-
sulem qui ex tribunitia potestate, plebis
curam tutelamque suscipit, consistit hac rei
agraria præfectura. Is sibi asciscit ex patri-
ciis Septem viros ut municipales collegas ac
consultores, qui quod patriæ commodis con-
sulunt, voce gentilitia He imradt nominā-
tur, Hi, quum res poscit, per totius insule
ambitum devecti longe lateque exporrectos
aggerum tractus, incurva littora, sinus im-

Heim.
patriā
natale fo-
lum Ger-
manis o-
lym. sua-

bat, cuius mensos cataraclas, aqueductus, portus, o-
 Tacitus rasque maritimas omnes alacriter perlu-
 meminit strant: ac siquid dissipatum sit ac conuulsum
 libro dehu marisque violentia concussum dissiliit, acri-
 ins gentis moribus. ter instant, omnibusque instaurandis vigi-
 Philippi ter instant, omnibusque instaurandis vigi-
 Burgundia lanter incumbunt. Hanc prerogatiuam ac
 ducis in Zi tribunatum, hoc est administrandi soli, fun-
 rizeos mti didique patrii munus consequuta est ciuitas
 nificencia Zirizæa à Belgarum principe Philippo co-
 annot 425 gnomento Bono, qui & Zelandis quos Mat-
 Libro de moribus tiacos Tacitus vocat, imperabat: quod sin-
 Germano. gularem in Magistratu vigilantiam, agen-
 didique solertiam prospexerit, adeo ut illorum
 industria frequentius vindicata, assertaque
 sit Scaldia insula ab interitu, quem Ocea-
 nus inundans vicinis crudeliter intulit.
 Quo effectum est, ut exteri quoque nostratiū
 opera utantur, ubi novos portus eruunt, v-
 bi ex mari vindicanda sunt latifundia,
 atque agrorum aliquot myriades sementi
 mesisque vberime accommode. Caterum cū
 innumera huic ciuitati sint ornamenta il-
 lamque illustrent, tum nulla re mihi visa est
 commodatior ac plus solidae laudis promere-
 ri, quam

ri, quam quod tot viros literatos proferat
 multisque praeclaris ingeniis fecunda sit atq;
 exculta, quorum consilio ac prudentia non
 domestica modo res: sed externa quoque ra-
 tiones nituntur. Siquidem complures ex hac
 vrbe in principum consilia sunt asciti, atque
 ad amplissimas dignitates euecti. Cui hoc ac-
 cedit ad ampliorem magisque vberem laudis
 cumulū, quod non modo patricii virique po-
 litici, sed plebei quoque sortisque infima ho-
 mines summa ope enitantur, vt ex se pro-
 gnati ad eruditionem prouehi possint: quorū
 nonnulli tametsi *ἀμύμονες* sint, atq; ab huma-
 nitatis studiis alieni, tantum abest vt ea a-
 spernentur ac fastidiant, illisque vt eorū ru-
 des, infesti sint, vt hoc decus atq; ornamentū
 in omnem posteritatē propagare exoptent, ad
 ea quae illis sunt incitamento, atq; omnes suas
 facultates in iis consequendis conferunt.
 Possum hoc ipsum ingenue citra adulandi
 suspicionem de ciuib; meis testari, vt quibus
 annos supra tres & triginta operam meā in
 medendo approbare prestareque studui: quia
 vero dexteritate ac successu, penes illos

fides esto, ac iudicium, qui nostram indu-
striam in expugnandis demoliendisque mor-
bis sunt experti. Quoties, ego viri prae-
stantissimi, in congressu familiari deplorantes
audio opulentos quosdam, & qui nobilitate
diuitiis metiuntur, quod disciplinis aut nihil
prorsus, aut tenuiter sint imbuti, adeo indi-
gne animoque iniquo ferunt deesse sibi illa na-
tura praesidia, ut aliquot talentorum iacturam
facere non dubitent, si in doctorum album
referri censerique possint. Nimirum sentiunt
homines minime stupidi aut obesa naris,
quid momenti adferant ad rem auspicio
sciteque peragendam, literarum adminicula
quantumque natura iuuetur arte. Quo spe-
ctat illud Horatii;

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Qua situm est, ego nec studium sine diuite vena,
Nec rude quid pro sit, video ingenium; alterius sic:
Altera poscit opem res, & coniurat amice.

In sententis enim proferendis, in obeun-
dis legationibus exsequendisque muniis pu-
blicis, in adhibendo rerum verborumque de-
lectu, in corrigendis qui latenter taciteque
irrepperunt erroribus, in tollenda reprimen-
daque

EPIST. DEDICAT.

daque superstitione, in stabiliendo sincere
Dei cultu, fouendaque religione plus adfe-
runt iudicii, pauloque sunt oculatiores viri
docti ac litteris expoliti, quam qui harū prae-
sidio sunt destituti. Quod quum potissima
civium nostrorum pars perspectum habeat,
in hac palaestraeque stadio sedulo se exer-
cent; in quo ut progressum faciant omni-
bus modis futurus sum adiumento, ne cas-
opes & viatica parare desinant, quae extra
fortuna aleam sunt constituta, quaeque eripi
non possunt. Sint penes alios ampla longeque
exporrecta pomœria: vigeat apud illos ne-
gotiatio, hominum concursus & frequentia,
sit multarum magnarumque rerum possessio
quae plerumque instabilis atque infida, vel e-
ripi solet, vel alio transferri: nostra profecto
Civitati hoc nomine praecipue gratulor, quod
praeter negotiandi solertiam ac conquirendi
studium: praeter vberem rerum prouentum,
praeter agros feraces, ac messes triticeae accom-
modos; praeter herbida saginando pecori pa-
scua; praeter salis conficiendi industriam,
illas opes praeter ceteris ciues consecretantur &

LEVINI LEM. EPIST. DEDIC.

respektant, in quas nihil iuris fortuna mutabilitas sibi vendicat. Quas ob causas viri integerrimi visum est hoc munere literario vobis gratificari, vestrosq; animos lucubrationibus hisce nostris demereri: quas eo magis gratas acceptasque fore cōfido, quod nō ab inquilino aliquo, aut alterius loci populari: sed eiusdem Reipublicæ ciue ac municipe sint profectæ: tum quod ea vestro nomini atque amplitudini dedicatur, quæ summis pariter atq; infimis ex aquo futura sint vsui, quæque corporis valetudini prospiciunt: animoque cultum adferunt, ac mentem aliqua ex parte informant pietati. Deus Optim. Max. cui per Seruatorem Iesum Christū nostra vota nuncupamus, Rempu. nostram adaugeat, vobisque omnibus in ea stabilienda firmandaque successum incrementaque conferat. Zirizæi ex Muscio nostro: Anno redempti orbis

Septemb. 1561. Calendis
Ianuariis.

LEVI

 LEVINI LEMNII
 MEDICI ZIRIZÆI, IN
 SEQUENTES LIBROS PRÆ-
 fatio, quæ argumenti vicem obtinet; atque
 obiter commonstrat, quo spectet libri huius
 ordo & series, & quam sit futura
 utilis huius operis tra-
 ctatio.



VO nō ininus utilitatis, quam oble-
 ctamenticoncipiat ac cōsequatur aui-
 dus Lector; quid præsens op^o tractet
 ac complectatur, compēdio indicare
 visum est, ut hinc documenta sumere
 volenti longæ vel inquisitionis, vel coniecturæ la-
 bor absit. Quocirca ne cui fucum fecisse videar, ac
 postmodū indignetur plausibili titulo sibi impo-
 situm, in ipso vestibulo, primoq; operis aditu hoc
 Satyrici, argumenti loco exhibeo:

*Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
 Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli.*

Quum enim nemo sit mortalium in tāto, tamq;
 acerbo humanæ naturæ lapsu atq; inclinatione, q;
 non minus in animo, quā corpore aliquam cladē
 acceperit, hoc potissime argumentū tractandum
 suscepī, ut corpori ab integritate delapso, tū ani-
 movacillātī atq; egritudine oppresso (cōmōstrata
 utriusq; partis natura) aliquā medicinā adhibere.
 Itaq; singulorum, prope dixerim, hominū mores
 studia, cōditiones, vitæ instituta, animi ppēssiones
 conceptus, volūtates, cogitata, molimina, qui &

quodq; corpus valetudine, quo habitu, & constitutione existat, quā potuit dilucide patefacere sū conatus quo quisq; vitiis quū corporis, tum animi si qua vrgetur, mederi possit & obistere, vel a morbis se tutū præstare ac tueri, si ab iis liber sit & immunis. Quoniam vero corpus & anima sympathia quadā ac cōsensu inter se connexa sunt, virtutesq; ac vitia vltro citroq; deriuantur, atq; hinc inde cōfluunt, mutuā paremque operā hęc ipsa exposcunt. Scio equidē à multis ambigi, atq; in dubiū vocari, cuius partis humanæ naturæ morbi. nocentior atque homini magis exitiosus, quod vt nō facile expediti posse fatear, ita omnib. persuasum esse cupio, maximā malorum partē ab anima internisq; viribus proficisci: quod n. corpus morbosum anima sit oneri suamq; operā illi deneget, huius potius, quā illius incuria culpanda est. Siquidē quū corpus animi imperio subditum sit, illiq; officium præstare cogatur; munus animi, mentisq; officium est, domitis affectib. illud in officio continere, ac ratione moderari. Vt enim liberior licentia, atque indulgētia mollior adolefcentiam, lubricamq; ætate deprauat, atq; deteriorem efficit, oēsque animi nervos elidit; ita habet laxiores corp⁹ ad voluptates, ad luxū, ad libidines, sædasque cupiditates, postremo ad innumeros morbos reddunt propensissimum, quorum omnium mensebria, sui que oblita, origo existit, ac seminarium, quod omnem cultū ac salutarem doctrinam respuat. Miratur autē Cicero, quidnam causæ sit, vt quum ex corpore & animo constemus, corporis curādi tuendique causā excogitata sit & quæ sita medēdi ars. Deorum inuentioni cōsecrata: animi vero medicinā adeo nō desiderari, vt etiam pluribus suspecta sit & inuisa nō paucis culta ac probata. Cuius erroris causam & culpam in animū transferēdam quis possit ambigere?

*Consensus
corporis &
animi.
Anima
a corpore
morbus no
centior.*

*Indulgentia
quid
efficiat.*

Tr. sc. 3.

bigere: nam illi, non corpori iudicium defertur, ac de doloris sensu iudicandi peritia tribuitur. Quocirca quū homo diuinitus originem sit sortitus, illique mens cœlesti lumine illustretur, atq; afflatu spiritus abunde perfundatur, par est, ut naturæ suæ decus, amplitudinem, dignitatē, præstantiam tueatur, ut ratione potius, quam affectibus ducatur, ut dotes mentisq; ornamenta foueat atq; amplificet, ut corporis atq; animi incolumitati accurate prospiciat, ut vtriusq; partis quum morbis, tum vitiis obsistat ac medeatur, quib. perficiēdis obuia, nulliq; non exposita est medicina, ac remedium salutare. Siquidē animæ salus ex purissimis Scripturæ fontibus: corporis vero sanitas ex cōscriptis medicorum libris aut salubri illorū consilio parari potest, quibus hoc quisq; obtrinebit, ut aut non agrotet, aut si quo morbo, vlloque affectu tentari contingat, confestim illum excuriat atq; amoliatur. Hæc studiose Lector præfari visum est, quo quisq; intelligat, quid sibi expetēdū sit, ac spectari debeat ut commode nullaque molestia aut valetudinis dispendio vitæ cursum perficere possit, qua de re fusius tractare institui.

*Mentis
nitas unde
petenda.*

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIORIS.

- CAP. I. Sanitas qua nihil homini optabilius, aut expetendum magis, corporis sui notitiam exigit.
- 2, De spirituum natura ac differentiis: tū quid in corpore humano efficiāt, quosque affectus pariant.
- 3, De spiritu qui toti mundo, eiusque partibus insitus est, quique in hominem diuinitus illapsus, mentem eius peculiari munere imbuit. Obiter de bonis malisque genis, qui humoribus spiritibusque immixti varias mutationes humanis animis inferunt.
- 4, De corporis humani elementis primisq; qualitatibus, ac generationis principis ex quibus homo constat, ac constitutus est.
- 5, Quid Crasis seu temperamentum, in quo cuiusque habitus, ac corporis constitutio consistit.

6, De

6. De temperato exactoque corporis habitu
ac constitutione.
7. De calido corporis statu.
8. De frigido corporis habitu.
9. De sicco aridoque corporis habitu.
10. De humido corporis habitu.

LIBRI II.

- C A P. I. De composita humani corporis ha-
bitudine ac temperamento.
2. De calido & humido corporis statu ac te-
peramento: obiter de sanguinei homi-
nis conditione ac natura.
 3. De frigidi & humidi corporis habitu &
constitutione, ex qua pituitosa seu
phlegmatici conditio eruitur, eiusque
natura explicatur.
 4. De Memoria excolenda, amoliendisque
eius detrimentis.
 5. De calidi & sicci corporis statu & ha-
bitudine. Obiter qua sit natura con-
ditione, ac moribus animique pro-
pensione homo biliosus seu Cholericus.

G. D. 2

6. De frigidi & sicci corporis habitu: cui
quoniam homo melancholicus sub-
est, atque atra bili obnoxius, illius
quoque natura & cōditio explicatur
quaque ratione expugnari possit, edo-
cetur.

LEVI.



1
SANITAS QVA
NIHIL HOMINI OPTABILIVS,
aut experendum magis, corporis sui
notitiam exigit.

CAP. I.



E CTE mea quidem sententia omnis *Lib. 2.*
eruditionis atque eloquentiæ parens *Offic.*
Cicero, *Valetudo sustentatur notitia sui cor-*
poris, atq; observatione earum rerū, qua aut
prodesse aut obesse soleant; denique conti-
nentia in victu, omnique cultu corporis, ac præter-
mittendis voluptatibus; quæ, vt mea fert sententia *Quid va-*
non tam corpori, quam animo perniciosæ sunt atq; letudinem
infestæ. Quocirca summa cura quemque eniti de- *fulciat.*
cet, vt corporis sui habitum, qui in quatuor quali-
tatum Calidi & Humidi, Frigidi & Sicci temperie
ac mixtura consistit, perspectum exploratumq; ha-
beat Sic enim commodius, minorique negotio va-
letudini prospicere poterit, ac morbis, si qui in-
gruunt, obistere ac mederi. Siquidē quum sanitas *Quid Sa-*
natura'is sit corporis, eiusq; partium status & con- *nitat.*
stitutio, qua omnes actiones ac munia citra offen-
sam perficiuntur, omniaq; membra nullo doloris
sensu suas functiones obeunt: Morbus vero affectus *Quid*
præter naturam, qui actionem vel viriat, vel impe- *Morbus.*
dit, illiq; cruciatus infert: atq; omnia contra quam
sanitas, deteriora efficit: nemini proclive promptum
que erit præsentem sanitatem, & qua fruimur, va-
letudinem cōseruare, aut collapsam restituere: nisi
in cognitione corporis, eiusque temperamento sit

A

CVTT

Anima exercitatus: Et quamquam anima corpore sit præ-
hominis stantior, atque hominis potior pars, in eaque exco-
pars potior lenda præcipuam curam impendi velim; corpori
 tamen accuratè proficiendum censeo, ne oneri sit
 anima, illique ad præclara cuncti tarditatem mo-
Anima ramque iniciat. Vbi enim corpus valetudine inof-
et corpus fensa exstiterit, omnibus suis officiis inculpate fun-
mutuam gitur, suaq; munia alacriter obit; atq; expedite ex-
operam sequitur, adeo ut animo cuius imperio vititur, sit
exposit. obsequentius nec ad illius monita ac vellicationes
Sut. 12. obsurdefcat. Scitum est, illud Iuuenalis, animoque
 penitus infigentum;

*Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano;
 Fortem posse animum, et mortis terrore carentem,
 Qui spacium vite extremum inter munera ponas
 Natura, qui ferre queat quosunque labores,
 Nesciat irasci, cupiat nili semina certe
 Tranquilla per virtutem patet unica vita.*

Kera Lania Quas corporis animique dotes, ac munera men-
 tis qui est consequutus, nulla huic obtingere potest
 firmior stabiliorque possemus, & in quam fortunæ
 temeritas, rerumque humanarum ætus & concita-
Sanctus tio minus iuris sibi vendicat. Siquidem præclara
autro po- opes, facultates immensa, sumptuosa adificia, am-
nor. pla longeque exporrecta iugera, ambitiosi tituli, at
 que appellationes honorificæ præ his fordescunt,
 nulliusq; sunt usus aut pretii. Est enim, ut ex iis con-
 dicias cætera,

*Non domus et fundus, non aris aceruus et aurum
 Hor. lib. I. Agrote domini deduxit corpore febris,
 Epist. Non animo curas: valeat possessor oportet,
 Si compertata rebus bene cogitat uti.*

Quamobrem quum inter præcipua potissimæq;
 bona corporis atque animi incolumitas iure opti-
 mo referatur: par est omnes in hac assequenda so-
 vendæque cunctatim incumbere, ac cum sibi, tum
 suis.

ſuis ſummis votis expoſcere hæc vitæ ſolatia: hæc
fomenta, quo commodius nullaue moleſtia vitæ
huius calamitoſæ curſum perficere liceat. Siquidē *Epist. ad*
ſi Horatio conſentias: *Albium.*

Quid moueat dulci nutricula maior alumno?

Quam ſapere & ſari poſſit quæ ſentiat, & cui

Gratia, fama, valetudo contingat abunde.

Quocirca qui optimam degendæ vitæ rationem
inire velit, hoc in primis efficiere præſtareque per-
gar: vt integra ſit atque incorrupta ſanitas, ac pri-
mum menti proſpiciat, deinde corporis, cuius ful-
turis animus ipſe ſuſtinetur, culturam adhiberi cu-
ret. Siquidem ex ignoratione noſtri, ac corporis *Noſceta*
animique neglectu in morbos varios, atque affe- *ipſum.*
ctus innumeros vel inuiti rapimur, ac tanquā
nauiſ onuſta mercibus ingruente tempeſtate vali-
da, in perturbationum ſcopulos deferimur, eo- *Anaſtra*
que ſit, vt multis præmaturæ vitæ ſtamina ſuccidi *quo ſimile*
contingat, multoſque properata morte corſici
qui nullum tuendæ conſeruandæque valetudinis
diſcrimen ac delectum habere curant. Quo ſpe-
ctat ſalubris illa cum primis Sapientis admonitio:
Circumſpice ne moriaris tempore non tuo. Quo quem- *Ecclef. 7.*
que commonefacit, vt conſiderate vitæ curſum
inſtituat, atque ita moderetur rebus ſuis, ne lu-
xu vitæque iutemperantia accelerari interitum
contingat ac nondum conſecta ætate, decurſo-
que æui ſpatio ante diem opprimatur. Quiſque *Imman-*
autem ſecum ipſe expendat, quam calamitoſa res *ra mors.*
ſit, plenaque tædii, circumſerre corpus ſœdiſſimis
vndique morbis contaminatum, atque oppreſſa
ratione, mentem internis vitiis inquinatam.
Qui, cedo, huic vita eſſe poſſit ſuauiſ & iucun-
da, animuſque tranquilluſ ac placiduſ: Quam
itaque nulla reſ ſanitate ſit potior: huius tutelæ
ac conſeruationi ſedulo quiſque inſiſtat, ſenti-

Natura
mutatio. que obseruet quantum à moderata temperamenti
ratione defluxerit, ac sit delapsus. Quæ considera-
tio cum vsum est habitura, vt si valetudo firma ex-
stiterit atque illæsa, fulcire illam suisque adminicu-
lis stabilem præstare pergat. Sin deteriorem nactus
est, vel quæ collapsa sit, atque ab integritate defle-
xerit, illam erigat, atque instaurare curet habitum-
Humoris
mutatio. que sanior emoliri. Vt enim humores alii in a-
lios prompte transeunt, ac mutationes sustinent mo-
derato exercitio, appositisque cibis, & quæ calori
natiuo fomenta ministrant : sic deterior corporis
status ac decolor efflorescit salubri victus ratione,
atque in meliorem reducitur. Et quemadmodum
membra fracta, rupta, conuulsa, suisque sedibus mora
instaurari videmus : sic valetudo inclinata vel im-
minuta restitui potest, atque in integrum reuocari.
Ab arbo-
ribus si-
milit. Sunt autem quæ mentes, tum corpora humana pro-
pmodum vt frutices atque arbuta ; quæ si com-
mode atque accurate tractes, si industriam operamque
etiam incultis atque in facundis adhibeas, aut de-
nique, vt Virgilius præcipit,
Libr. 2. *Inferas, vel serobibus mandes mutata subactis,*
Georgis. *Exuerint siluestrem animum, cultuque frequenti*
In quas cunctæ voces artes, haud tarda sequuntur.
E diuerso, coloni incuria agri sterilescent, ac
squallore situque obducti nullis fementibus efficiun-
Animi
mutatio. tur accommodi. Animorum quoque par est ratio.
Siquidem generosa mentis, bonæque indolis non-
nulli improborum commercio ac praua educatione
siluescent, atque à naturæ integritate desciscunt. A-
lii vitiosam naturam nacti, educationis ac doctrinæ
be neficio ad frugem perducuntur. Quapropter non
est quod quis in animum inducat, libique persua-
deat, deteriorem habitum mutationem non perferre
Simile à
va. flenda. quum rudiora etiam impolitaque ingenia, ac disci-
plinis minus excultra, vt cera mollis, vt tractabilis, v-
daque

daque argilla, fingi flectique possint, atque artificis
 docilitate ad artes politiores, ac mores minus rígi- *Simile ab*
 dos perducí. Sic in natura rerū insitione, qua nihil *insitione.*
 excogitatū solertius, agre & arbores mitescunt: In *Simile ab*
 animantium genere, ferae atque immanes belluæ *animantibus.*
 officio hominum mansuescunt & cicurantur. Do- *Libro*
 cumento est Mago Carthaginensium dux clarissi- *8. cap. 17.*
 mus, qui primus teste Plinio leonem domitum ac *Mago le-*
 mansuefactum manu demulcere ausus est, damna- *nem de-*
 tusque illo argumento, quod nihil non persuasurus *manu.*
 videretur vir tam artificis ingenii, eoque male illi
 credi libertatem censebant, cui in tantum etiā cef-
 sisset feritas. Caterum Melancholicos vel alterius
 conditionis homines, modo ne diutius intemperies
 inoleuit, atque ætas sit prouectior, in meliorem ha-
 bitum demigrare posse, non est quod quis ambigat
 quum nemo non perspiciat vinum meracum, calo-
 risq; satis intensi, aqua gelida, vel mitiori succo di-
 luit: tum vinum leue ac dilutum, saporeque aqueo,
 ineratiori ac magis generoso liquore acui. Humo- *Simile æ*
 res siquidem vel vitiatæ, vel aliena qualitate imbuti *diluto vs-*
 alterius humoris cōmixtione mitescunt, atq; exuta *no.*
 natua qualitate, extraneam asciscunt. Sic cholera
 feruor astuso sanguine, ac phlegmate mitigatur.
 Phlegma seu pituita, flauæ bilis admixtione calorē
 cōcipit, minusque qualitate frigida, atque humida
 corpori infesta est. Pari ratione de reliquis statuas.
 Adferunt autem ad hæc adiumenti plurimum ali-
 menta, ac laudabilis succi cibi, ex quibus humores,
 & qui inde emanant, spiritus mentis incitabula, suā
 naturam sortiuntur. Nihil autem efficacius ad per- *Quid con-*
 ficiendam concoctionem & excitandos spiritus, so- *coctione m-*
 mno, exercitatione, vino modo id generosum sit, ac *perficiat.*
 moderate, vt cætera, exhibeatur. Sic enim spiritus
 synceros excitat, ac lucidos, minimeque densos, ex
 quibus emergit alacritas, mentisque hilaritas &

erectio. Alimenta siquidem, quæ in humores elaborantur, vino perfusa, ac salubri succo macerata liberius permeant, ac corporis cõceptacula potentiora laxioraque efficiunt. Nihil itaque est quod mentis nebulas æque discutit, ac mœrorem animis nostris eximit, quam cõgerrones festiui ac lepidi, *mo-*
deratus vini usus. Exhibuit huius rei illustre exemplum Zeno ille tetricus, cuius animus ad omnia humani tatis officia ita occalluit, ut nullis affectibus etiam natura nobis insitis moueretur: is tamen, ubi vino incaluit, exilarescere cœpit, tunc festiuius esse ac venustus. Quam autem ex sodalibus sciscitaretur quidam cur, quum esset ad prodigium usque seuerus ac rigidus, inter pocula tamen exilaresceret: lepide respondit, lupinis se assimilem. Quod leguminis genus tamen si amarum sit, adeo ut vermes interimat: maceratum tamen atque aqua perfusum, exuta elo- taque amaritudine dulcescit. Est autem hoc omnib. natura insitum, ut cibopotuque irrigato corpore a murulenta, omnisque mœror ac tristitia discuriatur. Excitantur enim spiritus moderato vini usu, ipsaque mens, quæ impransis elanguescit, atque ut ignis, cineribus obductus, consopita est, reuiuiscit. Quo fit, ut corpus mortuum viuentis sit ponderosius, quod omnis spiritus in auras euauit, ac ieiunum bene patens, dormiens vigilante. Quocirca Melancholicos ac tetricos ad symposia ac geniales accubitus exstimulare soleo. Sic enim post Platonem:

Narratur & prisce Catonis
Sape mero caluisse virtus.

Qui vir tamen si esset inamabilis vultuque toruo seueritatem tamen & supercilium illi excussit vinum adeo ut inter conuiuias blandus esse cœperit, moribusque plane comicis. Sensit enim viris, licet esset censor rigidus, ac grauitate Stoica, naturam humanam exposcere aliqua auocamenta, nec diu posse

subsi-

Subsistere, nisi aliquid laxamenti sibi imperet, ac re-
 bus seriis oblectamenta intermisceat. Quapropter
 seipsum quisque excutiat, atque exploret, quid exi-
 gat naturæ conditio, quis sit corpore status, qua re
 iuuari, offendique se percipiat. Quod si æquabilis
 existat ac temperata corporis habitudo, similibus
 foueri debet ac conseruari: sin ad intemperiem de-
 uexa sit, contrariis erigi, ac refarciri postulat. Ita si
 quis ex humorum redundantia, turgenteque san-
 guine, ac spiritib. sit in uenerē concitior, aut plus
 satis petulcus ac lasciuus, immutata victus ratione
 vitæq; instituto, ad seueriorem habitum, ad mores
 sedatos se componat: sin seuerior sit, magisq; quam
 par est, morosus, aut querulus; denique p̄fractus,
 durus, intractabilis, & quem nullis blandimentis,
 nullisque uerborum lenociniis emollias, hic ad vi-
 tæ genus reuocandus est, quod paulo sit mitius, sic
 ut tripudia cantilenas, suauia mulierum blandimē-
 ta atque amplexus non exhorrescat, modo omnia
 honestati decoriq; inseruiat, atque intra mediocri-
 tatem, intra coniugii limites consistant: Est enim,
 ut Columella ex Xenophontis Oeconomico prodi-
 dit, maritalē coniugium ita comparatum natura,
 ut non solum iucundissima, uerum etiam utilissima
 vitæ societas ineatur: & ne genus hominum tempo-
 ris longinquitate spectaret ad interitum, marem
 feminæ legitime Deus coniunctum esse uoluit, ut
 ex indiuidua societate, mortalibus adiutoria non
 decissent, ac præter amorem gignendæ sobolis mu-
 tua vitæ ac forrunarum conuinctio illos deuinciret.
 Cæteram cum tria à probatissimis uiris, qui omni-
 um ualitudini optime consultum cupiunt celebra-
 ta sint,

Vesci citra saturitatem.

Non refugere laborem,

Utile semen conseruare.

*Sua cuiq;
natura ex-
ploranda.*

*Utilis ali-
quando na-
ture mis-
ratio.*

*Lib. 12.
cap. 1.*

Gen. 1.

*Connubis
commodi-
tas.*

*Tria salu-
tissima.*

Ad hanc amissim, ac normam totius conferuan-
de sanitatis rationem exigendam censeo. Siquidem
quum frugalitas, profligata crapula atque ingluvie
salubre corpus constituat: exercitatio vero excussa
ignavia corpus validum reddat, ac vegetum, tum si
ex Virgilio documenta sumere libeat,

Æor. 3.

*Nulla magis animi vires industria firmat
Quam Venerem, & cæci stimulos auertere amoris.*

*De spirituum natura, ac differentiis: tum quid in corpore hu-
mano efficiant, quosq; effectus pariant.*

C A P. I I.

Quoniam spiritus caloris natiui, cui subest hu-
mor, primigenius, fomes est ac vehiculum: i-
psaq; anima illius ministerio suas facultates profert
& actiones perficit: de illo eiusq; differentiis pro-
xime differendū. Siquidem quum tria sint in quo-
rum temperie ac moderatione corporis humani in-
columitas consistit, Humor vitalis, Calor innatus, &
spiritus qui omnia connectit, suaq; vi imbuit ope-
ris instituti ratio exigit, vt de illo quoq; verba facia-
mus. Humor fomentum est ac pabulum caloris in-
nati qui illi incumbit, eiusque munere subsistit &
conseruatur. Humori calor insidet, illoque perfun-
ditur, ac vitalem vim concipit qua animantia quæ-
que viuunt, aluntur, augescunt, nutriuntur, ac pro-
creationi insistant. Spiritus caloris sedes est & ve-
ctor, cuius opera ad singulas corporis partes per ri-
uos ductusq; arteriarum deuchitur. Quocirca me-
rito censetur is spiritus primum ac præcipuum, ob-
eundæ functionis instrumentum, quod vim confe-
rat in conferendis ciendisq; actionibus. Tria hæc
indiuulſe inter se coherent, mutuaq; operas con-
ferunt, nec absque vitæ interitu separari possunt.
eoque fit vt vna definitione comprehensa, eorum

viam

vim ac naturā sic explicemus. Calor innatus nihil aliud est, quam humidum primigenium, insito spiritui & calore vitali undique perfusum. Cæterum quum spiritus, vitæ calorem contineat, omniumq; facultatum sit moderator, ac per corpus celerime diffusus vires suas undique deuehat; corporis denique animiq; statum manifeste immutet, quum, reliquis, tum huic præcipue labor impendendus est, quo instaurari fouerique possit. Siquidem si is syn- cerus est, ac defœcatus, nec vllam extraneam quali- ratem conceperit, animi tranquillitatem parit, mo- resque integros constituit, denique affectus placi- dos ac sedatos;

*Compositum ius fasque animi sanctosque recessus
Mentis, & excoctum generoso pectus honesto.* Pers. sat. 2.

Quod si quid labis contraxerit, aut aliquo vitio imbutus sit, perturbari mentis securitatem contin- git, atque ad enormes impetus incitari. Vt n. venti ac flatus impetuosius, vbi terræ marique incumbunt, sæuissimas tempestates excitant, ac damna rebus inferunt: ita si inquieti sint nostri spiritus, aut tur- bulenti, varios cient animi motus ac mentem ob- luctante etiam ratione, vt nauem excusso nauclero auulsoque clauo, in perturbationum scopulos illi- dunt. Exstinguuntur autem, vel detrimenta concipiunt insiti nobis spiritus halitu fœdo, immodica Venere intempestiua vigilia, æstu ac labore nimio inedia, mœrore animi, ac tristitia: quo spectat illud Sapientis, Spiritus lætus atatem efficit floridam: tristis arescere facit ossa: ante tempus enim senectam adfert mœstitia, animusq; sollicitus, atq; anxia cura atate imminuit. Pro. 13. Recreat autem reficitq; illos somnus placidus, vi- num lene & generosum, cōfabulationes festiue, ex- ercitatio moderata, odorum suauitas ac fragrantia, quibus spiritus etiam extenuati atq; euanescentes reuiuiscunt: quod in his perspicimus, qui animi deli-

*Spiritus
quid.*

*Cor vita
sens.*

*Spiritus
origo.*

*Quatuor
virtutes
naturales.*

*Concoctio-
nis ac di-
gestionis
modus.*

quo collapsi extincta sopitaque animae speciem ad-
stantibus exhibent: his quidem ad motus odoriferis
restituuntur, atque in pristinum statum reuocantur.
Ceterum cum spiritus vapor quidam sit, siue efflu-
xus, atque exspiratio, quæ ex humoribus emanat: in
primis instituenda exquisitissima victus ratio, quo
alimenta in laudabiles succos elaborata, spiritus
synceros pariant, ac defæcatos. Sic enim suaves ha-
litus, minimeque densi ac fuliginosi vapores in ce-
rebrum delati, sensuum instrumenta nulla caligine
offusa; ad perficiendas actiones futura sunt adiu-
mento. Et quamquæ cor ipsum fons statui solet, ex
quo spiritus scaturiunt, quod arteriæ ex eo produ-
cantur, ut nerui à cerebro, venæ ab hepate, pro loci
tamen diuersitate ac natura mutantur, atque alias
appellationes sortiuntur, alias vires concipiunt. Ho-
rum & omnium facultatum, quæ in homine viget,
primaria origo ex ipsis generationis principiis, hoc
est, genitili semine, maternoque sanguine ducitur,
quæ deinceps alimentis, ut flamma oleo, nutriun-
tur, ex quibus spiritus emergunt. Quæ ut exactius
intelligi queant, spirituum procreationem, naturam,
vires differentiam, effectusque singulatim exsequar,
sumto à naturalibus facultatibus & potentiis exor-
dio. Illorum enim munere efficitur, ut ingesto conco-
ctoque cibo corpus alatur atque augetur, tum nu-
trimento undique perfundatur. Constituuntur au-
tem virtutes, quibus aluntur atque augetur, ex
hibito nutrimento animantes, quatuor. Una quæ
attrahit, allicitque cibaria. Secunda quæ retinet.
Tertia quæ alterat atque immutat, Quarta quæ ex-
pellit. Ad quas potentias quæ omnibus corporis
partibus sunt insitæ, primaria spirituum origo refer-
ri debet. Primum enim cibus dentibus attritus,
confectusque mandibulis, in ventriculum recondi-
tur, quæ etiam is ad se rapit, antequam in faucibus
ipsoque

ipsoque oris vestibulo exacte aut accurate sit leui-
 gatus: deinde concoquit, digeritque, ac sibi reddit
 assimilabile, sic ut cedat in proprium membri tum nu-
 trimentum, tum augmentum: alienum vero abs se
 repudiat ac reiicit, hinc itaque primū spirituum ru-
 dimentum atque incoatio. Quod si naturæ vis in *Aff. An.*
 conficiendo cibo sit valida, omniaque exacte perfi- *origo.*
 ciantur, spiritus puros lucidosque elaborari contin-
 git, ac minus caliginosos: si concoctio impedia-
 tur, aut aliqua subsit temperies, cibi in ructus va-
 porosos, in flatus, halitusque nidorosos transeunt,
 qui ex hypochondriis seu præcordiis sursum delati
 cerebro mentique infesti sunt, sic ut tales ad iurgia,
 rixas, contentiones, dissidia leuissime incitentur.
 Vbi enim non satis excocti sunt humores atque at-
 tenuati, impuri ex his emergunt spiritus, qui cor-
 poris animique statum manifeste immutant. Quo- *Crudit.*
 circa summo pere vitanda cruditas, quæ humores *noxia.*
 vitiosos, ac spiritus turbidos parit, sine ex optimi
 succi cibis, seu prauis proueniant, tamen si deterio-
 res morbos adfert frustrata concoctio, ubi ex vitio-
 sis alimentis contrahitur. Siquidem hi odores fœ- *Oppilatio*
 dos, olidosque ructus exfudant, atque extimam *Exputredo*
 cutem scabie ac pustulis vndique deformant. Quæ *morborū*
 enim in corpore humorum copia coaceruatur, ne- *origo.*
 cesse est ex assidua obstructione ac putredine febres
 exoriri, ac morborum examina pullulare, nisi labo-
 re assiduo, ac commoda exercitatione, expurgatis
 excrementis, humores in sincerum sanguinem
 fuerint reducti: tunc enim emanans suavis halitus
 caput reficit, ac cerebri squallorem rosido mado-
 re temperat, irrigatque alioqui turbata concoctio-
 ne, vapores in caput assiliunt densi ac fuligino- *Simile autē*
 si, qualem humecta lingua, aut pice, seuoque *genu vitæ*
 oblita effumant. Quo fit ut mens alienas, absur- *ribus*
 daque imaginationes concipere soleat, ac non

numquam ad delirium, maniam, phrenesim, melancholiam, furorem aliumque mentis errorem deveniat. Quod si ventriculus munere suo probe fungitur, nec penitus frustrari concoctione contingat, ipsique meatus, qui ad hepar, reliquasque corporis partes porriguntur, liberum transitum humoribus concedunt assurgunt quidem ad caput vapores, sed qui minus noxii sunt, nullamque effatu dignam perturbationem mentis inferant, sic tamen ut ab affectibus non prorsus sit immunis ac libera, sed quos in potestate habeat, ac facile cohibere possit. Naturalis itaque spiritus & ex puriore alimento in hepate confectus, reliquorum principium existit. Siquidem spiritui vitali, deinde animali materiam ac velut alimentum sese exhibet, sic ut animalis vis ac facultas, naturali spiritu, ut instrumento utatur ad cupiditates, atque enormes impetus, ad quos vel oppressa ratione, vel sopita subinde instigamur. Ut enim in seditione civili, tumultuque publico magistratus agere coercere potest populi conatus, atque improborum molimina: sic ratio ac vis mentis non facile compescere potis est vitiosos affectus atque effrenatas indomitasque cupiditates, quæ ex immoderata ingluvie ac temulentia ingrauescunt. Quis est autem, qui bene vuidus, ac vino affatim perfusus in Venerem, obscenasque cupidines non proruat? Dissento enim vinolentia ac cupediis corpore genitalia imoque ventri annexæ partes turgescunt, atque oborta tentigine in libidinem despumant. Hinc auribus, mentique exitiales cantilenæ, indecoræ saltationes amplexus, contractusque indecentes ac suavia, tum pleraque alia, quæ præter spumantes pateras mensis inferri solent. Sic lasciva saltatrix Ioannis Christi præconis capiti exitium attulit, atque ut id raderetur, incestus, ac funesta saltatio occasionem præbuit: adeo enim foedus ac perniciosus amor,

*Affectus
quando
mitiores.*

*A politia
simile.*

*Quid lu-
xus effi-
ciat.*

Man. 14.

mor scelerati Regis mentem perstrinxit, vt à recta *Ioannia*
 ratione, sanoque iudicio diuulsus, illi vitam eripi *Baptista*
 passus sit, cuius salubri consilio, ac monitis solitus *exitum.*
 sit acquiescere. Quæ Euangelicæ conioctionis series *Salutare*
 commonefacit Oprimates quosque, & quotquot *consilium*
 Reip. sunt destinati, ne temere sauiant in innoxios,
 illosque morte ac tormentis afficiant, qui doctrina *Factiosus*
 sana hominum mentes imbuunt, sed modis omni- *obstendit*
 bus obstant factiosis: tum iis qui contra æquitatē
 contra ius fasque aliquid moliantur ac tranquillita-
 tem publicam labefaciunt. Cæterum corporis hu-
 mani opificium ac structura ex multis partibus cō-
 flata est, multosque ordines, vt ciuitatis status, in se
 complectitur. Constat autem Resp. ex infima ple- *Reipubl.*
 be, quæ baiulos, vectores, nautas, cerdones, aurigas, *forma.*
 caupones, opifices, lenones sordidos, laneos, co-
 quos, factores, complectitur: deinde negotiatores,
 quorum nonnulla pars caliditate ac versutia captant
 ac venantur tenuiores, licet inter hos sint, qui ho- *Negotiato-*
 neste ac liberaliter, nullaque fraude mercaturā exer- *rum ver-*
 ceant, vt salinatores Ziritæi: proxime patricos ac *sutia.*
 Senatorii ordinis, consularisque dignitatis viros, qui
 legibus ac plebiscitis multitudinē confusam ac sub
 inde tumultuātem in officio continent omniaque
 pacata præstant ac quieta: postremo illos, quorum
 professio sublimior, qui animos mentesque homi-
 num ad mores integros, ad probitatem, ac sincerā
 Dei cultum informant atque instituunt; denique *Corporis*
 modis omnibus efficiunt, vt fidei ac doctrinæ sint *Reip. com-*
 capaces, ac fiduciam consequendæ salutis à cœlesti *paratio.*
 patre ac Christo concipiant. Similis ordo ac mem-
 brorū quū decor, tum cōsensus in hominis corpore *1. Cor. 12.*
 viget, suisque muniis quæque pars præclare fungitur. *Membru-*
 Sic Diuus Paulus ex corporis, eiusque patrium har- *rum decet*
 monia ac concentu ad exsequendam cuique designa- *et usque.*
 tam functionem exstimulat. Ita autem omnia

membra inter se connexa sunt atque implicata, ea-
quæ inter hæc sympathia & consensus, ut si quid
detrimenti vel infimo articulo inferatur, tota mo-
les incommodū percipiat, parique malo afficiatur.

Flami. 31. sic ut Chrysostomus ait affecto pede, vel extremo
ad Corinth. digito infixaspina aut aculeo, reliquamembra con-

dolescunt. adeo ut caput quo nihil honoratius, sese
inspectat, oculi deorsum prospectent, manus habi-
litate curiosaspinam eximere, plagam obligare per-
gant. Ita nulla pars corporis est, quæ non aliquid

Libro 2. subsidii afflicto membro conferre cupiat. Quocirca
decados 1. apposite ad persuasionem teste Livio, usus est hu-
iusmodi exemplo Menenius orator, cum in discor-
dia civili à patribus distractam plebem, summa si-
militudine à tumultuantibus inter se intestino dis-
sidio membris, in urbem reuocavit: illustri siqui-

Apologus dem Apologo commōstravit seditiones, ut in cor-
de mem- pore, ita in Republ. ad totius perniciē atque interi-
drorum tum spectare: concordiam vero fulcire omnia in fla-
disidio. bilem Reipubl. statum, corporis vero habitum fir-
mum ac salubrem perficere. Quam amice autem
inter se omnia consentiunt, quantumque singula
membra ex tot disparibus ac diuersis partibus inter
se connexa, suo officio fungantur, ex se quisque ex-
perimenta capere potest: nulla est enim quamlibet

Nullacar- minuta particula, quæ non solum honestam spe-
poris pars ciem ac decus ostendet, sed etiam usum commo-
mutilis. dum ac necessarium obtineat, & quæ quum par-
tium, tum totius utilitati inferuiat: Sic podex, in-
testina, ventriculus, hepar ut ab infimis ad maiora
progrediar, præcipuis membris victum emoluntur,
ac sanitatem perficiunt, quorum opera ac ministe-
rio elaboratus cibus per venas in omnes corporis
partes distribuitur. Quod si visce a comiciedis per-
ficiendisque alimenta, destinata sunt inuoluta, aut
danguescunt, vel denique aliquod subest vitium aut
impedi-

impedimentum, quo minus permeare, atque in
habitum corporis perferri concoctus cibus possit,
omnia corruptelam deurgunt, quæ febribus *Signa cal-*
morbisque omni generis præbeti seminaria, quæ ante- *lapia va-*
quam ingruunt, auctas, ac fastidire cibos homo *letucinis.*
incipit, atque oscitatione, nausea, pandiculatione *Vnde non-*
seu distentione ac rigore vexari. Et quoniam spiritus *nulle mo-*
quos humores exhalant, alienam qualitatem con- *rosi.*
cipiunt, ac cerebrum obnubilant, sic ut morosi quo
que efficiantur, ac leuissime incandescant, aliisque
animi perturbationibus agitentur. Quum enim na-
turalis spiritus in hepate conficiatur, non potest is
purus effici, nec in substantiam æream attenuari;
nisi id viscus ab omni affectione sit liberum. Gate-
rum vitalis spiritus ex naturali originem concipit, *Vitalis spi-*
ac procreatur, qui à corde per arteriarum decursus *ritus.*
in vniuersum corpus diffunditur, moresque varios
producit pro crassitudinis, aut tenuitatis ratione,
quæ partim ab alimentis, partim ab aeris ac regio-
nis conditione assequitur. Sic qui Aquilonis sunt ex-
positi, tractusque frigidos occupant, ob sanguinem *Vnde A-*
crassiores, densosque spiritus, animosi conspiciunt *quilones*
tur, inhumani, formidabiles, truces, feroces, & qui *feroces.*
vultu, voceque minaci hominibus terrorem incu-
tiunt. Quod vero ad pericula adeunda attinet, in-
trepide se omnibus obiciunt, vitæque discrimina a-
licri atque infracto animo subeunt. Quæ naturæ
conditio in Asianis desideratur, illi enim molles at-
que effeminati, ingruente vel leuissimo incom- *Asiani*
modo labaseunt, illatoque minimo doloris sensu in- *molles.*
gemiscunt ac morti exalbescunt. Quod discrimen
animorum inter belli civilis tumulus obseruatum
his versis expressit Lucanus:

Quicquid ad Eos traheo, mundi que teporem

Labitur, emollit gentes clementia, æli.

Quum in Arcton populus quicunque pruina

Lib. 8.

Nascitur, indomitus bellis, & mortis amator.
 Felices errore suo, quos ille timorum
 Maximus haud urget lethi metus: inde ruendi
 In ferrum mens prona viri, anima que capaces
 Mortis, & ignavum reditura parcere vita.

Quibuscunque enim sanguis crassus existit, aerisque ambientis frigore densescit, corpulentos hi validosque spiritus obtinent quo fit ut sint implacabiles, atque animi motus impetusque diuturniores habeant, & qui serius deferuescant, eoque fit, ut eorum plerique accepto vulnere, conspectoque sanguine acius in hostem insurgant, atque in pugnam incallescant ardentius. Qui vero subtenui sunt sanguine, exiles habent spiritus, citoque evanidos, in eandescunt illi quidem ocius, atque acriter certamine in eunt, sed confestim illis ira sublevis, atque ad primum vulneris inflicti, sanguinisque emanantis intuitu, animo deficiunt ac collabuntur. Ceterum ad componendos sedandosque animi motus, ad sopiendos affectus enormes, qui & spirituum aestu ac fervore ebulliunt, operis pretium mihi quisque facturus videbitur, si quo agatur spiritu, qua vi ad actionem impellatur, quam sint fervidum vel remissi mentis stimuli, excutiat. Sic enim ad temperiem ac moderationem revocare poterit, quae ultra mediocritatem consistunt. Hæc autem spirituum diversitas, ex qua tantæ ingeniorum, morumque varietates oriuntur, ab humoribus varias mutationes concipit: Ita anima, tametsi singularis sit, & ut Ciceronis verbo vertatur, unigena multiplices tamen actiones edit pro spiritu natura, atque instrumentorum differentiis. Hinc tanta in animis hominum cogitationum, cupiditatum, affectuum, actionum, perturbationum varietas, quam ægre ratio ac vis mentis, nisi cœlesti doctrina stabiliter atque inconcusse sit fulta, domare potest ac reprimere. Vbi enim naturalis vitalisque facultas una

Sanguis
crassus
quid effi-
ciat.

Sanguis
tenuis,
quid effi-
ciat.

Anima
vis.

Vnde ani-
morum
varietas.

tas una

tas vna cum insitis spiritibus inualescunt, atque ex
 alimentorū quum copia, tum qualitate vires col-
 legerunt, rationis frenum excutiunt, ac spiritum a-
 nimalem (nam omnes ex vno fonte promanant) in
 suam factionem pertrahunt. Quo euenit vt sube-
 unte cogitatione aliqua noxia, in luxum, in libidi-
 nem, in obscenas pudendasque voluptates homo
 proruat; vtque conspecta lasciuia aliqua blandaque
 adolescentula, & cui aliquid venustatis inest, mens
 inardescat in illicitum amorem, atque ex affluxu
 humorum, concursuque spirituum, qui ex toto cor-
 pore eo, confluunt, indecore inguen turgescat, ac
 mentula efficiatur rigida, sic vt aliquando virilem
 animum expugnari contingat, nisi Dei fiducia ac
 celesti doctrina fultus, vitiosis cupiditatibus acri-
 ter obsistat. Insita est menti hæc ad malū procliui-
 tas & inclinatio, *Ipsæq; sensus & cogitatio, vt Moses ait,*
ad prauitatem prona est ab incunabulis. *Gen. 6. 8.* Sed hanc labem
 exemit optatissimus Christi aduentus, qui cladē ac
 calamitatem quam Adæ lapsus nobis inuexit, mor-
 te ac resurrectione sua sustulit. *Quæ cogitatio hoc*
in animis animum efficere debet, vt quoniam spi-
ritus ad vitia ac virtutes sint incitamento, omnibus
modis illorum conseruationi quisque insistant. Et
 nunquam spiritus animalis sit ceteris præstantior,
 ac dignitate prior, ordine tamen est posterior. Si-
 quidem ex naturali, qui vaporem æmulatur, atque
 ex sanguine virtute hepatis promanat, vitalem, qui
 aeræ naturæ est, profert, illiq; fomenta ministrat:
 vitalis vero animalem procreat, qui tenuitatis ac
 subtilitatis ratione æthereus existit. Is enim in cō-
 textu reticulari ac cerebri sinuosis anfractibus elab-
 oratus, odoribus rebusq; sua uolentibus alitur ac
 recreatur, auraque salubri fomentum accipit: ob
 hoc omnis vis ac facultas, quā anima abs se depromit,
 & a qua omnes actiones procedunt, proficisci-

B.

rur, eumque omnibus functionibus accommodat,
 merito itaque censetur spiritus hic animalis pro-
 prium animæ instrumentum ad sensus omnes, ad
 motum, atque agilitatem, ad musculorum neruo-
 rumque robur ac firmitatem tuendam: vires enim
 suas tanquam actionum opifices in nervos qui sen-
 tiendi mouendique potestate pollent, deuehit. Om-
 nia itaq. sensuum instrumenta spiritus animalis
 vi ac munere imbuta, ad obeunda munia stabilitatē
 consequuntur: argumento quod affectis obstructif-
 que viis per quas is spiritus deferri debet, mouendi
 ac sentiendi potestas adimatur: quod in apoplexia,
 paralyfi, tetano, multisq. aliis morbis obseruamus:
 defertur autem in nervos spiritus animalis, vt radii
 solares per vitrum pellucidum. Et quemadmodū
 calor ignitus in candens ferrum penetrat, ac se dif-
 fundit, quamlibet durum sit, adeo vt mollescat, ac
 fiat tractabile, ita spiritus qui tenuissimus est in
 nervos illabitur. Quæcunq. itaque sensu motuque
 atq. agilitate indigent, spiritus animalis vim expo-
 scunt: quæ vero nutrirī atq. adulescere, vitamque a-
 limētis fulcire, naturalem vitalemq. facultatem ac
 spiritus exigunt. Quocirca qui spiritus illos tueri
 velit, ac quam maxime synceros efficere, optimum
 corporis habitum moliri studeat: Est enim, Galeno
 teste, singulare præsidium ad naturales facultates conser-
 uandas fovendosq. spiritus temperamenti custodia. Vt enim
 externi flatus ventorumque concursus ac turbines
 corpora nostra multifariam afficiunt, ac non solum
 hominibus: sed animantibus etiam satis, melique
 triticeæ damna inferūt vel immodica humiditate,
 vel siccitate nimia, deniq. penetrabili frigore, vren-
 tiq. calore: sic insiti nobis spiritus vel copia, vel qua-
 litate multiplices perturbationes pariūt ac corpo-
 ris animiq. statū manifesto immutant. Vbi. n. crassi
 existunt spiritus, deasq. ac frigidi, meatū obnubi-
 la ri

Spiritus
 ut se per
 corpus dif-
 fundat.

Simile à
 vitro, &
 candente
 ferro.

Meth.

A flatib.
 externis
 frigide.

Crassus
 spiritus
 qui d.

lari contingit: atq. vt solem offusa caligine, minus elucere. Quo fit vt iis ingeniu sit hebetius, magisq. obtusa mentis acies. Quale nobis specimen exhibent, qui ad polum Arcticum ac mare glaciale deuerunt, quorum potissima pars vasto validoque corpore existunt, at nullo acumine ingenii ac præstanti doctrina, quamquã hæc natio singulari prudentia sereniss. Sueciæ Regis Erici, humanitate exulta, mitigati animi indicia nunc proferat. Qui vero moderata frigiditate imbutos habent spiritus, constantes sunt ac stabiles in obeundis rebus, animoq; obfirmato quiduis aggrediuntur, sic vt non facile a cõcepta opinione resiliant: verũ ob frigiditatem ac calorem languidũ nisi accedat educationis industia, qua iam olim expoliri cœperunt, nõ admodum acuti sunt, aut emundæ naris, nec deniq. callidi atq. astuti, tum qui in circumueniendis hostibus nihil agant subdole & versute. Quibus vero vel ex regionis conditione, vel cœli qualitate humidus subest spiritus, modo is moderatus sit, facilẽ & expeditam formarum susceptionem reddit, sed fluxã ac cito perituram: neque enim facile figura, formæ rei, vt nec ceræ fluxæ aut fluidæ imprimi potest. Itaque obliuiosi sunt, somnolenti, artibus discendis inepti, ingenio stupido, minimeque sagaci, & quum corpore obeso sint atque humido, memoria minus valent: quod ipsum etiam in vehementi siccitate statui debet. Quo fit vt senes ob siccitatem frigiditati coniunctam, obliuiosi existant, pueri ob humiditatem immodicam. Quæ qualitates meticulosos etiam homines efficiunt, atque trepidantes, qui minus audaciæ habeant in propulsandis ferendisq. aduersis: quod muliebri quoq. sexui peculiare. Verum cuiusq. regionis conditionem ac naturam, quã imitari populares solent, immutat educatio institutio, disciplina: sic vt promiscua multitudo incultis

Erici Sueciae Regis laus.

Sueci.

Germani.

Batani.

Hollandi cur somnolenti & obliuiosi.

Senes & pueri cur obliuiosi.

Educatio institutio immutatio.

moribus conspiciatur, quum viri politici, & qui ex
 patriciis sint prognati, immutata victus ratione, re-
 lietaq; veteri, atq; inolita consuetudine optimum
 viuendi institutum asciscant, ac se suosq; ad lauda-
 biles mores componant. Quod si humiditas modi-
 co calore tepescat, vt iis qui loca incolunt plana, a-
 prica, patentia paucisque arboribus confita, quales
Mattiaci sunt Mattiaci Belgæ, qui hibernis mensibus frigore;
seu Zelandi. æstiuis ardore plerunq; infestantur, vt corpora for-
 tiuntur robusta, laboribus assueta, membra articu-
 lata, cutem hispidam: ita animū pertinacem obti-
 nent, obstinatum, iracundum magisque ferocem,
Natura quam benignū, cæterum acri sunt iudicio, pruden-
matitimo tiq; industria, ac negotiandi peritia mire instru-
tm. ti, & qui rebus delectum adhibeant. Cæteri Belgæ,
 quibus arbores præbent vmbracula, ac ventos ar-
 cent, quique cælum habent salubrius, terram flu-
 minibus scatentem, agros aquarum dulcium ductu
 atque irrigatione fecundus, miriori sunt ingenio,
 minusq; aspero, sed alii aliis prudentiores atque ad
 res gerendas magis apti. Sic Flandri grauitate di-
 cendi, atq; inuentionis subtilitate pollent, Brabanti
 exclusa seueritate, hilaritate animi ac morū comi-
 tate animos hominum conciliant; quamquam illi
Itali. facilitate sermonis ac verborum lenocinio grauita-
 tem condire soleant. Quod si pectori ac cerebro in-
 cumbit spiritus calore humoreq; repperato perfu-
 sus, ii qui illius munere potiuntur, in rebus gerendis
 vigiles sunt, acres, industrii, & qui sagacitate, acu-
 mine ingenii, naturæ solertia, præstantia doctrina,
Itali cur dicendi peritia, atq; vbertate cæteris præstant, de-
iniuriarū nique memoria rerum præteritarum tenaci sunt ac
innaces. firma; quæq; non facile effluat, aut exolescat. Ita si
 qua illata sit iniuria, post multos annos reuiuiscit,
 nec mens vindictæ auida priuatā offensionem ob-
 literari patitur. Quem affectū calori adscribo, quo
 animus

animus indignatione ita exulceratur, ut eum humor diluere nequeat, aut exstinguere. Adeo enim impotenter modo tacite imisq; præcordiis, modo aperte eorum plerisque feruet animus:

Sic illi calido pectore mascula bilis

Perf. sat.

Turgescit, quam non exstinxerit urna cicuta.

S.

In horum confinio consistunt, ac proxime accedunt, sed aliquo intervallo Britanni, quibus quum languidior sit calor, minusq; feruidus, atque ab humiditate superetur, statura quidem sunt decenti, corpore succulento ac vegeto; verum humanitatis studiis minus dediti, ac politioribus literis minus exculti, qui tamen si animum, ut cœptum est, præclaris rebus applicare pergant, ad res gerendas efficiuntur apti, ad perdiscendas artes appositi. Et quoniam spiritus habent crassiores calore modico perfusos acres habent iras, motus stabiles ac diuturnos, quo fit ut implacabiles sint, atq; ægre animum excessum atque elatum nisi obsequiis officiosis expugnati sinant. Quod si spiritus ex feruore cordis, atq; aeris regionisq; qualitate impense calidus sit, feruidos celeresq; motus edit, sed qui ob tenuitatem sensum deferuescant. Quo fit ut ubi eorum nonnullis incalcescit animus, temere atque inconsulte quidvis aggrediantur, nec cessent quin quod animo conceperunt, perficiant. Ita si qua subit animi conficienda rei cogitatio, ut inter initia ægre excutitur: ita mens nonnumquam instabilis est & inquieta, nisi rationis freno coerceatur;

Sic animum nunc huc celerem nunc diuidit illuc,

Viro. libr.

In partesq; rapit varias, perq; omnia versat.

4. Enn.

Quod etiam plerunque usu venire solet iratis & vindictæ cupidis, tum iis qui furore vel amoris stimulis agitantur; quorum mens, quoniam æstu quodam fluctuat, ac paulo momento hinc inde impellitur, non sibi constant, nec certi fixique aliquid in

B a

*Hispani
ingeniosi.*

Calli.

*Calli in-
genio ver-
facili.*

*Vnde er-
ror men-
tis.*

finiendis consiliis statuunt. Qui vero ex iis se ad
confectandas artes confectunt, quamlibet difficiles
atq. operosas, strenue nec sine laude in his versan-
tur: quibus vero spiritus tenuis existit temperato
calore imbutus, ac re iis ingenium ac volubile, expe-
dita ac profluens in dicendo celeritas: quibus & illa
naturae dotes accedunt. ut ad excogitandum sint ac-
cinti, ad explicandum ornandumque vberes ac co-
piofi: ad eloquendum exprimendumque, quae mente
conceperint, prompti: quod autem ad animum mo-
rumque, propensiones attinet, viuidi sunt, alacres e-
recti agiles, gesticulosi: plerique eorum quibus li-
beralis deest educatio, ac doctrina institutio, inge-
nio sunt mobili, captioso, fallaci, infido rerum noua-
rum audio, loquacitate futili ac vana: in consiliis
captandis callidi ac versuti: adeo, ut quae mentis im-
petus concipit, confestim quid statuendum sit, intel-
ligant, ac mature perficere pergant: obiter ubi inte-
derint ingenium, ibi valet. Quum itaque spirituum
diuersitas, atque ingeniorum morumque discrimina
ex loci, aeris, regionis alimenterum conditione ac
natura oriantur, quisque secum iple expendat, quae re
incolumitati prospicere optime possit, eaque de eli-
net, quibus aliquid subest vitii, & quae cum valetu-
dini tum spiritibus officere atque aliquid labis aut
contagii adferre possint. Quocirca optima institu-
enda vitia vitaeque ratio, atque aeris salubritas cum-
primis captanda. Haec enim sanitatem etiam incli-
natam ac labantem erigit, ac spiritus maxime syn-
ceros efficiunt. Siquidem si corpus vitiosis humori-
bus redundat, si spiritus impuri sint, & cerebrum
densis fumis, quos humores appellant, oppletum, &
corpus & anima detrimenta percipiunt. Hinc tanta
in animis hominum deliratio, tantusque mentis er-
ror, alienatio, stupor, desipientia, furor, dementia:
ut ea quae sensui exposita non sunt, videre se putent.

eaque

eaque audire quæ nemo est eloquutus. Siquidem imaginatio iis corrumpitur; sensus communis qui diiudicat & discernit omnia, detrimentum percipit: memoria labascit, hebescit visus, caligant oculi, omnesque animæ facultates, hoc est, insitæ vires quibus sua munia exsequitur, languescunt, suisque officiis oscitanter perfunguntur. Si vero spiritus animalis ad amullum purus est, atque æthereus, qualis est halitus exacte elaborati sanguinis, non solum pellucida est oculorum acies, sed omnes sensus tum externi, tum interni vigent, ac functiones suas inculpate perficiunt.

De spiritu qui toti mundo, eiusque partibus insitus est, qui in hominem diuinitus delapsus, mentem eius peculiari munere imbuit. Obiter de bonis malisque genis, qui his moribus spiritibusque immixti, varias mutationes humanis animis inferunt.

CAP. III.

Spiritus vis, quæ diuinitus in hæc inferiora delapsa, hanc machinam, mundi; molem agit, & quæcunq; ambitu cælique complexu coercentur, fouet ac vegetat in immensum se portigit ac longe lateque diffusa est. Hæc siquidem regit ac moderatur omnia, cunctaq; fecunda efficit, ac vitali calore imbuit. Nec est quod quisquam opinetur aut sibi persuadeat ullam esse vim aliam, quæ ista perficiat, quam spiritum illum, quo ab ipso rerum conditarum exordio mundus, quæque oculis nostris obuia sunt, ac sensibus exposita, tam concinnum ac decentem ornatum, adepta sunt: Verbo enim Domini omnia formata sunt, ac spiritu oris eius omnis decor, venustas, atque ornatus eorum. Ipse siquidem fouet, ac vegetat quæque prestat, eandem vim confert, qua propagare se, ac continua serie omnis generis species proferre, tuere ac conseruare possint. Sic immensus naturæ opifex, rebus creatis verbo ac spiritu suo vim procreatricem indidit.

Spiritus

vatura.

Spiritus

Domini.

Psal. 32.

Genes. 2.

Ioan. 1.

ac propagandi ordinem iniecit, quo posteritati ac
 successioni insistant, hoc est, spiritus diuinus in vni-
 uersam creaturam diffusus, stirpes, animantes, ho-
 mines sustentat, illisque vim impertit qua subsi-
 stant. Itaque nihil est in tanta rerum vniuersitate
 quod efficacem Dei vim non percipiat eiusque vber-
 tate non saturetur. Condito liquidem cœlo ac ter-
 ra, primisque elementis, hoc est, rerum principiis
 constitutis, Spiritus diuinus iam inde ab initio fe-
 rebatur super aquas, hoc est, liquidam materiam a-
 lioqui effœtam, fœcundam præstitit. Cuius dicti
 sensum graphice expressit Basilius cognomento
 Magna. *Spiritus Dei ferebatur super aqua superficiem,*
 hoc est, fouebat, vitalemque fœcunditatem, atque ani-
 mam vegetantem elemento liquido, ac omnibus
 rebus creatis contulit, sic ut spiritu cœlesti omnia
 essent perfusa ac concalescerent incubantis alitis
 more, fouentisque auis specie atque effigie, quæ vim
 caloremque vitalem illi imprimit, cui insidet atque
 incumbit. Cuius rei exemplum à gallina sumere li-
 cet, quæ oua animat, vitæque imbuat, atque animalculi
 figuram inducit. Quod itaque spiritus innatare aquis
 dicitur, aut elemento liquido incumbere, de fœ-
 cunditate illi indita intelligi debet. Cæterum quum
 vniuersa rerum natura quæque spirant atque exsi-
 stunt, diuini spiritus munere potiantur, illiusque
 virtute subsistant, tum homines præcipua ac singu-
 lari prærogatiua omnia sunt consequuti, atque ani-
 mos habent ex æterna mente, ut Cicero ait, *delibatos*, vel
 potius, ut Scripturæ testimonium proferam, *accep-
 runt spiraculum vitæ*, atque imaginem ex Diuinitatis
 archetypo descriptam. Haulit huius dogmatis ex
 Hebræorum fontibus tenuem auram, idque expref-
 sit his numeris Ouidius;
*Est Deus in nobis, sicut & commercia cœli,
 Sedibus ætherei spiritus ille venit.*

LII

Est Deus in nobis: agitante calescimus illo,
Impetus hic sacra semina mentis habet.

Lib. 6.
Fastor.

Quam sententiam Divus Paulus sacratiore philosophia imbutus, Atheniensibus persuasum esse voluit, quo inueteratum aurumque errorem illis eximeret, atque ex illustri mundi spectaculo, apparatu ornatumque visendo, in quo Deus diuinitatis suae specimen cunctis exhibet, & cōspici posset & innotescere. Sic enim apud illos concionatur: *Deus qui* *Act. 17.*
fecit mundum, quaque illius ambitu continentur, ac sit coelestis, Dominus, non in manufactis templis habitat, nec hominum manibus colitur, ullius opibus indigus, quum ipse det viam, atque halitum omnibus, omniaque conferat. Per ipsum enim vivimus, movemur, ac subsistimus, sicut & qui- *Aratus*
dam vestratum Poetarum indicat: nam huius progenies etiā in Phae-
sumus. Ceterum quum homo tantis dotibus sit ex- *nom.*
cultus; eaq; munera mentis ab opifice sit cōsequutus, ut primum naturali insitoque spiritu, deinde diuino afflatu incitetur, tum externi quoque spiritus *Geni.*
in corpus mentemque infiliunt. Veteres genios, Bibliorum codices ex ministerio Angelos, hoc est, internuntios vocant, quod Dei iussa ac voluntatem ad nos deferant. Paulus Spiritus nominat *Admini- Hebr. x.*
stratores, ut qui certis officiis destinantur, ac delegatum munus obeant apud illos qui salutem sunt adepti. Cicero, tum alii à religione alieni, *Lares familiares, ac Lares.*
domesticos Penates, deosque tutelares, vocant. Horum duo constituuntur genera, quorum alterum boni, alterum mali nomine designant, quod illi ad honesta *Boni Ge-*
quaque, atque ad res salutare instigant: ad eaque *nii.*
sint incitamento, quae homini prodesse possunt, at- *Mali Ge-*
que ad salutem conferunt. Isti ad improbitatem, ad *nii seu Le-*
dedecus, ad funesta quaque sollicitant. Hoc enim *mures.*
potissime meditantur, ut hominem omnibus malis *Simile à*
inuoluant, ac longissime à Deo auertant. Quum *pestifero*
autem sint spiritus incorporei, ut grauis halitus, utque *halitus*

aura insalubris ac noxia, in corpus latēter irrepū-
 ac non solum faces ministrant, incitantque ad pa-
Genes. 3. tranda scelera, sed ut pessimi cōsultores, impunita-
 tem ac pramia pollicentur. Sic Adamū in errorem
 pertraxit versutus serpens, quū inquit: *Non moriemini, sed eritis ut Dii, boni malique, conscii, atq; omnium rerum*
Damon à *scientia ac cognitione imbuti.* Est autem Damon (nam
sciendo. hinc nomē sortitur) calliditate insidiosa, mille do-
2. Par. 26 lis ac technis, mille nocendi artibus instructus: qui
se in mentes nostras, cogitationes, consilia, voluntates, tacite
insinquare nititur, quamquam id ægre perſecere potest,
cum Deus solus corda hominum explorata habeat,
cui vni omnia nostra expōita sunt & aperta Ipse e-
Hebr. 4. nim, ut Paulus ait, *discretor est cogitationum atq; intentio-*
nu cordis. Nec est ulla creatura, quæ non manifesta sit in con-
spectu illius, sed omnia nuda ac resupinata oculis eius.
Psalm. 7. Quod David quoq; indicat: *Scrutator cordis ac renu-*
Deus: hoc est, omnia perspecta habet, abditos quos-
que recessus penetrat. Exemplo sumto à remotissi-
mis longeque distitis visceribus: nihil. n. corde ac re-
Simile à *nibus magis intimū, adeo ut per multos meatus, at-*
remotiss. *que incuruos anfractus deferri elaborati cibi de-*
viscerib. *beant, antequā eo possint perducī: tū etiā illas po-*
tissime partes indicat, quæ ex iis præcipue pullulare
soleant mentis cogitata, atq; effrenata cupiditates
exoriri, quæ Deum nō latent, nec abscondita sunt.
Quomodo Caterum cum Dæmones spiritus sint ærii, ac lōgo
Damoni usu, diutinaque consuetudine, tum natura solertia
cogitatio- multa perspecta habent, atque experimento com-
nes patēs. probata, ex coniecturis, indiis, oculis, vultu gesti-
 bus, aliisque corporis motibus cogitationes inter-
 nas eliciunt. quod etiā viro prudenti ac multarum
 rerum perito factū nō difficile. Quocirca ut impro-
Nemo ho- bi ac fraudulentī negotiatores in hominum perni-
mini da- ciam omnia moliantur: omnemque captant occa-
sonem, *si quæm quæ illos circumveniant, atque incautos*
lurpa-

imparatosque opprimant: ita Dæmones nobis infestantur, atque infesti sunt, & quo quisque vitæ integritate ac moribus spectatior, eo acerbius in illū virus suum exacuunt. Sic Christo non fuit veritus, *Matth. 4.* nec erubuit Dæmon tentationum arietes admovere. atq. ambitione, gula, regnandi cupiditate atque inani gloria illum oppugnare. Nec Paulum quoq; *2. Cor. 12.* diuexare puduit, cum elatione animi, tum aduersariorum sauitia ac crudelitate. Iob quoq; miris modis ab illo exagitatus violentos impetus perferre coactus est: verū qui omnia remuneratur ac compensat Deus, finem certamini imponit ac sœuendi mensuram præscribit, nocendique metam constituit. Quod ipsam documento cuiq. esse debet, nihil aduersus nos moliri Dæmones, nec in malis inferendis progredi, nisi vel annuente; vel conniunte Domino. Cum autem multis variisque nocendi artibus homines adoriantur, atq. oppugnent, tum vero omnes tentant, explorantq. aditus, si qua possint ex his quæ domestica sunt ac natia, nullique non infita, adoriri ac cōficere: sic hos qui sanguine redundant, ad luxū, lasciuia, ebrietatem, profusionem, ad obscenos nefandosque amores, ad probrosas libidines, incestus, fœdosque concubitus, incitant: Biliosos autē ac Cholericos ad iracundiam, ad rixas, iurgia, contentiones, conuitia, pugnas, cædes, latrocinia, seditiones, dissidia, exstimulant, ad ea quæ patranda ac perficienda faces ministrant: Melancholicos ad inuidiam, emulationē, amarulentiam, odium, indignationem, veneficiū, fraudes, dolos, insidias, proditiōē, mœstitiā desperationem, ac diffidentiam: postremo ad calamitosum funestumq. exitum adigunt: Pituitosis ac phlegmate oppressis ad desiciam, atque ignauiam, torporem, veternum, inertiam, somnolentiam, incuriam, atque ad omnium virtutum neglectum suum

*Dæmones
quatenus
nocent.*

*Humores
ad vitia
occasione
præbent.*

- Ab exter adiumento.* Obiter ut aer tenuitate cœli tempera-
no aere si- tus vitalem ac salutarem spiritum impertit ani-
mile. mantibus, herbisq; virentibus. sic boni genii salu-
brem auram aspirant, ac mentes nostras suavi affla-
tu reficiunt. Mali vero ut ventus pestilens, morbos
& contagia: ita illi exitiale virus exhalant, atq; ani-
mis hominum pestem ac perniciem adferunt: *Ab*
Genes. 2. *iu enim prima mali labes hominumque ruina, atque interi-*
tus: sic ut opus fuerit instauratore illo mirifico nẽ-
pe Christo, qui hominem pristino nitore atq; inte-
gritati restitueret. Et quoniam tanta est humana
naturæ imbecillitas, ut ægre aduersus sæuissimi ho-
stis insidias possit subsistere: Christus Iesus subdu-
Paracle. ctus in cœlum, Paracletum mitti curauit, qui nos
Quid spi- fulciat, ac contra Satana insultus omnesque malo-
ritus san- rum incursum reddat inuictos. Hic est, qui mentes
Qui in no- nostras variis dotibus exornat, qui de Dei volunta-
te effici- te nos reddit certos, ac discussa omni diffidentia
et. per Christum ad patrem nos prouehit. Erigit enim
Gal. 4. mentes nostras, ac consolando hortandoq; efficit,
ut concepta fiducia, omnia ab illo sperare ac petere
audeamus ac patris nomen illi opprobare. Quin &
ipse spiritus, quem Deus emisit in corda nostra, at-
testatur vna cum spiritu nostro, quod eius sumus filii,
Rom. 8. & heredes, coheredes autem Christi. Spiritus itaq; diui-
nus mentium instaurator fidem ac credulitatem
verbo Dei fultam nobis inferit, quæ fiduciam erga
illum parit, certamq; spem consequendi promissa.
Fidei ope- Et quum hæ virtutes non sunt otiosæ, vberimum
ribus sti- Charitatis operumque prouentum proferunt, ad
pata. eaque adminiculatur, ac vires confert Paracletus,
ut stabiles ac fixos in nullos errores, aut supersti-
tionem abduci nos contingat; quæ non aliud est te-
De præ- parat. Eusebio, quam falsa quadam, atque amentia vera re-
ang. lib. 1. ligionis umbra, aut fucata species, nullo fundamento nixa.
Supersti- Sic ex Horatii sententiâ,
tio.

Maxi-

Maxima pars vatum pater & iuuenes patre digni *In art.*

Decipimur specie reſti. *Poet.*

Fallit enim vitium ſpecie virtutis, & umbra *Iuvenal.*

Quum ſit triſte habitu, vultuq; & veſte ſeuernum, *Saty. 14.*

Nec dubie tanquam frugi laudatur auarus.

Fit enim plerumque Cicerone teſte, ut nonnulli o- *Tuſc. 3.*

ptima conſectati non tam voluntate, quam curſus errore ſal- *Rem. 10.*

lantur. Sic Paulus Iudæos non proſus à pietate alie-

nos cenſet, verum aliquo duci ſtudio, zeloque Dei,

ſed abſque iudicio; ita non omnino errent in aſſe-

ctu pietatis, ſed propter inſcitiam, & quod in dele-

ctu hallucinantur, ac cæcutiunt, ſpiritu Dei deſtitu-

ti ſunt. Cui vitio affines ſunt, qui inueteratos erro- *Zelus abſ*

res pertinaciter vel tuentur, vel tolerant, nec ſuſti- *que indi-*

nent quidquam immutari eorum quæ irrepſerunt: *cin.*

qui ſi imbuti eſſent ſpiritu illo munifico, non eſſet

tanta in animis opinionum ac doctrinæ diſſenſio.

Cæterum nemo hæc parerga eſſe exiſtimet, atque

ab inſtituto alieno, nec in illud Horatii impingat;

--- Amphera capis

In art.

Inſtitui, corrente rota cur vrceus exit?

Poet.

Quum ſpiritus cœleſtis mentis innouator, dux

ſit ac moderator ſpirituum humani corporis, qui

ſedatiores exſiſtunt ac magis placidi vbi hoc du-

ctore reguntur, atque in officio continentur. Si e-

nim tumultuari pergant, ac ſeditionem in corpore

concitare;

Ille regis dictis animos, ac peſtora mulcet.

Aeneid.

lib. 1.

De corporis humani elementis, primisq; qualitibus,

ac generationis principiu, ex quibus homo

conſtat, ac conſtatus eſt.

C A P. I V.

AB elementorum, nō humorum facultatibus o-
mnis temperamēti ratio deducitur, illiſq; vni-

versam corporis structuram atque opificium acceptam ferre par est. Elementa statuuntur quatuor; *Elementa quatuor.* Ignis, Terra, Aer, Aqua, quibus totidem subsunt qualitates; Calida, Frigida, Humida, Secca, quæ ex circumfuso nobis aere, atq; alimentis vel commoda, vel detrimenta cōcipiunt; illorum enim excessu defectuq; vitiantur qualitates, ac corruptela aliqua deprauata, innumeris morbis præbent seminaria. Cæterum quæ corpus nostrum afficiunt, ea teste *Tuend. vale. lib. 1.* Galeno, sunt genere duplicia: altera nobis cōgenita, & quæ evitare nequeas, ex ipsis generationis principiis velut radice orta, altera, quæ & declinare posses, & aliena sunt à corporibus nostris, nō insita, sed aduentitia atq; externa, quæ tamen nō minus, quam insita, corpus nostrum conficere atque infestare sunt idonea. Cibus scilicet & Potus, quibus restituiamus quicquid siccioris vel humidioris substantiæ effluxit; quæ tamen si immodica sint, aut vitiosa, extremetorum copiam ac morbos pariunt. His proxime accedit aer nos ambiens, qui ubi impense calidus est, vel siccus, aut immodice humidus vel frigidus, manifesto habitu corporis immutat. Cæterū ut proprius, magisq; apposite rem ipsam designem, humanæ naturæ primordia, ac generationis principia sanguis maternus, semenque genitale existunt, ille ceu materies quædā apta concinnaque, & opifici, ut argilla vda, ceraq; fluxa, ac tractabilis, ad quidvis effingendum sequax: semen opificis rationem obtinet. Constat horum utrumq; ex iisdē genere elementis, ac qualitates iam memoratas in se complectitur; dissident tamen inter se temperamenti ratione ac mēsurā. Siquidem in semine plus est igneæ substantiæ atq; aeræ, hoc est, ætherei spiritus est particeps: in sanguine plus aqueæ & terreæ: quamquam in postremo hoc calidum præpotest frigido, humidum siccō. Neq; enim sanguis siccus statui

statui potest, at ossa, sed humidus: at semen sanguine quidem siccus est: ceterum ipsum quoque humidum fluidumq; ac fluxile. Itaq; utrumq; ex humida substantia genitura origo producitur, sic tamen ut ex eo reliqua corporis partes sicca, nervi, venae, arteriae, ossa cartilagineae, elaborentur. Quod enim in utero ex illis principiis conceptum ac coglobatum est, siccus redditus, veluti rudimenta ac lineamenta cuiusq; membri capessit, postmodum exatam speciem, consequutum, incrementa concipit, atq; adultam decentemq; magnitudinem prouehitur: ubi vero ad summum deuentum est, omnibus ob alimentum penuriam non ultra sequacibus, incrementum augmentumq; sisti contingit, nec progredi, aut amplius in longum latumq; proferri. Ex copioso enim calore & humore spiritu undiq; persuso corpus decoram longitudinem assequitur. Quod si cui vel ingrauescente aetate, vel etiam adolescentibus ex morbo aut affectione aliqua frigidus siccusque habitus obtigerit, corpus iis macilentum fit, rugosum, gracile, squallidum, strigosum, membraque inuoluta atq; incurua. Simile enim quiddam iis euenit quod iumentis, quibus pabulum subducitur, atq; arboribus herbisque virentibus, quibus terrae succus subtrahitur, ac prohibetur irrigatio. Quomodo hi improbe atq; inhumaniter facere videntur ludimagistri quidam & quotquot erudiendis alendisq; adolescentibus operam impendunt, qui inita quidem, ac constituta non exigua pecuniae portione, in salubri, tenuiq; victu conuictores domi alunt, ac non solum sordide tractant, sed carne subrancida, piscibus olidis, pane mucido tenuiter pastos, ad subeundos studiorum labores minaciter intigant: quo efficitur ut color eis deflorescat, corporis species, omnisq; decor & venustas aboleatur, nulla sit alacritas, nullus vigor, mentisq; erectio, spiritus deiectus, vir-

*Ab ossibus**natura longitudo.**Longitudo.*

Vitiosus tus minus viuida, indoles omnisq; vis animi, quæ
cibus na- vel naturæ beneficio, vel parentum industria, aut
turam de- deniq; diuino munere insita erāt prorsus extincta,
prauat. adeo vt nō facile ad præclara iis incalescat animus,
 nec emergāt ad quæ erant destinati. aut natura ap-
 positi. Quod ad externum vero habitum attinet,
 corpus plerumq; circumferunt fœda scabie defor-
 matum, atque ob vitiosos humores pustulis vndiq;
Statura exulceratum. Quo fit vt raro ad legitimam maturi-
brevitas tatem, ac iustam magnitudinem, ad vires ingenuas,
unde. membrorum robur ac firmitatem, ad decentem
 partium compositionem ac staturam deueniant,
 quod in ætate tenera ac pubescēti fame atq; inedia
 domitis humori natiuo, qui continenter foueri po-
 stulat, alimenta subtrahā sint: quo fit vt exhausto
 succo vitali, præmature senescāt, ac properata mor-
 te confici contingat. Vocatur autem hæc affectio,
Senium. quæ frigidum siccumq; corporis statum inducit Se-
 nium, quod omnibus quum animantibus tum stir-
 pibus corruptelæ interitusque causa existit. Est e-
Mors nima mors non alius, quam naturæ, hoc est, caloris
quid. genuini, insitique humoris, in quibus vita consistit,
 extinctio: ad quam nonnulli properantius deue-
 niunt, vel ex alimenti inopia ac defectu, vel ex in-
 temperantia vitæ, immodica Venere, intempestiua
 vigilia, mœrore animi, tū plerisq; aliis, quæ præter
 ætatis rationem ac naturæ cursum, festinam senē-
 ctutem, mortemq; inopinatam accelerant. Quam
 multos autem videre est seniculos corpore vegeto
Cruda se- ac succulento, membris validis, ingressu firmo, cru-
necta vn- da prorsus viridique senectas, non ob aliud quam
da. quod vitæ suæ optime moderati sint, nec adolescē-
 tiam intemperanter aut libidinose transēgerint:
 quum iuuenum plerique conspiciantur effœti, e-
 lumbes, eneruati, corpore arido, colore pallido
 atque exangui, quod tota pubertas, ac iuuenilis
 virtus

virtus immoderato vitæ Venerisque vſu & conſue-
tudinē ſit exhausta ac ſlos ætatis arritus, Vt enim
flores Martii, quibus ineunte vere nihil ſpectatius, *A florib.*
Aquilonio vrentique vento decuſſi, marceſcunt, ſic *ſimile.*
omnis iuuentus & florefcens ætas accepto incom-
modo, intempeſtiue atque ante maturitatem are-
ſcit. Quo circa vt quis noxia euitare poſſit ac vitam
quam maxime longam efficere, tum ſenectutem *Iuuentus*
conſequi minus grauem atque oneroſam, ineunda *unde offa-*
ratio, qua valetudo firma perfici poſſit, ac ſtabilis, *ta.*
aut ſi inclinata ſit, qua erigi poſſit atque inſtaurari,
Sunt autem non parum multa, quæ illā labefaciunt
ac ſubruunt, quæque ingenitum nobis temperamē-
tum conuellunt, variant, alterant, corrumpunt. Si-
quidem ex alimentorum facultatibus, victusque *Quæ va-*
ratione humores diuerſas qualitates aſciſcunt; qui- *letudine*
bus accedunt balnea, ætus, exercitatio, frigus, laſſi- *officiant.*
tudo, ſitis, inedia, ſomnus, quies, aeris ſtat⁹, affectus
que animi, que corporis noſtri habitum multifari-
am immutant, ac magna ex parte deteriorem rapi-
unt. Sic corpus quod calidum humidumque exiſti-
tit, in frigidum ac ſiccum, vel etiam aliam qualita-
tem ſenſim delabitur: ætatis quoque acceſſu, tempo-
ris decurſu, rebus ſecundis vel aduerſis, fortunæ ſue
ceſſu vel inclinatione multa homini obueniunt,
quæ valetudinem labefaciunt. Quo mihi appoſite
dixiſſe viſus eſt Horatius,

Multa ferunt animi venientes commoda ſecum,

In arte

Multa recedentes adimunt -----

Poetica,

Cui conſentanea eſt illa loſi ſententia, quæ natu-
ræ humanæ conditionem fragilem, fugacem, ina-
nem, momentaneam, multiſque incommodis peri-
culis, mutationibus obnoxiam graphice expreſſit,
Homo natus eſt muliere, breui aui eſt, ac plenus miſerie, qui Cap. 44.
quaſi ſlos ſpectatiſſimus, exoritur, ſed conteritur, atque eua-
neſcit velut umbra, nec umquam in eodem ſtatu perſiſtit;

C

Singulis enim ætatibus, hoc est certis annorum intervallis ac spatiis mutationes incedunt. Est autem *Quidæta* ætas vitæ curriculum ac decursus, vel ab infantia ad senectutem progressus, in quo constitutio corporis humani immutatur, atque aliud ex alio temperamentum acquirit, quod ipsum postremo ad interitum deurgit calore nativo extincto. Sic infantia, quæ omnium humidissima est, plurimum caloris innati continet, quarto anno aut septimo mutationem sustinet, ac plerumque iis annis periclitamur. Huic proxime succedit Pueritia, quæ ad annum plus minus decimum quintum producit, ac non parum multis incommodis diuexatur: Pubertas vero quæ & ipsa plurimis malis exposita est anno decimo octavo perficitur: Adolescentia autem præceps ac lubrica anni quinti & vigesimi termino includitur, quæ ætas partes quatuor complexa, primam ætatem conficit, quarum nullam non varias mutationum vices subire quotidiana experimenta comonstrant. Porro *Iuventus*, seu ætas florida, in qua corpus animusque viget ac florescit, ad annum quintum & tricesimum profertur, in eaque ætate assatum inualescit sanguis, atque humor nonnihil absumitur, quo fit, quid temperamentum progressu temporis calidum siccumque censei incipiat, quum adolescentia humore ac calore abunde fuerit perfusa. *Virilis ætas* Consans vero & virilis ætas ad quinquagesimum annum, aut paulo ultra progreditur, quo tempore tempestiva maturitas se profert, ac mens conuersis studiis, omnia considerate, prouide, prudenter agit: corpus vero æqualiter, atque in eodem tenore consistens, non magnam mutationem percipit ad annum usque sexagesimum tertium aut quintum: tunc enim labenti atque inclinata ætati iam iamque ingrauesceti frigidus & siccus status inducitur, qui primus est senii ingressus ac vestibulum, proximus autem

ad decrepitam ætatem, ad mortem aditus, quæ ut *Vitæ nō*
 non exoptanda temere, ita non pertimescenda vi-*st formi-*
 ris Christianis, quum mens concepta fiducia sua-*dabilis.*
 uioris vitæ, ac resurrectionis spe fulta, alacriter hinc
 emigrandum sibi persuadeat, interim quisq; effice-
 re potest in huius æui decursu, ut superioris ætatis
 temperantia, ac vitæ moderatione nō nihil præsidii
 sibi paret; aliquid pristini roboris cōseruet, quo le-
 nescit minus effictam ac laboriosam experia-
 tur, quum enim omni ætati certus præscriptus ter-
 minus, tum huic nullus constituitur, nisi vitæ exitus
 incerte quadripartitis annivarietates ac temporum *Temporū*
 vicissitudines, hoc est, Veris, Æstatis, Autumni, & *anni & a-*
 Hiemis discriminata tempora duobus æquinoctiis, *tatū com-*
 ac toridem solstitiis comprehensa quatuor hominū
 ætatibus accomodat, cuius sententiam hac verbo-
 rum serie complexus est Ovidius,

*Quid? non in species secedere quatuor annum
 Aspicis ætatis peragentem in vitamina nostra?
 Nam tener & lactens, puerique similis auro
 Vere nouus est, tunc herba virens & roboris expertus
 Transiit in Æstatem, post Ver rebusq; ferax annus:
 Fitque valens iuuenis, neque enim robustior ætas
 Vlla, ne uberior, nec quæ magis ardeat, ulla est,
 Excipit Autumnum posito seruere iuuenta
 Maturus, mitisque inter iuuenemque senemque
 Temperie medius, sparsus quoque tempora canis.
 Inde senilis Hiems tremulo venit horrida passu
 Aut spoliata suos, aut quos habet alba capillos.*

Meta. l. ii

Quæ rerum vicissitudo, ac naturæ potius conuer-*Omnia*
 sio mutabilitas, inconstantia atque ex vno in aliud *caduca.*
 inclinatio, commonstrat omnia esse momentanea,
 caduca, fragilia, ruinosa, fluxa: & quæ non firmiss.

C 2

Natura
ab horres
ab interi-
re.

radicibus defixa, ut flosculi, cito decidunt. Quum itaque corpus continenter defluat ac detrimenta patiatur, multa que intus & foris vires nostras depopulentur, non oscitanter huius conseruationi incumbendum; quo habilis illa ac quam maxime longa effici possit. Nihil necesse est exemplis, rationibus, experimentis commonstrare (quum nulli non sit exploratum) quam grauate, animoque iniquo ac repugante, ab hac vitæ suauitate diuelli se quisque patiat, quanta cura, studio, industria vindicare se à morbis contendat, qui non solum doloribus nos conficiunt, contundunt ac dilacerant, sed mortis speciem oculis obiciunt, ne his addam mentem inquietam ac turbulentam, animumque affectibus oppressum. Cui cedo in tantis calamitatibus, ærumnis, miseriis tantaque æui huius molestia, ac breuitate, non parandum aliquod dolorum lenimen, non conquirenda aliqua laborum solamina, atque alieuamenta? quæ si consecrari velis atque assequi, numquam in animum induxeris hæc præstare res momentaneas, opes honores, latifundia, operosa ædificia, vestes sumptuosas atque artificiose elaboratas; sed mentem quietam ac sedatam omnibusque perturbationibus liberam proxime corpus salubre, nullisque morbis implicatum, quibus diuino munere nihil homini obtingere potest melius aut optabilius.

Inde po-
tando tra-
quiditas.

Inde f. 30.

Quid Crasis seu temperamentum, in quo cuiusque habitus, ac corporis constitutio consistit.

C A P. V.

Tempera-
mentum
quid.

CRASIS seu temperamētum, (nam operis institutioni ratio exigit, ut id definitione explicetur) est prima cum qualitatibus atque elementorum inter se conuenientia, vel qualitatibus ex elementis æqualis mixtura ac proportio omnis vitiosi excessus expers.

Intera-

Intemperies vero, quæ disparibus elementorum ac
 qualitatibus viribus continetur, atque à moderatione
 deficiit. Vt autem in fidibus concentus quidam
 percipitur, ac concors harmonia, sic ut nihil dissonū
 aut discrepans aures teneras feriat, offendatque:
 ita in temperato corporis habitu existit elemento-
 rum ac qualitatibus apta concinnaque temperatio;
 adeo ut monstrari nequeat vlla per se qualitas, sed
 constans, absoluta, perfecta que elementorum ac
 qualitatibus coagmentatio. Quemadmodum enim
 quum ex variis herbis condimenta aut pharmaca
 conficimus, fit vna concretio, ac singula ita coale-
 scunt, ut nihil eorum quæ compositio complecti-
 tur, appareat, aut discerni possit, aut percipi: ita in e-
 lementorum qualitatibus euenit, ex quarum mistu-
 ra primaria nascendi origo ducitur, quæ nouem tem-
 peramentorum constituit differentias; vnam tem-
 peratam omnibusque suis numeris absolutam, in qua
 nihil desideratur, nec vlla qualitatibus elementariū
 aliam superat, sic ut æquali parique mensura inter se
 omnia consistant, nullo vitio, nulla que intemperie
 imbuta. Intemperata octo, simplices quatuor, &
 totidem compositæ seu iugatæ. Calida tantum, in
 qua calor frigori antecellit, humoris vero & siccita-
 tis est æqualitas: Frigida, in qua frigus dominatur:
 humida, quod illa primas potioresque partes obti-
 neat. Sicca, ubi humores superior est siccitas, reliquis
 paribus; hoc est, calida & frigida temperatis: Com-
 positæ vero temperaturæ, quæ ex duabus qualitati-
 bus implicatæ sunt, numerantur, Calida & humida
 Calida & sicca, Frigida & humida, Frigida & sicca, à
 quibus corporis constitutio quam *ἡμετέρι* Græci,
 vulgares *complexionem* vocant; appellationem apud
 Medicos, ac nomenclaturam adepta est, ab eo scili-
 cet, quod in mixtura pollet, apud quos id corpus

calidū dicitur, in quo vberior est caliditatis portio. Siccum in quo siccitas potior, pari modo ratiocinā dode reliquis. Sic medicamentorum compositio, in qua multa congeri ac coaceruari solent, ab vno eorum, quod præcipuum est, nomen sortitur, vt Dianucum, Diacapper, Hierapicra, Diaphœnicū, oleū vulpinum, &c. Quo autem omnia exacte percipi queant (est enim id non modo Medicis, sed omnibus, quibus secunda valetudo curæ est, salubre cum primis ac frugiferum) singulorum rationes ac modos quam possum accurate explicabo, ac primum temperatæ naturæ constitutionē exsequar, aut saltē eius speciem atque imaginem mente primum conceptā, oculis exhibebo: nō quod talis in natura rerū existat, aut in aliquo demonstrari possit (nisi quis forte diuiniorē aliquam superne originem sit nactus, sed quod huc referri debeant reliquæ hominum naturæ, atque ad hanc amulsiū exigi, quo cuique pateat, quid vel superet vel deficiat. Neque enim expedite quisquam animaduertit in calido corporis habitu præpoderare humido calidum, ac frigidum præualere sicco, nisi ad exactam hanc temperiem sit intentus, in eamque, tanquam scopum, defigat oculos.

De temperato exactoq; corporis habitu ac constitutione.

CAP. VI.

DE temperato, atque omnibus numeris absoluto corporis statu dicendum accuratius, quod in hunc mentem animumque dirigi velim, ac tanquā ad normam seu perpēdiculum reliquos habitus accommodari, quo quisque obseruet, quantum à temperamenti integritate deflexerit, quid moliri debeat, vt in pristinum statum, quo ad eius fieri possit.

possit, reducatur. Quanto enim quis ab hoc remotior, tanto valetudo deterior, atque ad corporis morbos, animique egritudines lapsus grauior. Corpus hoc omnibus suis partibus consummatum, ac praeclarissime Polycleti regula dici meretur. Id enim prouerbum iis rebus accommodari solet, quae ad vnguem facta sunt, & in quibus nihil desideratur; adeo ut ad hanc, tanquam ad lapidem Lydium, reliqua debeant explorari: desumpta est metaphora à Polycleto statuaria, cuius artificium ac decor teste Fabio, laudem meruit supra mortales omnes: hic tanta arte statuas expressit, suisque numeris ita absoluit, ut ceteri coelatores ac statuarii in formandis effigiandisque simulacris, hunc tanquam archetypum sibi proponerent. Vfus est prouerbiali hoc schemate de ruenda valetudine Galenus, qui statuit optimum corporis habitum, tanquam Polycleti regulam, hoc est, tam concinne ac decenter expressum, ut nihil in eo culpa par possit, sed mirifice afficiat congruens symmetria, nullaue sui parte claudicans commensuratio. Quocirca quae de statu corporis optimo conferibuntur, merito ad rem absolutissimam referri debent. Talem itaque corporis habitum exhibemus, qualem Oratorem Cicero, ac Fabius imitandum proponit: qualem Ecclesiastem seu concionatorem instituit Chrysostomus atque Erasmus, quod ad horum exemplum se componant, qui eloquentiae parandae, aut erudiendis rudibus sunt destinati. Et quamuis non penitus quae animo conceperit, assequatur: aliquid tamen progressum facere par est; nec committendum quantumuis ardua sunt quae confectamur, ut spes infringatur, aut languescat industria. Nonnulli enim, ut Cicero testatur, desperatione debilitati, experiri id metuant, quod se assequi posse diffidunt. Nam neque illud ipsum, quod est optimum,

*Note tem-
perati cor-
poris.*

desperandum; & in praestantibus rebus, magna sunt
ea quæ optimis proxima. Quocirca optimum cor-
poris habitum constituere, atque adumbrare visum
est, quo illis species animo insideat, in eamque oculis
ac mente defixus talem imitari quisque, atque expri-
mere curet, aut quam proxime ad illam accedere.
Huic itaque cuius specimen exhibendum suscepimus
omnes sensus vigent, atque insitæ facultates functio-
nes suas ac munia citravallū incommodum obeunt.
Memoria illi stabilis ac firma, quod cerebrū nec ad
immodicam humiditatem, nec siccitatē declinet;
animus acer & industrius, quique solerter ac proui-
de omnia aggrediatur; mores integri atque incor-
rupti, & qui in nulla actione à decoro deflectant; in-
genium singulare atque eximium; mens placida ac
sedata, nullisque affectibus vitiosis exposita, ut quæ
exclusa temeritate iudicium delectumque adhibeat,
indoles generosa, multis magnisque dotibus affa-
tim exulta, insignis ac spectata vitæ probitas, adeo
ut eo expressum sit illustre virtutis exemplar, hoc
est, absoluta, atque ad summum perducta naturæ
perfectio. Siquidem in eo se cumulate proferunt
humanitas, mansuetudo, frugalitas, æquitas, mo-
destia, & continens cupiditatū moderatio: in aggre-
diendis conficiendisque negotiis nec præceps, nec
cunctator, aut qui procrastinando tardius omnia
perficiat; sed consilium in prouidendo, in peragen-
do maturitatem adhibeat: in casibus humanis, e-
uentisque fortuitis, quæ inopinato ingruunt, non
temere concutitur aut expauescit; eoque fit ut non
insolescat rebus prosperis, nec deiiciatur succum-
batque aduersis; sed omnia vitæ incommoda alacri
atque infracto animo perfert, nec à constantia su-
sceptoque consilio abduci se patitur. Quo spectat
illud Horatii, quod illi congruit;

*Lib. 5.
Ode. 3.*

Infum.

*Iustum & tenacem proposui virum
Non cuius ardor prava iubentia,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida,
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.*

Ad quem habitum se cōposuit Diuus Paulus, ac
similem affectum in iis qui Christo initiati sunt; ac *Rom. 8.*
deuoti, exigit; vt quod illi persuasum erat, quisque
pro certo ac fixo habeat, nulla re quantumuis saua
ac formidabili diuelli posse ab eo, cui sumus addi-
cti. Is itaq; cuius speciem ac formam adumbramus,
ita animo ac mente constitutus est, vt neutrā in par-
tem moueatur, aut hinc inde fluctuet, sed stabiliter
atque inconcusse constantiam tueatur. Insi sunt *Naturales*
quidē illi affectus sed naturales, ac minime impro- *affectus.*
bandi; vt amor ac propensio erga suos, quibus vt
non minus indulget, ita in illos nō acerbus est, non
seuerus, amarulentus, praefractus; sic vt in congres-
su familiari comitas seria grauitate sit condita; cui
nulla subest dicacitas, nulli dentati sales, non inde-
cora parumque vrbana festiuitas, aut obscœna fa-
cetia; & quemadmodum à scurrili ioco ac scenico
gestu longissime abest; ita à Censoria seueritate, ac
Stoica indolentia remotissimus. Quis enim non il-
los ab omni humanitate, ac cultiore vita alienos
censeat:

*Quos non vlla magis sermonum gratia mollit,
Quam si dura silex, aut steter Marpesia cautes.* *Æneid. lib. 4.*

Similiter & moribus & vitæ instituto Democrito
atque Heraclito prorsus dissimilis, quorum vterq;
Satyrica dicacitate exagitur. Siquidem:

*----- perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quoties à limine mouerat unum
Protuleratque pedem: fleuit contrarius alter.* *Iuuenal. Sat. 16.*

Nec solum in animo elucent, atque expressisse se.

Democriti proferunt hæc ornamenta ac naturæ munera, sed
 & Heracli insigne quoque decus enitet, atque amplitudo in
 natura. externa corporis specie se profert. Siquidem in vul-
 tu, qui imago est animi; in oculis qui mentis indi-
 ces, calore lineamentis, totoque corporis habitu
 heroica quædam dignitas, ac spectabilis forma se ex-
 hibet nulli non amabilis ac gratiosa, sic ut conspe-
 ctus ipse quæque alliciat, ac symphatia quadam, hoc
 est, tacito naturæ consensu nulla emolumentispe, in
 amorem sui rapiat. Corpus decenter & concinne
 compositum est, omniumque partium absoluta
 constructio. Caput non obliquum aut angulosum,
 sed in glöbi figuram rotundum, quod capillorum
 honesti spadices, qui color castanearum proprius est,
 exornant: frons serena, nullisque rugis deformata,
 quam superciliorum decor commendat, atque o-
 culorum eminētium amabilis aspectus cohonestat.
 Color floridus ac suavis: buccæ ac genæ roseo ru-
 bentique, ac nativo pigmento perfusæ. præsertim v-
 bi adolescit ætas. Status corporis erectus, incessus
 decenter compositus non affectatus, ut personatis
 quibusdam histrionibus, qui ementito quodam at-
 que exotico ingressu se plebi ostentant, quo maior
 accedat auctoritas ac veneratio. Lingua expedita ac
 prompta, quæ articulate & significanter verba enū-
 ciet. Accedunt præter hæc non parum multa, quæ
 ex necessitate, atque humanæ naturæ conditione
 consequuntur. Siquidem edit bibique moderate,
 atque adhibita salubri exercitatione, quæ vel viua
 intētaque voce, vel ambulatione perficitur, alimē-
 ta probe concoquit, atque in habitum corporis di-
 gerit, quo fit ut per exigua coaceruetur excremen-
 torum redundantia, ac somnus succedat placidus,
 nullisque absurdis aut tumultuosis insomniis inter-
 ruptus; & si qua species aut simulacra antelucano
 peractaq; concoctione atque elaboratis cibis, men-
 ti se

*Spadix co-
lor qui.*

*Fastidius
incessus.*

ti se ingerunt, aliqua subest diuinitas, hoc est, rerum
 futurarum non vanum, nec inane praesagium. Cæ-
 terum in fragili vita ac caduca, tantoque natura
 lapsu atque inclinatione, nō video cui illa aptius ac
 commodari debeant, quam Christo, de quo vatici-
 natus David, *Speciosus*, inquit, *forma praesentis hominū*, *Psalm. 44.*
 suauitate ac gratia verborum vndique perfusus est,
 nec est ullus hominum, qui illi conferri possit. Is si-
 quidem supra reliquos mortales omni virtutum
 genere cumulatus, integritate vitæ, morum probita-
 te, excellentia doctrinæ, miraculorum prodigiis,
 diuinitate inaudita, maximam orbis partem in sui
 admirationem, atque amorem pertraxit: sic nihil ei
 defuit eorum, quæ aut excogitari possunt aut men-
 te concipi, cui corpus etiam obtigisse spectabile ac
 visenda specie, quis posset ambigere? Et quamquam *Christus*
 in illo spectanda potius diuinitas, & in quem vsum *exemplar*
 nobis exhibitus est, nihil tamen verat eam formam *perfectio-*
 ac corporis speciem animo complecti, quæ digna *nu.*
 fuit illius maiestate atque amplitudine. Erat e-
 nim externus habitus ac statura heroica appositura ad
 dignitatem, ac diuinitati omnibusq; internis animi
 dotib. quas oppulente in nos effudit, consentanea.
 Quocirca vnus hic statui debet in quem exacta ho- *Ioan. 1.*
 minis constitutio sit referenda, seu corpus seu ani- *Coloss. 1.*
 mum spectes. In eo, siquidem, vt Paulus ait, *omnes*
thesauri scientia ac sapientie reconditi sunt, atque inhabi-
 tat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter. Et
 quamquam ab illo humani nihil alienū esset, *Nul-*
la tamen labes, nihil vitii illi inhaesit, nec morbo, aut peccato *Hebr. 4.*
 fuit obnoxius. Nam quod subinde incanduisse legitur
 ac vitia infectatus acerbius, tum lacrymis perfusus
 indoluisse, ac fremitu testatus facti alicuius indigni-
 tarē, summæ humanitatis, atq; ex animo bene cupiē *Ioan. 13.*
 tis argumētū erat: cum enim salutis humanæ vnice
 esset auid⁹, indignabatur cōplures, quos emēdatos,

Christus à non extinctos voluit, tam pertinaciter in errore
vitiosis af- persistere, ac tã opportune oblatam respiciendi oc-
fectibus casionē aspernare ac respuere. Hęc de corporis hu-
alienus. mani absoluto habitu dicta sufficiant; cui florens
 ætas atque adulta cōfinis ac finitima, præsertim ubi
 à primis annis laudabiliter instituta est, & liberalis
 accesserit educatio, quæ tamen continenter labitur
 ac progressu ætatis deficit. Vt enim in rebus aliis, ita
 in humana natura omnia orta occidunt, & aucta se-
 nescunt, atque ab initio ad finem progressa, decurso
 vitæ spatio dilabuntur, ac vergunt ad interitū. Quæ
Salubris mutabilitas atque inconstantia quemque nostrum
admoni- commonefacit, vt neglectis rebus caducis ac breui
to. interituris, ad ea quæ æterna sunt animū, mentem-
 que erigamus. Quod ipsum Paulus nobis inculcat,
Colos. 3. quum inquit, *Si consurrexisti vna cum Christo, superna*
querite, ubi Christus Deo dexter affidet, superna curate, non
terrestria, Neque enim habemus hic manentē ciuitatē, hoc
Heb. 13. est, sedes fixas ac stabiles, aut diuturnitate confir-
 matas, sed futuram inquirimus, cuius opifex & condi-
Heb. 11. tor Deus; qui vt Petrus ait, *vocauit nos e tenebris in admi-*
2. Cap. 2. rabilem suam lucem, atque æternitati nos destinauit.

De Calido corporis statu.

C A P. VII.

Calidus **I**Nter hos quia à modo delapsi sunt, atque à tempe-
habitus. re deflexerūt, calidus corporis habitus primus sta-
 tuitur. Hic enim vt ordine prior, ita in conseruandæ
 sanitatis ratione cæteris potior. Censetur autem is
 potissime calidi nomine, in quo reliquis moderate
 constitutis, hoc est, humido & sicco temperatis,
 qualitas illa exsuperat. Cuius si conditionem explo-
 rare libeat, eiusque notas ac signa obseruare, depre-
 hendes huiusmodi constitutionis hominem statura
 decenti, ac specie formaque ad dignitatē virilē ap-
 posita,

posita; corpore non obeso, nec abdomine multoq;
 adipa; sed mediocri carne, eaque solida, confipata, *Signa ve-*
 nam calore pingua quæq; liquefcunt ac defluunt *lidi cor-*
 colore vero rubeundo, aut si sanguis plus satis fer- *paris.*
 uelcit, ut iis affolet, qui loca effluosa incolunt ac tor-
 rida, fusco vel rufo, Sunt enim in quolibet corpore
 pro aeris ac regionis conditione cōplures calidita- *Graduum*
 tis gradus ac varii, quumhuius qualitatistum aliarū *lidiaturā*
 modi ac rationes. Sic Indi, Æthiopes, Mauri, Afiani *hominū.*
 Ægyptii, Palæstini, Arabes, Græci, Itali, Hispani,
 Sarmatæ, Germani, Galli, Belgæ diuersos sortiūtur
 corporis habitus, atq; id suo quiq; genere aut per sin- *Simila ab*
 gulas species, variat caliditatis differentias conse- *ignita.*
 quuntur. Ut enim ignita quæq; alia aliis sunt magis
 vrentia, ac pro subiecto fomite, vel ex carbonib. aut
 glebis bituminosis, naphtha, oleo, pice, resina, vel de
 niq; ex lignis, è quercu, robore larice, betula, vlmo,
 populo, salice accēsus ignis, focus incalescit modo
 ardētius, modo mitius: sic in quolibet corpore pro
 loci natura, ac victus vitæq; ratione vel augefcit ca-
 lor, vel imminuitur, eoque fit ut calores hominū
 existant varii ac capilli diuersi. In omni siquidem *Vnde bar-*
 corporis statu calido, cui moderatus humor subest, *ba & ca-*
 curis pilis vndiq; densis obsita est, ac barba decora *pili.*
 sed crines paulo erūpunt diuersius atq; alios sibi co-
 lores, pro caliditatis ratione adsciscunt. Quum autē
 pili generantur ex fuliginoso crassoq; excremento *Pilorum*
 tertiæ concoctionis, nigri hi euadunt, si quādo deu- *origo.*
 sto vi caloris vapore, excrementum in exactā fuligi- *Vnde ni-*
 nem mutatur. Crispi vero efficiuntur atque intorti *gri pili.*
 propter temperamentis ficcatē, quam calor immo- *Crispi en-*
 dicus infert, vel meatuū in quibus radices figūt, an- *pili vnde.*
 gustiam atque exilitatem, ægre n. eluctari possunt,
 aut rectam viam sibi amoliri, quo fit ut insecti con-
 tingat, atque in obliquū ferri, præsertim quibus id
 natium, non ascitum est, ut mulierculis quæ se

comunt ac poliunt, tum tortis crinibus crispantiq;
capillo gratiose videri affectant. Omnes itaque qui
calidas siccasque regiones incolunt, nigros atq; exi-
gui incrementi crines obtinent, tum crispas ac fra-
giles: ut sunt Ægyptii, Hispani, & thiope, Maurita-
ni, & quotquot natura aut cōditione iis affines exi-
stunt. Siquidem in singulis regionibus etiam, qui
ad septentrionem ac polum Arcticum vergūt, com-
plures spectamus, qui inter exteros potius, quam
inquinatos videntur referendi, si crines ac colorem
totiusq; corporis habitum obserues. Sic inter Bel-
gas maritimos plurimi sunt nigro crispantique ca-
pillo, ac cute fusca, præsertim qui ætius mensibus
Solis ardorem perferunt, ac laboribus subeundis

*Vnde cor-
porum va-
rietas.* multas causas referri possit, nempe vel regionis na-
turam, vel alimentorum vires ac facultatem, vel de-
*Imagina-
tionis vis.* nique in mulieris latentes tacitasq; imaginationes
quarum vis tanta est, tamq; efficax, ut quæ sub ipso
*Mulierū
intempe-
rantia.* conceptus momēto animo mentique obuerfantur
in fœtum elaborentur. Quā enim is sexus lascivius
sit ac ludibundus, atque oculos in obuia quæq; con-
tinenter defigat, sit, ut naturalis facultas, quæ ope-
formando periciendoque insunt, eo cogitationes
mentisq; conceptus dirigat, atque ascititiam for-
mam infanti inducat, à parentum natura ac condi-
tione prorsus alienam. Sic observatum est nostra

*Vnde Hel-
ga Hispani-
nis sicut les
Rei gesta
narratio.* & auorum memoria, quum Imperator Carolus eius
nominis Quintus, ex Hispaniis in Belgicam instru-
ctissima clauē esset delatus, ac numerosa clientela,
amploq; procerum ac stipatorum apparatu has o-
ras impleuisset, mulieres quæ passim gestabant ve-
rū, ex crebro Hispanorū contuitu, exactis nouē mē-
sibus, decursoque anni dodrante, infantes edidisse
superciliis capillisque nigris ac crispis, tum colore
illī nationi vndiq; assimili; non quidem triobola-
res ac

res ac meritorias, quas genti feruida ac salaci se sub-
 iecisse credi par est, sed spectata probitatis atq. in-
 corrupte pudicitia matronas huiusmodi affectus in
 se suosque concepisse. Simili ratione, quum Belgis *Pannonias*
 imperaret Maximilianus Caesar ex Pannoniis, hoc *Austria*
 est, Austriaca gente oriundus, foemina ob Germa-
 norum consuetudinem ac conspectu, flauis rutilis-
 que crinibus infantes ederunt, ac Germanis pror-
 sus affines. Hi siquidem, & quotquot frigidam hu-
 midamque regionem occupant, graciles ac rectos
 rufosque pilos obtinent, ac flauentes comas, barbas
 que aeneas, a metalli calore sortuntur, quod pili nec
 a Solis calore, nec etiam interno adurantur, quip- *Enobar-*
 pe quum humiditas copiosa sit & transitus permea- *bi.*
 tus facilis, excrementorum abundantia, quibus alim-
 tur, efficit ut densa sit caefaries, ac deustio qua calor
 niger perficitur, imbecillis. Niger itaque pilus fit, quum *Coloris pi-*
 deustio vi caloris vapore, excrementum in exactam *lorum cas-*
 fuliginem elaboratur. Flauus vero, quum vapor *sa & disse-*
 minus torrescit, quippe quod tum est impactum eu- *rentia.*
 ti, ac erupturum sit, flaua bilis, non nigra faculen-
 tum excrementum est. Albus vero pilus ex pituita
 humoreque frigido & humido enascitur, rufus,
 sicut coloris flauus, albique est medius, sic eius gene-
 ratio ex pituitosa biliosaque facis media quadam
 natura provenit. Qui vero inter hoc temperatum
 tractum colunt, hi crines plurimi incrementi & ro-
 bustos, modice nigros, mediocriter crassos, tum nec
 profuse crassos, nec omnino rectos edunt. Quas dif- *Libro 2.*
 ferentias Galenus singulis aetatibus accommodat. *De temp.*
 Afferbit enim infantium capillos, quod ad colo-
 rem spectat, Germanis; florentium aetate, Hi-
 spanis aut Mauritanis; eorum vero qui pubescunt
 atque in ephebis consistunt, iis qui temperatum
 locum inhabitant. In corporum quoque naturis ad
 aetatum ac regionum differentiam, pilorum ratio.

Cur pueri ac discrimen schabet. Tenella enim ac puerilis ætas
imberbes. nuda pilis est aut tenui tantum languine, quod aut
nullus existat in cute meatus, per quem erumpere
exhalatio possit, in pilorum augmentum, ac delit ef-
fluxus seu excrementum fuliginosum, ex quo elabo-
rari ac deduci pilorum stamina soleant. Quum vero
pubescere incipiunt, paruos atque imbecillos profe-
runt. At quæ florescit, ac viret ætas, valëtiori effici-
tur capillo, tum numerofo ac nigricante, quod iam
meatus ac spiracula patefcere incipiant ac dilatari,
deniq; fumida exhalatio in his partibus redundat,
& generandis, producẽdisque pilis sunt accommoda-
ta, vt sunt caput, mentum, alæ, pudenda, nam ta-
metfi thorax, brachia, fœmora hirta conspiciantur
in his qui impense calent, & fuliginosus vapor re-
dundet; minus tamen copiose aut affluenter pili e-
rumpunt, nec in vllam longitudinem porriguntur,
quod in locis quibusdam aridis ac musculosis; nem-
pe superciliis & palpebris liquido perspici potest.
Vnde ca- Copia itaque ac densitas capillorum ex humorum
pilorum redundantia atque influxu; color vero à caliditate
nopia. intensiore prouenit. Omnes itaque illæ partes in
corpore humano maxime hirsutæ sunt ac setosæ,
quibus calor inest vberior: nã is vaporosos halitus,
qui ex humoribus emanant, allicit, atq; in pilosam
naturam effingit: eoque fit vt adolescentium pleri-
que nullo sint barbæ apparatus, nec vllæ partes pi-
lorum segete siluescant. Quocirca qui me adeunt,
Quid cri- ac consilium captant, quo pubescant, venustaque
nuesciant. languine mentum decoretur, meatos laxos efficio
adhibitis iis, quæ calorem in his partibus excitant,
humoresque eliciunt, atque in vsum pilorum
immutant ac concoquunt. Tale enim liminen-
tum a me confici solet, quod recipit radicis arūdi-
nis, quæ Theophrasto *Donax* dicitur, Latine *aquatica*
Arundo can o, radicis bryoniz, betæ, raphini, iridis, cepæ,
Ret. singu-

singulorū partes æquales, seu trientem, hoc est, vñcias quatuor, ficus pingues minutatim incisas sex, ad præciās quatuor, quæ vulgo capillus Veneris dicitur, abrobarbam tani, anethi, singulorū fasciculum manualē, hoc remediū. est, quantum manu complecti possis, coquantur in vino odorifero, deinde effuso expressoque liquore, pistillo subacta per cribrum adigantur; adde butyri recentis nō saliti, mellis electi singulorum sextantem, seu vñcias duas, olei amygdalini dulcis & amari, olei de sisamini vñciam plus minus vñā, oxymel, scyllitici semunciam, farinę seminis lini, melanthii, vulgo nigillæ, fœnugræci cribro pollinario accurate exculli, pugillum vnum; ladani vñciam vñā; hæc igni admota tantisper bacillo aut rudicula agitentur, dum in linimenti formam coalescant. Elicit. n. crines cuicumq; etiā corpori adhibetur, ac mēto malisq; glabris, si eo delibuta esse contingat, decoram barbam conciliat. Relaxat siquidem cutē densam, atq; humoribus, ex quibus calor emolliri solet pilorum germina, facilem trāsitum perficit, ac vias patefacit. Quod non ætatis aut senectutis ratione, sed vel ex morbo, aut vitiosis humoribus, vt corporibus morbidis, ac lue Venerea cōtaminatis assolet, caluitium cōtractum est, quibus vndiq; omniq; ex parte, etiā abditissima, crines desluunt, vt arboribus folia, vbi falsugine, aut venenato aliquo liquore radix perfusa est, præsentaneum etiā remedium adfert, modo corpus à contaminatis fœdisque humoribus primum vindicetur, atque adhibitis purificationibus sordes internæ eluantur. Cæterum, vt incepta persequar, mulieres eadem qua impuberes ratione toto corpore glabræ sunt, ac læuore perpolita, præter caput ac verticē, in quo capilli affatim erumpunt ac cumulantur, quod vapores in sublimē affluenter assiliant. In cæteris vero partibus pilis nudata cutis est, quod humor calorem superet.

D

Mulier crinita salax. Quæ vero inter has prurire incipiunt, ac tentigine affici in abditis partibus, ipsisque faucibus ac vestibulo, quo viri illas ineunt, copiose frondescunt, ac densa pilorum segete luxuriant: eoque fit, ut quod densius fruticentur pili, eo sint congressus virilis avidiores, magisque fecunde. Quod autem nonnulla non concipiunt, licet excremento genitali abundant, caloris penuria efficit. Ut enim in solo palustri ac vliginoso, terraque plus satis humida suffocantur sata: nec in stirpem emergunt; ita in vtero lubrico conceptus non perficitur. Simili ratione iuvenes quidam inito primum coniugio, infœcundi sunt, ac quamlibet se concubitu fatigent, ac generandi spe excidunt, ac sperata proles desiderio frustrantur: quod virili robore destituti sint ac genitalia frigescat, ipsaque fit, quam par est, dilutior. Caloris itaque ratione hirsuti sunt viri, & magis, quam sexus muliebris audaces. Quod si supra mediocritatem calor in virili corpore augeat, atque accensibili sanguis inflammetur, in desperatam feritatem ac rabiem nonnunquam deurgit. Quo fit, ut plerique irritati ac vel publicis vel privatis odiis lacessiti, crudeliter in hostem saeviant, atque immani furore grassentur. Quocirca quo quisque plus satis calefcit, atque ultra temperamenti moderationem excurrit, eo corpore magis hispido est, animoque ferociore. Quod Iuvenalis scite expressit,

Sat. 8. *Hispida barba quidem, & dura per brachia setæ
Promittunt atrocem animum.*----

Intensus siquidem calor animosos homines efficit, feroces, iracundos, callidos, versipelles, industrios, solertes, quibus non solum in extimo corpore, sed internis etiam partibus pilos innascei proditum est. Quod de Aristomene Missenio refert Plin. qui stragemate ac astu militari integras cohortes solus prestigasse numeratur. Est autem id quæ caliditatis atque altitatis,

Lib. 11. cap. 37.

cum

rum eximia admirandaq; fortitudinis argumentū. *Aristome-*
Quum enim vir u ter centum Lacedamonios confecisset, atq; nis astu-
ab illis semel atq; iterum captus esset, per cauernam elapsus tia.
est, angustos vulpitum ac mustelarum aditus sequutus. Rur-
sus deprehensus sopiti sepultusq; somno ac vino custodibus, ad
ignem aduolutus, lora quibus deuinctus erat, cū corpore ex-
ussit. Tertium capto Lacedamonii pectus dissecuerunt, vi-
dendi causa, hirsutumq; cor reperiū est. Ex his coniecito,
quārum virilis calor ac roboris Sampsoni tnerat; Sampso-
qui mandibula asini mille vires confecit, qui auulsis postibus nis vir-
at repagulis, urbis portas in montis cacumē extulit: qui ruptis tus.
funibus ac loris, quibus victus erat, se insidiatoribus intrep-
de opposuit, qui cōulsis columnis quibus triclinium fultus erat,
numerosam hominū multitudinē oppressit. Nec minus spe-
ctabilis aut admiranda Dauidis virtus existit, qui I. Reg. 17,
impetu facto in leonē & ursum, quū pecori inhiarēt, utrumq; Dauidis
prostravit, deiectosq; formidabili hoste opima spolia, amplaq; robor.
trophæa ac victoria insignia in urbem retulit. Quo nomine Iud. 3,
etiam apud Hebræos Sangar Anathi filius nobilita-
tus est, qui sexcentos Palaestinos vomere (vel ut alii verte-
runt) fuste quo boues stimulantur, confecisse memoratur. Et
quamquam huiusmodi cōditionis hominis magna
ex parte excelsi inuictique animi magnitudine ac
robore existant, plerique tamen eorum præcipites
ac temerarii improba quadā cupiditate ad patran-
da facinora impelluntur, qui cum virtute duce ad
res præclaras eniti possent, nec his confectandis de
Ingenua
sint adminicula, ad vitia deflectūt, atq; insidiis, do- proba in-
lis, fraudulentis, rapinis, cede, sanguine, ad opes, ad proborum
imperia, ad potentiam sibi aditum patefaciunt, qui commer-
ā magnāmitate ac fortitudine alimenti, audaciæ cio deprā-
potius ac crudelitatis, quam fortitudinis nomen, uari.
metentur: præbent quidem se animosos in adeun-
dis periculis, atque audaces in obeundis rebus ar- Temera-
duis, sed cupiditate priuata ac crudelitate inhu- ria auda-
mana, sic ut omnes suos conatus ac molimina non sia.

ad utilitatem communem, aut Reip. commoda, sed ad suas cupiditates, priuatasque libidines referant maximo ciuium ac populorum detrimento. Sic plerunq; obseruamus summæ expectationis maximæ spei adolescentes, in quibus elucet generosa mētis indoles, improborum commercio ac consuetudine degenerare, atque à morum integritate desciscere; qui cū virtute possint innotescere ac celebres effici, malis artibus potius id tentare pergunt, in quibus non minus se præbent industrios ac solertes, quam vbi ad res præclaras aditum sibi patefaciunt. Et quemadmodum homines ignaui mentisque inertis, ac somniculosa in neutram partem memorabile aliquid moliri solent, nec sublime quiddā vel aggredi, vel meditari: sic isti ad quauis sunt appositæ seu vitia, seu virtutes spectes, nec quicquam in conspectandis perficiendisq; rebus illis aut operosum est, aut difficile; adeo vt quacunque via grassari velint, qua ratione ac modo se illustres præstare, id facile assequantur ac perficiant. Quo mihi recte Plato iudicasse visus est; Nefanda scelera ac perditam profligatamq; nequitiam non ex ignaui stupidoq; ingenio, sed generoso potius educatione corrupto, procedere. Sunt autem huiusmodi cōditionis homines calido corporis habitu, qui illis ad obeunda facinora est incitamento. Nam frigidi, quod meticulosi existant ac timidi, numquam, vt habet Prouerbiū, trophaum statuunt, nec quicquam egredi, aut experiri audent. Quibus itaq; corpus qualitate calida imbutū est, ij ingenio sunt vario ac versatili, viuido, alacri, erecto; lingua fluxa ac flexatima, quæ articulate ac significanter verba profert, sonitu vocis nō exili: nam robustam vocem efficit partim pectoris ac vocalis arteriæ amplitudo, partim insitus calor, vnde emergit impetus animi, mentisque ardor & concitatio. Quod si proba desit educatio; nec animo cultus adhibeatur, verū pelles plerumq;

Virtutibus vitia permixta.

Libr. 6. de Rep.

Prouerbiū in ignauios.

Quid vocem robustam efficiat.

plerumque euadunt, veteratores, subdoli, astuti,
in compilandis rebus mire dextri, animo inquieto
ac tumultuoso; ingenio vero vafro, versatili, vento-
so, mobili, infido, rerum nouarum auído,

--- cui tristia bella

Iraque, insidiaque, & noxia crimina cordi.

Ancid.

lib. I.

Et quoniam calor lumbos incitat, sunt hi magna
ex parte impendio salaces, atq. in Venerem proni,
omnesq. corporis voluptates profusissimi. Cui vi-
tio si impotentius succumbūt ac supra mediocrita-
tem sunt dediti, ob immodicā humoris profusio-
nem, præmature caluescūt; atq. in anteriori capitis
parte quæ sincipur dicitur, efficiuntur glabri; color
quoq. his deflorescit; oculi caligant ac lippitidine
vitiantur; tempora collabuntur; tibiæ clunefque
gracilescunt atq. extenuantur; labascit vigor, facies
macie deformatur, omnisq. corporis decor ac ve-
nustas obolefcit ac deperit. multisque aliis incom-
modis sunt expositi. Primū ~~κακία~~ hoc est, squal-
lido maloq. habitu, febris hēctica, quæ intimis par-
tibus infixā, atque ossibus medullisq. penitus in-
hærens corpus tæbe conficit. Quod si eiusmodi cō-
stitutionis homines tuendæ conferuandæque sani-
tatis rationem habeant, ac corpori uentiq. vllam
curam adhibere pergant, præ cæteris valetudine
fruuntur inculpatā, nec facile morbis eos tentari
contingit, aut aliquos humorum acervos congeri,
qui corpori putrefactionem aut corruptelam infe-
rant: ab iis enim moderata caloris innati substan-
tia illos liberos præstat atque immunes. Quocir-
ca optima instituenda victus vitæq. ratio, & præter
hæc quæ corpus humanum constituunt, sex illæ res natura-
quæ nos conferuare possunt, modo iis commodè v-
tamur (nam id nostræ electionis & arbitrii, natura
parens esse voluit) accurate obseruandæ: vocan-
tur autem Galeno *causæ conferuatrices, quæ corpus*

Veneris

modera-

tio.

Res non

natura-

les.

noſtri conſtitutionem conſervare idonea ſunt, modo ſi commo-
de atq; opportune utamur. Recentiores Medici res non

Artis me- dicæ 85. naturales vocant; non quod præter naturam exiſ-
ſtant, ſed quoniam extra nos conſtitutæ ſunt, nec
Cauſſæ cõ- nobis inſitæ, tum quod uſu effectūque ſuo, ac qua-
ſervatri- litatis aut menſuræ ratione naturam, eiꝯque fa-
ces. cultates vel lædant, vel vitient ſi ſiniſtre ac parum
apte adhibeantur. Cuius generis ſunt aer; qui nos

ambit, alimenta, motus & quies, ſomnus & vigilia,
excretio & retentio affectus animi, quæ calor nati-
uus ad ſui conſervationem ac tutelam exigit. Pri-

Aeris vi- mum enim aer ſubinde tacite ac latentè, ſubinde
manifeſte in corpus ſe ingerit, ac ſpiritus cum fœ-
do halitu: tum ſalubri afflatu vel vitiat vel reficit.

Aura pe- Plus autem detrimenti infert aer inſalubris, aura-
ſtilens. que contagioſa & peſtilens, quam venenofa quali-
tatis cibus; iſte enim vomitu excuti poteſt, quum
aer ac liquida quæque, ſi quando vitalia corripunt
ac venas ſubeunt, ita inhæreſcant, ut aggre expugna-
ri queant: quum itaque circumſuſus aer corpora
noſtra varie afficiat, (nam præter exhalationes pe-
ſtiferas, quæ ſe pulmonum fibris inſerunt, vel plus

Aer vitio- iuſto calefacit, exſiccac, frigeſcit, humectat) ſedu-
ſus cibo lo ſibi quiſq; proſpiciat, ne quid noxæ aut incom-
nocentiar. modi ex illo contrahat: nam quum temperatis cor-
poribus ſaluberrimus aer accommodus, qui nulla
extranea aut vitioſa qualitate infectus eſt, aut tem-
periem vitiat, ita à temperamento delapſus iſ aer

Contraria inducendus in quo cõtrariæ qualitates exſuperant:
contrarius ſic calido æſtuâtq; corpori frigidus, ſiccus humidus
expugna- accommodatus, quod etiam arte moliendum eſt,
ri. ubi ille deſit, aut alius obtineri nequeat. Quocirca
in morbis calidis ſiccis, aut ſtatu cœli æſtuoſo,

Æn. 10. --- quum Sirtis ardor

Canicula - Ille fatim morboſq; ferens mortalibus agris

vi. Naſcitur, ac læto contriſtat lumine calum.

Quo.

quo ardores abigi arcerique possint atque æstus
 mitigari, irriganda pauimenta scaturientibus aquis,
 sternendi carices, ac frondibus virentique gramine
 aut pampinis, adornanda cænacula, quod quæ Bel-
 gæ facit soleant, tum nulli, quam Britanni, quos
 Anglos modo vocant decētius, aut apparatu orna- *Anglia*
 tuque magis spectabili ac visendo: quum enim æ- *lana.*
 state superiore eo me contulisset, partim ut Insu-
 lam opibus virisque heroicis cum primis illustrem
 spectarem, partim ut Guilielmi Lemnii, cui ut æquū
 est pari, vnice afficior, consuetudine fruerer, multa
 mihi in ipso aditu (nā ad Cantium promontorium
 delatus partim equo, partim nauigio Londinum
 deuectus sum) conspecta sunt & observata, quæ
 quicunq; ad collustrandam hanc regionem possent
 allicere. Siquidem quum Do. Lemnius, qui ob sin-
 gularem medendi artem, quam felici successu, ma-
 gnoque procerum ac popularium applausu exer-
 cet, huic genti carus acceptusque est, in cœtum
 ac clarissimorum virorum confessum me deduxis-
 set: cœpit illico ex optimatibus quisque erga homi-
 nem exterum, & qui numquam illas oras attigis-
 set, humanitatis officia exercere, ac prehensa dex-
 tra in amplexus ruere, atque effuse aduentum gra-
 tulari. Sunt enim in proeclioris ætatis homines, &
 quibus est aliqua doctrinæ existimatio, mire pro-
 pensū, quod non facile persuaderi posset iis, quibus
 sunt suspecti nationis huius mores & conditio. Ita-
 que ut ingenue fatear, amabilis mihi visa est incre- *Angli do-*
 dibilis gentis huius comitas, affabilitasq; sermonis: *ctis & se-*
 oblectabat me elegans & exquisita dignaque spe- *nibus affi-*
 ctari rerum domesticarum mundicies, recreabant *ciuntur.*
 triclinia virgultis herbisq; redolentibus passim cō-
 strata, nec non fasciculi manuales ac olfactoriola
 ex flosculis versicoloribus concinne congesta, quæ
 sulcitrīs thorisque inspersa suavi halitu conclaue

*Anglorū
vita con-
ditio.* vndique complebant. Quo effici credo, quum ali-
menti tum aeris saluberrimi ratione, vt indigena
colore florido existant, oculis, facie, vultuque, atq.
oris specie, quæ honestatem ac decus præ se ferunt,
voce blanda quidem, sed moderatione temperata
nullisq. lenociniis indecoris, aut verborum illece-
bris corrupta. Et quum in accubatione epularum,
*Cur An-
gli florido
colore.* ac symposiis sumptuosi existant, tum potu selminus
onerant, nec quemquam immodice vrgent, sed pa-
tiuntur pro suo quemq. arbitratu, sapidissimo quo
fere vtuntur, liquore madescere atq. irrigari. Quod
vero ad vrbium frequentiam, soli vbertatem, fon-
tium scatebras, fluminū rapidissimos decursus, ar-
mentorum ac pecudum greges, texendi artificium,
iaculandi peritiam attinet, supernacaneū est refer-
re quidquam: quum negotiatores, qui apud hos
mercaturam exercent ac nundinantur, aut legatio-
nes obeunt, abunde testari poterunt nihil earum
rerum, quæ in hominum vsum ac commoditatem
expeti possint, deesse illis, aut desiderari. Cæterum
vt argumentum incepti operis prosequar, quemad-
modum de aeris, ita alimenti quoq. ratione statu-
endum, ac cibi potusque similis habenda conside-
*Cibi & po-
tus facul-
tas.* ratio. Quocirca vt corpus non facile morbis tente-
tur, vllisque febribus sit expositum, optimis quisq.
cibis assuescat, qui nihil succi vitiosi, aut humoris
pravi pariant, eosq. assumat quum tempestiue at-
que ordine, tum quantitate moderata. Quemadmo-
Lib. 1. c. 3. dum enim, Columella teste, imbecillio rem agrum esse de-
*Simile a-
bandum a-
geri.* cet, quam colonum vel agricolam: quoniam quum sit collu-
candum cum eo, si fundus praualeat, alidi dominum: ita
cibum infra naturæ vires esse conuenit, quo mini-
mum negotii ventriculo faceffat alimentorum re-
dundantia, ac maturius concoctio digestioque per-
ficiatur: quod ipsum ægre obtineri potest, vbi im-
moderatius cibos ingeri contingit, illiq. vel vitiosi
sunt,

sint, vt repugnantium inter se qualitarum; denique
 nec obseruata temporis, cōsuetudinis, horæ, ætatis,
 mensuræ, ordinis ratione ac modo. Quod in exer-
 cenda Venere iis quoq. præscribendum cenſeo, qui
 inito primum matrimonio frequenti cōcubitu do-
 mari poſſe nuptas credunt, quum illæ non fatien-
 tur, ac viros funditus exhauriri contingat. In victu
 autem inſtituendo hoc cum primis obſeruandum,
 præſertim vbi corpus temperamentilimites nō ex-
 cedit, nec à moderatione delapſum eſt, vt ſimilia ac
 naturæ quam maxime conſentanea exhibeantur;
 nam contraria dediſſe, cum primis noxium eſt ac
 pernicioſum: quod ſane in omni ætate, tempore,
 regione, conſuetudine quæ aſcitiuam naturā gignit
 ſumino opere ſpectandum: Si pueri humidū victum *Pueri vi-*
 exiguunt, illiſque impenſe calida & exſiccanda præ- *ctum hu-*
 ſcribi non debent, quod incremento officiant, ac *midum*
 corpora prohibeant adoleſcere: Quocirca Plato & *exiguunt.*
 Galenus illi ætati vinum interdiciunt, ac ne guſtare *Libr 2. de*
 quidem permittunt, quippe quod hauſtum, corpus *Legibus.*
 calefaciat: & caput halitu impleat damaumq. men- *Libro 1.*
 ti inferat, adeo vt etiam adultis parce id exhiben- *De iuen-*
 dum cenſeant, quod ad iram ac libidinē præcipites *da vale-*
 faciat, ac partem animi rationalem, hebetem turbi- *tud.*
 damque efficiat. Qui vero pubeſcunt, quoniam in
 optimo temperamento conſiſtunt, victū ſalubrem *Vinum*
 ac temperie medium expoſcunt, qualis eſt vitulina *pueris vo-*
 caro, ouilla, ſuilla, gallinacea, hædina, oua gallina- *xiura.*
 cea, panis primarius ex laudatiſſimo tritico confe-
 ctus: iuuenilis autem viriliſque ætas, quoniam ad
 caliditatem ac nonnullam ſiccitatē deuergit, illiſ-
 que æſtius poſſimū menſibus ferueſcit ſanguis,
 moderate humidus calor diluendus eſt, cuius gene- *Qua ſan-*
 riſ ſūt bugloſſus, atriplex, malua; aut lapathi id ge- *guinis ſer-*
 nus, quod à ſpinoſo ſemine Spinachiū dicitur, hip- *morem rō-*
 polapathū, & hydrolapathū, cuius naturæ nobis vo- *perant.*

vocata est pariētia, lactuca, portulaca, melones cucumeres, cerasa, corna; quorū nonnulla ne stomachum offendant; ac ventriculo nocumentum inferant elixari possunt, aut vbi iis crudis in acetariis vitimur, erucam, nasturtium, mētham, si sambrium,

Draceni- & quo nūc passim horri nitescunt drococellam ad-
tu horten- miscere. Sic enim obtinebimus, re calor plus satis
sis, vulgo inualescat, atq; humiditatē nativam depopuletur.

Dragon. Vbi itaque in calido aut alterius qualitatē statu ad
intemperiem lapsus est, alterare naturā ad contra-
ria expedit; nam similibus morbos acciri, atque in-
temperie foueri contingit. Si quando igitur habi-
tum corporis mutare cōsultum erit, ac morbos de-

Lib. I. of- moliri, contrariam victus vitāq; rationem impera-
ficior. bis; sic ramē vt pedetentim natura ad diuersam cō-

Simile ab suetudinem trāseratur. *Vt enim sapientia est,* Cicero-
horum ne teste, *amicitias quas minus delectant, minusq; probantur,*
moribus. *sensim potius dissuere, quā repente praevidere:* ita inuetera-

Mutatio ta inolitaq; cōsuetudo lente ceteraq; ratione mutā-
subita da est. Subita enim ac repentina innouatio nō abs-
quando que insigni valetudinis iactura inducitur, praesertim
utilis. in corpore: nam in animo ab improbis moribus ac

flagitiosa vitā consuetudine cōfestim resiliendum.
Porro quum in iuuenibus omnia sunt ad tempera-
menti amissim reducenda, ac nihil nō agendū, quo
errores emendari, habitusq; corporis ad iustā sym-
metriam seu convenientiam reduci possit, tū in se-

Mala con- nili corpore nihil temere moliendum, vt cui vtilius
suetudo est rebus consuetis inhaerere, etiam si modice noxię
sensim sint, quam in victu vitāq; genere quidquam inno-
mutanda, uare: contra iuuenibus ea mutare quæ nocent, ten-
tandum, etiam si à puero iis maxime assueuerint;

possunt enim eorum vires moderatam mutationē
perferre; & quoniam multū vitæ superesse posset,
sperandum est aliquem eos fructum ex ascita me-
liore consuetudine ac viuendi instituto consequu-
turos.

turos. At senex si quid tentare pergat, ac longo usu *Periculosa*
familiarē ac domesticā vitę rationem vel excu- *mutatio*
rere, vel immutare velit, prorsus operam luserit: si *in seni-*
quidem tamen aliquem progressum fecerit, & nō- *bus.*
nihil obtinuisse visus est, deficiet tēpus, ac perexi-
guum vitę spatium restabit, quo optatis bonis per- *Cicero in*
frui possit. Simile enim quidam is animo concipit, *Senectute,*
ut qui exacta ætate, decursoque æui spatio, ac meræ
proximus, quo Catoni nihil visum magis absur-
dum, eo plus viatici parare sibi pergat, quo minus *Libro 5.*
vitę peragendum restat. Frustra enim is operam *De tuen-*
infumit nō aliter, ut apposite Galenus, quam si quis *da vale-*
tam deuexa atq. inclinata ætate artem quampiam *tud.*
addiscere velit, quum properandum sibi, ac non
multo post sarcinas sibi colligendas meminerit at-
que emigrandum. Quum itaq; senilis ætas nullam *Exacta*
ex permutata victus vitęque ratione commodita- *via vari-*
tem sit percēptura, præstat quocunq; modo illam *cum qua-*
fulcire, atque appositis alimentis corpus frigidum *vere.*
siccumque calefacere atque humectare, quam am-
bigua dubiaque via insistere, ac præter ætatis ratio-
nem quiddam aggredi: quum senectus inualida sit,
parumque firmis viribus; nec leuissimum errorem
perferat, in quem si labi contingat, agre admodum *Exercitiū*
poterit eluctari. Caterum quum motu seu exerci- *commoda.*
tatione, ubi ea moderata existit, calor nativus au-
gescat, ac virile robur concipiat; corpus vero ani-
musque humanus occupatione molesta, ac nego-
tiosa cura defessus, quiete se atq. otio reficit, pusil-
lumque laxamenti sibi constituit: horū ut in quo-
uis habitu (nam singulis hæc pro naturæ suæ con-
ditione accommodari possunt) ita in calido corpo-
ris statu, quo valetudo firma consistat ac stabilis, *Exercita-*
habenda ratio. Nihil enim agitatione corporis, mo- *tionis com-*
tuque decenti ac composito salubrius. Siquidem *moda.*
reuiuiscit eo vigor animi, ac spiritus sopitus lan-

guidusque excitatur: exhilarescit mens, omnesque partes corporis ac sensus quum interni, tū externi agiles efficiuntur, alacres, erecti, atq. ad obeundas actiones expediti, color efflorescit, apperētia acuitur, recludantur meatus, ac venarum conceptacula dilatari incipiunt, humoresq. liberius vltro citroq. commeant, excrementa commodē expurgantur, concoctio maturius perficitur, ac succi elaborati in habitum corporis distribuuntur. postremo quum mens sit sedatior, somnus accedit placidus nullisque nocturnis imaginib. interruptus, modo omnia opportune ac legitimo tempore adhibeantur, hoc est, concocto cibo atque excrementis accurate expurgatis, quæ intēsiore motu in habitum corporis rapiuntur, ac meatus exiles angustosque obturant. Quum autem exercitationem aggredi visum erit,

*Exercendi
modus.*

præparandum corpus flexuosis gestibus, nervosæque partes, quæ ob intermissum forte exercendium ad motum obriguerunt, agiles præstandæ: sic enim nulla molestia, nullaque lassitudine illam obire poterit, ac tantisper agitationi corporis insistere, dum membra intumescant, ac color floridus se proferat, rubentiq. specie, cutis sudore madefacta appareat; quæ quum spectari incipiunt, sisti ilico ac cohiberi exercitatio debet, si enim vltra progrediatur, nec conquiescat; confestim color evanescit, ac corpus aridum fit ac strigosum. Et quemadmodum si calidæ conditionis homines citatiore utantur motu, atque in agitandis exercendisque membris incalescant, ac plus satis sint feruidi corpore efficiuntur gracili, atque absumto humore naturali ad siccitatem inclinantur; ita, si otiosam vitam agant, ac veterno torpescant, aut denique luxu, vitæque intemperantia, languore, ignavia, deliciis, socordia, segnicie, desidia, inertia eneruati, ab exercitatione desistant, humoribus vndique turgescunt,

*Desidia
causa.*

atque

atque opimi obefique euadunt. Hæc fortasse vide- *Quid sit*
 bor fastidioso lectori disseruisse verbosius; verum *diolix fa-*
 eo intelligat spectare consilii nostri rationem, ut *ciendum,*
 quum omnes, tum maxime philomusos virosque
 patricios, & qui literis continenter sunt addicti,
 commonitos velim, ne laboriosas validasq; morio-
 nes subeant, præsertim ieiuni, vel statim à sumto
 cibo; nec intempestiuis lucubrationibus sint dediti
 vitæq; umbratili implicati, spiritus animales, omnes
 que naturales facultates attenuent: utrobique enim
 deesse illis modum obseruo; quæ de re vberius in
 sicco temperamento tractare institui. Porro quum
 sint varia exercitationum genera, nec quævis omni
 ætati vel apta est, vel decora; seipsum quisque ex-
 ploret, ad quam natura maxime sit appositus.

Quid valeant humeri, rursus quid ferre recusent. In arte

Nam & luctari, disco vel pila ludere, globos tor- *Poet. va-*
 quere, decertare castibus, immensa pondera libra- *ria genera*
 re, atque in sublime efferre, iaculari, equitare, cur- *exercita-*
 su, saltu, ballistis, aut natandi peritia cum æquali- *tionis.*
 bus contendere; in equestri certamine vibrare ha-
 stam, ac commilitones in pugnam laceffere, inter
 robustorum, hominum exercitationes referuntur;
 quamquam earum nonnullæ, quoniam violenter ac
 valide obiri solent, aliquando ex plausibili spectacu-
 lo ductuosum funestumq; exitum consequuntur, ut
 superiori anno in Galliarum rege Henrico, eius no- *Henrici 2.*
 minis secundo excelsi inuidique animi viro conti- *Gallia Re-*
 git; qui multa quæ perficere destinarat, meditatus, *gis mors,*
 dum in pompa nuptiali incitatore quo congregitur, *ann. 1559.*
 soluta casside; ac galeæ ligulis, lanceæ fragmentum
 capiti impactum est, ac lethale vulnus infixit; si-
 quidem post dies aliquot oborta febris. ut in huius-
 modi calamitate assolet, ex plaga sublatum est: Sunt *Mitiora*
 autem alia minus operosa, minusque molesta ex- *exercitia,*
 ercendi corporis genera, nempe uestiones, quæ

vel vehiculo vel nauigio perficiuntur; frictionum complures differentia; ambulatio quæ vel lento, vel citiore ingressu peragitur; cantilenæ ac musici concentus qui viua voce, vel instrumentis modulante resonantibus aures animumq. suauitate permulcent, ac discussis nebulis, spiritus sopitos excitant, mentemq. depressam erigunt. Quod si certis intervallis accedat clara lectio, ac vocalis soniq. intelliscanora declamatio, ut Comici nostri factitât; qui Rhetoricâ rhythmis metiuntur, dici vix queat, quantum pectori eiusque musculis commodi attuleris: nec minorem fructum perceperis in dilatâdis pulmonû fistulis, ac discutienda fuligine, quæ iis partibus inhæret, si cohibito parumper anhelitu ac labris excitato propismate, sonituq; bombofo spiritû explodas; verum id ex Galeni sententia moderandum in iuuenibus vsq; ad ætatem consistentem, ac prima luce seu antelucano, vbi corpori nulla subest repletio, nec nocturni labores, qui in cōcubitu amplexuque mutuo obeundi sunt, hominem affligerunt. Hæc quoque exercitatio his potissime conuenit, qui vel vitio naturæ, vel nutritiū incuria gibbo sunt deformati: nam quū thoracis muscoli pulmonumq; folles retracti ac curuati in dorsum delitescant, hac respirandi ac dilatâdi pectoris ratione leuamentum percipiunt minusq; efficiuntur anhelii. Quin & equi vbi incitati calcarib. gressum glomerare incipiunt ac cursu incallescere; quod homines ore inflatisq; buccis moluntur, id illi spirâte sonitu ac narium flabris perficiūt exploratissimo generosa indolis argumento, sic hippopolæ, hoc est, qui equos venales exponunt, quod sonitum eliciant, narestellant; quem si incunctanter proferant, nihil si equi exsubesse latentis occultiq. vitii persuasum est: nam in cursu minus agilē esse ac calcitrosū, pedibusq; rigidis, aut visu caligante, oculorum iudicium exigunt,

gunt, aut aliis argumentis explorari debent. Possem equidem plura oblectandi genera referre, ut quæ resonante fritillo, quæ resseris, ut quæ in pyrgum missis, quæ salienti alca, aut enumerâdis chartis nonnullos recreant. Sed quoniam ea sunt otiosorum hominum auocamēta, qui statariam potius *Oblectatio minus honesta.* aut sedentariam, quam motoriam fabulam exoptant, de his nihil inferendum putavi. Siquidem *honestas.* spectata probitatis viri ea potius oblectamenta habere rebus seriis vacationes requirunt ac consecretantur, quæ ab honestatis actionibus non sunt aliena, ut sunt ruris amœnitates, atque agriculturae occupatio; quæ non solum voluptatem, sed emolumentum etiam, quæstumque præbet uberrimum, nullo tadio aut laboris molestia: nihil enim necesse est hero fundique domino agris desertis culturam adhibere noualia sementi præparare, occationi, subigendisque glebis insistere, agrum repastinare, ablaqueare arbores, quum herus leuioribus occupatus, colonis villicisque ea demandare poterit, atque ad pensum diurnosque labores illos instigare, ac quid effici velit, vocē, manu, nutibus præscribere atque indicare. Quod illud Terentii edocet;

Quod in opere faciundo, opera consumis tua,

Heato,

Si sumas in illis exercendis, plus agas.

scena. i.

Fertilissimus enim in agro oculus domini: cuius etiam vestigio saginantur iumenta ac pinguescunt. Iam vero ubi ab exercitatione desistimus, atque ad cibum potumque, quo vires instauramus, deuentum est, summa cura euitanda satietas ac redundantia: quum enim sæpe utilis nimia inedia, tum nūquam utilis nimia satietas, ea siquidem ventriculum distendit ac cruditate afficit, quæ parit oppilationem atque humorū putredinem, unde pullulāt febriū omniumque morborum examina. In constituenda autē valetudine firma ac stabili, omnia, ordine, ratiōe ac modo adhibi

Actus i.

Proverbiū

rusticum.

Satietas

vitanda.

Ordo in

sanstate

tuenda.

Epist. 6. toque delectu ac iudicio peragenda, sic vt ex Hip-
Aphor. 5. pocratis sententia; Labor seu exercitatio, cibus, potus, som-
 nus, Venus omnia mediocria sunt, suoque ordine incedant,
 ac perficiantur: quocirca sanitatis tutelam ab agita-
 tione motuq; corporis auspicandam censet, quem
 subsequi debet cibus & potio, deinde somnus, mox
 Venus: in his: vt Galenus ait, quibus ea ex vsu est,
 minusque incommoda, vt iuuentuti floridæ; nam
 propter ætati ac senili, tum siccis corporibus cum
Veneris incommo- primis noxia ac perniciosa. Nec vero calidis tempe-
da. raturis satis tuta est, præsertim si intempestiue vel
 immodice, tum statu cœli calido illi assuescant.
 Vernis autem mensibus salubrior, vbi moderato ci-
 bo potuque concalescitur atq; irrigatum corpus,
 antequam somnus obrepit, Venerem exerceat. Sic
 enim lassitudo, quæ ex concubitu contrahi potuit,
 obdormiscenti statim remittitur ac relaxatur.

Inanitis & repletio.

Hæc quoque moderatio etiam in aliis rebus ob-
 seruanda; si quando corpus cibo potuque refici vel
 humoribus opplerum inaniri postulat ac euacuari,
 exploratis viribus, & quid natura perferre possit, tū
 quo prodire ac progredi liceat; quod etiam in venæ
 sectione, prouocando sudore, deiectione alui, proluc-
 endisq; intestinis; in ciendo vomitu spectari debet,
 obseruata temporis, ætatis, consuetudinis, nature,
Vena non temere in- regionis ratione ac modo. Nec quisquam vlli ho-
cidenda. rum assuescere debet, aut temere quidquam in se
Sanguis de scaris ante the- moliri, nisi res vrgeat, aut aliqua subsit humoris re-
saurus. dundantia, quæ vel purgationem vel euacuationem
 exigat. Sunt enim in omnibus fere regionibus, qui
 singulis anni partibus vel venâ secari, vel cucurbi-
 tulas scarificata cute sibi admoueri patiuntur, maxi-
 mo valetudinis detrimento; siquidem vna cum san-
 guine vitæ thesauro nō minima spiritus vitalis por-
 tio emanat atque excernitur, quo fit vt tota moles
 corporis

corporis ad frigiditatem deuerget, naturæq. opera
 ac functiones perficiantur deterius. Sic alii nullo
 Medicorum consilio cataporia, quas pilulas vocant *Sani na*
 subinde deuorant, ac medicatas potiones ebibunt, *medicame*
 quibus vires sibi deiiciunt, ac prematuram senectū *ra asue-*
 accelerant. Quod ipsum nonnullis in vomitu iden- *scant.*
 titem prouocando vsu venit, qui persuasum sibi ha *Vomitur*
 bent, semel aut bis, in mense salubre esse sentinam *raro prome*
 exhaustire: quum sanis non expediat, aut consultū *candus.*
 sit, in belluinam illam consuetudinem deuenire,
 aut tale quiddam præscribenti acquiescere. Nam
 quod plerique Hippocratis auctoritate id stabilire
 pergant, non videntur mihi viri illius mentem satis *Deratione*
 excussisse. Quum enim inter illos versaretur, ac me *viñ. li. 1.*
 dicinam facitaret, qui pergræcari soler, hoc est, Ge *Pergræca-*
 nialem vitam agere atque affluentius cibo potuq. *ri.*
 perfundi, non præscripsit illis vomendi leges, sed si
 grauati illos contingat, ac crapula distendi, consulti-
 rius censet, vt is qui singulis mensibus vomere con-
 suevit, biduo id continuet potius, quo secūsus dies
 prioris reliquias excarnat, quā vt interpositis quin-
 decim diebus illud tentare pergat Sic enim contra-
 ctam ex ingluuic atque intemperantia, humorum
 plenitudinem, euacuat, ac corpus à morbis tutū
 reddit. Ita is senex neminem ad vomitumhorta- *Quando*
 tur salubritatis ratione; sed huiusmodi excretiones *vomendū.*
 illi sui censet, qui ex crapula, ingestoque immode- *Nidrosi*
 rate cibo grauari ventriculum sentiat; vel ex cru- *Et acidū*
 ditate, ac cibi corruptione acidos vel nidosos ru- *rustus.*
 d' percipiunt quorū illud in frigido; istud in calido
 ventriculo fieri consuevit. Sic sapiens Hebræus quū
 ad frugalitatem nusquam non hortetur, tam si
 largius quam valetudo exposcit, carnatum sit, at-
 que ex accubitu vis à cōbibonibus illata est, ad vo-
 mitum excitat. Quod si inquit, ad intemperantiam *Ecclesi; 1.*
 fueris coactus, te ipsum subducito, ac vome, nec cor-

Vomitus
quibus no-
xium. pus tuum morbis exponas, sed non vult ut illi rei quis assuescat, aut in illam consuetudinem deueniat: quisquis enim velit ad maturam senectutem perducere, ne sæpius id iterare pergat, præsertim si longotereque collo sit, si corpore vel nimis gracili vel obeso, vel astricto pectore, thoraceque angusto, qui cūque autem temperanter vitam instituit, nihil necesse illi erit aliqua ex vomitu valetudinis præfidia comparare.

Somnus & vigilia.

Quid So-
mnus. Pare est somni ac vigiliæ ratio, quæ si moderata sint, atque intra mediocritatis limites consistent, plurimum commoditatis conferunt. Est autem Somnus animalis facultatis quies, atque à diurnis actionibus respiratio, qua virtutes languidæ, ac vires resolutæ instaurantur, defessaque corporis membra ac sensus eriguntur, Siquidem vegeta erectaque vi naturali, calor nativus intro collectus vires concipit ac valide concoctioni incumbit, quam non solum in ventriculo, sed per totius etiam corporis habitum perficit, cuius vapore, suaviq; halitu madescit, cerebrum, ac vapore rosido irrigata sensuum in instrumenta in somnum resolvuntur. Quocirca nihil corpori humano post alimenta moderate absumpta tempestivo somno salubrius: nam vires delassatas reficit, spiritus sopitos excitat, animum recreat, ac mœrorem diluit, mentemq; placidam reddit & quietam. Nec sane vlla sui parte constare possit, tueriq; sanitas absque somni & vigiliæ amabili grataque vicissitudine qua nobis nunc a rebus feriis laxamentum quarimus ac itatis horis somno dediti, erigendis viribus fomenta paramus, nunc vero excusso somno ad occupationes, ad corporis animique intentiones de novo nos conterimus. Qui enim subsistere posset humanæ mentis vigor, si desint harum vices, ista vitæ varietas, atque à diurnis actionibus, quæ somno perficitur.

ficitur, otiosa cessatio? Hæc enim efficiunt ne homi-
nis conditio molesta sit atque onerosa, nec vitæ re-
dium nos capiat aut satietas. Siquidem ut apposite
Ovidius,

*Quod caret alterna requie, durabile non est,
Hæc reparat vires, fessaque membra leuat.*

*Heroidum
epist. 4.*

Nam emerſo Sole luceque nobis rursus exhibita
conſeſtim ſe proferunt varia oblectamēta, innume-
ra mundæ ac naturæ ſpectacula, quæ nobis moleſtiis
excitant, curasq; edaces anxietas ac ſollicitis animis
eximunt. Quod aut interdum occupationes, id no-
ctu ſomnus nobis præſtat: Vt enim dies vigiliis exer-
cendiſq; negotiis, atque obſtantis laborioſi dicatur *Diæ labo-*
ri, nox quia
corp. exercet, ac ſpe ſomni omnia leuiora efficit, ita
noxi quieti omni adſtinata diurnarum obliuionem
adfert, ac laborioſis moleſtiis finem imponit. Quo-
circa harum rerum non obſcitanter habenda ratio;
ac ne ordo deſit atque inuertatur, ſui cuiq; tēps,
ſuus modus alligandus, ſic vt ſomnus nocti attri-
butus, cæcis horarū ſpatiis, nempe plus minus octo *Somnus o-*
cto horarū
abſoluatur, vel ubi liberalius cōnatum eſt, paulo ſit
produtior, quamquā in nonnullis illi metiri ſoleā
non tam horarū numero, quā profunditate, vt ſiat *Qui egre*
baiuli, natura, pugiles, vectores; hi quidē & quib. excitentur
cerebrum affluenter humore perfunditur, in vitam
que aurem, vtdicitur, dormiunt, ſomnoq; alii ſimō
oppreſſi egre excitari poſſunt, quod nimia exercita-
tione reſoluta naturæ virtus ſomno reſiſti poſtulet. *Qui pro-*
funde dor-
atq; humiditate, quæ a cerebro deſuxit, inſtaurari, *miant.*
quo ſit vt ſopita facultate animali, atque occupatis
deuinctisq; ſenſuū inſtrumentis acutissime ſomnus
illos complectatur: quod autē in hiſqui ſe exercent *Pueri &*
aut immodicis conficiunt laboribus, efficit laſſitudo
aut defatigatio, id inebriis ac pueris adfert humidi-
tas ac refrigeratio: vtroq; n. retracto calore ad corvi-
talis facultatis ſōtē, impletoq; vapore capite, ſomn⁹

Qui cito exciteatur. obrepit. Qui vero tenui humore imbutos habent cerebri sinus ac caueinas, hi vel leuiter vellicati expergiscuntur, atque euigilant, quod vapor rarus, halitusque tenuis ac minime delius, qui capiti incumbit, cito euanescat ac dissipetur. Nonnulli quidem multos quum studio immodico, tum febris ac Venere extenuatos, qui assidentium voces inter dormiendum plane intelligerent, sicut in nullo strepitu exporrecti, copula eorum referrent, quæ ab eis essent enarrata, non equidem eorum more ac consuetudine, qui in conuiuiis ebrios somnolentosque se esse simulant: illi enim quod facile ab oculatis, emanatque naris hominibus obseruari potest, quasi somno vinoque sepulti, ac prorsus sopiti insidiosè odorantur atque obseruant, quæ in conuiuiis prolixioribus, incalcescente vino, animo agitari, atque incautius effutiri solent, ut quadruplatores atque excursores emissarii factitant, qui omniapathim explorant, atque in aliorum vitam moresque inquirunt non contemnendo sane quaestu ac premio: nam ex delatione atque accusatorio munere ac artificio quarta bonorum pars illis decernitur: quæ res illos admodum sagaces reddit, atque in colectandis insequendisque iis, ex quibus emolumentum sperant, atque opibus inhiant, eorum acuit industriam. Hunc morem etiam vitatum fuisse lenonibus, & qui tacite prostituiebant uxores suas mercedis spe, vel quum nonnullos haberent suspectos, indicat Iuuenalis optimus vitiorum castigatorem quo enim mœchi licentius perfrui possent contactu coniugum suarum, concubituque potiri, tamquam aliis rebus intenti, mentesque atque oculis alio conuersis, quasi spiritus atque animales facultates in alias cogitationes essent defixæ cōtemplati sunt laquearia, aut graphice expressas in cœnaculis imagines. Sic enim, ut ex vno conicias ceteros, quendam carmine Sæcyneus illustrat,

delecta

----- doctus spectare lacunar.

Sat. 1.

Doctus & ad calicem vigilans, stertere naso.

Quod ipsum quoque designat Ovidius, sed capta alia occasione,

Si brevis compositus somno vinoque racet,

Libro 3.

Consilium nobis resque locus debent.

Amor.

Ceterum, ut ab excurso ad institutum regrediar, nihil aque corporis animiq; vires fulcit, inlaurat, erigit, ac somnus nocturnus, quiesque hora plus minus peracta cœna, quo subsidat cibus dextri primum lateris incubitu perficitur, quamquam & in ventre in inclinatio, prona nonnihil corpore, cœna non sit inutilis, præsertim ubi immoderato cibo targetcit ventriculus. Quod si protuberante laxoque ventre ac sinuoso, non omnino extento constituatur corpus, dici vix queat quantum commodi in conficiendo cibo, in mitiganda stomachi inflatione ac dolore, in sopiendis intestinorum torminibus perceperis. Supinus autem decubitus, atque in dorsum deuolutus, nocetissimus: nam quotquot ad eum modum se componunt, hiant ore, parulifque oculis, atque inconuenientibus palpebris sterunt, nec placide suauiterque dormiunt, aut somno reficiuntur ob contractos pectoris ac cervicis musculos; quibus hoc etiam accedit incommodi, quod plerumque incubo, ac comitiali morbo opprimantur, tum paralyti, spasma, apoplexiæ reddantur obnoxii, qui morbi hos quoque comitari solent, qui meridianis horis lecto affixi, diem somno transigunt. Quocirca nemo assiduitate quotidiana diurno somno assuescat, nisi lassitudo ex æstu ac labore contracta vires affligerit, aut nox pridiana intempestis vigiliis atque intempestiis symposiis peracta sit. Tunc Meridiani enim citra incommodum admitti potest meridiatio. Et quemadmodum somnus nisi opportune adhibeatur, siue is diurnus sit, siue nocturnus, ac modus

Decubitus
in somno
formis.Supinus
decubitus
nocentissimus.Diurnus
somnia
nocturnus.Meridiani
i. capere
somnia
diurnum.

deficit, stupidos homines efficit, obliuioſos, lāgidos inertes, grauedinoſos, nullo ingenio, nulla que memoria ita vigilia, niſi intra mediocritatem conſiſtat cerebroſiccatem adfert, ſenſus afficit, memoriam labefactat, oculi caliginem offundit, ſpiritus depopulatur; humorem natium exhaurit, concoctioni officit, omnem corporis ſpeciem ac venuſtatem abolet.

*Affectus
vitioli ho-
minum*

Perturbationes affectusq; animi.

Quid detrimenti, quantamque iacturam menti inferunt perturbationes, atq; enormes impetus, odium, ita, indignatio, inuidia, timor, triſtitia, geſtens atque effuſa lātitia, angores, ſolicitudines curā, anxietates, multique alii turbidi animorū motus rationi non obſequentes, nemo non velin ſe eſt expertus, vel in aliis obſeruauit: quis eſt enim in tanta humana naturā imbecillitate ac lapſu, q; horum aliquo non vrgetur vel afficitur? Et quamquā

*Omnes af-
fectibus
expoſiti.*

aliis alio melius affectibus vel obſiſtere notit, vel mederi nullus tamen eſt mortalium, quin iis ſit expoſitus. Quam vero ſint affectus in nonnullis quibus impotentius indulgent, violenti ac feroces, tum quam grauiter non modo mentem, ſed corpus quoque conuellant ac deſiciant, quotidiana exempla commonſtrant. Nam multis furor, iracundia, pudor, effrenata lātitia præſens exitium attulit, quod

*Affectus
quos noxi
inferant.*

corſanguine ac ſpiatū vitali deſtitutum labascat ac diſſoluatur: quod ipſum etiam, ſed diuerſa ratione in metu, pauore, moeſtitia, repentino ſubitoque terrore euenit, oppreſſo corde copia atque affluentia ſanguinis, ſpirituque vitali ſuffocato: Ita vero, qua

Irati vi-

nihil furori, nihil inſaniz magis affine, ac proximā, quid efficiat, quantumque habitum corporis, atque externam ſpeciem immutet, indicant inprimis vul-

*Irati ha-
bitus.*

tus, color, aſpectus horridus, oculi truces ac ſcintillantes, ſpirantes ac corrugata nares, os rabidum, artus

partus tremuli ac vacillantes, incessus instabilis, vox
 titubans ac tremebunda, quæ animi affectio vel
 perturbata potius, ubi excussu rationis imperio in
 grauescere incipit atque efferari, quum aliis sit infe-
 sta, tum proprium corpus vel in mortem, vel pericu-
 losas ancipitesque ægritudines coniicit. Quocirca
 moderanda ratione ac temperantia mens est, ne af-
 fectibus cedat, parandaque optata illa animi securitas
 & quæ Cicerone teste, *caput est ad beate viuendū tran-* *Tusc. 5.*
quillitas, qua frui certe non potest humanus animus
 nisi domitas habeat cupiditates, ac vitiorum tyran- *Trāquit-*
 nidem excusserit, quæ non aliis viribus efficere poterit *litas.*
 quam firma in Deum fiducia, stabili eius verbo, cœ-
 lestiq; spiritu fulta, qua consequetur, ut omniū cu-
 piditatum moderatrix Tēperantia, à libidine, ab in-
 solentia, grauidō immodico, effusa lætitia, odio, ira- *Temperā-*
 cundia, vindictæ cupiditate, anaritia qua inflāmata *tiā quid ef-*
 mens auaritate instabili ad cōquirendas opes impel- *ficiat.*
 litur, aliisque affectibus vitiosis auocet atque abducatur *Doctrinā*
 Sic enim utraq; hominis pars, nēpe corp. & anima, *celestiū af-*
 quæ symphatia, hoc est, mutuo consensu ac conspi- *scitū se-*
 ratione inter se coherent, incolumes subsistent, nec *det.*
 ullis morbis, vlla ægritudine vexabantur.

De frigido corporis habitu.

C A P. VIII.

QVONIAM Calidæ constitutioni frigida ex diame-
 tro opponitur, nec est vlla deterior, atque ab
 optimo statu remotior, de hac proxime differen-
 dum, quo alio reuocari possit, & si fieri queat, in
 meliorem reduci. Siquidem quum vita in calidi hu-
 midique tēperie consistat, qua augescunt corpora
 ac virile robur capessunt, decentemque magnitu-
 dinem consequuntur, merito hæc deterrima cen-
 seri debet, atque inter postrema refertur, quod

E 4

nulla sui parte eaque ad fouendas vires tuendamq;
 valetudinem spectant, promouere possit aut iis ad
 incrementum aliquid adiumenti adferre. Quum e-
 nim illi desit calor, omnique vi ac facultate natura
Vita quid li sit destituta, non potest alimentū humidum alli-
fulciat. cere atque elaborare vtque assimiletur corpori ac
 mēbris coalescat. perficere instrumentis inualidis,
 atque ob imbecillitatē torpescētibus, collapsisque
 organis. Vt itaque calor natiuus omnium faculta-
Calore vita tum corporis nostri vehiculum & instrumentum ad
subsistit. perficiendas functiones efficacissimus, ita frigiditas
 illi contraria, nulli functioni idonea, præsertim si a-
 ctiones naturæ circa nutrimenti alterationem spe-
 ctet. Nihil enim vilitatis aut commodi ad corporis
Frigus vi- conseruationem ac tutelam confert, seu concoquē-
te perni- didigerendique munus obserues, seu reliquas natu-
gies. ræ virtutes ac potentias proferas. Huic tamen qua-
 litati quamlibet ab integritate ac temperie delapsa
 sit, semper aliquis subest calor, sed languidus, & qui
 frigore rigescit, atque obtunditur. Si enim illi dees-
Frigida v- set calor, aut penitus esset extinctus, nullaque in-
nitur ca- hareret huius qualitatis portio, nō posset vita sub-
lore. sistere, atque ab interitu se ipsam vindicare. Itaque nō
 penitus absumtus est in hoc corpore calor, sed eum
 superat frigiditas, quæ in mixtura cæterarum quali-
Frigidis tatum intensior est ac potior; eoque fit, vt ab ea no-
corporibus men atque appellationem fortiaur. Quocirca dñ
non deest aliquid vitæ superest, ac nonnulla vitalis caloris por-
calor. tio corpori inhaeret omnibus modis excitanda fo-
 uendaq; natiua caliditas appositis alimentis atque
 exercitatione, ne à frigiditate opprimatur: nihil e-
 nim ignauia vitæ; otiosa ac cibis frigidis iis nocen-
 tius, vt paulo post indicabimus. Mirum autem non
 nullis videri existimo, qui possint subsistere, vitam-
 que tueri huiusmodi constitutionis homines, quā
 frigescente sanguine animalis spirabilisque vis con-
 cidat.

cidat atque emoriatur. Verum hoc quisque obser- *Animantia*
uet, multa animantia frigidissima esse natura, ut *ta tactu*
sunt Salamandra, pyrausta vermiculus, totpedo *frigida*
marina, ac nonnulli pisces, quorum pleraque, quo-
nia sunt algidissima, ignem contactu extinguunt,
ut glacies; nonnulla studio torporemque membris
inferunt. Nullum est autem piscium genus, quod
obseruasse me testari possim cui calidus sanguis in *Piscium*
est, præter balenas focas, vitulosque marinos, quos *sanguis fra*
nostrates *canes* vocant piloso tegmine, denique thyn- *get*
nos ac delphinos, & quotquot vel pilo vestiuntur *Vituli ma*
vel coracea cute existunt ut sunt inter amphibia, *rini, See-*
hoc est, aquatica simul & terrestria: fiber seu catto- *hunden.*
& lutta quibus feruescit & sanguis, quam reliquis geli- *Fiber, Be-*
bus existit, eoque fit ut bellux marina aquis exempta *ber.*
diu viuant ob insitum calorem, ac feruidi sanguinis *Lutta,*
copiam alterius generis pisces quum marini, tum *Otter.*
fluuiatiles aquis destituti, euestigio moriantur, aut *Quis piscis*
in litus delati, paululum modo spirantes animam *diu viuans*
essent, firmissimo argumento illis plurimum frigo *mare ex-*
ris ac concreti humoris, caloris vero minimum in- *empn.*
esse, quo fit, ut non diu asseruari possint, sed cito pu-
trescant, nisi confestim, nullaque interiecta mora,
sale obruantur. Ex his conicito, qua sint valetudi-
ne, quo corporis habitu, qui continenter piscibus *Piscium sue*
victitant, atque a commercio ac consuetudine ho- *solitarius*
minum alieni, solitudini ac silentio se addixerunt, *noxius.*
interdictoque esu carnium, quæ naturæ parēs omni *Genes. 1.*
bus indulsit salsamentis plerumque putridis vescun- *Altor. 16.*
tur, quibus ego suadere soleo, nam multos annos *1 Tim. 4.*
huiusmodi instituti homines me vti sunt Medico,
ut meraco vino illa perfunderent, excussoque otio
atque ignavia exercitationi insisterent. Obseruaui
enim ex his complures qui lethargum, apople-
xiam, spasmus, paralysem, oris torturam contra-
xerint ex crassa tenacique ac glutinosa puaita. Nec

Solitarii est ex eorum sodalito quisquam, qui non phlegma-
apoplexia rescat eat, atq; excrementis pituitosis obruatur, quę
ebrioxii. efficiunt ut somnolenti exsistant, obliuiosi, corpore
 animoque tardi, colore exangui, atque albescente,
 nisi aliquando amicorum aduentu vino incalescant
 mentēq; exhilarari contingat. Sic enim efflorescit
 color, atque animo veteranus excutitur. Itaque si
 frigida constitutionis homines describi tibi velis,
 huiusmodi conditionis homines ob oculos consti-
 tue, qui ex instituto vitę ac victus consuetudine in
 talem habitum deueniant, etiam si ab hac prius fue-
 rint alieni: viuunt illi quidem, sed ut cochleę, ut li-
Cochleę ut maces, ac testudines, quę quum ex liquore concre-
etā viuere. to, coactęque humiditate consistant, tum in illam
 liquefcunt ac soluuntur, quod obseruari potest, vbi
 iis animalculis saltem aut nitrum, aut alumen in-
 sperferis, confestim in tabem resoluuntur. Ceterū
Venenata ut homines atque animantes, sic stirpes nonnullę
herba. & fruticę hac qualitate imbuti sunt, quę deleteria
 frigiditate animantibus perniciem adferunt, ut hyo-
 scamus, mandragora, napellus, solanum mortife-
 rum, aconitum, papaueris nigri succus seu opium,
 qualicet temperamenti atque elementaris qualita-
 tis ratione frigida exsistant, abscessu quarto, gradu-
 que extremo, calore tamen vitali, qui se a cęlesti-
Frigida bus rebus in hęc inferiora diffundit, viuunt ac vi-
quomodo rescuat. Insidet autem quum omni, tum præcipue
subsistunt humanę naturę vis quędā cęlestis ac diuina, præ-
 ter eam quę ex semine maternoque sanguine con-
 stituitur. Siquidē spiritus calorificus, quem paulo
Rerum na ante totum mundo, eiusque partibus infusum osten-
tura spiri dimus, elementis incumbit; cunctęque animat ac
tu diuino vita imbuunt; deniq; eam virtutem atque efficaciam
persusa. confert, quę propagationi insistant, ac similē speciē
 emoliantur, eiusdemque naturę animal conformant.
 Quum enim primę amantium procreatio

ex

ex elementari concretionē, ac progenitorum semine quod purioris excoctique sanguinis pars est, producat, tū natura cuius solertiam nulla ars, nullæ manus, nec ullus opifex consequi imitando potest, superne originem sortita, operi insilit omniaque perficit ac facultates animales, vitales spiritus, viresque efficaces in subiectam materiam deuehit, quorum ministerio artus omnes consummat: lineamēta membris inducit, eamque speciem atque effigiem rebus animatis confert, qualem quotidie oculis nostris conspiciendā exhibet. Hæc admirabilis naturæ *Lib. I. de* vis, quam alias testati sumus ab vberissimo Diuini *natura mi* ratis fonte promanare, vndique diffusa, corporis *racula,* molem agitat, mentem atque animum regis ac mo- *cap. I.* deratur, variisque actionibus instruit: cuius munere etiam quæ frigore torpescunt, viuunt ac subsistunt, licet calor subsit languidus, qui ne prorsus hæcefcet ac sopiatur, nec frigida qualitas, cui sicca affinis, plus satis ingrauescat, calidis fomentis excitandus est. Siquidem ex haustu humiditate natua, atque insito colore extincto, mors imminet, totaque moles spectat ad interitum, Fit enim quod eleganti ac concinna similitudine indicat Solomon, *ut soluta Eccles. II.* corporis compage, enervatisque viribus reuertatur homo inter- *Simile à* ram, unde defunctus est, ac spiritus demigrat in æternam contigna- *tionem adiu.* suam sedem, atque ad Deum à quo originem est consequuntur, *regrediatur.* Cæterum ut cuique innotescat huius constitutionis natura ac conditio, eius notas atque indicia, quibus deprehendi possit, obiter commōstrabo. Frigida autem qualitas, si calidæ conferatur, omnis contraria obtinet. Vt enim calor vndique diffusus, hu- *Frigidi ha* mores sua qualitate imbuit, ac corpus eiusque partes *bitus signa* rubicundo colore illustrat, ita frigus suā qualitatem membris atque humoribus impertit, tū pallidum minusque suauē colorem inducit. Acqui si singulatim omnes notas obseruare libeat, nihil non in frigido corporis haqitura calido diuersum deprehēdes; siq

dem corpus glabrum est nullisque pilis oblitum, capillus laxus ac mollis, rufus albiq; coloris particeps, & qui cito evanescat. Cuius tactu frigida, cui nonnulla adipis portio subest: quam enim calor in corpore humano languidus fit atque hebescit, adeps ac pinguedo innascitur: quod quum muliebri sexui agunt atq; otiosata, quorum cuti internisq; membranis adeps subnascitur, eoque fit ut moderata corporis frigiditate pinguescat corpus, atq; adiposum efficiatur calore vero immodico; quod eo pingue liquefeat, macilentum fiat atque aridum. Sunt autem qua plurima non natura, primaque ab origine hominibus infusa, sed adventitia, atque aliunde assecta, nempe vel ab immutata vita consuetudine, ac victus ratione, vel ab æstu, labore, delidia, solitudine, ignavia metu, mœrore animi, ac plerisque aliis quæ multifariam statum corporis immutare sunt idonea, eumque nunc gracilem efficere, ac macilentum, nunc pinguem atque obesum; quæ etiam in colore conciliando non minus momenti obtinent; quæcunque enim calorem nativum excitant, ut risus, lætitia exercitatio, vinum calore floridam faciem perfundunt, quæ vero refrigerant ac calorem oppriment, ut aer frigidus, auraq; plus satis gelida, immodicus aquæ potus, somnus immoderatus, frigidorum ciborum nimius usus, timor, tristitia, sollicitudo, paupor albo colore corpus imbuunt. Sic qui frigidus corporis habitu constant, albescunt, ac candore perfusi sunt nisi hæc qualitas in grauescat, aut intendatur. Sic enim ad liuidum accedit, ac plumbeum qualem fere observamus hibernis mensibus stante Aquilone in hominibus, quorum genæ, nares, labia, digitus, aures liuescunt, ac frigore rigent, sœdoque squallore deformantur; hoc tamen illis præstat frigus, ut cibi fiat avidissimi, ac non facile satiari.

Orum & delidia ob asum corpus reddit de frigidi

Vnde color bonus vel malus.

Calore colore excitat.

Frigus colorem depopulatur

Color qui frigidus. Liuidus color.

marl

hāriqueant, licet illum minus concoquant: quod si
 ventriculi tunica vna cō frigiditate acido humore
 sit imbuta, infatiabili torquentur edendi cupiditate,
 ac nunquam finiēdo ciborum desiderio: qui
 affectus Canina appetentia dicitur quem sedat vini *Canina*
 meracissimi potus. Ac ut autem frigiditate appeten *appetentia*
 di vim, declarant acetaria, tum alia quēdam condi-
 menta sū. & c. da, quibus æstivis mētibz appetitum
 excitamus. Cæterum quum calor insitus agiles at- *Frigida*
 que ætuoſos homines efficiat, tum frigus delides, *appetitū*
 oscitantes, inertes, ignavos, somnuculos; atque *excitant*
 ad subeundos labores vltasque actiones perficiē-
 das ineptos, quod iis desint instrumenta quibus a-
 liquas functiones aut munia obire possint. Est enim
 huius constitutionis hominibus lingua in exercita- *Frigiditas*
 ta parumque expedita, vox mollis ac muliebris fa- *nuagiles*
 cultate naturæ inualida, memoria minus firma, in-
 genium obtusum, mens stupida, animus ob calo-
 ris penuriam, ac spiritus vitalis exilitatem, pauidus
 ac meticulosus, quique ad leuissimū strepitum ex-
 pauescat. Hæc autem, & si quæ alia se proferant na- *Modesta*
 turæ vitia, pro virili corrigenda, adhibita salubri *frigidi cor*
 dicta, atque exquisita victus viuendique ratione, *potus*
 quæ consistit in calidi humidique temperamento.
 In primis autem in hoc corpore excitare ac fouere
 insitū calorem expedit cum exercitatione ac vino
 meraco; tum alimētis calorificis, cuius generis sunt
 alites, quæ se volatu exercent, passeruli, miliaria,
 frigilli, vulgo *Fincken*, columbæ, perdices, phasiani, *Alites cō-*
 merulæ, turdi ficedulæ; atq; inter cicures, capi ac *coltudi-*
 galli gallinacei: nam anates, olores anseres, fulicæ *cilas*,
 mergi, ardeolæ, alixque aquaticæ volucres valen-
 tem ventriculum exigunt. Quæ vero quadrupedum
 generi adnumerantur huic naturæ accommodata, sunt
 vituli, verueces, procelli, cuniculi. Inter arboreos
 vero forus, & quæ ex terra cultu atq; industria ho-

*Cibi apti
frigidi.*

minum proueniunt, amygdalæ dulces & amaræ, nucleï perficorū, dactyli seu palmulæ, ficus aridæ, vñ passæ, exemptis vinacæis, passulæ Corinthiæ, nucleï pinei. Et quoniam hortorum prouentus multa nobis in hunc usum suppeditat, ea quoque referre visum est, quod passim obuia sint, ac minime sumtuosa aut vilius pretii, cuiusmodi sunt apium hortense, quod petroselinum vocant pastinacæ aliquot species, eringium, fisorum, carduus, cinara, & artococcus dicitur, napi, raphanus, seu vulgaris radícula, cicer, nasturcium, eruca, mentha, abnathium Ponticum

*Prouentus
hortensis.*

& quæ brumali tempore in conimentum usum veniunt, cepe, allium, porrum, aqua macerata, quo graueo lentia depunant, aut si quis horum grauitatē ferre nequeat, exotica aromata, quæ passim Germani ac Britanni faciunt, ut sunt zingiber, crocus, piper, cardamomum, calia quæ veterum cinnamomum creditur, nux mystica, aut si tenuioris fortuna homines sumunt, ferre nequeant, ea quæ illis facultate ac viribus respondent, ex domestico fundo deceperant, ut perosmarinum, ocymum, vulgo basilicum, cucilam seu saturiam, origanum, ananacum, vulgo maioranum, aethum, saluam, melissam, phyllo: his namque plerisque aliis expugnari possunt natura vitæ, ac corpus lentius ad seuiorem habitum reduci. Si enim huic qualitati accedat siccitas, non potest vita quæ in calido humidoque sita est, diu subsistere: sed necesse est illam euestigio morte terminari, quæ de re sequenti capite fusius differere institui.

*Condimenta
calida.*

is expugnari possunt natura vitæ, ac corpus lentius ad seuiorem habitum reduci. Si enim huic qualitati accedat siccitas, non potest vita quæ in calido humidoque sita est, diu subsistere: sed necesse est illam euestigio morte terminari, quæ de re sequenti capite fusius differere institui.

De sicco aridoque corporis habitu.

C A P. XL.

QUum sicca corporis habitudo frigida affinis sit & cognata, illique proxime affinitat, quid de hac statui debeat, & qua ratione expugnati possit, obiter.

obiter indicabo. Sunt autem duæ qualitates paripropemodum intervallo ab optima temperie remotæ, in quacumque etiam ætatem inciderint, licet in senectute sicca intemperies ægrius expugnari possit, quam in adolescentia, ubi ex morbo is habitus contractus est, aut ex incontinentia, vitæque intemperantia huc deuentum est. Vt enim senes ætatis *Senectus* ratione, atque annorum decursu, effecero, arido atque *præmaturo* exhausto, corpore efficiuntur, ita iuvenes ex *ra*, deprauata vitæ institutione, ex intempestiua vigilia, immoderata Venere in frigidam, siccamque intemperiem iucidunt, atque absumto vitali humore non secus, quam senes, licet properantius, atque ætate immatura, naturali morte vitam finiunt, *Mors natura* quæ ea ratione naturalis dicitur, quod omnibus *ratio, quæ* immineat, declinari euitarique nequeat. Neque *ratione* enim senium aut hominis interitum naturalis statui debet, vt auctio & nutritio, quæ naturæ operæ exsistunt, & quibus se facultas naturalis propagat ac tuetur: sed quod necessario, ac naturæ cursu atque ordine consequatur. Ille siquidem est naturæ ordo ac series, rerumque exsistentium fatalis *Mors citra* quadam continuatio, vt omnia orta occidant, & *naturam* cuncta senescant, alioqui, improprie parumque apposite mors naturalis diceretur, quum præter naturam potius sit, vitæque nostræ aduersetur. Si enim morbus, quem mortis instar deputo, est habitus contra naturam, qui actionem eius vel vitiat *Si morbus* vel impedit, quando magis mors, quæ vitam abolet *formidabilis* ac despoliat, censeri debet naturæ contraria? Nihil *les, ergo &* enim naturæ legibus repugnantius, quàm exstingui, *mors* luceque suauissima ac spiritu privari. Quod in se quisque experiri potest, si quando subit animum eius rei cogitatio, quæ eam trepidationem, terrorem formidinem incutit, vt nisi mente alterius vitæ certissimè spes & expectatio fulciat, nisi fore humana

Mors qui- vita calamitosius, nihil afflictius. Siquidem quid no-
bus formi- bis metum, anxietatem desperationem, diffidentia
dabilis. eximeret, ni concepta in Deum fiducia, in æternas
 sedes mens esset defixa? Mortem autem non inue-
 xit natura, communis rerum parens, summique o-
Peccatum pificis instrumentum; sed vitiorum corruptela, i-
morbos ac plaque à prima mundi origine peccati labes hanc
mortem in- cladem, hoc moriferum vulnus, hanc letalem pla-
nexit. gam infixit. Itaque mors non naturæ, sed conse-
 quentiæ ratione naturalis dicitur; quod *omnibus ex*
aquo impendat; ill. usq. finibus omnia concludantur. Quum
Sapient. 2. autem duo constituantur mortis discrimina, alte-
Galen. de rum violentum, naturale alterum, ea mortis species
marcore. Philosophis ac Medicis naturalis dicitur, quæ citra
Plato in vllum doloris sensum senibus, & quotquot in seni-
Phadon. lem affectionem, hoc est frigidum & siccum habi-
 tum deueniunt obuenire soleat in his n. corpus
 moribundum animâ, nō anima corpus deserit, quo
Duo mor- vt sensum placideque sopiantur, & quodammodo
tu genera obdormiscant, quum alii qui casu ruina, igni, ferro,
hominis angina, pleuritide, peripneumonia, aliisque morbis
impetant. qui in humorum plenitudine consistunt, opprimū-
Arduos tur, violenta morte intereant, atque acerbè cum il-
adibus fi- la colluctentur, sic vt anima corpus derelinquere
male. cogatur, vt hospes ædes ruinosas, vi tempestatum
De Sano- conquassatas ac conuulsas. Hinc apposite Cicero,
Stusa. adolescentes, quique in ætate florida cōstituti, suc-
 culento corpore existunt, ac vegeto, sic obrui sta-
 tuit, vt quum affluentiore aqua flamma opprimitur
 senes vero vt ignis, qui sua sponte, nullaque adhibi-
Elegans ra vi exstinguitur. Quantum autem sumi ac fuligi-
compara- nis, quas fauillas in æra diffundi videmus; quos edi-
re. strepitus ac stridores; quæ ex concursu scintillarum
 crepitacula? vbi luculentum ignem, aut incensos li-
 gnorum acervos effusa aqua retinguere tentamus.
 Ex quibus coniecturam facere licet, quanta sit in iu-
 uenili

uenili corpore luctatio, quam acris pugna, qui tumultus, quæ concertatio; cum violentia morbi, vel alio fati genere inexhaustus nature vigor, calor feruidus, spiritus alacres ac viuidi iustocantur: quo spectat scita illa ac concinna Ciceronis comparatio; Quemadmodum poma ex arboribus si cruda sunt, vi auelluntur, matura ac cocta, sponte vel leui attractu decidunt; sic vitam adolescentibus vis auferet, senibus maturitas. Hæc quoniam ab instituto non sunt aliena, præfari visum est, atque inculcare studiole, quo quisque ab ineunte ætate primisque annis declinet, quæ corpori infesta sunt, ac minus commodam valetudinem constituunt, seu extrinsecus incidant, seu ex internis causis proueniant. Quisquis itaque præmaturam senectutem euitare velit, ac vitam proferre longius, eamque quam maxime diuturnam efficere, quam multis quæ vitæ nostræ insidiantur, tum potissime sicca corporis habitudini obistere curet, ab eaque esse remotissimus: quod qua ratione obtineri possit, post descriptas huius status cōditiones ac notas, quam possum dilucide explicabo, monstrata proxima ac compendiaria via, qua id perfici queat: id enim futurum est philosophis, virisque politicis salubre cum primis ac frugiferum. Quibus itaque corporis habitus vel natura, vel progenitorum origine, vel a seita aliqua vita cōsuetudine, nempe inedia, solitudine, vigilia, incore animi, labore immodico inductus est, corpore fere conspici solent gracili atque extenuato, cute ubi siccitas augebit, scabra, squalida, strigosa, vt equis assolet, quibus nulla saginandi cura adhibetur; colore deformi, lurido ac giluo; ubi ad extremum deuentum est aspectu horrido, vultu terrico, facie cadauerosa, illuue obsita ac macie confecta; obiter tali prorsus specie, qualem expressit Ouidius in describenda Inuidiæ larua, siquidem.

*Vt corpus
diu subsi-
stat.*

*Nota siccit
habitus.*

*Simile ab
equis non
cilentis.*

*Libro 1.
Metam.*

F

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.
 Nusquam recta acies: linent rubigine dentes,
 Ritus abest, nisi quem visi mouere dolores:
 Nec fruitur somno vigilantibus, excita curis,
 Sed videt ingratos, intabescitq; videndo;
 Successus hominum caputq; ac carpitur una.

Caluitiū
 ex humo-
 ris penu-
 ria.

Cerebrū
 aridum,
 quid effi-
 ciat.

Memoria
 stabili
 vnde.
 Ab astris
 simile.

Et quoniam siccitas humorem omnem depascit
 ac depopulatur, capillo sunt raro, & qui cito defluit:
 vnguibus aduncis atque incuruis: voce obtusa atq;
 exili, quæque aliquando stridore quodam prodeat
 siccitate ex asperante vocalem arteriam: pulsu lan-
 guido: ingressu tardo: oculis reconditis atque exca-
 uatis: labris pallidis: collapsis temporibus: genis pen-
 dulis, frigidis contractisque auribus, statura minus
 procera: somno vero, qui est omnium laborum ac
 sollicitudinum suauissimum perfugium, ob cerebri
 squalorem tenui ac modico. Quod si cerebrum pe-
 nitus arescat, ac sit torridum, nulla fere memoria
 existunt, sed obliuiosi, ac mente ignaua, minusque
 erecta: quæ enim spiritus defint, qui, ut vapor luci-
 dus & syncerus, ex sanguine puriore caloris munere
 emanant, vim conferant in exercendis actionibus,
 fieri nequit ut facultates naturales illorum viribus
 destitutæ suas functiones obeant. Sin vero nonnihil
 vigeat animalis virtas ac potentia, nec cerebrū ca-
 liditate prorsus sit destitutum, memoria stabilis est
 ac firma. Quum enim humiditas immodica obli-
 uioni causam præbet ac desipientiæ, ut infantes ac
 temulenti demonstrant, tum moderata siccitas me-
 moriam fidam animique prudentiam pari modico
 calore adiuta. Splendor liquidem siccus mentem
 prudentissimam statuit; quantum autem humoris
 accesserit, tantum prudentiæ adimitur, quod etiam
 in coelo minus sereno perspicimus: nō enim collu-
 cent astra aut splendent, nubibus aut nubilosa
 caligine offusa. Quod autem nonnulli senectutis

metas

metas ingressi delirent ac sint obliuiosi, quum hæc
 ætas maxime sicca prædicetur, non ob siccitatem
 id euenit, sed frigiditatem, quæ omnibus palam
 muniis animi officit atque aduersatur: ex illa enim
 amentia, alienatio mentis, stupor deliratio, ac sen-
 suum inopia proueniunt, quibus naturæ virtutes ita
 obruuntur, ut vel languide, vel nihil omnino fun-
 ctiones suas obire possint. Quum itaque memoria *Quomodo*
 periit, vel affecta est, frigida subest intemperies, quæ *memoria*
 expugnari debet moderate calidis; nam humectare *instaurā-*
 aut arefacere consultum non est: sed si frigiditas *da.*
 humiditati copuletur, exsiccare; si atiditati, mæde-
 facere atque irrigare. Cæterum si non prorsus fir-
 mata sit ac radices egerit ista qualitas, hæc iam me-
 morata signa atque indicia non exacte, nec ad amul-
 sim descriptioni respondent: verum inualecente
 sensum intemperie, indies magis magisque se osten-
 tant ac proferunt; quod iis potissimum usu venit
 quibus hic habitus non naturalis, sed aduentitius
 est, aut fortuito atque ex accidente, vel morbosa ali-
 qua affectione atque animi ægritudine aduenerit: nam
 temperamenta multiplices variasque mutationes *Habitus*
 sustinent: plerisque enim calor dum humorem ab- *corporis*
 sumit, siccam intemperiem adfert, nonnunquam *mutatio-*
 nimia humiditas calorem exstinguit, multis intēsa *nibus ob-*
 frigiditas siccitatē inducit: quæ intemperies natu- *noxius.*
 ræ aduersissima, ut quæ intempestiuo senio ac præ-
 matura morte hominem conficiat. Corpus autem cu- *Gal. lib.*
 iusque *intrinsecus siccu efficitur, quum nec adtrahere in venas 5. de tuem.*
 alimenta valeat, nec in sufficienter frui: quo fit ut præci- *vales.*
 pue partes ac viscera concoquendis cibis destinata
 arefcant; reliqua vero excrementis purgandis accō-
 modata humoribus pituitosis redundant: quæ res
 nonnullis imposuit, qui senes humido esse corpo-
 ris habitu sunt suspicati, quum solidæ partes, arte-
 riæ, panniculi, membranz, nervi, musculi non

humescant: sed ipsæ capacitates ac sinus, tum meatus qui corpori subsunt, ac homini ad excernendos humores superuacuos inferuiūt, humiditate aliena implentur, eoq. fit, vt corpus ob calorem imbecilem atque inualidum nutriti desinat; deniq. in extremam siccitatem deuoluatur. Quare non iniuria

*Lib. 6. 114-
an. valet.*

Galenus hunc corporis habitum deterrimum censet; siquidem quod temporis spatio senescentibus accidit, id adolescentibus nonnullis statim ab initio contingit: quocirca illos humectare ac calefacere oportet exercitatione moderata, nutrimento humectate & calido, præsertim vino calorifico ac sub-

*Vinum
minus ge-
nerosum.
Lactis u-
sus.*

dulci: austera enim & acerba (quale est nostrum Pictonicum) quum huic constitutioni, tum maxime senibus inimica, nisi zaccharo aut melle dulcescāt; quod etiā in lacte exhibendo obseruari debet: cuius vsus illis commodus, vbi huiusmodi condimenta adhibentur. Sic enim nulla ex his incidit obstructio, nec vllus futurus est in renibus calculi metus: quibus ne quando obnoxius esse cōtingat, quod ex crasso lentoque humore, ac cibo concoctu difficili

*Prinam
pronocan-
tia.*

euenit, quæ oppilationes expediunt, ac lotium molliuntur præscribenda, vt sunt apium hortense, asparagus, vesicaria, gingidium, cuius naturæ nostrum chærephylon, saxifragia, crithmon, vulgo *Crista maritima*, quæ in Gallis copiose prouenit, bethonica, adianthos, rorisinarini flosculi; & si alius sit astrictior, mercurialis, fumaria, enicis, vulgo cathamus cum

*Qua aliu
soluunt.*

ptisana, brassica marina; ex carniū elixarū liquamine, malua triplex, blitus, lapathi genera, vriticæ, lupi salictarii, ac sambuci turiones seu cacumina, vernis præsertim mēibus; aut si quæ alia æstate at-

*Mora quo
modo edē-
da.*

que æuēimno vigēt, vt sunt cerasa, pruna, ficus, mora: primis mēis illata: nā quod Horatius docto quident ac eleganti carmine mora commendauit, eaq. postremo peractæque prandio edenda consuluit,

non

non ex artis medicæ, aut salubritatis ratione id fecit, sed ex communi usu ac vulgata consuetudine, quæ inquit,

----illo salubres

Lib. 2.

Æstates peraget, qui nigræ prandia moris

Sat. 4.

Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

Hæc siquidem, ut vix, perfica, corna, & quæcunque æstate diu asservari nequeunt, cibos præire debent; nam præpostere assumpta putrescunt, ac corpori corruptelam inferunt, ventremque flatibus distendunt. Brumali quoque tempore multa obuia sunt, quæ aluum laxam efficiunt, quæque intestina proluunt, ut est mustum, carica, hoc est, ficus aridæ, atque vix passæ, quæ in fiscellis recôditæ ex Hispaniis in has oras deferuntur, pruna Damascena, eaq; vel elixa, aut liquore aliquo macerata, cui plusculum zæchari aut mellis admixtum sit, quibus accedunt quæ exiguum medicamenti vim obtinent: Sena, polypodium, melaereum, vulgo manna: epithymus, cassia fistularis ac cylindracea, rhabar, atque hebeni, hoc est, ligni Indici dilutum, myrobalani, thamar seu dactyli Indi, eaque omnia vel ex sero lactis, vel iure gallinaceo. Et quoniam non solum senibus, sed omnibus qui morbose alicui affectioni obnoxii sunt, nihil resina terebinthina in sanitate tuenda, proli- *Terebin-*
gandisque morbis salubrius, hæc quoque prædictis *thina effi-*
annumeranda. Siquidem non solum aluum citra *cacia.*
noxam soluit, sed viscera omnia, internaque partes, iecur, splenem, renes, pulmonem expurgat, modo perlucida sit, non adulterina, nempe ex latice pinæ vel abiete lecta. Sum enim efficacissimam hanc expertus in eliciendo suppresso lorio, in comminuendis calculis, in stranguria, atque urinæ stillicidio, hunc ceroso ac foedo, quem Belgæ vocant, *Den druper*; in podagra ac chiragra, in pudendorum atque obscœnarum partium affectibus etiam à contagio Venerea.

contractis: in expugnandis internis doloribus, quos
idem morbus inuexit, quorum nonnulli ossibus vi-
dentur infixi, quod membranæ, nerui, musculi, tē-
Gal. lib. 3. dones qui ossibus adherent, humorum fauitia con-
tuen. val. tundi ac dilaniari cōtingat. Quum autem Galenus
libro 5. nucis Ponticæ, vel auellanę magnitudine, nonnum-
tuen. val. quam duarum aut trium hanc exhibere soleat, tum
Terebin- ego, quo commodius dimanare in venas partesque
thina pra- corporis vniuersas subire possit, in potionis formā
paratio. conficio, ac liquore aliquo stillatitio, aut vino dilu-
Terebin- t: absq. igni enim liquefcit, candoremq. eximium
thina in agitatione continua asciscit, quod in hunc modum
liquorem perfici solet: Terebinthinæ Pisticæ, hoc est, proba-
redacta, tæ, & cui tuto citra vllam fraudis suspicionem pos-
potulenta sis fidere, vnciam aut sextantem in mortario pistil-
fit. lo dissoluo adiecto lutei seu vitelli oui pusillo, de-
inde admisceo certis vicib. aquæ vesicariæ, vel apii,
vel alterius liquoris (vt exigit morbi natura, aut ho-
minis conditio) vncias duas aut tres, hæc tantisper
Bieft. subigo, dū omnia coalescant, mixtura tam suauiter
Roem. candore lacteo albescit, vt collostro, aut Belgis vo-
cato cremori prorsus reddatur assimilis, nec aliud
esse sibi persuadet, quibus huiusmodi potiones e-
bibendas offero, Soleo quoq. eam in orbiculos ac
catapotia, quas pilulas vocant, redigere atq. inuo-
lutam pane azymo ex amylo confecto, qui lauore
perpolitus Pōrificiis canonibus *hostia* vocatur, quod
hoc sacra peragatur, deglutienda exhibere; vel de-
nique Cydoniato (carnes Cotoneorum vocant) in-
crustare, prius terebinthina aqua rosacea, aut sceni-
culi elota, quo refinarum saporem exuat. Cæterū
Somni v- quum nihil sit huic constitutioni quam describen-
nitias. dam suscepimus, somno placido salubrius, quod eo
membra vndique irrigari contingat, ac tepore per-
fundi, illi in culcitra mollius subacta largius ac li-
berius indulgendum: est enim nocturna quies
corpo-

torporis mentisque laxamentum ac refocillatio,

Pax animi quam cura fugit qua corpora duris

Fessis ministeris mulcet, reparatq; labori.

quod si discussio somno, frictioni insistant inter *Frictionis*
molem ac durum mediocri, dici vix queat, quan- *usus*
tum commodi ex ea sint percepturi. Siquidem vi-
tale robur excitat ac moderate calefacit: denique
efficit, ut distributio in corpus fiat facilior, ac nu-
tritio promptior, praesertim si vincta manu vel subu-
nido panno ac villosa perficiatur: quis enim non
percipit manus, genas, brachia, collum: aures con-
fricatas rubescere, atque effuso in illas partes san-
guine calorem concipere? Et quamquam defri-
candi vnguendiq; usus apud nos in dissuetudinem
venit, atque exoleuit. eo tamen veteres in consta-
bilienda valetudine, firmandisque viribus crebro *Pollionis*
vsi sunt. Sic Augustus Caesar aliquando conspica- *scita sen-*
tus Pollionem comitem annum centesimum pra- *tentia.*
tergressum, sciscitatus est, qua ratione obtinuis-
set vires tam validas, tam crudam viridemque se-
nectam: qui respondisse dicitur: Intus vino, foris *Intus vi-*
oleo. Neque enim ad luxum atque effoeminatas *num, foris*
mollesq; delicias, vnguents atque oleo abusi sunt *oleum.*
superioris aetatis homines, sed in sanitatis tutelam,
& quo morbis minus essent expositi. Vnctiones e-
nim & frictiones certa ratione ac modo adhibita
(sunt enim Galeno teste complures differentiae)
corpus vel densum praestant, ne aeris ac ventorum *Libro 2.*
impulsu feriat; vel rarum, ne interna humorum *tuen. val.*
fuligine stranguletur. Sic dura corpus cogitat ac *Frictionis*
condensat. Mollis, laxat ac resoluit: Multa, exte- *differe-*
nuat atque imminuit: Mediocris, augendi imple- *ntia sex.*
dique vim obtinet: Aspera, ad extimas partes eli- *Simile à*
cit: Lenis nihil adimit, sed vim in partibus retinet. *rigido co-*
Ex his frictionum generibus illa quae in mediocrita- *rio.*
te consistit, seniculis ac macilentis ex usu est. Ut enim

Luc. 7.
Libr. 13.
Vnctionis
usus vo-
luntus.

Artifi-
ciale bal-
neum.

Naturale
balneum.

Qua pra-
ter Vene-
rem siccis
noxia.

Nocturna
lucubra-
tionis no-
xia.

ocrea duriores ac coria quæ obrigescunt ac situ ob-
ducta sunt, macerata oleo mollescunt: sic senum at-
que aridorum corpora, intus vino, foris oleo per-
fusa ac mitigata, seueritatem exuunt. Quod autem
olim multiplex fuerit vnctionum vsus, præter Eu-
angelicas conciones, præter Solinum & Plinium,
Strabo quoq. testatur, qui Indorum mores conscri-
bens: *Medicina, inquit, plurimum apud eos per cibos perfi-
citur, non autem per medicamenta, ex medicamentis maxi-
me vnctiones probari & cataplasmata cetera, ut illi seruiunt
malefici non esse expertia. Illis enim morbos propulsa-
re solent, æstum mitigare, lassitudines discutere, ac
defatigatas vires, sopitosq. spiritus erigere, quem-
admodum nos odoribus animā fouemus, ac facul-
tates naturæ collapsus instauramus. Nec minus uti-
litas huic corpori adfert aqua dulcis calida bal-
neum: humectat enim & calefacit, lassitudinem dis-
soluit: duras densasq. partes emollit: humorum re-
dundantiam quæ cuti subest, per halitum dissipat:
flatus resoluit: somnum allicit: quoniam madore
suauis ac rosido vapore cerebrum imbuit. Naturalia
vero balnea, seu thermæ quæ ab alumine, ferro, cal-
ce, ocra, sulphure, nitro bitumine, plumbo, ære, en-
pro vires fortiuntur, non vsquequaque huic naturæ
accommodæ, nisi quis consilio fido expertoque
Medico, corporis sui conditionem illi exponat. atq.
explorandam offerat, quo possit dispicere, an tale
quiddam aggredi expediat. Venus autem seu con-
cubitus quum siccus omnibus naturis inimicus, tū
iis qui præter siccitatem frigidi quoq. existunt, no-
cētissimus: nec minus noxia nimia exercitatio, las-
situde, vigilia, sollicitudo, inedia, mœror animi, i-
racundia, qua raro quidē horum mens exardescit, at
ubi incanduit, quæ non facile sedari queat. Et quo-
niam intempestiua lucubratio studiosos fatigat, ac
corpus macie cōficat, illi quoq. modus statui debet.*

Videri

Videre siquidem est nonnullos, qui literis continenter addicti, nullam valetudini, cuius futuris animus subsistit, operam impendunt, colore esse exsangui, minusque florido, corpore extenuato, ventriculo inualido ac languenti, attritis deiectisque viribus; nam quum se nocturnis vigilis macerant; ac studia in multam noctem producunt, ex intentione immo- dica spiritus animales resoluuntur, atque humiditas nativa exarescit. Quo circa adhibenda moderatio, ac ne corpus assiduo meditandi labore exhauriri contingat illius incolumitati sedulo insistendum: nam ut Plutarchus asserit: *Omnium bonorum quae praestat homini cultura animi nihil excellentius dari potest corpori quam valetudo, ut omni careat impedimento vel ad virtutis cognitionem, vel ad usum vitae necessarium.* Siquando enim morbus incidit aut capitis vertigo oberitur, confestim mens corporis adminiculo destituta languescit; nec se alacrem ac vegetam praestare potest in exercendis animi muneribus, sed una cum collega, omniumque laborum socio ac comite afficitur, parique incommodo inuoluitur. Quo recte monuisse Platonem accepimus, ut neque corpus quis exerceat absque animo, nec animus sine corpore; sed veluti conjugii cuiusque aequilibrium conseruet, ac consensum utriusque aequalitate maritali conspirantem. Quum itaque inhiatus calor exercitatione motuque corporis augetur ac vires concipit, animusque fit erectior ac reuiviscit, danda cum primis opera, ut studiosi quique, & quotquot valetudine vacillanti sunt ac dubia, huic assuescant, praesertim illi exercitationis generi, quod nullam adfert lassitudinem, atque intra mediocritatem consistat: qualis est concinna vocis modulatio, ac clara, sonique intensioris lectio vel declamatio: dici enim vix queat, quanto opere illa spiritus excitent: ac fuliginem densasque nebulas cordi diffusas discutiant. Interim hoc accurate observari

debet, ne quis vuidus, ac vino immodice perfusus, ciboque distentus, incondite vociferetur. Siquidem inaequalis spiritus, ac violentus clamitandi impetus vocalem arteriam exasperat, ac nonnunquam vel inflammationem gutturis, vel ruptis venarum fibris, cruentum sputum inducit. Non de-

Moderata sunt autem alia oblectamenta, quibus huiusmodi
conuiuia conditionis homines se reficere possint, remissisq;
non impro studiis atq; occupationibus, animum relaxare mo-
banda. deratis conuiujs, atque inter hæc festiuis lepidisq;
Relaxatio sodalibus, qui seueritatē rebus serijs, iocosis lepo-
animi. rem adhibere norint, ac sermones, dicendiq; periti-
tiam tempori, ætati, personæ, vitæque vtilitati ac-
commodare; sic ut ea proferant, quæ tam sint vsui
auditori, quam oblectamento; in quo plerique a
decoro deflectunt: nec magnam apud conuiuato-
res gratiam fauoremq; ineunt, quod eos sermones
mensis inferant, qui nec tempori deseruiant, nec
Decorum vtilitate ac venustate auditores afficiant. Quum e-
in sermone nim de rebus anxjs ac tortuosis disserant, diffici-
conuiuia lesque atque arduas quæstiones agitent, assidenti-
h. bus graues sunt ac molesti: Sic pleriq; in vehiculis,
pristinjs, compitis, nauigijs, imo inter spumantes
pateras, de rebus diuinis controuerfias mouent, ac
de religione disceptant, sed ut satiri de frugalitate,
quod genus hominum iure optimo perstrinxit o-
lim Persius in re minus seria, quum inquit;

--- ecce inter pocula quarunt

Satyr. 1. Romulide satiri, quid dia poemata narret,
Quin potius Horatio sic admonenti acquiescant:

Lib ser. 2. Discite non inter lances, mensasq; nitentes,

Satyr. 2. Quum stupet insanis acies fulgoribus, & quum

Accelitis falsis animus, meliora recusat;

Sed verum impransî semper disquirere; cur hoc?

Dicam si potero: Male verum examinat omni

Corruptus iudex.

Hinc.

Hinc enim est, quod multi qui versantur in summa rerum diuinarum ignoratione, affectibus impotentius indulgeant, quod scopum in quem defigenda mens, non attingant; quod serupulis se torqueant, quod de rebus manifestis ambigant, ac dubitatione mente concipiant; quod animus doctrina parum sincera imbutus, ac superstitione contaminatus vacillet ac fluctuet, nec in tutum portum, fidamque stationem, sed in humanarum opinionum atque errorum scopulos deferatur. Quoniam itaque mens hominis varie intra se tumultuatur, nec in opinionibus, dictis ac factis, omnique vite ratione satis firmiter constantiam tuetur, nulli non persuasum cumpio, si pacatus esse velit, vitamque suauiter agere exoptet, ut omnes suas actiones, consilia, mentisque concepius ac cogitata, quae vel aggredi vel perficere meditatur, in certa ac discriminata tempora partiat ac distribuat, suasque vices cuique functioni assignet, nec alterum alteri admisceat aut inuoluat; quae etiam Ecclesiae mens est, ac sententia, qui rerum tempora ex ordine vitae diuidens, cuiuslibet eorum quae geruntur, officium attribuit, sicut nox quieti destinata excussis, quae obrepunt phantasias, somno transigatur, nec patiatur quidquam diurnorum negotiorum menti inhaerere. Edendi vero tempus, reficiendi corpus, viribusque instaurandis assignatum, ita obseruet, ut a rebus aliis cogitatione, excussisque molestiis, in patinas oculos habeat defixos, nec sinat se interpellari, aut a suauioribus ferculis ac salubri victu abduci. Sic in delibandis cotionibus, in perficienda precatione, in obseruandis obeundisque sacris, singula quae tale quiddam meditati officere possunt, excludi debent, atque abigi, quo mens sola in Deum erecta, non alio quam in maiestatem numinis rapiatur. Hoc quoque in publicis priuatque rebus, in forenlibus ac domesticis,

Quid & pietate nos abducatur.

Nec enim curamus curam.

distrahatur.

Eccles. 31.

Attente quotidiana suo.

quaque tempore atque ordine procedat.

in exercenda mercatura ac negotiandi industria, obiter si tecum quid agas, aut cum aliis cōtrahas, observari debet; quod hac instituendæ vitæ ratione ac stabilitate maxima commoditas, ac fructus vberimus, in peragendo huius æui studio percipiatur.

De Humido corporis habitu.

C A P. X.

Quoniam autem Humidū primigenium nativi caloris fomes existit, vitamque alit ac conservat, ut oleum in elychnio flammam, temperamentum non prorsus poenitendum constituit. Est enim quum Medicis, tum Philosophis humida temperies laudata, nec penitus visa à naturali dispositione aliena; quamquam enim in initio, ac primis annis paulo deterior censeretur, ætatis tamē ac caloris accessu præstantior evadit. Siquidem humiditatis calorem promte concipit, atque illius actionibus obsequitur, utque argilla vda, subigi se fingique patitur. Quocirca ad nutritionem mirifice cōfert, atque ad longitudinem, procreantem, augmentum, plurimum adminiculatur: tametsi enim humiditas cæteris functionibus officiat, atque perficiēdis actionibus suapte vi nihil adferat adiumenti, sed prorsus inefficax sit & inualida, quū nec attrahere idonea sit, nec continere, nec expellere, calore tamen perfusa non nihil efficit, atque in alterandis iis, quæ inter se coniuncta sunt, illi qualitati assistit, atque auxiliatur. Ut enim aqua, quæ nō minus frigida, quam humida percipitur, ignis ardore concalescēta cruda elixat, eaque esculenta efficit: ut denique oleum, subditis sartagini prunis, aut accensis carbonibus feruet, ac pisces frixos esui efficit idoneos; sic insita corpori humano humiditas calore nativo imbuta, multa in corpore perficit, ut Luna in terra Solis radiis ac splendore illustrata. Quemadmodum enim hoc sidus mēstruo decursu saltus reficit ac nemora rebusque

*Humidi
status cō-
ditio.
Simile ab
argilla.*

*Simile à
feruenti
aqua &
oleo.*

rebuſque terrenis auſtus & incrementa confert; *Calor hu-*
 ſus marinos concitat, ſinus, portus, ſtationes, litto- *midus.*
 ra, accellu reſelluq. reciprocante fluctu nunc im- *Soli, hu-*
 plet, nunc deſerit, vt oſtreæ, conchyliæ; ſic ſalutaris *mor Luna*
 vitaliſq. humor membris vndique perſuſus corpus *compa-*
 madidum efficit, atq. irrigat: eoque vt ſit vt huius- *tur.*
 modi naturæ homines longævi efficiantur, atq. *æ- Luna vi-*
 rarem in multos annos proferat, ſi accedat mode- *inſuſa-*
 ratio, nec humiditas calore deſtituta plus ſatis in- *ra.*
 ualeſcat. Vt enim aſſuonior aqua ignem exſtin- *Simile ab*
 guit; ita nimia humiditatis copia calorem natium *agua.*
 opprimit. Quod ſi moderate inter ſe hæ qualitates
 conſiſtant, nec humor, quam par eſt, ſit redundan-
 tior; nec calor plus ſatis remiſſus, aut languidus qui
 humiditati incumbit, omnia naturæ munia exactiſ-
 ſime perficiuntur. Siquidem quum calor humo- *Calor hu-*
 rem obſequentem habeat, cibum attractum opti- *morem ob*
 me concoquit, atque in roris ſpeciem reduſtum, *ſequacem*
 in intimos abdiſolque corporis reſellus recondit, *habet.*
 vtque aſſimiletur membris ac coaleſcat, efficit: ita-
 que humiditas caliditatis munere ad nutrimen-
 tum conferendum mirificam vim obtinet, atque
 vt corpus tum augeſcat, tum extendatur præſidi-
 um adfert, in cæteris functionibus imbecillis atque
 inualida: neque enim vlla attrahendi, concoquen-
 di, alterandi, digerendique vi pollet, ſed nonnul- *Sicciaſtri-*
 lam expellendi facultatem obtinet, ob lubrica na- *ta, humi-*
 turæ conditionem. Videre ſiquidem eſt illos, qui *di laxa*
 obeli ſunt ac ſucculenti, vdoque corporis habitu, *aluo.*
 cita fere aluo eſſe ac profluente ob retinentem fa-
 cultatem parum firmam, & quod meatus laxiores
 humoribus tranſitum patefaciunt. In calidis vero
 ſiccisq. corporibus contrarie euenit, vt quibus reti-
 nendi virtus robuſta ſit, expulſitix vero ob aridita-
 tem, & quod meatus collapſi ſint, languida exſiſtat;
 quo ſit vt in deiciendis excrementis, ac proluendis

intestinis in tussi, scretu, vomitu irritos aliquando labores subeant, nihilque promoueant. Humida itaq. constitutio sicca aduersaria, omnia fere contraria obtinet, vt pueri & senes. In ætate enim puerili calor innatus sensim augetur, atq. affluenti humiditate perfusus, vsq. dū adoleuerit ætas ac virile robur consequuta est, auctus atq. incrementa concipit. In senilivero paulatim calor deficit, absumtoq; humore in frigidam siccamq. intemperiem; deniq. in mortē homo deuoluitur. Quarū qualitātū conditio cū paulo ante à nobis descripta sit, orationis continuatio ac series exposcit, vt quibus argumētis quibusque indiiciis humida constitutio deprehendi possit atq. obseruari, demonstrare aggrediar. Constituit autē hæc temperies corpus contra quā sicca, molle, nō scabrum nec asperum, cute candida atq. albescente, tum glabra, venis articulisq. parū expressis, nec fatis conspicuis, capillo plano, dēso plerumque ac numeroso, quod in sexu muliebri perspicitur: nam in puellarum vertice, modo sunt progressæ paululum ætatis, coma densior est, ac magis quam adolescentibus, longa; hoc tamē huic corpori nonnumquā vsu venit, quod solo palustri atq. v. liginoso, in quo ob immodicam humiditatem nulli innascuntur frutices, nulla virescunt gramina, vt nec in arida terraq. ieiuna ac siticulosa. Siquidē vbi humiditas affluētior existit, quā par est, rari emergūt crines, quod desit calor, aut is sit impotentior, aut minus efficax, quā vt humorē qui cuti subest, in capillamentū possit elaborare, ac laxatis meatib. foras producere; qua ratione etiam efficitur vt crines colore albo existāt, vel spiceo, vel flauo aut deniq. ruffo; qui tamē progressu ætatis, & vbi calor sit auctior, modice incipiunt nigrescere, quib. frōs subest lata, & serena oculi fere cæli ac subglauci, qui color ex viridi & albo comperatur; prominētes ac vegeti

Pueri & senes inter se contraria.

Humidi corporis signa.

Mulier cur viro magis comata. Simile ab agris vel humidis vel siccis.

Oculi glauci unde.

geti ob crystallini humoris puritatē splendidi gratiosa venustate blandi, quæ omnia integritatis placidi ingenii, sedatæ mētis, animi aperti ac simplicis minimeq. fucati, postremo bonæ indolis (quæ hu- *Humidi corpore nō*
manitatis specimien nō dubie nec fallax exhibet) *malitiosi.*
sunt indices atque argumenta, nihil enim iis subest fellis aut amarulentia, vt cholera aut atra bili obnoxii, quibus maligni humores ad turbulentos affectus sunt incitamento: nam humido temperamento homines minus irritari cōtingit, nec ira, nec vindictæ cupiditate diuexari. Siquidē quū calor humorem non accendat, minus feruescit animus pauloq. mens est quā illis, sedatior. Quod vero ad corporis *Humidi*
decus, ad speciem, formamq. ac figurā spectat; sunt ad iracū-
fere huius notæ homines statura mediocri, ampla *diam mi-*
magis, quā proceri, ventre obeso ac protenso; quod *nus pro-*
non solum à natura consequuntur, verum etiam *elives.*
à vitæ consuetudine, ab otio, atque exercendi dis- *Quæ for-*
suetudine, à victu humectatē, ac prolixiore somno, *ma ac si-*
tum plerisque aliis, quibus corporis moles opima *gura hu-*
fit, atque ingrauescit. Possem equidem reliqua par- *mida,*
tium humani corporis signa, quæ se in humido ha-
bitu proferunt, referre, vt nasum fere simum ac de-
pressum, circa extremum atque ima sui parte, qua
in cartilagine tractabilem definit, obtusum, in-
flatas tumidasq. buccas, mentum rotundum, tum
pleraque alia; sed ea singularem partium, non to-
tius qualitatem ac naturam indicant, sic vt ex vna
particula non liceat de toto corpore pronuntiare: *Queque*
verum de quoquo membro proprio sumenda con- *pars sua*
sideratio, tamen si magna ex parte membra naturā tempera-
suam ac temperamentum ex principe ac præcipuo *mentum*
viscere sortiuntur, nēpe corde & hepate. Quod ve- *obtinet.*
ro ad internas notas attinet, Mens huius naturæ ho- *Animi*
minibus, quemadmodum & lingua eius interpret, *conditio in*
minus agilis & expedita; & inamodica humiditati *humido*
corpore.

*Cui viri
famini
pruden-
tiores.*

Eccles. 42

*Venus a-
state viris
noxia.
Ruta in
famini
acuit, in
viris ex-
stinguit.
Qua vis
lumbos
incitet.*

immersa, non facile proferre se aut illucere possit; ingenium nec acre nec eximium; animus humilis ac demissus, qui nihil sublime meditatur, ob imbecillitatem caloris, qui stimulos atque incitamenta ad res praeclaras admouet; eoq. fit ut viri magis, quam foeminae sagaces sint, solertes industrii; nam mulier omnia deterius perficit, nec ea vitur dexteritate in negotiis peragendis ac contractibus. quo spectat ac referri potest id Sapientis: *Melior est iniquitas viri, quam mulier beneficiens*, caloris scilicet ratione, atque effectu; quo qui sunt destituti, eumque languidum obtinent, molles plerumque existunt. effeminati, inertes, somnolenti, ignavi, eneruati, atque ad excitandas proles minus appositus; quoniam diluta sit genitura, ac plus satis rutilo humida; quo fit ut nequeat coalescere cum muliebri semine ac conglobari. Quamquam enim Veneris intemperantia ut plurimum ex lubrico vdoq. corporis habitu proficiscitur; illique hominum generi minus sit noxia, cum tamen calor humorem segnius impellit, nec genitales partes spiritu turgido impleat, ad concubitum segnes sunt, aut non magnopere illo afficiuntur atq. hinc est quod mulieres optima atque obesaestate magis sint salaces ac pruriant, quam hyeme; quod calor æthius humorem accedat, ac Venerem stimulet, in viris vero exstinguat inā calore immodico virile robur resolvitur ac flaccescit. Pari ratione thymus, ruta, ac pleraq; impense calida & sicca viris vim concubandi eripiunt, quod humorem genituum depopulentur; in foeminis vero acuant, irritentque inducta obscœnis abditisq. partibus caliditate; quo fit ut ubi genitalia frigescent, atque humor gignituius ab inito calore non incitetur, nec incalescat, ea exhiberi debeant quæ lumbos incitet, ac concitata tentigine humorem genitalem in excursum exstimulent. Qua autē ratione isti valetudinem

dinem tueri debeant, atque à morbis se præstare im-
 munes, obiter indicabo. Principio quoniam in cali-
 dihumidique temperamento sanitas consistit, con- *Quæ victus*
 seruari debet ea constitutio humidovictu, hoc est, a *exigant*
 limento illi familiari ac cognato, cui plusculum ca- *humidi.*
 loris inest, quale est vinum subdulce, fac, panis sili-
 gineus, ova subliquida, caro vitulina, ac suilla, por-
 celli, atque adultiores agni, aues aquaticæ & palustres,
 fabæ, castanæ, cicer, palmulæ, vix passæ, sic amygdalæ,
 nuclei pini, vix peniles ac dulces, quales sunt
 Apianæ, quæ vulgo *Muscetula* dicuntur, pisces mari-
 ni, cerebella. Ex oleraceis, lactuca, atriplex, rapa,
 daucus, pastinaca colore rubenti aut purpureo, quæ
carota vulgo dicitur, melones, cucumeres; quorum
 tamen nimius vsus interdicens, ne corporis hu-
 miditas plus satis inualeseat. Siquidem ex immodica
 humidivictus ratione pituitam coaceruari contin-
 git, humoresque frigidos ac glutinosos, qui lethales
 morbos adferunt, nempe apoplexiam, spasmus ex *Victus pl*
 plenitudine ac phlegmatis redundantia, lethargum *satishumi*
 paralyticum, epilepsiam, stuporē, qui ex assa faculta- *duis noxius*
 te animalis, sentiendi mouendiq; vim eripiunt, sic ut
 animal derepente, tamquam irati numinis ultione
 stranguletur, oppresso spiritu ac facultate animalis;
 quocirca intra sanitatis ac temperamenti terminos
 limitesque conseruari debet huius corporis status,
 adhibita exercitatione, excussoque otio atque igna-
 uia in primis autem expurganda sunt corporis ex-
 crementa, atque exonerata aluo ac vesica, diluculo
 huiusque maturinis obire exercitationes expedit, ac *Moderat*
 concitatiores motu, vel ambulatione infitum calo- *somnus ori*
 rem excitare. Quod vero ad somni rationem atti- *lishumidi*
 net, moderatus huic corpori is esse debet, nec sex *Humidi*
 horarū spatio productior, præstat enim somno frui *parce dor-*
 pareus ac vigilia non nihil macerari, quam illo im- *mendum*
 modice turgescere ac saginari. Siquidem videre est

illos qui somno ac ventri liberalius, quam par est indulgent, tã obesos effici ac corpulentos, ut mentis pectori committatur, ac ut ait Persius,

Pinguis aqualiculus propenso se squipede exstet:

Quo fit ut nonnunquam inopinatis subitisque morbis opprimantur: nam quæ venæ his & arteriæ exiles sint, & angustæ, tum sanguine & spiritu vacuo cito ipsis vel parvam ob causam calor nativus suffocatur, quod Hippocrates designat, quum inquit

Lib. 2. A Qui natura admodum crassi sunt, nec citius intereunt, quam *phor. 44.* qui graciles, quod isti laxiores obtineant meatus, a *Obesperi-* sanguinis conceptacula ampla, sic ut non facile ab *cuius expo-* externis internisque causis offendantur, qui tamen *sui.* de delicatiore victu vitæque otiosa, ac somno immo-

Humidus riget: licet enim pinguedo, caro, adeps, iis adnascatur, qui primis annis gracili, tenuique corporis contextu existierunt: venæ tamen & arteriæ, tum meatus reliqui ampli persistunt ac patentes, quod perspicui potest, si quando inclinata valetudo venæ sectionem exposcit: non nam ascititio habitu, quamlibet obesus sit affectus, venæ delitescunt, ut in iis quibus crassitudo naturalis est, sed se proferunt, ac commode secandas exhibent. Quamquam itaque humidus corporis status, ubi illum calor foueat, laudabilis sit, quod vitam diurnam ac longævam efficiat, quod senectutem remoretur, ac corpus exsiccari prohibeat, si quando tamen ad summum progressus est, atque in extremo constitit, periculosus. Quum enim oppletis venis corpus nutriri desinat, naturæque facultates, quæ alimenta distribuunt, cessent atque ab opere desistant, nec habitus ulterius progreditur, necesse est, ut velut ruina quadam prolapsus in deterius, sic ut vel repentina mors imminet.

vel

el vasorum venarumque ruptura incidat. Quocir- *Habitus*
 a mature soluere hunc habitum expedit, atq; eua- *periculo-*
 natione moderata, inedia, vigilia anticipare pericu- *sus.*
 um; adhibita præscriptaque ea victus ratione, qua
 corpus ad securiorem, minusque ancipitē ac peri-
 culosam constitutionem posset reduci. Statui enim
 debet corpus ea ratione debere esse humidum, non *Humor*
 b excrementi atque humorum redundantiā, sed *caloris fo-*
 partium omnium ac totius humiditate tempera- *mes.*
 ta, qua calor natiuus tamquam fomite
 vitur, ac vitam maxime
 longam efficit.

Libri primi, De habitu corporis finis.

G 2



LEVINI LEMNI
MEDICI ZIRIZÆI, D
HABITV ET CONSTITV-
tione humani corporis,

LIBER SECVNDVS.

In quo quisque graphice, atq; ad viuum expressa
naturæ lux conditionem atq; imaginem, tan-
quam in speculo poterit intueri.

SENATV AMPLISSIMO AC SP
clarissimis Coss. Immanno Nicolaide recondita eruditionu
singulari ingenii, exactissimè de viro, Adriano a Lissa Li
ni F. viro sagaci atq; industrio, ceterisq; ciuib; ac
populo Zirizæo Magistratui ac-
ditissimo.

L. LEMNIVS MEDICVS
S. P. D



VONI AM à me alias viri amplissimi scri-
ptu ac litterarum monumentu illustratione
initatu huius decus & oramentum, adeo
xtem quoq; innotescat quo Magistratu vti-
tar confiso, quæ dexteritate ac successu, in con-
suetudine acq; placit, in consiliabitu sacrosissimè legib;
spectandis fouendisq; ciuium ac popularium commodis, in-
mendandis vitiosis erroribus, qui olim irreperiant vel conu-
uentibus, vel parum oculatis legum conditoribus, superuacuo
mibi visum est hac in re plus opera ac laboris impedire, ac
ambitiose multa congerere, magis atq; oparo so verborum ap-
parati

ratu honores ac dignitates vestras amplificare, quum nihil
 id mediter, quam ut secundā lucubrationum nostrarum
 item vestro ordini atq; amplitudini dedicarem. Neq; enim
 est conditionis vel animi vestri LEMNIVS, ut ex una
 telia iuxta proverbum, duos parietes dealbare velit quod
 minulos factitare video, qui singulos libros singulis Patronis
 asecrant dedicantq; vele molumenti spe, vel insidiosa quadā
 militate & aucupio, ut qui ebladita oratione, ac sermonis cū
 rocino, tum illecebra capient aliquid ac veniuntur. Quod
 amissit alienum a nostris moribus atque ingenis, superiorib.
 annis editi a me libri abunde testari poterunt. Hoc enim uni-
 versis, idq; sedulo eniti nō desino, ut viros primarios obseq-
 uam demereri, meisque ciuibus, quorū potissimā pars literis
 sistit, ac doctrinæ studiū affatim exculta, huiusmodi mune-
 re gratificari. Siquidem quum septem continuatis lustris rem
 dedicam apud vos exercui, nostramq; operam infimis aequē
 summis prestare studui, hoc in tanto annorum decursu po-
 tissime fuit in votis, ut ars nostra, cui ex professō sum addictus
 omnib. esset exposita, ac me pro virili parte exhiberem in qui-
 bus cum versari soleo, cum fidum Medicum, tum sincerum
 viri meque fucatiū amicū. Ita enim ad doctos decet esse nos, ea
 ne persuasione imbutos, ut nulla nō humanitatis officia prō-
 & alacriter, nullog; habito delectu in singulos exerceamus.
 Quæ res effecit, ut propensa in meos ciues voluntate, ac iuuan-
 ti studio, non dimidiata operis nostri pars, aut semisus, sed to-
 tum opus ex asse (ut Iurisperiti loquuntur quum heredis-
 ta partiendāq; hereditati insistent) cederet atque ascribere-
 tur. Quamobrem viri integerrimi gratum acceptumq; esse cu-
 pio hoc munus quod vobis offero, vestriq; nominis favore ac pa-
 rocino plausibile effici, omnib; studiosis cōmendari. Quod
 ipsum euenturum nō vana spe, sed certa prope atque exploratā
 minor, quum operi rudi ac primum inchoato multi inhiarent
 atq; avidissime eius gustu explorare sese cuperent. Valete.

Calendis Ianuariis, anno redempti

orbis, 1561.

Ex Christi-
 ac Pau-
 li docu-
 mento.
 Ad Ro-
 man. 5.



LIBER SECVNDVS

LEVINI LEMNII
MEDICI,

De composita humani corporis habitudine ac temperamento.

CAP. I.

Composita tēperamenta ac iugata inquib. geminata qualitates inter se implicata ac connexa peculiarem corporis statum constituunt, quatuor, vti & simplices, differentias complectuntur, Calidā & humidā, Calidā & siccā, Frigidā & humidā, Frigidā & siccā, quib. totidem humores subsunt atq; inseruiunt, per corpus vndique diffusi, Sanguis Pituita, Flava bilis, & Atra seu Melancholia, q̄ alimentis vel augeſcunt vel cōmuniuntur, ac pro nutrimenti natura alias qualitates cōcipiunt, atq; alii in alios prompte tranſeunt ac cōmutantur. Et quāquam humores isti, quorū vis corpus varie ac multifariam afficit, menti que ēt plerumque tetra atq; inſuaui halitu inſeſta eſt, vt vitioſum vinum cerebro elementa cenſeri nequeant, nec temperamentū cōſtituere, elementari tamen qualitate ac virtute imbuta ſunt; vtque tota moles ſubſiſtat ac cōſeruetur, non leue adiumentū adferūt. Vt enim ignem fomite nutriri, atque accenſas tēdas, faces, funalia, lucernas, aliaque ignita affuſo oleo, aut reſinata pinguiq; materia ali videmus, ſic elementares qualitates omniſq; naturæ vis & facultas ex vitali progenitorum ſemine in nos deriuata, nutrimenti indigēt nifi enim alimenta corpus fulciant, atq; humorib.
quibus

*Humores
alimentis
augeſcunt
vel dimi-
nuntur.
Humorū
fuligore
inſeſta
eſt, vt
vini
vapor.
Simile à
rebus igni-
tis.*

quibus singula membra irrigantur, vires ac fomenta ministrant, concidat necesse est, ac dissoluatur humani corporis compago & concretio, omnisq; natura vigor effluat, atq; in suū quodq; simile ex quo conflatum est, aut cuius naturā in se continet, evanescat, seu ignis, aeris, terræ aquæ sit particeps, aut villi horum cognatum ac familiare. Omnia vero à se mutuo dependent, atq; alterū alterius subsidio fulcitur, stabilitatem consequitur. Nec est vlla pars in corpore humano tam minuta, tam vilis & abiecta, quin ad decorē ac conservatiōē totius spectet, suoque munere atq; officio non perfungatur, quod nō solum de membrorum ac singularum partium usu atq; utilitate accipi velim, sed de humorib. qui corporis temperamentū alimentorū præsidio fulciūt, omnibusq; membri coloris nativi facultate ac viribus auctus & incrementa conferunt. Quocirca Hippocrates & Galenus non absurde quatuor humores naturales, quum nihil iis vitii subest, nec sunt depravati, animantium sanguine præditorum elementa statuunt, ex his enim secundaria procreationis novæ origo producitur. Siquidem materiam elaborandi fœtus conferunt vberem quidem & copiosam, si corpus optimis cibis saginetur, ac subinde vix no incalescat, absq; illo enim lægnescit Venus, quod indicasse visus est Terentianus adolescens Chremes qui sobrius odisse cœperat scortum, at vuidus afflicto cœpit, nec prorsus à contactu abhorrere, quod prouerbiali sententia profitetur.

Verbum hercule hoc verum est,

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Eunucha

Actu 4.

scen. 5.

Nam testes partesq; genitales ex præcipuis membris humores inquisite elaboratos, in cōficiendi seminis vsum alliciunt, quod efficaciatq; affluenti vndique spiritu perfusum, caloris, omniumq; facultatū est opifex, ac præcipua propagandæ sobolis pars.

Semini effectorque existit. In eo enim consistit diuinitus
ficacia. infusa conformandi figurandique foetus vis admi-
 rabilis: sic ut speciosum producat opificium, ac spe-
 ctabile, omnibus suis numeris absolutum, modo ex
 salubri corpore profluat: monstrosum vero ac defor-
 me, si ex morbo ac purulento dimanat ac deriuat-
Ex sanis tur. Quociens ut orationis series lectorem magis af-
sana pro- ficiat, ipsumque argumentum sit plausibilis; ac ma-
duct. gis popolare, dominantium in corpore humorum
 naturam & conditionem depingam, ut quibus simi-
 les qualitates incumbunt, nam sanguis calidi & hu-
 mido, Flauis bilis calidi & sicci. Pituita frigidi & hu-
Humores mido, Melancholica frigidi & sicci est particeps. Ita-
qualitatu que temperamentum calidum & humidum sanguineo
quatuor homini accommodari non absurde potest. Calidum
Participes. & siccum bilioso, observata de reliquis eadem ratio
 ne ac modo, sic tamen ut hominis temperiem non
 ex aliis, quam ex elementaribus qualitatibus fateamur
 constari: ab illis enim appellationem sortiuntur, non
Elementa ab humoribus. Primum itaque elementa statuun-
qualitates tur, Ignis, Aer, Terra, Aqua, rerum conditarum pri-
humores maria initia, proxime qualitatem, hoc est, calidi,
quatuor. frigidi, humidi, sicci mixtura, a qua temperamento-
 rum differentia emergunt: postremo humores qua-
 tuor, quorum vim ac naturam semen in se comple-
 ditur, cui praeter qualitates quae instrumenti non o-
 pificis vice existunt, formandarum partium, secun-
 dum DEVM, ac diuiniolem superne originem,
 causa tribuitur. Sunt autem liquores hi salubres, ad
 conseruationem tutelamque vitae ac sanitatis cum
 primis necessarii atque utiles: nam ex iis solidae ani-
 malium partes constant, ac nutriuntur; quo fit ut
 numquam homini, dum superest ac spirat, deesse
 possint absque summo valetudinis detrimento ac ia-
 ctura. Qui tamen pro temporis circumacti ratione,
 anniue circuitu ac decursu, pro ambientis aeris,
 quali-

qualitate, ac loci conditione, pro etatū natura, mo- *Sanguinis*
 do augescunt, modo diminuuntur. Siquidem sanguis *natura.*
 succorum optimus ac calore humoreque prditus
 vere viget florenti, atate, quę ferē sanguineo rubē-
 tiq; calore perfusa est, peculiaris ac propria, tamen si
 aliis etiam naturis non desit Phlegma seu pituita, a- *Pituita*
 quę affinis, frigidi humentisq; natura, hie me *conditio.*
 incrementum concipit, sui que generis morbos pa-
 rit. Cholera seu flava bilis, calida, & sicca qualitate
 imbuta, igni proxime accedit, atque affinis mensi- *Cholera*
 bus inualefcit; quę tamen si aspectu tactuque humi- *vi.*
 da appareat, vt vinum Creticum, quod Maluaticū
 vulgo vocant, colore fuluo, potestate tamen & effe-
 ctu calida est vrentisq; naturę, Melancholia teirę *Melanche*
 non dissimilis, frigida & sicca, autumnō augescit ac *lia quali-*
 vires concipit, est autem sicciōr densiorque pars *tas.*
 sanguinis, ac faculenta eluuiēs; Hę omnes humo-
 rum differentię sēcta vena (neque enim syncerus
 sanguis ex hac promanta) omnibus conspici potest.
 Primum enim antequam refrixerit, acreum spu- *Sanguini*
 mantemque spiritum, qui confestim euanescit ocu- *cateri hu-*
 lis exhibet, deinde defæcatum ac roboris exuberan- *mores im-*
 tissimi liquorem qui purus putusq; sanguis est, cui *mixti.*
 flava bilis innatat, ac nunc glutinosa lentaque pitui *Inesfa ve-*
 ta, nunc liquida pro hominis conditione ac natura, *na omnes*
 postremo si massam inuertat, atro colore Melancho *humores*
 lia. Itahumor quisque in corpore redundans, suo se *confici.*
 colore prodit, sic vt aliquando qui ex venis proma-
 nat sanguis, in bilem vel pituitam liquefcit, ac dis-
 soluatur, aut in melancholicū humorem densescat,
 nullumque aut perexiguū sanguinis colorem ex-
 hibeat. Quod si cui degustare humores libeat, vt co-
 lorem illorum oculis, ita lingua ac palato saporem *Humorib.*
 diiudicare poterit. Est enim dulcis sanguis, ac tan- *color & sa-*
 tum non lactis sapore, quod illi affine ac cognatum *por inest.*
 Amara flauabilis ex fellis natura: Insipida, atque vt

Saliva & sudor ex humorib. vires concipiunt. aqua omnis qualitatis expers pituita, modo ne cō-putruit, aut aliis humorib. permiscetur, tunc enim vel falsa efficitur, vel acescit; Acerba atq; acida, melancholia, has omnes saporum qualitates nemo nō aliquando percipit, vbi incitato vomitu aliquis horū eiicitur: quin & in sudore & saliva sapes hi manifesto deprehendi solent, concipiunt enim ex his humoribus vires & facultates, illorumque qualitatibus sunt imbutæ.

De Calido & humido corporis statu ac temperamento, obiter de sanguinei hominis conditione ac natura.

CAP. II.

POST descriptas simplices temperies, quæ ex natura tantum præ cæteris eminente qualitate appellationem consequuntur, propositi susceptiq; operis ratio exposcit vt compositas quoq; tractare aggrediar. Siquidem in ipso statum argumenti ingressu, primoque aditu, atque orationis vestibulo absolutū omnibusq; numeris consummatum corporis habitum eommonstrare, ac perficere institui, omniaq; amoliri ac propulsare incommoda quæ valetudinē conuellere atq; ab optimo statu dimouere possint, aut vlla ex parte sanitati afficere. Itaque calidum & humidum temperamentum huic ordini ac loco inferere visum est quod optimo sit affine ac proxime assistat: nullus est enim corporis status, si summū ac præcipuum demas, hoc commodatior, magisque laudatus, aut qui vitam longius proferat ac senectutem magis remoretur, modo intra temperamenti, hoc est, calidi & humidi limites consistat. Quocirca cum hic habitus inter compositos præcipuus censetur, accuratius de illo differendum, eoq; magis quod pleriq; Medicorum quatuor tantum discrimina statuunt, quibus non prorsus futili ratione persuasum est, fieri non posse, quod Galenus etiam testatur,

ut 1672

*Tuend. va
le. lib. 6.*

ut temperies vlla, vel intemperies diu sola ac simplex subsi- De tēp. t.
stat. Quandoquidem necessario sibi asciscat alte- *Tempera-*
 ram: nam & calidum, dum humiditatem absumit ac *mēta mu-*
 depopulatur, siccitatem parit, frigidum dum nihil *tationib-*
 consumit humoris incremento quodammodo con- *noxia.*
 fert. Simili modo sicca qualitas per eas ætates quib.
 augefcit animal calidius ipsum efficit, vbi vero de-
 crefcit ac deficit, vergit que ad interitum, refrigerat
 ac siccatur quidem solidas corporis partes, ac capaci-
 tates ac humorum conceptacula excrementis im-
 plet, quod in senibus liquido apparet, qui pituita re-
 dundant, ac sputo mucosoque os ac nares habent op-
 pletas. Quod recentiores ac nostræ ætatis Medici
 etiamnum obseruantes, iniectis simplicibus, quas *Senes feci*
 tamen obsolescere atque obliterari non expedit, *natura,*
 quatuor dūtaxat nempe compositas temperaturas *conditio-*
 statuunt, quibus non à qualitatibus, sed parum ap- *humida,*
 pōfite ab humoribus illis famigeratis, ac nulli non
 cognitis appellationem assignant, nempe Sanguini-
 cam, Cholericam, Phlegmaticam, Melancholi-
 cam, ad quarum amussim quatuor hæc tempera-
 menti differentias exigunt, quod vt populariter fa-
 ciunt ac doctrina plausibili, ita non ex eorum arbi-
 trio ac censura, qui in vrgendis dogmatibus rigidi
 sunt. Interim vt contronersæ opinionis Medicos, at
 que in studia partesque distractos conciliem, quod *Periculosa*
 vti nam in componendis religionis dissidiis obtine- *opinionū*
 ri possit, nã tam multi periclitentur: patietur vtra- *dissensio.*
 que pars Calidæ & humidæ temperaturæ (tempera-
 tissima semper excepta, in quam tamquam in sco-
 pum defigenda mentis acies, vt suam quisque natu-
 ram ad hanc exploret) principem locum assignari,
 quæ vbi in suo vigore persistit, ac qualitates suas tue-
 tur, sanguineum hominem producit. Sic paruo dis-
 crimine, quodque neutri parti fraudi futurum sit,
 Calidam & humidam temperiem appellaueris,

aut sanguineum hominem, qui humoris salutaris beneficio illas qualitates in se ipse complectitur, quamquā sanguis ipse, ut omnia suis finibus sint limitata, non pariat nec producat caliditatem & humiditatem, sed calor & humor sanguinem. Est autem sanguis succorū optimus, homini familiare ac cum primis domesticum alimentum, viteq; pabulū siquidem per arteriarum venarumque riuos ac de cursus spiritus vitalis impulsu, qui natiui caloris fomes est & vehiculum. vndique diffusus, corp^oalit ac vegetat. Et quoniam syncerus hic & defacatus, aspectuq; amabilis liquor quodq; animal conseruet, in eoq; consistat vita ac spirabilis omnis natura vigor, ob id Hebræorum legislator Moses ex Dei præscripto sanguinis usum interdixit, quod sua cuiusque animalium anima in sanguine demersa sit, ac vita nen. ū præ sanguine subsistat, illoq; foueatur, ut ellychnii flamma affuso oleo, argumento quod immodico sanguinis profuuiio homo vndique frigescat; totusque ex sanguis, ac tantum nō exanimatus animi deliquio periclitetur: noui enim complures exhausto vna cū sanguine vitali spiritu, in summum vitæ discrimen adductos. Quocirca hic vitæ thesaurus solícite conseruandus est, quod nullus sit humor illo præstantior aut magis salutaris. Caterum ut arteriæ, quæ spiritu vitali affluentius, quam sanguine turgescunt à corde ita venæ quæ plus sanguinis continent, quæ aerei spiritus, ab hepate oriuntur, ac longe lateque exporrectos ramos ac propagines in vltimos membrorum recessus diffundunt. Est autem Hepar crassius turbulenti que sanguinis officina, atque architector, licet prima origo cordi ascribatur, cuius vi ac facultate sanguis elaboratur, vitalique spiritu imbutus, calorem natiuum ad singulas partes deuehit. Viget autem sanguis ac vitalis spiritus vberime in florida virentique ætate, tamen si nulli ætati desit, licet

*Sanguinis
utilitas.*

*Leui. 17.
Quæ san-
guine absti-
nen. ū præ
cepit Mo-
ses.*

*Sanguis
non temere
detrahendus.*

*Vnde vena
& arteria
orientur.
Hepar san-
guinis offi-
cina.*

*Cor fons
sanguinis.*

licet in effuso corpore frigescat, nec tam calido at- *Calor ha-*
 que efficaci spiritu perfusus sit, quod ut ex actuosis *mores indi-*
 gestibus, ac crebra corporis cuiusque partium agita- *car.*
 tione, tum maxime ex colore observari potest, qui
 in adolescente ac inuenili corpore, ubi optime con-
 stitutum est, rubicundus est & floridus. In proue-
 stioribus aut iis qui ab hoc temperamento sunt re-
 motiores, minus speciosus, ut quibus omnis decor
 ac venustas defluxit aut ex pravis humorib. oc-
 cultaque labe aliqua, longe quam illis deterior se pro-
 ferat. Sic plerique ex splenis, vteri, hepatis, vetriculi
 pulmonis vitiosa affectione colore conspiciuntur
 vel pallido flauo, luteo, giluo mustelino, vel al-
 lia quavis coloris specie deformati: Nulla est autem, *Tuend, va-*
 Galeno teste, *succi animalis consideratio certior, quam qua-* *let. lib. 4.*
ex colore atq; externo corporis habitu sumitur. Si enim cor-
 pus plus solito albescit, pituitosum abundare suc-
 cum indicat, si vero pallidum aut flauū sit effectū,
 restagnare bili, biliosum subesse humorem decla-
 rat: rubicundum autem sanguinem efflorescere:
 quod si ad nigrum vergat, nigram superesse bilem,
 atque adultam choleram ostendit, maxime ubi ni- *Affectus*
 hil formsecus inciderit ut ex æstu, labore, lassitudi- *colorum mta-*
 nea solet, aut nullus subsit animi affectus vel iræ, leti- *mutans.*
 tia, mæroris, anxietatis, solitudinis: istis enim hu-
 mores in cutem modo iriunt, nonnumquam delire-
 scunt, ac se recondunt: quo fit ut non ex ægrotatio-
 ne aut vlio vitio, sed humorum motu atq; agita-
 ne iracundi calecant, palleant vero pauidi ac
 mente percussi: videre præterea est nonnullos ceu
 plumbi colorem, oculis spectatium exhibere, alios
 ex albo liquidoque confutum, aliquando liuorem
 solum sine albo consistere: nonnunquam varios co- *Versicolor*
 lores se ostentare, quæ omnia crudos dominare suc- *species qd*
 cos declarant, vel ex vitrea, vel alterius generis pitui- *designat.*
 ta, aut plurimos in corpore coacervato: putridos ha-

mores qui suis se indiciis in externa specie produnt. Qui itaq; calida & humida constitutione existunt, ac quib. sanguinis copiasuppetit, purpureo ac velut roseo colore suffusi sunt, cute tangēti calida ac molli: statura decenti ac magnitudinis moderatā, corpore carnosō, modice hirsuto, capillo subnigro, barba rufa vel rutila, cāsanie comaq; decora, quali corporis habitu ac specie Davidem fuisse Scriptura te-

1. Reg. 16. statur, qui quum reiecto Saule imperio destinatus, à Samuele in regem consecratus est, rubenti decoraq; facie deferribitur, atque aspectu eleganti, vultuque amabili ac gratioso. Quale oris decus ac speciem superiore anno Zirizæ nobis exhibuit inuictissimus Hispaniarū

Philippi Rex & Belgarum princeps Philippus, nō sine maximo mitissimi ingenii ac sedatæ mentis argumento. Accedunt vero huic constitutioni complures notæ atque indicia, quibus tamen non tuto possis fidere ut quæ ætate & annorum decursu, omniq; fere memento immutari soleant: sic tamen ut certa semper & indubitata optimi quondam status argumenta

Simile à appereant, atque immutata vel collapsa constitutionis vestigia quædam conspiciantur. Quemadmodum enim magnificæ ædes ubi conuulsa ac labefactata corruerunt, ruinæ demonstrant quanta fuerit ædificii moles, quā operosa structura, qualis architecti atq; artificis industria: ita in laudabili corporis statu atque humanæ naturæ opificio, quod de lapsum est, & inclinatum, aliqua eminent reliquæ nonnullæ laudati temperamenti notæ atq; indicia,

Corpus mutationi obnoxium. Quamquam ex grauissimis morbis, vel ingruente calamitate aliqua externa eam cladem nonnumquā humana natura accipit, ut omnis corporis vigor, omnis formæ decor ac venustas conteratur, non secus quam spectabile ædificium tempestate valida conuulsum ac dissipatum, vel incendio funditus de flagratum. Sic metus, consternatio, repentiùs ter-

ror,

ror, atque improvisa subitaque periculorum ac mortis intentata formido, ita vires & formam depopulentur, ut nonnulli sui prorsus dissimiles appareant. *Rei gestæ narratio.*
 Cuius rei exemplum memorabile nostra memoria edidit iuuenis quidam generosus & nobilis, qui quondam in aula Caroli Caesaris versaretur, indecore parumque reuerenter atque inhoneste se gessit: siquidem virginis cuiusdam quam deperibat, pudicitiam expugnauit, quod in cætu concubæ roicarum virginum capitale censi solet, ac morte piana, tametsi nullavis illata sit, ac puella tacito quodam consensu, subita carcerem coniectus est, postmodum plectendus capite: nam id rigide obseruare solent, ne qui impune tale quiddam attentare, ac decus aulicum stupro sedque libidine contaminare audeat. Quis autem ea nocte tadio ac mœrore conficitur, ex angore mentis conceptaque mortis formidine ita immutatus est, ut sequenti die quum pro tribunali consisteret, anemine eorum quibus cum familiariter vixerat, ne à Cesare quidem agnosci potuit: adeo illi mortis horror vitæque desperatio paucarum horarum spatio colorem vigoremque corporis ademerat, ut omnis species formæque decor ac venustas defluxisse apparet, sic ut supra quam credi posset squallida sit effecta facies, color ex florido luridus & cadauerosus, aspectus horridus, indecora canities, barba situta & pedore fixa, illiusue deformata. Caesar quum in illum desiggit oculos suppositiui esse suspicatus, ac fucum sibi factum, explorare iussit, an ipse is esset, & an ementita aut adulterina canities, barbaque medicato aliquo liquamine oblita foret ac delibuta? quum autem nihil tale sensisset animaduertiret, aspectu viri attonitus atque obstupescens ex vindicta in commiseratione animi deflexit, itaque satis pœnarum dedisse ratus, culpam illi remisit ac violata ereptaque pudicitia crimen condonauit: Causam autem tam prodigiosam subitaque mutationis quum nuper à me sciscitaretur in accubatione epulari illustri vir, D. Nicolaus Micholdius ab Indeld, apud summos principes, omnesque proceres gratiosus, illam in supplicii imminenti, intentissimam

Memora
bile ex-
plum de
nitie.

Unde
bita cani-
cies.

D. Nico-
laus Ni-
choldius
ab Indeld.

cogitationem, quæ intimis sensibus penitus inhereret ferendam pronuntiaui: ea siquidem animi affectio tam fuit illi grauis & acerba, vt propemodum

Ratio cur homines subito coloris specie exsuant. extincto sopitoque vitali calore ac spiritu, singulas corporis partes amisso florido ac spectabili calore in despicatum habitum deuenirent, adeo vt capillorum radices quæ fumido vapore qui cuti subest, aluntur ac frondescent, vt graminaterræ succo, concepta frigida siccaque qualitate, arescerent, ac nativum colorem exsuerent. Vt enim arborum folia ac

Simile ab arefcentibus filii. vitis pampini qui vnam à cœli iniuria defendunt æstu, grandine, pluvia, Aquilonio ac Boreali flatu quæstiuis aliquando mensibus ingruit, ex viridanti in luteum flauumque colorem elanguescent ac demittuntur: sic genuinus corporis vigor sic color, sic externa species deflorescit ac crines qui non existunt corporis partes, sed appendices, sublata oppressaque vi qua aluntur intempertiuam caniciem contrahunt quod fere omnib. obuenire videmus qui in labori militari, in periculis maritimis versantur, aut cum

Nauta & milites cito canescant. morbis cōflicari solent, in quibus est mortis quoddam instar: nihil enim aliud meditantur, nihil animo magis concipiunt, vbi stat in procinctu acies ac res agenda cominus, quam extinctum iri se, nec facile posse eluctari: nisi forte animus longa assuetudine ad pericula occalluit, ac sit obfirmatus, quod fere perspicimus in veteranis militib. atque iis qui tempestatibus ac maris læuitæ sunt assueti. Tanta

Imaginationis quæ in vis. est autem efficacie profunda ac continuata imaginationis, quod alias multis argumentis a me comonstratum est, vt mulier infanti notas quasdam ac conspectatum rerum vestigia imprimat, quod etiam viri vsuvenire ex ardenti fixaque cogitatione potest. Sic erecti in crucem Christi cōtemplatio Franciscus manib. pedibusque, lituras ac stigmata impressit, si eius instituta affectatoribus qui illi sunt addicti, habenda

b. u. d.

enda fides: nam picturæ ac staturæ eius nomine ex-
 pressæ talē in ædē sacra exporrectis manibus exhi-
 ere solent. Quanta vero Seruatorem oppresserit
 angustia, quis animum confecerit mœror, quæ tre- *Pavor*
 idatio, vel id cuique documento esse potest, quod *Christi.*
 nens in præsens periculum defixa, ac velut intuita
 instantem imminentemq; mortem, sanguinolentum
 sudorem expresserit adeo effuse promanentē,
 ut in terram defluerit, ac solum in quod inclinatus
 erat, pronusq; decubuit, sanguineo madore cruen- *Luc. 22.*
 daret. Est autem horror mortis, si quando hominē
 horripit, aut eius imaginatio mente cōcipitur, ipsa
 morte atrocior: multis enim cum illa vitæ finē im- *Metus*
 ponit, sensus obtupescunt, nec vllum dolorē per- *mors ipsa*
 cipiant, quod iis accedit, qui apoplexia, vel lethar- *mors a-*
 go opprimuntur, vel deliquio animiq; defectu vel- *cerbior.*
 ut conuiuentes somno consopiantur atque obdor- *Quibus*
 miscent, nullo spectatū oculis exhibito doloris *mors pla-*
 sensu. Sic in adeundis terra marique periculis, quæ *cida.*
 mortis imaginem oculis ac menti obiciunt, nemo *Vnde tre-*
 non contremiscit ac trepidat, metuq; exalbescit, re- *mor in pe-*
 fugiente ad intimas partes sanguine: quam enim o- *riculis.*
 mnes corporis partes vitali succo destitutæ sint,
 nulla satis probe suo officio fungitur, sed titubant
 vacillantq; pedes, caligant oculi, labascit vigor, mēs
 hebescit, animus deiectus est, genæ pendulæ sunt ac
 flaccescunt, lingua hæsit, dentes crepitant;

Arrectæq; horrore comæ, vox faucibus hæret.

Libro 3.

Adeo nullus est quamlibet conitantis robustiq;
 animi, cui nō repentinus aliquis casus sit formida- *Aneid.*
 bilis, ac mentem conturbat, sic tamen ut confestim
 discusso metu, ac cōcepta diuinitus fiducia intrep- *Sapiens*
 dus interritusq; subsistat ac si res poscat, quæq; in- *mors con-*
 gruunt aduersa, declinari nequeant, acriusq; in- *cutitur.*
 fracto animo se illis opponat. Nulli itaque naturæ
 spirabili mors non horribilis ac formidulosa, quod

H

Mentis interitum adferat, nisi quibus mens obstupefcit, ac
stupor, do- sensus minus vigent, vt sunt decrepiti, infantes, sto-
loris sen- lidi, amentes, doliri, quibus non subit vllius rei for-
sum pri- midandæ cogitatio, nec vt cæteri quibus cerebrum
uat. est firmum, nec viriata animalis facultas, dolorem
 percipiūt: præsertim qui lethargo, apoplexia oppri-
 muntur, vel qui deliquio defectuq. animi velut cō-
 niuentes somno sensim confopiantur, nulloq. do-
 loris sensu placide obdormiscunt. Huc autē specta-
 longius, quā par est, producta narrationis series, vt
 quamlibet multa speciose se proferant in corpore
 humano, variaq. eluceant animi ornamenta, in nu-
 meris tamen casibus vita humana exposita nusquā
 nō aliquam cladem accipit, ac laceratur omniq. ex
 parte ea ingruunt, quibus vigor labefactari solet ac
 labascere. Quod si nihil incommodi alicunde in-
 ruat, in multos annos subsistere potest, & obdurare
 inculcata temperies frugalitate vitæ, atq; omnium
 cupiditatum temperantia stipata: sic vt etiam in se-
 nilem deueximq. atate optimi habitus vestigia se
 proferant, quod in quibusdā observari potest, qui
 cruda viridiq. senectæ existunt, atq. animo iuueni-
 li, ac corpore, quā adolescentes, minus effæcto. Cæ-
 terum quum ætas adulta, quæ in calidi humidique
 temperamēto consiluit, omni fere ex parte præter
 exactum illud, moderata atq. æquabilis est, suasque
Quis so- actiones inculcate exerceat; tū etiam quod ad so-
mnus san- nni rationem attinet, nihil magnopere culpari po-
guinet. test: est enim is placidus, ac minime turbulētus, cui
 nulla subest intemperies, aut inquietas nocturna. Si-
 quidem suavis halitus madido rōre cerebrum irri-
 gat, reficitq. sic vt animo nihil absurdi obuerfetur,
 sed diuinæ tantū actiones, ac quotidiana vitæ mu-
 nia, quorū occupatione dies nobis transigitur: hæc
 enim antelucano, primoq. exacto somno, qui fere
 profundior altiorq. esse solet, quā vt quis somnio-
 rum

cum possit reminisci, mēti se ingerunt; quod si alia *Cur in m-*
 quædam sit animi ac spiritus agitatio, aut quid oc-*itio somni.*
 currat inter somniādum a negotiis quibus interdū *somnia nō*
 implicamur: alienum, aut incōsuetum: vitiosos hu-*percipian-*
 mores redūdere in corpore declarat, ex quibus spi-*tur.*
 ritus turbidi in arcem mentis delati cōfusas imagi-
 nationes ac visa quædā vana ac futilia offerunt, ex
 quibus eūctus aliquos ariolari, ac temerarias inter-
 pretationes cōminisci ineptum est, nec minus im-
 pium, quam superstitiosum, vt Scriptura palam re-
 statur. Nonnumquam tamen somniis, sed quæ di- *Leuit. 19.*
 uinitus immittuntur, aliqua subest diuinatio ac re- *Deut. 13.*
 rum futurarum non fallax nec inane prælagium.
 Vellicat enim subinde sopitas atq; oscitantes men-
 tes supremus opifex, ac visiones somniaque obicit *Somnia*
 nunc lara, nunc luctuosa ac funesta, quæque nobis *diuinitus*
 vel salutaria, vel noxia denuntiant, quo animos no- *immissa.*
 stros exploret, an illius monitis ad extremū futuri
 simus obsequētes, aut ab illius præscriptis defectu-
 ri. Multi enim nugis hominum ac commentitia do-
 ctrina dementati, à Deo eiusque verbo delciscunt,
 ac relicto vberissimo atque inexhausto aquæ viuæ
 fonte, ærentes riuulos confectantur, aut vt Hiere-
 mias ait, effodiūt, eruntq; sibi cisternas dissipatas ac perflu- *Cap. 2.*
 entes, quas nullum salutaris doctrinæ liquore continēt: Iobus *Cap. 7.*
 quoq; exercitatus ille miles queritur se tumultuo-
 sis in somniis inquietari. Quum. n. somnus sit labo- *Somnus*
 rum omniumque molestiarum lenimen, atque à *in quem*
 diurnis occupationibus relaxatio, illas non ademit *usum.*
 illi nocturna quies, sed auxit ac conduplicauit ani-
 mi ægritudines, mentē scilicet somniorum terrore
 exagitatā: has enim effundit querimonias in cele-
 bri illo Dialoگو, vel potius Tragicomœdia: Quod si
 cogito fore, vt meus me lectulus consoletur, ac do-
 lorem mitiget meumque cubile, sopito pauore ac
 tædio, omnia leuiora efficiat, tu autem in somniis

perterres me, ac visionibus & ceterisque nocturnis,
 horrore concutis, adeo ut malorum omnium finem
 morte terminari cupiam. Caterum quod ad inter-
 nas huius corporis notas, atque animi propensiones
 attinet (nam intus & in cute homo exhiberi specta-
 stituenda rique debet) calida & humida qualitas quæ sangui-
 animi na- ni insidet, illiusque operam exposcit, varias homi-
 nura. num naturas producit, ac pro humorum aliorum vel
 Pure san- parciore vel affluentiore mixtura, varios mores cõ-
 guinei stul- tituit. Qui enim mere sanguinei sunt, ac nihil aut
 titia per- perexiguam melancholici vel biliosi humoris admi-
 fusi. xtum habent ut qui proxime accedunt ad naturam
 sensumque pecudum, stolidi fere sunt, ac stultitiam
 Commen- nota insigniti, aut saltem quibus non admodum
 1. de natu- multum inest prudentiæ. Nam quum Galeno teste,
 ra huma- A crimoniam animi ac solertia à bilioso humore pro-
 na. fificatur, constantia ac firmitas ex melancholico:
 Pueri vero ad formandos fingendosque mores inuti-
 lis, tum simplicitas ac stoliditas ex sanguine emergit.
 Sic animates iuniores, quibus præ ceteris humori-
 bus plurimum sanguinis inest, magna ex parte insulsi
 sunt, inepti, stolidi: ut hædi, vituli, ouiculæ, agni,
 Homo bel- capreoli, catelli felis ac reliquorum animalium pul-
 latis affi- li: inter homines vero, quo quisque propius accedit
 tiis. ad brutorum naturam, eo magis illorum conditio-
 nem ac mores exprimit, quod ex oculis & vultu,
 (quorum quodque mentis speculum est, & animi
 index) quibus in naturæ operibus, vel tenuiter exer-
 citatus diiudicare poterit. Est enim plerisque cum
 ceteris animantibus magna cognatio & affinitas,
 qui quanto remotius a temperamenti puritate di-
 labuntur, tanto minus in illis viget ratio, iudicium,
 intelligētia, recti voluntas, mentis præstantia, dele-
 ctus rerum, omniumque eorum quæ bellis com-
 munia sunt, efficiuntur participes: Sic nonnulli vi-
 tio ac depravatione vel educationis, vel naturæ in
 bellis

belluas degenerant, atque in omnibus actionibus quiddam obtinent simile. Siquidem nonnulli ut lupi, sanguini inhiant, ac prædæ avidi sunt. Flerique ut leones, crudeles, feroces, immanitate sæva & ebberata, qui ut Micheas ait, *sanguini insidiantur*, ac *fratrem suum ad mortem venantur*. Princeps postulat, & iudex in reddendo est, hoc est, Principis postulatis obsequitur. Similiter Ezechiel; *Joachimus*, inquit *filius est leo, didicit prædæ rapere, & homines deuorare, viduas facere, ac domos illarum in desertum adducere*. Sic & similes quidam assimiles sunt, gesticulosi ridiculi, ad quiduis imitandum apti atque appoliti: nonnulli vulpium naturam imitati, subdoli sunt, astuti, insidiosi, in persequendis innocentibus callidi. Sic alii aliorum animantium naturam ac mores referunt, atque ab integritate ac præstantia humana dilapsi in feras degenerant, aut illis efficiuntur assimiles. Pueri vero & qui pubescere incipiunt ob meracissimum sanguinem spiritu vndique, turgido perfusum, inquieti sunt, agiles, lasciu, immodesti, petulantes, petulci, insolentes, inepti ludo iocisque immoderatus dediti: nam illos vitulari videmus, hoc est, ore, voce, gestu, nutibus, plaulu, cantilenis alacritate inani, atque effusa lætitia, motu incomposito atque instabili, vagæ ac volubilis naturæ conditionem, atque animi mentisque mobilitatem & inconstantiam testari, idque ebullientis sanguinis effectum, qui non secus in venis, quam mustum in doliis, effernescit. Hinc Belgis enarr aliquot adagiorum formulae, quibus denotare solent ac perstringere hilariores quæ par est, iuuenes, qui alacritate quadam profusaque lætitia gestientes, ridiculos moriones, ac iocularè spectaculum astantibus se præbent, ad quæ illos incitat non ratio vlla, aut placidus metus impetus, sed impotentia animi à temperantia à modestia, a moderatioe dissides & auersa, cuius impulsu

Quid de- effuse atque inaniter exultat animus atq. iactatio-
notet ca- ne quadam puerili se effert insolētius. Quin ex ca-
pitis ere- pitis crebro motione, ac cōtinenti manuū pedum-
bra motio. que mobilitate inconstantiam quādam, ac mentis
 animiq. imbecillitatē prae se ferunt, sic ut nostrates
 quidam, vesania illos insimulent, mentisq. nonni-
 hil imminutę aut quę paululum à sede sua excidit:
 neque enim vlla re seria occupantur, nec in dictis
 factisque vel minima se profert prudentiæ pars, sed
 prater ætatis rationem ac decorū pueriliter iue-
 nantur ac lasciuiunt, quū pro exacti tēporis ratio-
 ne frugī esse conueniret, vitamq. compositę ac de-
 ceter agere. Hinc summa est prouerbialis similitudo
 à vitulorum natura ac moribus, qui vernis mensi-
 bus in viridando prato, vbi pabuli copia suppetit ri-
 dieulis saltibus se exercent, ac nunc dextrorsum,
 nunc sinistrorsum solo insultāt, nunc corpus in gy-
 rum flectunt, nūc excussis posterioribus, mox prio-
 ribus pedibus in sublime saliant, quorum mores,
 quum iuuenuli in quotidiano vitæ vsu & consue-
 tudine exprimunt, *Vitulari* dicuntur: Nondum excussis
pro se vitulinos dentes: Adhuc prurire vitulantium mandibula-
uerbium. las: In illo catu peragitur vitulatio: Liber autem, Sapien-
Sap. 4. tiæ, qui Solomoni ascribitur; *Spuria*, inquit, vitula-
 mina non agant altæ radices, nec stabile fundamentum cel-
 locabant. Quibus loquendi formulis designamus
 crudam illam ætatem atque indomitam, cui deest
 tempestiua maturitas, ac nondum adolescentia de-
 ferbuit, aut iuuenilis animi impetus resedit, quo
Catullire. fit, ut cum needū ætate corroborata firmataq. exsi-
 stant, adhuc *catullire* ac lasciuis inolescere non desi-
 nant, nec quidquam ferii meditari, aut animo men-
Ætas iu- teq. concipere laborent. Quum itaq. ætas adulta ac
uenilis san- iuuenilis rota in calidi & humidi cōstitutione ver-
guinea. letur, ac prae cæteris sanguine scateat, huc præcipue
 referenda est: neq. n. vllus corporis habitus aptius
 illi

illi possit accommodari; nam omnes huius status conditiones ac notæ illi quadrant; quod Horatium quoque observasse video in depingenda iuuenilis ætatis natura & inclinatione.

Imberbus iuuenis tandem custodere remoto,
Gaudet equis, canibusq; & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper;
Vtilium tardus prorsus prodigus aris;
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

*In arte
 Poetica.*

Cui si succedant improbi consultores, ut fere in ipso tirocinio, atque ætatis lubrico assolet, facile ægrotum ac nutantem animum in deteriorem partem rapiunt. Quum enim in biuio consistant, atque in virtutis vitiorumque confinio constituti, rerum sint imperiti, ac consilii inopes, multitudinis errore, ac comitum blanditiis dementati, ad pessimum vitæ genus impelluntur.

Namq; iter ambiguum, tum vitæ nescius error
Deducit trepidas ramosa in compita mentes.

*Per. Sat.
 5.*

Quod si fidus aliquis consultor optima cõmonstret, rectamq; ac salutarem educationem adhibere curet (proba siquidem est materia, atque indoles salutaria, si probus accedat artifex) in vbertimã frugum solet adolescere. Est enim sanguinis in corpore humano ea vis ac facultas, præsertim ubi ætatis accessu calorem cõcipit, ac spiritu vitali in dies magis agitationem, celeresq; discursus ac solertiam pariat, quæ quotidiano usu & exercitatione, prudentiam, multarumq; rerum cognitionem quæ sapientia stipata est ac munita, cõsequitur; quo fit ut naturæ pariter alius humanæ educationis beneficio, eximiis dotibus exornari illos cõtingat; & quod facultate dicendi, summisque eloquendi viribus sint instructi, Reip. vsui formæ sint atque ornamento. Et quamquam calidæ atque sicca naturæ hominibus, nepe Cholericis non desit

eloquendi peritia, dicendiq; feruor & linguæ volubilitas; non tamen tanta est istis sententiarum ac verborum gravitas, minusque affectibus suis moderari norunt, quum sint in perorâdo acres & concitati, quod in huiusmodi hominibus non solum in pronuntiandis vocibus, sed etiam in incessu plus satis festinato ac celeri perspici potest. Hoc quoque inter hos est discriminis, quod quum Cholerici amarulenti sint ac dicaces, salibusq; dentatis ac scommate obuios quosque feriant, tum Sanguinei nusquam exercent caninam facundiam, nec quemquam figuratim diceriis impetunt aut lacessunt, quibus homines offendi solent tamquam lotio perfusi, sed ingenio sunt lepido ac festiuo, excussoq; scurrili depore, atque obscenis facetiis, urbano prorsus ac venusto, quin & foro; vt dicitur norunt ac scenâ seruire, rebusq; presentibus sese accommodare, quo fit vt omnibus sint amabiles ac gratiosi, nullisq; graues ac molesti. Quod si sanguinem aliis humoribus dilui contingat, atque ætatis accessu calefcere, flauamq; bilem qua incitati humores contingit, illi commisceri, aut alterius humoris effici participem, varii hinc emergunt atq; exoriuntur pro mixturæ ratione hominu mores, studia, animi propensiones, vitæ instituta, quibus quisque in deligendo vitæ genere applicare se, atque addicere solet, vehementi quadam ad rem aliquam consequendam auiditate. Sic vbi pars sanguinis dupla existit, seu beilis quæ octo uncias complectitur; bilis vero flaua ac atra æquali portione inter se diuisa, triens seu vnciæ quatuor, quæ terriam assis partem conficit, ex iis tribus ita permistis ea statuitur corporis habitudo, quæ multiplices animi motus, mentisq; impetus & inclinationes profert; quæque mentes hominum atque ingenia intus effingit formatq; etiam antequam in verba erumpât, ad quamuis personam quæ vel assum

a nobis

a nobis solet, vel a natura ac publica functione nobis assignari;

Format enim natura prius nos intus ad omnem, Ex arte
Fortunarum habitum, tuuat aut impellit ad iram. Poetica.
Aut humum morore graui deducit, & augit;
Post effert animi motus interprete lingua.

Quemadmodum autem natura rerum in producendis pingendisq; floribus inimitabile artificium exprimit, ac tot tantaq; herbescentis viriditatis discrimina profert; quorum alia lacteo dilutoque virore nitent; alia saturato vergentiq; in atrum virore oculos afficiunt, alia caeruleo, casto, glauco, herbaceo, incano, portaceo, colore virent, suosque effectus ac vires obtinēt; ita sanguis alterius qualitatis humoribus permixtus, alias vires, alium colorem concipit, licet sanguineum non prorsus exsuat; sic ut etiam in animi mentisq; recessus penetret, atq; ad varias actiones sit incitamento. Et quamquam astra in res inferiores efficaciter vires suas exserant, humores tamen atq; elementares qualitates corporis humani habitum constituunt, diuersaque ingeniorum ac morum discrimina pariunt. Sic ista qua de loquimur, constitutio in hoc orbis theatrum Thracones producit, parasitos, moriones philautos qui insolētius sibi plaudunt, aulceos, perditos ac profusos nepotes, hoc est, qui patrimonium dissipant atq; abligant, aleatores, Gnathonicos, qui seite assentantur, obiter mimos scenicis comicisque gestibus mire instructos circulares; agyras, hoc est, qui plebē ad nugas conuocāt; quibus accedit ex promiscua multitudine immensa hominum colluies,

Qui numerum complent, fruges consumere nati
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoi;
In cute curanda plus a quo operata iuuentus
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies &
Ad strepitum cithara cessatum ducere curam.

Hor. lib. I.

Epistol. I.

Quum enim vitæ suæ nulla ratione moderentur, nec laudabili institutioni, sed malorum contubernio assuescāt, improbis corruptisq. moribus efficiuntur, atq. ex sanguinis feruore ac redundantia in omnes libidines atque effrenatas cupiditates effusi, sic vt summum bonum nō aliis, quam voluptatis finibus metiantur. Cuius generis sunt omnes Dionysiaci artifices, seu Veneris ac Bacchi affectatores cupediis ac ganearum nidori addicti, quorū omnis industria ac vigilādi labor in antelucanis coenis exprimitur. Siquidē vt prouerbio dicitur *Musici etiam agunt, ac Tibicinis vitam viuunt*; hoc est, molliter, laute, delicate, otiose, ac sumtu fere alieno; qui quū cupiditatibus nullum nec modum nec finem statuunt, atque ex immodica ingluuie intempestiua vigilia, concubitu immoderato lassescant ac defatigentur morbis, qui in plenitudine humorum consistunt, efficiuntur expositi, vt sunt angina ac faucium tumores, tonsillarum atq. vulturæ inflammationes, condylomata, ac mariscæ, hæmorrhoides, sanguinis è naribus profluvia, pleuritis ac laterum dolores pulmonis inflammatio, multaque alia quæ venæ infectionem exposcunt; quibus accedit febris ephemera seu diaria, sic dicta, quod vno die sibi soleat, licet aliquando ad quartū producat, ad quā referri debet sudor Britannicus, cuius morbi symptoma seu accidens est cardiaca syncope, vel animi defectus qui ex stomachi morfu cōtractus non minori affectu hominē conficit, quam si cor vitæ fontem halitu contagioso forinsecus ingruente opprimi cōtingat: quod obseruatū est anno 1529. mense Septembri in pestilenti ephemera, quæ ex aeris cōtagio exorta totam Belgicam inuasit magno terrore, animiq. deliquio ac cordis palpatione. Cui hoc accessit incommodi; quod empirici quidam præter artis rationem, nec obseruatis naturæ viribus;

Sanguis ad luxum incitat.
Musice viuere. Tibicinis vita.
Morbi ex plenitudine.
Diaria febris.
Sudor Anglicus ephemera febris spec.
Sudoriferus morbus in Belgica quādo.
Sudori febris morbi contagii.
Empirico-

duode-

duodecim horarum spatio in sudore agrotos violententer detineret, ac culcitris etiam puluiniſq. identidem impositis opprimerent. Quam autem aer vitiatuſq. huic malo seu ephemeræ febri causam præbeat: symptoma vero atque accidens quod comitatur, ut umbra corpus, cardiacus sit affectus, *Cardiacus* atq. animi deliquium. tū sudor ipse crisis statuitur, *affectus.* quo naturæ rebus excussa madida olentiq. fuligine, *Sudandū* morbuſq. discutit; quocirca necesse est moderatus is *modus.* sit, nec quatuor aut sex horarum spatio productior pro virium imbecillitate ac robore: immodicus enim vires deiecit ac spiritus vitales depopulatur. *Sudor Bri-* Quod autē morbus hic Britannicus dicitur, vel *tanicus,* *dor Anglicus,* hinc enatum ominor, quod in ea regione populares frequentius illa corripiantur, *unde no-* *men ade-* ob operosas lautæq. mensas ac ciborum afflu- *ptæ.* entiam qua illos distēdi contingit, ut Germanos ac Belgas potus; partim (ut superiore anno à me observatum est ipso etiam solstitio æstivo.) ob aerē turbulentum ac nebulosum, densaque caligine passim *Cur An-* offusum; quo fit ut concepta intus ac foris morbi *gli sudori-* causa atq. origine non sine sanguine & sudore cum *fero mor-* illo colluctentur, quasi cū valido ac præferoci ho- *bo obno-* ste certamen sit initum, quē summis viribus excus- *xii.* sisse laborent, hinc corporis animiq. defectus ac deliquium, hinc spiritus languidi, ac collapsæ vires; hinc intercepta voce occlusiq. spirandi fistulis, vitæ propemodum interitus atq. exanimatio. Quum enim gens ista non sit obdurata laboribus, nec malis *Britanni* occalluerit, utpote molli ac delicatæ vitæ assueta, *in morbo* cito morbuſq. hunc concipit, ac valide deiecitur, quo- *flaccidi.* circa refocillari debeat ac refici odoribus, vinoque meraco foveri. Hinc siquidē est, quod huic nationi peculiaris sit ac prope quotidianus vini Cretici, quod Maluaticū vocant ac muscatū, vsus: illo enim languidum ac nimio ferculotū apparatu oneratum.

ventriculū erigunt; instaurantque, quod veteres quoque in medendis huiusmodi morbis factitassent comperio, qui cordis dolorem ac puncturas, animi deliquium, colicos atque iliacos cruciatus ac tormina tali vino expugnare solent. Sic avari cuiusdam sordidam opulentiam atque inhumanitatem Iuuenalis perstringit, quod amico defecta animi collapsio atque ex immodico sudore periclitantur vinum denegaret:

Sat. 5. Ipse capillato diffusum consule petat,
Calcetamq; tenet bellis socialibus unam,
Cardiaco cyathum non porrecturus amico.

Inuadunt quoque huius constitutiones homines, præteriam memorata incommoda, aliæ febres exitialiales ac perniciosæ; quarum altera ex putrescente sanguine accenditur, altera nulla exsistere putredinis nota in sanguinis inflammatione consistit; vtrumque hoc genus febrium *Synochi* nomine comprehendunt Græci, Latini *continui*, quod continenter affligat, nullis admissis induciis, aut respirandi spatio, ingruente enim primo paroxysmo seu insultu, in multos ille dies absq; intermissione porrigitur.

Synochus seu continens febris. Est vero ætas calida & humida præ cæteris huiusmodi febribus obnoxia; promatissime. n. ex oppilatione putredinum incipit vernis præsertim menses, quibus humores augeri solent; eoque magis si qua subest intemperantia atque ab exercitatione dissueta residem vitam agat atq; otiosam: siquidem oclusis meatibus ac spiramentis per quæ diffari sanguis solet ac vapores discuti, putrescere illū necesse est, ac vitalia tetio halitu infici. Quemamodū

Putredini obnoxia calidi & humid. adibus & ædes instructæ ac flatibus ventisq; minus expositæ: ut etiam vestes, culcitæ, puluinaria, lodices, regetis situ obducuntur, ac prædorem nascuntur, nisi concutias atque aëre subin te exponas: sic corpus humanum putrescit atq; olidum, nisi labore atque

agita-

gitationi corporis assuescat: Hæc enim viuendi ra-
 tione excrementa euacuari cotingit, atq. emanan-
 tes ex iis fuligines dissipari. Quo itaque morbis mi-
 nus periclitentur, nec febribus reddantur expositi,
 adhibita moderata victus, somni, vigiliæ. Veneris ra-
 tione, excussa que ignauia ac veterno, exercitationi
 tempestiua insistant; denique ineunte vere percus-
 sa vena sanguinem sibi adimi aut ad moris cucurbi-
 talis cutem scarificari: quod si ad eum modum inani-
 bre cussent, medicamentis que alium leniunt, expur-
 gadi, vt sunt cassia fistularis, syrupus rosaceus laxa-
 tiuus, diaprunum simplex, syrupus de epithymo & *Quæ alia*
 sumaria, polypodium, mercurialis; manna seu mel *leniant.*
 erenum, serum lactis. In exercitatione autem obeun-
 ti id studiose obieruandum, ne aut humoribus at-
 que excrementis oppleti, aut cibo potuque dissenti-
 illam adeant. Siquidem caput a quo vt in imperio *Caput ab*
 trauisimi morbi diffundi solent, fumo ac vaporibus *infima*
 implet, catarrhos ac distillationes excitat, hepatis *membris*
 ponderis sensum atque oppilationem infert; nam *noxam*
 motus violentus cibos inconcoctos in venarum an- *concepit.*
 tustias adigit, qui quum humoribus transitum in- *hecoris ep-*
 tercipiunt, putredini occasionem præbent: tale pilatio *pilatio*
 quiddam ubi incidit, protinus occurrendum, iis *unde.*
 quæ in viis eius hærentia atq; impedita expediunt,
 qualia sunt: Galeno teste, absinthii pontici in vino *Tuen. va-*
 nacerati dilutum aut vinum absinthites, seridis spe- *letud. 6.*
 ties, nempe cicorium, & quæ vulgo *Scariola* dicitur, *Absin-*
 cassuta, argemone, rhabarbarum, anisi & fœniculi se- *thium he-*
 nen; nuclei perficorum, amygdala amara, vna pas- *patis con-*
 racini exentis vinaceis, oxymel simplex, quorum *sunt.*
 quodque exhiberi debet ante cibum concoctione *Quæ op-*
 am peracta. Eadem quoque in re Veneria adni- *pilatione*
 penda cautio, nam ex immodico concubitu vires *discutiât.*
 felici contingit, atq; oborta inflammatione dolo- *Veneris in*
 as articulares excitari; sunt enim horum plerique *commodi*

qui nulla habita cōcoctionis aut cruditatis ratione
 nullo noctis & diei discrimine, neglectaq. illius rei
 opportunitate, auide (vt est prurigo moræ impati-
 ens) hac voluptate perfrui festinant, qui cum nihil
 non sibi permittūt in obeunda Venere, nec vllas le-
 ges moderādę libidinis sibi pręscribunt, totius cor-
 poris robur ac nervos elidunt; siquidē coitus illam
 vim corporis eripit ac depāscitur, qua ciborū con-
 coctio perficitur, atq. in sanguinem elaboratur; quę
Veneris non sincere confecto, plurima redundantū humo-
commoda. rum excrementa congeri contingit, quę innumeri
 morbis initia prębent ac semina; quamquā plerū-
 que horum, nisi motus desit, Veneris vsus nihil of-
 ficat; nam magna pituita pars atq. aliorum humo-
 rum colluies tempestiuo cōcubitu illis adimitur,
 quę pręter rationem cohibita, corpori mentique
Semen noxiam inferre solet; quod in virgūculis quę serui-
corruptū conjugio destinantur, aut quibus ex voto castimo-
quid noxa niam professis aditus ad connubia interclusus est
adferat. obseruari potest: nam pręter indomitam tentigi-
 nem ac flammās, pręter latentes tacitosque ardo-
 res quibus vri solent, colore quoq. inamabili effici-
 untur, ac fœdo, menteq. tantum non furiosa ex va-
 pore tetro, qui sursum rapitur, ac cerebrum obnu-
 bilat. Hinc à concepta concumbendi imaginatione
 ex virorum contuitu contactuq. incubus noctur-
 nus, ac seminis effluxus quo se polluant, hinc cor-
 dis tremor & palpitatio ob densissimos fumos ac
 fuligines, quibus pericardion, hoc est, cordis inuo-
 lucrū opprimitur: quasi striges ac nocturni Lemu-
 res graui mole corpori incumbant. His autē quibus
Veneris libera est matrimonii lege concumbendi potestas
modera- aut etiam qui inconcessa Venere, vagoque atque il-
tio. licito concubitu se contaminant, pręcepisse expe-
 dit, ne impotētius huic rei succumbant ac postmo-
 dum deplorent se enervatos atq. elumbes, exhau-
 stoque

Ioque vitali succo prorsus effœtos: qua de re exstat
 salubris apud Solomonem exhortatio, qua quem-
 que commonefacit; *Ne addicat decus & honorem suum* Proverb. 5
Sorto, nec florentes annos meretrici crudeli dedat: nam ani- Meretrix
de & facultatibus & viribus inhiat, vt quæ nec satu- nec concu-
rari amplexibus, nec largitionib. expleri possit, ne bitu, nec
postremo ingemiscat, ac serio deploret corpus at- munari-
enuatum, atq; opibus viribusque se esse exutum. bus satia-
 Quæcirca ne quid detrimēti ex immodico Veneris
 vlu accedat, tātum interualli ex Galeni præscripto
 intercedat, vt neque resolutio aliqua sentiat aut
 lassitudo, ipseq; homo leuior atque erectior, tum *Artu me-*
 exhausta sentina, melius sperare se sentiat. Tēpus *diuin. 36.*
 quoque opportunum captari debet; quum scilicet
 corpus mediocriter constitutum est, nec supra mo-
 dum plenum, nec vacuum, qua de re alias vberius.
 Caterum si quē sanguineum, pietatis amore, cali- *Sanguineu*
 batus delectat, susceptoq; castitatis instituto pud- *ad caliba*
 citiā illasam tueri cupiat, huic cōsulo vt vires suas *tum parū*
 ipse metiatur, & an affectum hunc indomitum ac *idonei.*
 præferocem coercere poterit, studiose exploret. O-
 mnibus enim modis in adeunda re tanta providen-
 dum, ne quid inconsiderate aggrediatur, ne incon-
 sulta temeritas rationis iudicio ac rerū delectu de-
 stituta, pœnitentiam adducat, vbi suscepti oneris
 mole obrui se percipit. Quum enim genitale semē
 sit excrementum redundans, atque humor super- *Semen*
 fluus, qui ex vltimo alimento superest, ac sit refi- *quid.*
 duus, ipsumq; è vasis testium in quibus exacte ela-
 boratur, in progignendæ sobolis vsum depromitur,
 naturæ vis ac facultas illam humoris collectionem
 expurgari cupit, illiusque excretionem, intolerandi,
 oneris molestia leuari, non secus quam aliæ partes
 corporis exonerari cupiunt superuacaneis excre-
 mentis ac fordibus; nempe lotio, oletis, sputo, su-
 dore, mucō narium ac faucium pituita. Quæcirca

Matt. 19. salubris mihi semper visa est à Christi, cui & Pauli
1. Cor. 7. est consentanea, admonitio ac consilium; ut qui sunt
 huius rei capaces, ad eamque perficiendam idonei,
 illam adeant, arripiant atq. amplectantur, non de-
 futurum est divina virtutis adminiculum, sine quo
Sap. 8. omnis noster conatus inanis est atq. irritus, ut præ-
 ter Paulum Solomon testatur. Nihil autem est am-
 bigendum, quin effici possit, ut domitu deuotioque
 affectu illo lubrico, tamen si id operosum sit, in eo
 statu se posset inculpatum præstare, quæq; animo
 coeperit, perficere, modo coelestis doctrinæ ac pie-
 tatis studio id propositum susceptum sit. Qui enim
 molestissimis curis sunt implicati, excussa; desi-
 dia atque ignauo otio, vigilis, inedia, ardenti studio,
Continen- intentis piisque precibus, iugi sacrarum literarum
tia volun- meditatione ac diurnis nocturnisque concionandi
ptatum laboribus, quibus hoc genus damoniorum eicitur, se fati-
diuinitus gant ac macerant, non magnopere illius rei deside-
contingit. rio afficiuntur; siquidem ipote & libera voluntate,
Matt. 17. non coacti, nec vlla superstitione inducti hoc vitæ
 genus adeunt, quo expeditius munus Evangelicum
 obeant, ac sacris functionibus liberius insistant.

*De frigida & humidi corporis habitu & constitutione, ex qua
 Pituitosi seu phlegmatici conditio eruitur, cuiusque natura
 explicatur.*

C A P. III.

Pituita *sanguinis* *naturalis* *materia.* **C** Alida & humida constitutioni proxima statui
 debet frigida, & humida temperies, in qua re-
 dundat Pituita seu Phlegmaticus humor, cuius post
 sanguinem non minima pars per corpus vndique
 diffunditur, accedit vero is humor nonnihil ad san-
 guinis naturam, illique affinis est cum essentia ra-
 tione, tum coëptaculorum societate: est enim vel-
 ut sanguis quidam inconditus, atque incoati seu
 imperfecti ac nondum exacte elaborati sanguinis
 rudi-

rudimentum: quale nobis specimen exhibet ferue- *Humor*
 scens ac recens ex torculari expressum mustum. Si *mixture*
 quidem vt venuste Galenus ait, id quod tenue atq; *musto com*
 aereum, nempe flos vini ebulluit, atque in sublime *paratur*.
 fertur, cui subest atque innatat humor insipid⁹ aut
 subdulcis aquæ naturam obtinēs, qui excoctus atq;
 à sordibus defæcatus, vini naturam consequitur. Et
 quamquam pituita albescat, nullaque sit rubedine
 perfusa; excocta tamen, expugnataq; frigiditate ca-
 loris vi & efficacia, in rubicundū floridumq; liquorē
 redigitur, & quemadmodum pituita naturalis quæ *Sanguis*
 dulcedinis est particeps, vi caloris an sanguinem ela- *ctis mate*
 boratur, ac calorem rubicundum asciscit; sic sanguis *ria*.
 in vberibus partim ex loci cui immoratur natura, *Lac ex*
 partim à cordis colore cui mammillæ incumbunt, *sanguine*.
 in lacteum nitidiq; coloris liquorē conficitur. Hinc *Cur Pytha*
 Pythagoricę superstitionis philosophi præter inter- *goricilacte*
 dictum carnis vsum ouis & lacte abstinēbant, quod *abstinebat*
 illa inter carnes liquidas referrent: quum post pau-
 cos dies si foueri contingat, alitem proferant alte-
 rum colore immutato sanguinem esse statuerent. *Impuberes*
 Hoc vero visum nonnullis prodigii quiddam simi- *lac in mæ*
 le, quod infantibus etiam masculis recens in lucem *millu ha*
 editis, ex papillarum conis vel sponte, vel leniter *bent*.
 ptementibus digitis, lac profluere; cuius rei quum
 aliquando experimentū facerem, consului, vt sub-
 inde id exprimerent, ne collostrare ac lapidescere
 contingat: colligitur autem in pueris lacteus ille li-
 quor ex copioso atq; affluenti alimento, quod in il-
 lis epistomiis ex loci natura, ac cordis calore is fons
 est ad miniculo lactescit. Quum enim mammillæ *Adenes*
 seu lactis conceptacula fungosa sint, & adenes il- *vulgo El-*
 lis innatæ, ex angues & albæ, efficacem vim obri- *der*.
 nent, sanguinem qui in illas influat alterando in la-
 ctis substantiam: quælibet enim pars corporis nutri-
 mentum immutat, ac sibi assimilât, cognatumque

*Pars quæ
que suis
viribus
imbuta.* acfamiliare efficit. Sic generatio lactis ac spermatis
ex sanguine accurate excoctio conficitur, atque à na-
tura illarum partium in quibus elaboratur, candori-
rem asseiscit, ac lactescit. Sic hepar quum sit velut
sanguis concretus, liquorem rubicundum profert;
pulmo spumofum continet, articulorum compagi-
nes glutinosum humorem pariunt, lingua salivam,
ossifera cauernosa atque excavata medullam can-
didam, quemadmodum & spina dorsi & cerebrum
ubi omnia exacte elaborare contingit, nam in agnis
atque ouiculis aliisque animantibus minus adultis
medulla cruenta perspicitur, ita quæque pars simi-
lem sibi humorem emolitur, atque in sui naturam
immutat. Quocirca nemini absurdum videri debet
pituitam hepatis vi ac facultate in sanguinem demu-
tari. Habet autem humor liquidus, fluidusque
vsum in corporibus animalium non minus utilem
quam necessarium, siquidem in venas delatus ac
quaqua uersum dimanans, sanguinis ac flauæ bilis
feruorem temperat diluitque, denique articulis mo-
bilitatem confert, ac ne ariditate rigescant efficit,
postremo membra phlegmatica alit, ac vegeta præ-
stat. Et quamquam pituita nullæ nullus certus lo-
cus assignari soleat, maxima tamen pars ventriculi
occupat, in quo primum cibis in succum liquefcit
atque elixatur: videmus enim copiosam glutinosam
lentamque pituitam vomitu aliquando excuti-
aut per intestina prolui in iis qui immoderata edendi
bibendi; auditate atque in glunice ventriculum
obruunt, quibus quum caput etiam madido vapore
oppleti contingat, atque vt in turbine ac meta di-
stillantia fumofus halitus in sublime ferri, qui in
mucosam pituitam densescit, cerebri frigiditate,
pluribus morbis redduntur expositi, nempe grauedi-
ni, coryfæ, broncho, rauedini, tussi, multisque aliis,
quorum genus est catharrus seu distillatio, quæ hibernis
mensis

mensibus in Belgica summi pariter atque infimi ex-
periuntur, quorum nemo non

Præcipue sanus, nisi quum pituita molesta est: Horat. l. 1.

Adeo ut mirari subeat tãtam inesse capiti mucci *Epist. 1.*
affluentiam, quam modo per os, modo per nares,
faucesque natura expurgat. Caput itaq; ac stoma-
chus præ cæteris pituitæ excremento scatent, præ- *Caput &*
sertim si quis frigidis humidisq; cibis assuescat atq; *ventriculus*
exercitationi minus se dedat, quo fit ut humor iste *pituitosus*
plus satiscrudus ægre concoqui possit, atque in salu *humoris*
tarem succum, qui quævis esse possit corpori, con- *concepta-*
fingi. Siquidem vligo quadam est ac superuacaneu *cula.*
excrementum, quod expurgari potius debet via qua
maxime natura vergit. ac qua proxime commodeq;
exonerare se soleat. Quemadmodum enim initio
ex stomacho, mox à capite prima mali labes, ac fun-
di calamitas, omnisque malorum scaturigo exori-
tur (ut obseruare licet in vino affluentius hauſto,
quod licet in ventriculum deferatur, caput tamen
impedit) danda cum primis opera ut ille partes quã
minimum pituitoso excremento opprimatur: nam
malum in totius corporis detrimentum vergit. Ut *Corporis &*
enim in imperio, in Reipubl. in cœtu confessuque *Reip. mala*
ciuili, in illustri amplaq; familia: ita in corpore hu- *a capite.*
mano grauissimus est morbus, qui à capite præci-
puique membris diffunditur: redundat enim ma-
lum in subiectas infimæq; partes, quæ insigni incon-
modo afficiuntur. Exemplum quisque sumat ex æ-
dibus, quarum vsu & cõmoditate fruitur, Ut enim
numquam illæ salubres, atque ad tuendam valetu-
dinem idoneæ, quæ stillicidiis ventisq; peruiæ sunt,
atque imbris expositæ; aut vbi summa tectorum *A perflue*
culmina male materiata ac ruinosæ fatiscunt; ita ca- *tibus ad-*
put fluxionum vitii obnoxium numquam firmam *bis simile*
valetudinem constituit. Quum enim frigida sit hu-
mentisque natura, promptè à fluctuante vètriculo

vapores combibit, atque humiditate imbuitur, quæ
 liquefcente subditas partes conspuit, stillantiq; pi-
Prou. cap. tuita infesta est, ut mulier rixosa ac surgatrix viro placido
 17. & 27. Siquidem è capite continenter humores defluunt,
Mulier per atque ut fuligines ex fumario in fauces, aures, nares
stillanti te oculos pectus, pulmones decumbunt; hinc oculorū
et compa- tumores, lippitudines, caligines, hinc aurium fufur-
ratur. ri, tinnitus, audiendi grauitas, nonnumquam absces-
Quos mor- sus pone aures ac glandularum concretio, obiter va-
bos catar- riæ ac multiplices exoriuntur ex defluxu in singulas
rhos pa- partes morborum differentiarum: nam & linguæ instru-
riant. menta affici contingit, ac vocem offuscari, sic ut ali-
 quando immobilis fiat, atque homo obmutescat:

Temulenti nerui enim, membranae, muscoli venæ iugulares,
corbalbu- quæque formandæ voci inferuiunt, immodico hu-
niant. more (quod in temuletis perspicitur) imbutæ,
 linguam inualidam reddunt atque impeditam, o-
 mnesque artus titubantes sic ut identidem verba i-
 terata ingeminant, nec articulate ac significanter
 vocem proferre, sensuque mentis indicare queant:
 quibus quum aliquando naturæ vitio lingua sit im-
 peditior, tum vuidis vinoq; perfusis hæsitantius illa
 voluitur, sic ut singultatim verba proferant: quo fit
 ut tales submisce, tacitaq; voce eloq; nesciant, quod
 offensaculo quodam vox sisti soleat ac cohiberi.

Balbisub- Quocirca maxime illis enitendum est, ut commode
misseloqui atque exserte verba formare consuecant, alioqui
nesciunt. lingua imbecillitatis ratione subministrare nequit
Vnde lin- intellectui verba nimirum stabilitate destituta: hinc
guæ balbu- enim efficitur, ut vix pauca verba vao tenore, ac cō-
tueret me- tinuata serie effari possint: ut quibus nunc cunctan-
brorum mti- ter, nunc præcipiti volubilitate sermo perficiatur.
inobatio. Quod autem istis intemperantia ac bibendia sœuetu-
 do adfert, hoc cathartico obnoxiiis humorū defluxus
 ac pituitæ molestia, quæ & complura alia comitan-
 tur incommoda, quæ quicquid emundæ naris facile
 obler-

obseruare poterit. Nam si frigide humidæque quali *Phlegmaticorum conditio.*
 tatis notas libeat excutere, deprehendet illos exhumoris ac qualitatis illius redundantia somnolentos
 esse, desides inertes, veteranos, minusque agiles & expeditos, quales fere sunt qui abdomini ventriq;
 saginandodediti, raro exercitationi insistant. Videmus autem etiam inter animantes cicures ac siluestres illas præ cæteris insalubriores atq; esui minus
 aptas, quæ exercitæ sunt atque in latibulis delite *Quæ animalia esui salubriora*
 scunt aut inclusæ tenebrosis caueis saginantur, pinguescunt illæ quidem, atq; in molem attolluntur, verum alimentum minus salubre præbent, atque
 excrementorum copiam adferunt, vt inter aquatilia anguillæ & lubrici alii pisces, qui cœno lutoque
 inhærescunt; nec vlla agilitate se exercent, quo fit vt anguillæ exanimes pisciū solæ nō fluitent, quod *Anguilla mortua*
 paludosa stagnandique aqua pastæ sint. Cæterum vt corporis huius status & conditio cuique penitus *cur non fluitet.*
 innotescat, suis illa coloribus depingi debet, suisque indiciiis demonstrari. Est itaque illis qui in hūc habitum referuntur, corpus obesum, adipe vndique
 constipatum, modo naturalis sit ea constitutio *Nota frigidi & humidi corporis*
 non aliunde ascita, statura non tam procera, quam ampla, cutis mollis ac candida attrectanti, glabra
 nullisque pilis obducta, musculis ac venis delitescentibus, quæque se non proferant, sic vt quum
 res venæ sectionem exposcant nusquam appareant, *Spiceus color a spica vel culmo*
 Capilli capitis vel albescunt, vel in dilutam nigredinem deurgunt, aut spiceo colore existunt, qui se-
 rius quidem defluunt, ac caluitium patiuntur, ac ordei mature canescunt ob caloris penuriam ac membri
 imbecillitatem, quæ excoquere nutrimentum nequit in pilorum vsum ac decorem. Est autem canicies velut sitis quidam pituitæ quæ computruit. *Vnde canities.*
 aut mucida vligo quæ cuti subest, ex qua ob coloris defectum emergit incana cæsaries. Exhibent autem

*Situs in
cibus.*

tale quiddam panes & artecreæ supra legitimum
tempus asservatæ, quæ lanugine ac mucore olido
obductæ conspiciuntur. & fornices ac concameratæ
testudines, tum specus subterranei, aliq; loca squa-
lida, senta, opaca, situ ac pedore horrida. Lotium ve-
ro iis album, ac nullo propemodum aut perexiguo
rubore suffusum, a'ui excrementa atque egestionem
liquidæ, somnus autem profundior, & quam valetu-
do exigit, productior, quem insomnia comitantur.

*Ex somni-
is corporis
status do-
cetur.*

varia, ex quibus non futili sane nec fallaci coniectu-
ra corporis dispositio deprehendi, atque humorum
redundantium decursus iudicari potest: nam haru-
rerum causæ & origines ex corpore emergunt, quæ
etiam si in externas causas sint referendæ aut indur-
nas actiones: quæque mens interdum vel cõcipit, vel
secum intente agitat, ac subinde versat, promptum
est perito expertoque Medico, quo sint evasura, &
quos habitura euentus, explicare. Nam quæ diuini-

*Naturali
somnia
interpre-
tatio.*

tus immituntur, nec ex naturæ rebus progrediun-
tur, nõ cuius proclive est, nisi afflatu cœlesti de his
quidquam pronuntiare: Sic frigida humidaque
conditionis homines urinare se, ac caput aquis per-
fundi imaginantur, aut in balneis thermisque ver-

*Divina so-
mnia Dei
afflatum
exigunt.*

sari, quæ largam subesse pituitæ copiam declarant
ex capite in cernices, fauces, vocalem arteriã, pul-
mones primo quoque tempore decubituram. Pari
modo si gandinem, nivem, glaciem, imbres, per
somnia mente concipiunt, nunc concreti, nunc
liquidi phlegmatis redundantiam indicat. Quod si
quis suffocari inter somniandum videtur, aut sibi
vocem intercipi sentit, huic vel angina, vel linguæ
stupor ac grauedo, vel deniq; lethargus, aut apople-
xia imminet. Sic quidam, Galenõ teste, somniauit
alterum crus illi lapideum factum, qui paulo post ex
defluxu in illum frigidum humoris, paralyticus esse
ctus. Et quamquam anxia nimis ac curiosa somnio-
rum

rum obseruatio prohibita sit, nihil tamen vetat ea,
 quæ in rerum naturalium, quarum Deus auctor & *Leuit. 1.*
 conseruator est ratione cōsistunt, excutere, exclusa *Deut. 13.*
 diuinationis vanitate excussa que euentorum quum
 spe ac fiducia, tum metu ac trepidatione. Si quan-
 do itaque naturalia incidunt somnia, quibus nulla
 subsunt ludibria ac mentis illusiones (nam illa ere-
 cta in Deum fiducia disentiuntur) commone faciūt *Non tamen*
 ut valetudini quisque insistant, atque illa amoliri cu- *re pidenā*
 ret, quæ sanitati vel obsint vel officiant, vel vllas *somniū.*
 somniorum perturbationes inferant. Siquidem
 imaginationes, & quæ per quietem simulacra men-
 ti obiciuntur, vel animo obuersantur, ex humorū
 vapore ac spiritus animalis agitatione excitantur:
 quorum alii reficant nobis vel diurnarum actio-
 nem memoriam, vel humorum abundantiam in-
 dicant, vel quarundam rerum auiditatem, quarum
 desiderio expleri cupimus, commonstrant. Hinc
 siticulosi affatim se potu reficiunt, famelici auidi-
 tate insatiabili cibos deuorant. Sic quibus excre-
 mento seminali genitales partes turgescunt, aut in-
 terdiu in puellam spectabili forma, oculis menteq;
 fuerint defixi, Venero affectui in somno indul-
 gent ac se imaginaria Venere, effluxuque noctur- *Pollutio*
 no coinquinant. Anima enim, corpore oppresso *unde ac*
 somno, sopitisque externis sensibus, in profundum *seminuef-*
 corporis demersa, diurnas corporis actiones sentit *fluxus.*
 atque intuetur, & quibus se corpus explere cupit, iis
 tamquam presentibus imaginatione quadam frui-
 tur. Hinc manasse prouerbium ominor, Canis pa- *Canes panā*
 nem, Canis agros ac venationes somnians. Quæ e- *somiant*
 nim quisque impense expetit, quæque fixius ani- *proverbiū*
 mo menteque concepit, ea in somno meditatur,
 earumque rerum species noctu obuersantur. Ad
 quæ alluisse Esaiam verisimile est, quum ina-
 nes esse improborum conatus & consilia indicat, *Cap. 23.*

Esaiæ locus explicatus illaque ut fumos ac somnia evanescere. Ut enim, inquit, sominat famelicus se comedisse, expectatus autem adhuc esurit: Et sicut sitiens se bibisse sominat, expergetus vero vacuus est: Sic accidit is qui innocentium sanguini inhiant, illoque satiari cupiunt tamquam enim somnantes frustrabuntur, nec obtinent quod impense cupiunt. aut se assequutos opinantur. Caterum si quis forte frigidi humidi & humidifati, status ac phlegmatici hominis internas notas atque indicia requirat, illa obiter patefaciam, quaque sunt natura, conditione, moribus, vivendi instituto, commonstrabo, tamen si non est, quod de his multa ac magnifica vllus speret, quum perexigua in illis luceat vis mentis, animi præstantia, acumen ingenii, doctrinæ studium, rerum gerendarum scientia, quam cum prudentia ac sapientia coniunctam esse par est. Sunt enim qui in hunc ordinem referuntur, non admodum aeri exactoque iudicio, aut æmuntæ naris, ut à quorū obturatis pituita mucoque naribus: *Obesa naris*, proverbium deductum est, à corpore ad animum translato vitio. Ut enim palato minus sapiunt, nec odorantur. aut sensu oblata percipiunt ita mente quoque insipidi sunt, atque obtusi, stupidi ignavi, inertes, nec denique natura aut usu sagaces, vel acuti, vel callidi, quod calor nativus sopitus sit, immersusque humidæ qualitati. atque humori frigido: quo fit ut memoria quoque sit fluxa ac prope nulla: sermo ut pulsus atque incessus tardus ac remissior. Verum illud præcipue in iis laudè mereatur, quod placido sint ingenio ac sedato, quod Veneri minus dediti, quod nec iracundi nec irritabiles ut qui etiam lacesciti non incandescant: obiter nullis dolis insidiis, fraude, astutiis, technis, versutiis sycophantiis ut Cholerici instructi. Sed quoniam multis variisque morbis tentari solcant, quod sedentarii sint atque otio dediti, post imperatam præscriptamque calidam victus rationem, de qua in frigido corpore

corporis statu, tum humidi abunde tractandū est, ut *Pituitosi*
 exercitationi assuescant, exstimulandi sunt. Ignavia *exercendi*
 enim ac desidia corpus, ut Celsus ait, hebetat, labor *labore*,
 siue exercitatio firmat: illa præmaturam senectam *lib. 2.*
 hæc longam adolescentiam facit: quo circa valentio-
 res hi motus exigunt, ne humor plus satis augeat,
 & calor sopiatur. Itaque matutinis ambulationib.
 insistant, per accliuia editaque loca ventriculo inani
 ac vacuo nihil tamen vetat ab assumpto cibo tale
 quiddam aggredi, sed has corporis agitationes ma-
 xime lentas esse conuenit, meridianas vero magis
 celeres ac citas, (quod & calidis & humidis obserua-
 re expedit) non tamen ut Galenus ait, quales festi-
 nabundus opere aliquo urgente perfici solent. Hæc
 quoque præcepisse ex usu est, ut diutius ieiuni per-
 sistant, ac cœnent parcius: quum enim omnibus
 quibus inculcata ualerudo obigit, liberalior cœna
 esse debet, nisi consuetudo obstet, tum istis parca
 conuenit ac frugalis, quo cerebrum nocturnis exha-
 lationibus, quæ e ventriculo emanant, minus obnu-
 biletur: istæ enim destillationib. ac catarrhis mate-
 riam præbent ac seminaria, ex quibus tanta morbo-
 rum examina pullulant, quæ ut declinari euitariq;
 possent, phlegmatici humoris differentias, & quo
 sit effectus, quos illæ morbos pariant, paucis expli-
 cabo. Statuunt autem Pituitæ species ac discrimi-
 na quatuor, Dulcis aut si crudior sit, insipida, quæ
 somnolentos homines efficit, & maiorem somnum
 conciliat, quā natura exigit, humectatio scilicet &
 frigefcente sensuum principio, nempe cerebro; Aci-
 da famelicos reddit: siquidem os ventriculi, seu sto-
 machus ubi illo humore imbutus est, ac ciborum
 appetentia excitatur: Salsa, quæ siticulosos facit, ac
 stomachum vellicat: Vitrea vero quæ & tenacitate
 & algore cœteros superat, cibi fastidium adfert ad
 nauisam: harum omnium mitior minusque noxia

Tuen. va.

letud. li. 5.

Pituitosi

cœna par-

ca sit.

Quatuor

pituitæ spe-

cies & esse-

ctus

Galen. de

plenit.

Pituita.

dutch.

dulcis est, quæ concoctione domita meliorescit atque in sanguinis naturam commigrat, cui tamen suum non desit virus ac malitia, nisi omne vitium penitus calore excoquatur, nam tumores laxos, molles, inflatos excitat, albos nullaque rubedine perfuso, tum alia quadam pituita eruptiones in extrema cute emergunt, ut præ humida scabies, tum mulierum atque impuberum papula pustulaque tumentes, quæ non nunquam in saniem ac purulentum humorem e-tempunt: verum non magnum pruritum & ardorem excitant, ut ea scabies quæ ex salsa pituita aut cholera affluxu contrahitur, quæ acri mordacique salugine imbuta est.

Pituita acida.

Acida Pituita succo melancholico qui subinde in ventriculum confluit, qualitate effectusque assimilis & cognata, minus quam vitrea, magis quam dulcis, frigida; hæc pungit ac stimulat stomachum, illique morsus infert; siquidem quæ is exquisitissimo sensu polleat, acerbissimi humoris qualitate offenditur; tam austerus enim sapor illi inest, ut si vomitu excuti contingat, uti hieme & autumno assoler, linguam palatum, fauces, dentes radat ac stupore afficiat non secus, quam vix acerbæ succus, quem Omphacion cultiores Medici populares *agrestem* vocant, sic ut

Omphacion quid.

Appetit caninus.

aggre expugnari eluique eius sapor possit. Hæc quoque pituitæ species si quando os ventriculi occupavit, suoque acore atque acerbitate imbuerit infatigabilem ac prorsus caninam appetentiam excitat, quæ gravidas fere infestat circa tertium à conceptu mensem, præsertim ubi foemellam gestant, in quibus quum sit calor languidus, ac vires flacceant, non facile natura pituitosos humores concoquere potest quo fit ut nauseabundæ sint ac fluctuationibus, crebrisque ructibus molestantur. Quum enim acida atque acerbæ potissime concupiscant, ventriculum vitiant, multosque prave humores coaceruant.

Sunt

Sunt autem & præter mulieres viri etiam huic malo obnoxii quibus cibi calorifici exhibendi sunt, & vinum maxime meracum. Quod si humorem hunc in corpore putefecere contingat, febris excitatur E. *Epiala* sepiala sic dicta, quod in interiore caleunt, rigescant autem ac frigore concutiantur externa, nam is humor accensus, similem flammam edit virentibus humectisque lignis, ex quibus densi crassique fumi *Simile ali-* humida quadam substantia imbuti assurgunt, adeo *gnus virent-* ut calor ab humore prohibitus, nequeat erumpere, *tibus ac-* sic ut non solum colorem ita affectis vitari contin- *ensis.* gat, sed etiam in animo menteque aliqua percipere incommoda. Salsa pituita quæ non nihil affinita- *Pituita* tis cum cholericò humore habet, conficitur ex bilis *salsa.* vel salæ vel serosæ humiditatis commitione, aut putrescente phlegmate, à cuius acrimonia non rigor, sed horror, totiusque corporis concussio oboritur, ubi is acceditur, nulla est autem pituitæ species hac nocentior. Siquidem dolores intensos excitat, *Pituita* ubi in partem aliquam incubuit, ac vi mordaci vlce *sa noxia.* rosas lassitudines membris infert, cutem denique aridis squammosisque foedis eruptionibus deformat, nempe mentagra, impetigine, lepra, psora, scabie pruriginosa, ubi vero cum melancholia aliisque vitiosis humoribus coaluit, elephantiasim parit, quæ Hebræorum lepra est, herpeta phagedænâ, morbum Venereum, compluresque alios, qui membra erodunt ac crudeliter depascunt.

Vitrea autem Pituita sic dicta, quod eliquato fu- *Pituita* soque vitro sit assimilis, omnium frigidissima est, *vitrea.* quocirca ægerrime concoqui potest, atque ad salutarem domesticumque humorem reduci: obsidet autem magna ex parte, caput ventriculum atque intestina, *Quæ par-* quibus acerrimos cruciatus infert. Siquidem pugit *tes pituita* vulnerat, dilaniat, quum enim ista pituita glutinosa *obnoxia.*

fit, ac visco assimilis, ut est ea materia, ex qua vitrea pocula effinguntur, propter lentorem ac tenacitatem agre diuellitur, atque angustis conceptaculis adhærescit, sic ut natura cum alieno atque extraneo humore dimicans, acerbos dolores concipiat, priusquam excutere possit infestum corpore humorem.

Tenesmus hit, nempe Colicos, iliacosque dolores, intestinorum
quid. difficultates, egestionem mordaces, tenesmum, qui

nihil aliud est, quam frequens & irrita egerendi cupiditas, quæ magno enitendi conatu & molimine vix minimam vitreæ pituitæ partem excludit, ac paucas quasdam sordes ac strigmenta deiecit, quibus affectibus & si quæ alia exoriuntur tormina, ego nulla

Clysteris re efficacius mederi soleo, quam foris adhibitis fo-
usus. mentis, intus vero injecto clystere, quo omnes illæ

pituitæ collectiones prolui solent & abstergi. His autem morbi ac valetudinis incommoda in infimis partibus citra febrem vere consistunt, nisi dolorum faces admoueri contingat, quod nulla subest vel putredo vel inflammatio, ac membrum sit ignobile: verum si in principem aliquam præcipuamque partem hæc pituitæ species decumbit, ac putrefacta inflammari incipiat, febres excitat.

Lipyræ Lipyras vocatas, atque in imis visceribus frigus æger percipit, exter-
febres. nis calorem. Quemadmodum enim Solis calore glacies, nix, grando, liquefcit ac dissolvitur, fluidaque singula efficiuntur, ita æstus febrilis crassum illud & concretum phlegma liquefactum diffundit,

Calor hu- quo fit ut in eodem corpore calor & frigus percipia-
morem, ut tur, quemadmodum in iis qui humidis madidisque

Sol glaciē vestibus foco assident, aut manibus nivem vel glaciē
dissolvit. attrectant, quorum membra eodem temporis mo-

Simile a- mento frigidam calidamque qualiratem sentiunt.
madido ho-

mine, Caterum quum magna mortalium pars, hibernis potissime mensibus, aut una aut altera pituitæ specie

infe-

infestari soleat, omnib. modis efficiendū, vt calidis *Pituita in*
 cibis assuescat, ac concoctionē exācte perficiat siqui *commodis*
 dem ex cruditate & frustrata vētriculi concoctione *omnes eb-*
 maxima pituitæ noxa in corpore cōgeri solet, quæ *noxia.*
 si quid aliud, euidens certe detrimentū valetudini
 infert, quocirca quæ impense frigida humidaq; exsi
 stunt, in primis euitanda, vt sunt Austrini flatus, pla *Cruditas p*
 ni pisces ac lubrici, fructus arborei, ex herbis lactu- *tuitam pa*
 ca, portulaca, cucumeres, melones cucurbitæ, fun- *res.*
 gi, aut si qd horū in vsum veniat, calida condimenta
 adhibeantur ac rēpestiua exercitatio, tū quæ cras-
 sos viscososque humores attenuent, quæ flatus di-
 scutiant, ac quam minimum humoris excrementi-
 que pituitosi in corpore residere patiantur: nam ii
 quoque mentem transuersum rapiunt.

*De Memoria excolenda, demolendisque eius detrimentis ab-
 que incommodis.*

CAP. IV.

QVONIAM autem frigida humidaq; intemperies
 tum frigida quoq; & sicca, vbi plus iusto inua-
 le scit, memoriā obruit, & lethaliter afficit, huic o-
 peri nonnulla inferenda putavi, quæ illi eultum ad-
 ferre possint, atque efficere, vt quam minimum illa
 detrimenti concipiat, aut vlla sui parte iacturampa-
 tiatur. Quæ autem ratione id perfici possit, obiter
 indicabo. Est enim non modo studiosis, sed nulli
 non mortalium salubre cum primis & frugiferum.
 Siquidē omnes actiones ac munia publica, quæ vel
 buq; lice vel priuatim obire solent omniaq; cogita-
 ta, conceptus, consilia, meditationes curæ, studia, *Memoria*
 dicendi agendique labor & industria, quæque vel a *omniaper-*
 nini vel mentis agitationem exposcunt, memoriæ *fici.*
 adiumento perfici debent. In hoc enim thesauro
 potissima rationis intelligentiæ, iudicii pars cōstitit

eo eoque tamquam è locuplete atque opulento in-
 structo penu depromitur, eruiturque rerum recon-
 ditarum vberissima supellex. Quæ memoriæ vis nisi,
 vt fidus tutor ac cōseruator iis rebus quæ à nobis
 excogitata perceptæq; sunt, adhibeatur, omnia pro-
 tinus etiāsi præclarissimi sint ingenii monumenta,
Memoria in cerebro consistit. effluunt atque obliterantur. Assignatur autem me-
 morandi facultas cerebro, mentis omniumq; sen-
 suum domicilio, quo affecto aut intemperie aliqua
 vitiato, omnes naturæ functiones, ac munia affici
 contingit ac labefactari, sic vt imminuta mente,
 conuulsaq; ratione, intellectu, iudicio, desipientia
 oboriatur, obliuio, stupor, deliriū, stultitia, aliena-
 tio, fatuitas iners ac stolidi, qui affectus ac mētis er-
 rores multifariā hominibus obuenire solent, nēpe
 ex capitis ictu ac vulnere, cranei ruptura, casu, rui-
 na, contusione, pestiferis morbis, qui ex ambientis
 aeris cōtagione homines inficiunt, ac præter æterna
Memoria perniosa quæ nonnumquam euitari nequeunt, illa quæ ipsi
 nobis damna inferimus, vt est, crapula, ebrietas, in-
 glunies, intempestiue vigiliæ, cibi frigidi & pituitosi
 immoderatus concubitus, quo mēs obstupefcit, ra-
Venus cor- pus ener- nat. tio, intellectus, iudicium obscurantur, ac natura ro-
 bur sic plerisq; delicitur atque enervatur, vt corpus
 tridui operam curamque exposcat, & amplius ante
 quā in laurari possit, atq; in pristinū statum restitui,
 ex quo incommodo accedunt morboſæ aliquot ac
Cerebrum siccum non concipit i- mages. foeda affectiones, quæ non minorem menti, quam
 corpori cladē inferentia reminiscendi vim obruūt.
Cerebrum humidum non retinet i- mages. Vt autē immodica cerebri siccitas à nimia crapula
 inedia, Venere contracta, memoriæ officit, quod ea
 qualitas inidonea sit ad suscipiendas rerū formas, vt
 quas ariditas ac durities respuit, ita assuetior humi-
 ditas ex otio, desidia, immodico somno, cibis humi-
 dis parta, memorandi facultatē opprimit. Suscipit
 illa quidē celerius rerū formas ac simulacra, verum

op.

ob multitudinem non inhaerescunt, sed effluunt, ut
 sigilla quæ ubi in nimis vdam ad fluxam materiam
 imprimuntur, nullam rerum formam ac vestigia re-
 ferunt sed confestim euanescent ac dilabuntur.
 Quum itaque memoria vis consistat in fida ac stabili- *Pueri &*
 li imaginum conseruatione, pueris & quosque hu- *senes obli-*
 mido sunt cerebro imbecillior est, quam ut imagi- *uosi, sed*
 num impressionem retinere queant. Senibus quo- *diuersa ra-*
 que vis ea inualida est, quod ob cerebri frigiditatem *tione.*
 & ariditatem nihil insculpi possit eoque sit ut utri-
 que obliuiofi existant, ac debili minusque tenaci
 memoria. Siquidem huius omniumque sensuum
 internorum vis ac facultas ad cerebri temperiem est
 exigienda. Nam ex crassa eius partis substantia, aut *Cerebritē*
 cum in ea spiritus atque humores densescunt, mul- *peries me-*
 tisq; vaporibus obsita sunt & obducta, obliuio sub- *moris præ-*
 oritur, ac quum intelligentiæ tarditas, tum percipi *fidum.*
 endi difficultas: Ex humecto vero cerebro nimi-
 umque liquido sensus emergit obtusus & hebetior
 minimeque diuturna memoria aut stabilis. Siccior
 vero cerebri constitutio, labilem ac fluxam memo-
 riam parit parumque tenacem: non enim concipit *Simile à*
 imagines, atque egre insculpi eas patitur: non secus *ferri ac*
 quam ferri aut chalybis lumina obduritiem cglatu *chalybis*
 ras non admittit, ac styli mueronisque aciem re- *natura.*
 spuit. Memoria itaque stabilis ac firma ad cerebri
 temperamentum referenda est, eaque vis mentis
 naturæ muneri ascribitur, sic tamē ut iuuetur ar-
 te, excultaque vigeat, aut si collapsa sit, aut detri-
 mentū acceperit, cura atq; industria erigatur. Quo-
 circa cum primis dāda opera, ut valetudo inculcata
 existat, ac corpus optime constitutū, ut moderata *Memoria*
 sit victus vitæque ratio, ac frugaliter, summaq; tem- *natu-*
 perantia inuituta, ac eibus exacte concoquatur, ut *ra mu-*
 mens affectibus libera, animus tranquillus ac placi- *nus arte-*
 dus, ne qua ingruat, quod menti caliginem possit *inuatur.*

offundere, plurimum enim confert ad memoriam
 praesidia corporis animique vigor, aeris salubritas, ce-
 rebri temperies, sensuum omnium optima constitu-
 tio, spiritus animalis ac vitalis, qui ab humoribus
 promanant, lucidi minimeque turbulenti. Hac en-
 nim efficiuntur, ut omnes animae facultates, inter quas
 memoria praecipuas partes obtinet, vigescant, nec
 quidquam earum rerum, quas vel aspectu, cogitatio-
 ne, ingenio, doctrina, meditatione concipimus, me-
 te excidat, aut aboleatur, quamquam enim sopita
 visa sunt & oblitterata, postliminio menti ingerun-
 tur, ac velut recens transacta oculis obiciuntur, sic
 uthesternorum immemores, acta pueritiae, quaeque
 reuolutis aliquot lustris, atque annorum spatiis men-
 ti animoque infixae erant reminisci nos contingat ac
 recordari, hac opinor, ratione quod a iude atque at-
 tente, summaque admiratione tenella aetas, quaeque
 adolescit atque ad capeffendas praecceptorum traditio-
 nes prompta sit, alacris, expedita, erecta. Siquidem
 quum nondum rerum ac verborum mole mens ob-
 ruatur, nec negotiis, ullisque occupationibus grauioribus
 sit distracta, tenacius inhaerent, quae primis an-
 nis animisque puris instillantur. Caterum quum
 Memoria rerum in priore capitis parte quae sinciput
 dicitur concipitur, ubi sensus primarius seu com-
 munis viget, tum vero quae eius munere parta sunt
 in posteriore seu occipitio reconduntur, atque asser-
 uantur. Quocirca consulto faciunt qui nucham
 ac ceruices a frigore ventisque tuentur ac muniunt
 nam haec partes affectae epilepsiam, lethargum, stupo-
 rem, paralysem, tetanum, obliuionem inducunt.
 Quamobrem omnia ea amoliri par est, quae memo-
 riae officiant, aut ullam illi iacturam inferre possint.
 Quoniam vero multa animo obuersantur, atque in
 memoriam recurrunt etiam inuitis ac repugnantibus,
 quae obliuionis tenebris obruenda potius, quam
 ei

*Ratio cur
 pueri an-
 teactorum
 memores.*

*Nucha &
 ceruices
 munienda.*

*Obliuio a-
 liquando
 graui.*

ea patiamur diutius menti inhaerere, ut inhonesta
quadam, ac vitiose parumq. decore peracta, pluri-
ma autē quae meminisse expedit, ac salutaria sunt,
excidunt, horum accurate habenda ratio, ne ut vul-
go fit, istarum rerum defectum ac discrimen sustu-
lisse, aut non observasse videamur: quamobrem
quae quisque meminisse velit, subinde ab animo re-
poscat, atq; in mentem renocet, eaque crebro me-
ditetur ac revolvat: quae vero excussisse velit atque
oblivisci: tamquam noxia ac menti pernicioſa, iis ra-
tione ac iudicio acriter obſtat atque obluſetur.
Ut enim natura comparatum est, ut mens humana,
quae ab integritate delapsa est, pessima pro optimis
amplectatur, eaque promptius concipiat atq. addi-
ſcat: ita quoq. tenacius ac fixius inhaereſcunt dete-
riora, adeo ut agerrime excuti queant. Quae res effe-
cit, ut Themistocles ab illo qui artem memorandi
profiteretur, ſciſcitatus ſit; Eſſetne ars aliqua quae non-
nullarum rerum oblivionem polliceretur; meminisse dū libet,
ſed non aequae facile, quae ſe praeter voluntatem menti ingerūt,
oblivisci. Sunt enim quorum obliuio nobis gravior
eſt, quam memoria: ſic ut plerique grauate ferant,
obductas cicatrices refricari, ac redintegratione
quadam iam pridē ſopita ſepultaq. in mentem re-
ducī. Quo ſpectat Proverbium: *Malum quod bene con-*
ditum eſt, ne moueas. Ceterum quum multa paulim
apud Rhetores obuia ſint atque expoſita, quae me-
moriam fulcinet, multaq. illi adiumenta pollicen-
tur, non viſum eſt operae pretium, lectorem iis com-
memorandis demorari, eoq. magis quod pleraque
operoſa ſint, ac vix anxia cura obſeruari queant. Si
quidem ingenii mentisque acies huiusmodi praee-
ptionib. hebeſcit, ac natua memoriae vis obruitur.
Inter alia autē ſtabilienda memoriae praefidia, hoc
praecipue ſpectari debet, ut corpus ſalubre coſtitat,
nec ullis morbis praefertim qui capiti noxā inferūt.

expositum. Somnus sit moderatus, corpore non in dorsum, sed in latus expositum, animus tranquillus ac placidus; mēs sedata, omnibusq. superuacuis ac negotiosis occupationibus libera. Atqui cū hęc

Memoria perniciēs cruditas ex crapula. animæ facultas fragilis & delicata, nulla re grauius afficitur; quam cruditate, luxuria, intemperantia, crapula, ebrietate. Interim in excolenda fouendaque memoria, omnia aeciri debent adiumenta, omnia adhiberi adminicula, quib. illa fulciri possit, & augefcere; inter quæ est assiduus legendi discendique vsus & exercitatio, adhibito ordine, ratione, ac modo; excussa tumultuaria ac confusa lectio.

Nihil est quod magis cura, studio, industria, diligentia cultu vigescat ac roboretur nihil quod eque incuria, ignauia, oscitantia, inertia, interciderat atque

Ad Herennium lib. 3. tit. 7. Et quemadmodum vanitas est, ut is, ait, & iactatio circa memoriæ miraculum arte potius, quā natura gloriari; ita sapientis ego iudico, naturæ dotes atq. animi mentisq. munera, ut agros excolere, ac fœcūda efficere. Iā vero ut aliqua præcepta medica referam, quo minus hic fundus sterilefcatur, hoc meminerit qui hanc vim stabilem præstare velit, cœnandum parcius: aut si largius cœnatum sit, inambulet, festiuus videri affectet, nihil ferri meditetur, aut se anxiiis ac scrupulosis rebus defatiget: ubi vero inter somnū ac cœnam sesqui horæ intervallū intercefferit, quieti se dedat, ac lateri incubat dextro; diluculo expetrectus omne cœnatus expurgandis prœluendisq. excrementis destinatos exoneret; primū linguam defricare pergat, caput eburneo pectine placide demulceat, capillos sibi adimi patiatur, præsertim si anni tempus regio consuetudo id exposcat: nam hibernis mensibus id tentare, cœloq. Aquiloni ac polo arctico exposito non minus insalubre est, quam ridiculum, adimunt enim sibi naturæ præsidia ac munimēta, quæ frigus arcent,

Memoria cœnam parcam exigit. obscuratur. Et quemadmodum vanitas est, ut is, ait, & iactatio circa memoriæ miraculum arte potius, quā natura gloriari; ita sapientis ego iudico, naturæ dotes atq. animi mentisq. munera, ut agros excolere, ac fœcūda efficere. Iā vero ut aliqua præcepta medica referam, quo minus hic fundus sterilefcatur, hoc meminerit qui hanc vim stabilem præstare velit, cœnandum parcius: aut si largius cœnatum sit, inambulet, festiuus videri affectet, nihil ferri meditetur, aut se anxiiis ac scrupulosis rebus defatiget: ubi vero inter somnū ac cœnam sesqui horæ intervallū intercefferit, quieti se dedat, ac lateri incubat dextro; diluculo expetrectus omne cœnatus expurgandis prœluendisq. excrementis destinatos exoneret; primū linguam defricare pergat, caput eburneo pectine placide demulceat, capillos sibi adimi patiatur, præsertim si anni tempus regio consuetudo id exposcat: nam hibernis mensibus id tentare, cœloq. Aquiloni ac polo arctico exposito non minus insalubre est, quam ridiculum, adimunt enim sibi naturæ præsidia ac munimēta, quæ frigus arcent,

Præpostera capitis castitas. caput eburneo pectine placide demulceat, capillos sibi adimi patiatur, præsertim si anni tempus regio consuetudo id exposcat: nam hibernis mensibus id tentare, cœloq. Aquiloni ac polo arctico exposito non minus insalubre est, quam ridiculum, adimunt enim sibi naturæ præsidia ac munimēta, quæ frigus arcent,

arcent,

arcent atq. externis iniuriis obfistunt, aliaq. asciti-
 tia tegmēta capiti applicant. Vbi vero aura placida
 est, regio temperata, cœlum nec asperum nec rigi-
 dum, raso esse vertice non improbe, offumant enim
 liberius vapores densi qui memorię officiunt. Itaq;
 videntur mihi salubri consilio pleriq. qui nonnul-
 lis Diuis addicti sunt, atq. illorum institutum pro-
 fessi, non superstitionis ratione gestare caput gla-
 brum, atque ad viam cutem detonsum: subleuan-
 tur. n. hac re omnes qui pituita, qui catarrhis, qui
 dolore capitis confictari solent, aut quibus ex hu-
 morum redundantia caligant oculi, aures obfurde-
 scunt, nares obesæ atque obturatæ, sic vt in morbis
 quibusdam capitis in mentis alienatione, desipien-
 tia, delirio, phrenesi, mania, melancholicis affectib.
 furore, infania, consultum visum sit medicis abradi
 capillos: quod ipsum non vanum existimari velim,
 cum quisque experiatur, adornata comæque bar-
 ba, vel ea penitus adempta hilariorē esse se, minus-
 que morosum. Quin multis consultor esse soleo, *Memoriā*
 qui vitiosis sunt oculis ac caligantibus, qui surda stri-
 sunt, aut grauedini obnoxii, vt frictione capitis, *barba ra-*
 barbæ rasura, aliaq. illarum partium commodita-
 te vtantur, atq; vt cuiq; nationi peculiare est, ton-
 foris opera illas partes permulceri patiantur: nō so-
 lum enim venustior quisq; efficitur, sed animo mi-
 riore magisq. tractabili; sic vt mens exhilarescat: ac
 fit erectior, memoria magis eluceat, spiritus qui ad
 quasuis actiones nos impellūt, excitētur, omnesq;
 sensus paulo ante sopiti se proferant atq. enitescāt.
 Quod si os, fauces, palatum subinde colluædentes
 defricet, nares emungat, aures a sordibus scalpello
 expurget; pectus tulli, lreatu, sternutamēto popi-
 finate dilatare nō desinat, partesq. internas, ventri-
 culum, lienem, iecur, intestina, aluum, vesicam suis
 excrementis exponeret, non solum memoria, sed

omnia mentis organa, ac singula animæ facultates
 citra offensam munere suo defungentur. Quoniam
 autem magna ex parte frigida humidaque qualitas
 memoriam infestat, illamque obruit, hæc contrariis
 est expugnanda, iis scilicet quæ humorem superua-
 caneum absumunt, ac cerebro robur conciliant: ut
 sunt nuxmyristica seu muscata, præsertim quæ non
 exsucca est & cariosa, rosmarini flos, eiusque frutex,
 & quidquid ex his confici solet; amatacus, melisso-
 phyllon, vulgo melissa; utriusque differentia stoe-
 chas ab insulis nomen sortita, pæonia radix, eiusque
 bacca, fruticulus quæ viscum vocant, satureia, hyf-
 fopus, thymbra quam vulgo nescio quâ inducti ra-
 tione, nunc origanum vocant, quæ alia est à cunila,
 odoris saporisque inter elixas carnes gratissimi: nam
 hibernis mensibus non exolefcit aut emoritur: qui-
 bus accedit betonica, verbasculus odoratus, vulgo
 herba paralytis, maron, vel origanum vulgare, aut
 filuestris maiorana, ocymum quod basilicon vocat,
 utriusque differentia iridis radix, inula, vulgo enula
 câpana, raphanus, hoc est, radícula quæ ætati nus-
 quam non mensis infertur ad acuendam appeten-
 tiam, atque edendi aviditatem: inter exotica autem
 & peregrina zedoariû, caryophylli, macer quæ nu-
 cem muscatam ambit, zinziber, præsertim viride ac
 melle conditum, acorus non adulterinus, casia ac
 cinnamomû, carpesium vulgo, ut opinor, cubebe,
 myrobalani conditi seu in melle asseruati. Horum
 pleraque vel in syrupos redigi possunt, vel in pulve-
 res aut condimenta reduci, vel eorum decoctum su-
 mi aut dilutum; ab iis præsertim qui loca frigida hu-
 midaque ineolunt, ac natura pituitosi sunt. Nam
 feniculis aridis, exhaustis irrigari postulant quum
 corpus tum sensuum instrumenta, ac suavi alimen-
 torum rore madescere ac perfundi, ut sunt cortices
 citri, hoc est, mali Medici coditi, glycyrrhiza, nym-
 phæa,

*Memoria
 quæ con-
 ferunt.*

*Herba
 quæ men-
 tem acu-
 unt.*

*Thymbra
 alia à cu-
 nila.*

*Memoria
 remedium
 ubi ex fri-
 giditate &
 humidi-
 tate con-
 tractum
 est vitium.*

*Memoria
 quæ exigit
 a siccitate
 arida.*

phæa, vulgo *nenuphar*, buglossus, & quæ nobis bor-
rago dicitur, vix passæ exemtis vinaceis, passulæ
Corinthiæ quæq. moderate calefaciunt & hume-
stant. Cuius generis sunt mel, zaccharum, vinum
subdulce ac minime austerum, butyrum atque oua
recentia, nuclei pini, amygdalæ dulces, non rancidæ,
nec vetustæ pistacia, castanex mollius tostæ, auella-
næ; nam iuglandes memoriæ officiunt, ut etiam ce-
pe quod oculis caliginē infert vapore calido, ut la-
tuca frigido, somnifica vi ac soporifera; rapa vero
ac napi cocti aut elixati, si quem experiri libeat, o-
culorum claritati adminiculantur illisq. fomenta
ministrant ob calidi humidique status copiam; qua &
semen augent ac Venerem stimulant, si gingibere
condiantur. Quod vero ad cerebella attinet, nihil
perdicum efficacius in erigenda memoria, nec ma-
gis præsentaneum: quibus accedunt passerulorum,
omniumq. alitum quæ agilitate pollent ac se volatu
exercet, de quibus alias. Caput lotionibus fatigare,
quamquam id plerique non improbant, nulli persua-
sum cupio; reddit enim craneum imbecille atq. ad
lenissimam auræ iniuriâ distillationibus ac catar-
actis expositum, pedes vero abluere ex decocto fo-
liorum lauri, ac rosmarini, fœniculi, non equidem
improbauerim; auertit enim à capite vapores ac fu-
iginē quæ mentem offuscat. Quo vero fumi repri-
mi possint, ac cerebrum minus vaporum concipere,
peracta cœna aliquot Coriandrigrana prius macera-
to aceto in quo samfuchus decoctus sit, mox zaccha-
ro incrustata ac tenuiter inducta, ocluso ore deti-
bus conficiantur; dici vix queat, quantum memoriæ
profuerint: nec minus efficacis est id, quod ex cotoneis
conficitur, si ab assumpto cibo non nihil assumatur:
discutit enim fumos, ac prohibet vapores sursum
eniti, quod ipsum etiam præstât aliquot grana ma-
stichis deglutita. Odorifera quoq. identidem naribus

Mons odoribus recreatur. admoueri debent, præsertim quæ sunt vibrantis naturæ ac calorifica, vt lignum aloes, caryophylli, ros-marini flos, ocymum, nigella, succinum orientale, quod ambræ grisea vocatur, zibethum, rosa rubentes, caprifolii flos, spica Celsica, multa que alia quæ nullam grauitatem expirant, sed iucundū gratumque odorem exhalant. Omnia enim hæc spiritus recreant, suoque effluxu cerebrum reficiant. Quod si *deplorata ut instauranda.* res propemodum deplorata sit atq; ad extremam obliuionē quis deuenerit, vt in lethargo, foris nucha & ceruices inungi debent, oleo castorei, nigellæ, euphorbii, costii, erucæ: intus vero momentum exhibeatur confectionis Anacardinae, aut ipsa lingua defricetur: dissoluit enim extreme frigidam humidamque ac viscosam pituitam: sic vt apoplexia percussis loquelam restituat, linguamq; hærentem refulciat, quod ipsum & oxymelle scyllitico perfici potest, ac vino ardente, in quo grana aliquot erucæ macerata sunt; ad hæc enim tamquam ad sacram anchorā confugimus in deploratissimis morbis; in mitioribus vero alia iam memorata adhiberi possunt, vt serapion de stœchade, dianthos dulcis, aurea Alexandrina, diacastoreum, pliris cum muplectris, scō, theriaca ac Mithridaticum. Experimento autē Agallechi ac quotidiano vsu comprobatum est Agallochum, aut ligni quod vulgo lignum aloes vocatur, vel suffitum, vel aloes vis. naribus ad motum mirifica esse vi in corroborando Gallus ut cerebro ac sensibus excitandis, adeo vt si in puluerem redigatur admixtis aliquot caryophyllis, atq; ter & in osse de corde cerui, eaque oleo nigellæ commisceantur, eas vires conferre cerebro; vt si galli galinacci vertex eo oblinatur, cantillare ac crocire non desinat.

De Calidi & seci corporis statu & habitudine: obiter qua sit natura, conditio, ac moribus animiq, propensione homo biliosus seu cholericus.

CAP. V.

Quum nihil sit in externis naturæ rebus diuturnum ac stabile, nec quidquam vigorem suum *Omnia* constanter tueatur, sed omnia iacturam patiantur ac *mutatione* vergant in deterius; tum humanæ quoq. res varias *abnoxiæ.* mutationum vices subeunt, grauesque lapsus atq. inclinationes patiuntur: sic Calidus & humidus corporis ætatis status progressu ad calidum siccumq. habitum deuoluitur. Siquidem calor humorē naturæ sensim taciteq. absumit ac depopulatur, totique corpori siccitatē adfert, quæ qualitas ad pro- *Simile à* ferendam vitam naturæ est aduersissima. Vt enim *cereis ac* accensis cereis ac funalibus flamma pabulū & quo *funali-* alitur fomitem depascitur, quo exhausto, utriusque *bus.* extinctio imminet & interitus; ita insitusc calor lucum geminū quo subsistit ac fouetur, pedetentim imminuit, sibiq; atq; vniuerso corpori exitiū causam ministrat. Corporis autem constitutio, quæ ex *Homo* calida ac sicca qualitate emergit, ab eaq; appellati- *cholericus.* onem sortitur, adaucto per eas qualitates humore feruido, hominem biliosum constituit, ob flauam scilicet bilem redundantiam: cuius humoris duo constituuntur discrimina; vnum naturale, alterum *Bilis na-* quod præter naturam corpori inest. Naturalis au- *turalis &* tem bilis excrementum est concocti sanguinis sapor *præter na-* re amaro, colore vero effectoque igneo. Flauescit *turam.* enim ac splendida est, vbi hepatis calor moderatus existit; vbi vero viscus hoc plus satis accenditur, ebullit quoq; bilis atque efferuescit; illique color in *Simile à* luteū obscuratur, qualis conspici solet exoticus il- *cereuisia* le liquor aut zythus qui Belgis *Lopenbiern* nominatur, & *olei co-* aut vbi oleum ac butyrum liquefactum vitur, *lore.*

nimioque feruore torretur, atque ignescit; quo fit ut fulvus color in opacum atrumque colorem demigret, qui etiam in externa cure nonnumquam se profert, vbi diffus biliosus humor in cutē erumpit. Flaua autem bilis geminum in corpore munus obit: nam pars eius sanguini mista transit in venas, quo is commodius angustos quosq. meatus pene-

Flaua bilis munus.

tret, atque ad membra quæ bilis nutrimentum exposcunt, deferatur. Pars cætera ad fellis folliculū, iecoris infimæ parti adnexū relegatur, mira solertia id prouidēte naturæ opifice; ut cui visceri attrahendi perficiendiq. alimenti vim admirabilē esset elargitus, conceptaculū quoque superuacanei inutilisq. humoris adiungeret, ne quid incommodi ad reliqua membra hinc possit deriuari; siquidem bilis eius est naturæ, ut vim igneam proferat, cuius

Ira quid est vnde.

motu atq. agitatione velut face subdita, excandescimus atque animo concitamur. Vnde apposite, Ira definitur ardor & ebullitio quædam sanguinis circa cor, qua cerebrum quoq. incalescit ab humore bilioso excitata, quæ si quando illata est iniuria, ultionis est auida. Inferioribus vero partibus eum vsum præbet ut intestina ad excrementorum deiectionē exstimulet, irritetque: cuius rei causam prouida solersq. natura excogitauit ac emolliendiq. huiusmodi superuacaneis humoribus, nempe renes atq. vrinarios tramites, intestinum ieiunum, quod ab influente bilis acrimonia cōtinenter excrementa excutit, vesicam, aures, & subcutanea spiracula, quæ pori vocantur, discutiendis sudoribus destinata; quorum pleraq. si obstructione laborant, totam

Bilis per quas partes expurgatur.

atq. in præcipuas aliquas partes impetum facere. Sic vbi folliculus fellis seu bilis flauæ receptaculū, ea sentina quam ab hepate exhaustit, exonerare se nequit, illā vel in ventriculū, vel in iecoris cauitatem

tatem refundit : quo fit , vt per vniuersum corpus bilis effusa sanguinem quum qualitate sua , tum colore inficiat , hinc iëtericus & morbus Regius sic dicitur *Morbus Regius* , quod exquisitissimum victum ac mensam re- *unde dicitur* galem exigit , qui corpus vndique auriginosum efficit , hoc est , luteo ac flauo croceoq; colore perfusum vt argentum incrustatum auroque obductum. Quod si gracilia intestina , seu Iliä affici contingat , Iëtericus intolerandi cruciatus , clamorq; dolores ac torturae excitantur. Illud hoc malum vocant , & conuolutum , quod ad chordæ similitudinem intestina contrahuntur ac contorqueri videantur. Contrahitur autem hic morbus vel ab inflammatione , vel ab ariditate siccisq; stercoreis obstructione , quum biliosi humoris minor copia eo confluat , quam vt excrementa possint excuti , ita si superior intestini pars affecta est , cibus ; si inferior , olera per os egeruntur , podice tam arcte ocluso , vt ne flatus quidē ab illo prod-
eat , multos præterea affectus flaua bilis parit , vt tertianas , vrentesque febres , vbi extra venas illi putrescit : verum quum in Medicorum libris passim obuii sint & accurate descripti , illorum narratione supersedendum existimo. Cæterum quæ sit calidi & sicci temperamenti , denique biliosi hominis natura & cōditio , tum quibus argumentis deprehendi possint , obiter indicandum. Principio vt externas notas persequar : Corpus huic constitutioni candidum , gracile , macilentum , musculosum , longitudine decenti ac moderata ; quorum plerique tametsi statura pusilla conspiciantur , ac minus proce-
ra , alacres tamen sunt , erecti , agiles , inquieti , atque vt apes insecti genus exile & minutum

Ingentes animos paruo sub corpore versant.

Virg. lib.

Color vero iis fuscus aut rubore quodam perfusus præsertim vbi incandescunt aut incalescit exercitatione corpus , plerisq; autem pallidus aut sub-

4. Georg.

luteus, cutis hispida arteriis venisq. amplis ac conspicuis (neque enim sub carne delitescunt) ut quam simul cum adipe calor dissoluat, urina rubicunda, crocea, flava pro bilis ac feruoris ratione, pulsus citus ac velox, uti etiā incessus; lingua volubilis & expedita; capillus vero niger, plerisque crispus, atque intortus, ubi calor & siccitas est intensior, qui serius canescit, at ob siccitatem cito defluit; nasus magna ex parte aquilinus & aduncus: nonnullis autē præ-

*Vnde flava casar-
ries.* fertim Germanis, Sarmatis, Pannoniis ac Belgis rutila barba, ac flava casaries, quod euenit ex splendida lucidaq; ac sincera bili, quæ à calore feruido non deuritur. In Belgica autem à popularibus notari solent *Ænobarbi*, hoc est, rutili æneaq; barba insigniti, aut quibus capilli rufescunt; quod illorum moribus aliquid vitii subesse censeant, aut improbitatis quandam maculam in animo menteq; occultari ac residere. Ut enim Themistoclis pædagogus nihil mediocre in illo futurū pronuntiavit, sed aut insigne Reipubl. commodum, aut detrimentum: ita Belgæ quoque distant ab eiusmodi hominibus aut speranda optima, aut deterrima. Quin & hæc iactatur Prouerbialis sententia: *Roter Bart selten gut*,

Themistoclis ingenium. *offt van Iuden art*, hoc est, luteæ aut flauæ barba homines raro laudatæ esse indolis, aut spectatæ integritatis: quod in vita ac moribus omnique actione improba quædam caliditas & insidiosa astutia lateat, quæ in negotiis, contractibus, mercaturis, alterius dispendio se prodit, ac palam facit quibus sint artibus & fallaciis instructi. Quod ut in plerisque eius notæ hominibus, quoniam laudabilis desit institutio observari fatear; ita cōplures commonstrari posse video, quibus is color, ac barbæ apparatus ad summum decus & ornamentū nihil officiat, quin potius ad decorem sit adiumento: passim enim in aulis Principum, in consessu cœtuq. procerum,

Suspecti ænobarbi. inter

*Barbari-
tula non
semper
improbū
designat.*

inter negotiatores honestos, & quotquot præ cæ-
 ris Aquilonios tractus occupant, multi conspiciun-
 tur virtutis spectatæ ac singularis prudentiæ, qui in
 rerum publicarum functionibus præclare se gerunt,
 omnibusque se integros præbent & inculpato: ut *Petrus*
 vir illustris Petrus Carbonarius Brugis oriundus, qui *Carbona-*
 non vni suo Lemnio, sed optimatibus quibusque *rius.*
 nice carus acceptusque est; qui sibi demandatas ac
 commissas legationes quæsturas, prætorias functio-
 nes summa cum laude obit atque exsequitur. Quod *Vnde præ-*
 autem triobolares quidam infimæque fortis homi-
 nes ea barbæ specie & colore futiles sunt, pleni ri- *ui rutilo-*
 marum, qui hac atque illac profluunt, nec quid- *rum mo-*
 quam pensi habent, aut frugi sunt, corruptæ educa- *res.*
 tioni tribuo, quæ naturæ proclivitatē ad vitiosos
 mores pertrahit: hinc enim efficitur, ut quisque ta-
 les inconstantes experiatur, fallaces, subdolos, va-
 fros, astutos, ingenio vario, versatili, versipelli,
παραβόλο obiter Punica lubricaque fide, ita ut in
 negotiandi contractibus non desit consultum illis
 fidere: ut qui tanquam anguillæ ac murenæ, ela-
 bantur; atque in negotio quamlibet intricato se ex- *Homines*
 pediant atque eludentur. Quod si accedant alia *lubrica fi-*
 corporis vitia; deterior est illis naturæ conditio, de-
 magisque improba, hinc scite Martialis;

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine laesus,

Lib. 6.

Rem magnam præstas Zoile si bonus es.

Quæ vis illis indita est partim ab astrorum influxu,
 nempe Solis & Mercurii vi; partim quæ mihi vide-
 tur præcipua ac potior, ob humoris biliosi ac spiri-
 tuum tenuitatem quæ calore subtili perfusa ad hu- *Ardelia*
 iusmodi actiones illos incitat atque impellit. Sunt *qui.*
 præterea inter hos variæ conditionis homines, nem-
 pe ardeliones, hoc est. homines inquieti, clamosi,
 fervidi, volubiles ac præcipiri quadam dicendi ce-
 leritate, quibus ut apposite Iuvenalis;

Satyr. 3.

Ingenium velox, audacia perdita, sermo
 Promptus & Isæo torrentior, obiter illos
 Esse putes quemvis hominem; tum dicier apte
 Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
 Augur, schenobates, medicus, magis omnia novit.

Quales fere conspici solent pantomimi, histrio-
 nes, circulatores, circumforanei, agyrte, hoc est, qui
 plebem ad nugas conuocant; rabulæ, spermologi,
 buccentæ, qui incessu, manu, vultu, oculis, voce, ge-
 stibus actiosi sunt ac iactabundi, omnibusq; se ne-
 gotiis, contractibus, actionibus, conciliabulis, soda-
 litiis immiscunt atque ingerunt. In somno tumultuosi,
 ut qui exiliant, ob feruidos spiritus, qui etiam
 sopore oppressos erigunt atq. ad motum incitant,
 Multifariam enim flaua bilis mentem hominum
 informat, variosque mores, studia, animi propen-
 siones ac motus profert. Hinc siquidem euenit, ut
 quicumque calida & sicca constitutione existit, at-
 que inter cholericos censeretur soleat, ferox sit, impe-
 riosus, indomitus;

Horat. in

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer;

art. Poet.

Iura negans sibi nata, nihil non arrogat armis.

Iuuen.

Hoc volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Sat. 6.

Qui tamen ut leni momento incandescat, ac sit
 natura irritatior: ita subsidente bile cōfestim defer-
 uescit ira, ac redditur placabilis. Cæterum quum
 præter flauam bilem quæ vna naturalis dicitur, plu-
 res sint humoris huius differentiæ, ac sua cuiq. na-
 tura & conditio, de singulis obiter differendum.
 Principio à flaua bili præcreatur pallida, eo quo ma-
 lum Medicū quod citrium vocant, colore, ex viridi
 in luteum languescit: viget autem ineunte vere
 vna cum sanguine iuuenili, & quod indies adolescit
 corpore, quo fit ut ea ætas illo anni tempore tertia-
 na febris infestari soleat, si quando is humor oborta
 obstructione, putrescit, atq. extra venas effusus in-
 flamma-

Pallida

bilis, vul-

go citrina.

Febris

tertiana

vnde.

flammatur: cui affinis est spuria notaque tertiana, sic dicta, quod non ex sincera flava bili, sed non-
 nulla pituitæ parte excitatur. Nam æstiosa febris: *æstiosa*,
 quæ *nausea* Græce ab ardore dicitur, ex rubra
 cholera intra venas concepta putredine, accendi-
 tur, quæ deliria ac phrenesim, mentisq. alienatio-
 nem inducit. Siquidem sic affectis absurda quedam
 simulacra animo obuersantur, ac mentem formi-
 dine nocturnisque facibus trepidantem;

Exagitat vesana quies somniq. furentes,

Luc. lib. 7

Atque aliena premit vani terroris imago.

Omnia siquidem iis conflagrare videntur, atque æ-
 dificia, villæ, prædia incendi funestiq. cædibus ac tu-
 multu bellico omnia compleri, quorum pleraque
 etiam cita febrim euenire solent, bilis fuligine ac
 fauillis in cerebrum delatis. Quæ si quâdo corpori
 menti- infesta esse pergunt, confestim expurgata
 bili vomitu, sudore; alui deiectione, quæ radice Pō-
 tica perfici potest, atque vrinam prouocantibus, vt
 est vesicaria, asparagus, apium hortense, anisi & foe-
 niculi semen, immutanda victus ratio, reiectisque
 calidis, pinguibus, dulcibus, quæ in bilē promptissi-
 me transeunt; præter vias passas & glycyrrhizam,
 hoc est, radicem dulcem, exhibenda quæ sanguinis
 feruorem temperant diluuntque. In primis autem
 somnus inducendus lactucis atque acetariis, quæ
 cerebrum omnesq. partes humectant ac reficiunt.
 Quum autē calidis & siccis omnibus biliosis mul-
 ta noxia sint & pernitiōsa, tum nihil immodico la-
 bore, vigilia, inedia, iracundia, Venere immoderata
 nocentius: Singula enim horum vires exhauriunt
 ac depeculatur: neq. enim aridis ac macilētis quid
 quam adimi potest, quin potius saginari possulant
 atq. vt pecudes opima irriguaq. pascua illi del-
 catas mensæ exigunt. Quænammodum, si arbores
 & virgulta quæ ramis & rinde minus luxuriat, pu-

Biliofi

terrifica

somnia.

Bili qua-

liter pur-

ganda.

Somnus

biliosis v-

tilis.

Simile a

saginandi

pecoribus.

Simile ab

arborum

putatione.

rationem respuunt, nec coerceri ferro sustinent, ita extenuata corpora, & quibus multa defunt, quæ ad firmum corporis habitum spectant, nulla sui parte mutilari, aut iis quidquam eripi debet. Caterum alia est bilis species, quæ à naturali ratione ac modo excessit ac degeneravit. Vitellina Medicis dicta ab oui luteo, cuius colorè refert & cōsistentiam: nam immodico colore crassescit, atque igneum intenseque luteum colorem concipit, quam si putrescere contingat, atque inflammari, ardentissimas illas febres excitat. Quocirca cū hæc bilis à mediocritate descivit ac delapsa sit, contraria instituenda vitæ ratio, quæ extraneam qualitatem demoliri possit atque excutere: nam si similibus nutrimentis illam fovere tuerique pergas, exasperabis intemperiem, atque oleum flammæ adieceris. Est & alia bilis species Porracea, à porri virore nuncupata: nam viridescit atque herbaceo colore conspicitur, quæ in ventriculo ex vitiosis prauisque succis gignitur, atque oleraceis, cuius generis sunt allium, porrū, cape, nasturtium, eruca, brassica, beta, chærephyllon: quum enim huiusmodi alimenta à natura domari vincique nequeant, ac concoctione in salubrem succum elaborari, ex his porracea bilis conflat, quæ nonnumquam vomitu excussa, linguam & fauces amarulento acutoque sapore imbuunt ita, ut ægre suauiori liquore elui queat atque aboleri. Solet quoque noxius is humor nonnumquam in iecore ac venis ex grauissimis morbis produci, si quando bilis lutea deuritur vehementi extranei caloris incendio, quem vomitione excussisse perniciosum atque exitiale Hippocrates pronuntiat. Ex hac producit aliud etiam excrementum tum reliquis deterius, ab æruginis similitudine Æruginosa bilis vocata, quæ ex porracea vehementius deusta conficitur. Siquidem excocta intensiore calore humiditate inarescit,

atque

*Vitellina
bilis.*

*Oleum
camino
adiciere.
Porracea
& prasi-
na bilis.*

*Libr. I.
prædict. e.
39.
Ærugi-
nosa bilis.*

atque æruginis speciem æmulatur, quod ex ignitis rebus, quibus bilis natura aptissime componi potest, dilucide perspicimus: nam ignis vis primum incandescentes prunas ligna demutat: deinde in atroces carbones, postremo deflagrante prorsus igne sopitoque calore, in cineres: ita in corpore humano, primo crocea bilis conficitur; deinde inualefcente calore præter naturam porracea, cui succedit æruginosa, postremo glauca ac carulea, quod Glaſti & Iſtidis herba qua fullones ac tinctores pannos inficiunt colorem referat, qui postremo in exactam atram bilem transmutatur. Quæ bilis species venenatis qualitibus imbuta, mentem malitiosis moribus, corpus vero fœdis morbis cõtaminant; quorum pars magna ægre expugnari possunt ac medicantis opem respuunt, vt sunt Carcinomata, cancri, phagedæna, ab exſedendo nomẽ sortita, mentagra, morphea, carbunculus, sacer ignis, qui vulgo Antonio ascribitur, herpes, Estionemus, quã aulici, qui fere illi obnoxii sunt, Lupum vocant, nam cutem exulcerat, ac carnem ad ossa vsq; depascitur, illa que cariosa efficit, ac membro vitam sensumque doloris adimit; quibus accedunt complures alii formidandi ac cõtagiosi morbi, quos hæc humorum colluies secum deuehit, sic vt non aliud quam olidum & putre cadauer homines circumferant,

Atque artus fœda senie, taboq; fluentes.

Virgilius

De frigido & sicco corporis habitu: cui quoniam homo melancholicus subest, atque atra bili obnoxius, illius quoque natura & conditio explicatur, quaque ratione expugnari possit edocet.

Æneid. 10

C A P. VI.

FRigida & sicca qualitatum coniugatio habitum constituit lōge deterrimum, quum. n. vitæ salus & cōseruatio in calido & humido cōsistat; cui cedo

illa qualitas & corporis constitutio approbari pos-
set, quæ vitæ fomēta ac valetudinis præsidia cōterit
ac depopulatur: Videmus enim in tota natura rerū
Mors ac vicissitudine stirpes, animantes, homines, quæq;
quid. spirant, si quādo calida & humida qualitate spoliari
contingit ac destitui, spectare ad interitum. Neque
enim Mors aliud statui potest, aut aptius definitiōe
explicari, quam vitæ ac spirabilis naturæ abolitio,
atq; interitus, primarumq; qualitatū quibus hu-
mores subsistunt ac fouentur extinctio. Si quando
Homo itaq; ad has qualitates deuentum sit vel ex morbi
multis ca- conditione, ac natura, vel ætatis ratione atque an-
sibus ex- norum decursu, quisque sibi mortem imminere
positus. persuadeat, ac non procul abesse vitæ terminum;
nam incertos atque inopinatos casus qui omnibus
momentis cuique nostrorum impendent, huc non
referendos duco, quod præter naturæ rationem ac
violenter ingruant, vitamque præmature depopu-
lentur: qui vt nemini terrore esse debent, aut me-
tum incutere, vbi vel iter ingreditur, vel mari se
committit, quum Christiani hominis sit successum
Securitas euentumq; totius negotii, diuinæ prouidentię cui
hominis innititur, commendata etiam in hoc corporis ha-
Christiani bitu cui extrema minantur, non est quod spes in-
unde. fringatur aut langueat curadi corporis industria:
sed dum aliquid vitæ superest, ea adminicula ac fo-
Non de- menta adhibere non desinat: quæ vsui esse possint
sponden- in producendis annorū spatiis, nā multa nobis Dei
dus ani- munificētia suppetunt, quibus id cumulate perfici
mus. possit; vt enim arbores infœcundas, cultu atque in-
Simile ab dustria feraces reddimus, atq; agros steriles, longo-
arborum que arandi ferendique vsu exhaustos, stercoreando
et agro- inuauimus, ac restibii fœcunditate postliminio se-
rum cul- menti messiq; reddimus idoneos: ita quoque cor-
porum pora arida atque ad siccitatem inclinata alimentis
naturæ fouendæ accommodis erigimus atq; ad de-
stinatum

stinatum præfixumque vitæ terminum, tamquam
ad optatum portū prouehimus: cuius rei potiun-
da spem, ac consequendæ productioris vitæ fidu-
ciam, nemo, si æquus sit rerū humanarū æstima-
tor, improbare poterit, modo erecta in opificē, pe-
nes quæ omnia consistunt, mente ac voluntate ad
illam sua quisq; vota referat, illiusq; arbitrio sin-
gula moderari fateatur. Caterū quū humor me-
lancholicus frigida & sicca qualitate sublit, nec vl-
la statui potest habitudo, q̄hinc emergit deterior,
aut minus commodam valetudinem cōstituat, de
huius conditione, natura, effectu, viribus, differē-
tiis, & quātopere corpus animumq; afficiat disse-
rendum. Est enim maxima hominū pars incunte
vere & autumno quibus anni temporibus is hu-
mor redundat atq; effunditur, melancholicis affe-
ctibus obnoxia, præsertim qui rebus politicis aut
studiis literarū atq; intēpestiuis lucubrationibus
sunt addicti. Siquidē ex immoderata metis agita-
tione nativus calor exstinguitur, ac spiritus quū
animales, tū vitales attenuati euanescent: quo fit
vt exhausto vitali succo ad frigidum siccumq; ha-
bitum deuegant. Dux autem constituuntur me-
lancholici humoris differētia; vna naturalis, altera
quæ præter naturā corpori inest. Melancholia vero
q̄ homini nativa existit ac familiaris, cæteris mi-
nor est, minusq; infesta. Nam cum sanguine in ve-
nas delato sua sortis ac conditionis mœbra alit, il-
lisq; nutrimentum ministrat, vt sunt ossa, cartilagine
ligamēta, nerui: Est enim is humor decoctis ac li-
quatis quadrupedū pedibus nō absumilis, qui lē-
tore quodā inter edendū digitis labrisq; vt viscus
adhærescunt: quo fit vt retinendū vi sanguinē im-
buat, ac reddat spissiorē: quoniā vero quādo san-
guini subest, atq; eius dulcedine diluitur: vt acer-
ba vna mellis vel saccharo, ob id sapore existit nō

Quatenus
aliquid o-
portundum.

Melancho-
lia nemo
non parti-
ceps.
Libro 2.
Aph. 20.

Studiofi
melancho-
lia expofi-
ti.

Melancho-
lia du-
plex.

Melancho-
lia cui hu-
mori simi-
lis.

Simile ab-
elixatis a-
nimantū
pedibus.

L. acido.

*Quid fa-
por humo-
ri melan-
cholicis.
Simile ab
acerbo
villo.*

acido prorsus aut peracerbo, ut ea quæ fauces ex-
asperant, sed subaustero, quem Ponticum vulgo
vocant, qualis est maturescens vva ex qua multum
exprimitur, quum nondum exactam maturitatem
consequuta est, quale desinente autumno e Germa-
nia ac Gallia in Belgiam deferretur ad explendam
hominum aviditatem ac desiderium, quod quum
gustu sit acerbissimum ut linguam radat, melle ac
fano condiunt, quod fastidiosis magis sapiat ac
palato sit gratius. Atqui ut floces & amurca olei,
ut fexvini naturam redolet, eundemque saporem
atque odorem aliqua ex parte refert, ita succus
melancholicus, qui a sanguine defluxit, eius sali-
nam gustumque retinet, quo circa minus apposite
atrabilis hic humor vocari sustinet, quum nulla ad-
sit adustio, sed ut Galenus ait, sanguis aut succus
melancholicus, qui nihil aliud est, quam siccior den-
siorque pars sanguinis, feci qui subâdet atque in imum
doli decumbit, vigoremque vini conservat ac pro-
hibet evanescere, prorsus assimilis. Et quemad-
modum vini infimum seu floces, hoc est, purga-
menta ac sæculenta prolunies, quæ *Draesen* Belgis
dicitur & *modder*, vel potius a lutulenta turbidaque
fæce *modder* usus est nostratibus in conficiendo vi-
no caustico seu vrenti, quod aquæ vitæ vel arden-
tis nomine plebi innotescit. Ita succus melancholi-
cus qui, ut triuiali verbo rem designem, sedimen est
& coagmentum sanguinis, salutarem usum habet at-
que utilitatem: nam pars vna venas subit, suamque o-
peram sanguini præstat, altera superiori cognata
& affinis, ab hepate in splenem deriuatur, quæ
postmodum in ventriculum effusa, cui sinistra
parte incumbit, suaque acrimonia ad ciborum ap-
petentiam atque edendi aviditatem stimulat, ir-
ritatque. Est autem id viscus molle, rarum, fungo-
sum; spongiam allimile, conceptaculum eliciendis
sanguini-

*De locis
affect. lib.
3. cap. 5.*

*Quid B-L-
gen Droce-
sen in
musso.*

*Splenis v-
sus & na-
tura.*

sanguinis fecibus destinatum, quod plerumq. ita turgescit, in eamq. molem attollitur excrementorum affluentia, vt hominē oppressurū videatur, quod ipsum queritur Plautinus leno Cappadox:

Valetudo decrescit, accrescit labor.

Nam iam quasi zona liene cinctus ambulo,

Geminus in ventre habere videor filios

Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.

In Curcul.

Act. 2.

Quæ corporis pars quoniā agilitati officiat, ac veredariis, cursoribus, velitibus, ferētariis moram inferat, atq. impedimēto sit, persuasum fuit olim imperitæ plebi vel eximi id viscus, vel admoto cauterio aduri, quū absq. vitæ iactura adimi nequeat, vt nec castori amphibio, hoc est, ambigui generis animanti testes, quos nugantur venatores ab illo mordicus abripi atq. insequentibus obiici, quo vitam redimat: quamquam id viscus si supra modū intumescat, cohiberi potest ac reprimi absinthii pōtici ac vulgaris vsu, asplenio, polypodio, sena, epithymio, rosinarino, cappare, cassuta fumarina, phyllitide, quæ vulgo scolopendria, ac lingua ceruina nominatur, amygdalis amaris, nucleis persicorum, tamarice ac mirica: nā si excreseat, corpus attenuatur ac macilentum efficitur, sic vt appolite Traianus Imperator fiscū spleni pronuntiarit assimile. Vt enim vbi fiscus atq. arariū principū augeat ac locupletatur, atteritur populus, ita excreescere splene cōtabescit corpus ac macie conficitur. Quū itaq. excogitatum sit hoc membrum a nature opifice, vt hepar despumer, atq. ab impuro lutulentoq. sanguine reddat purgatius, modis omnibus efficiendū, ne quid incōmodi cōcipiat: siquidē liene obstructo aut imbecillitate affecto, succus melancholicus per corpus vndiq. diffusus fuliginoso ac fusco colore cutē inficit, mentiq. variis imaginibus, ac spectris infestus est.

Splen agilitati officit.

Splenem non posse adimi.

Quæ splenetici vsui.

Splen fisco assimile tatur.

Traianus Casar.

Quod si munere suo probe defungatur ac for-
*Splen-*dest sanguinis exacte cōbibat, hilaritatis ac gesti-
deris. tis effulq; latitiae occasione hominibus prabet:
moneat. ex syacero enim atq. a limosa fece expurgato san-
guine spiritus lucidi puriq. emanata quorū puri-
tate mens exilare scit, atq. inter scitjuos sodales
in iocos, risus, facerias, lepores, lasciniā sunt effu-
si: quod etiam vuidis vinoq. liberalius perfusus vfu
venire solet, qui tamen si natura tetrici existant,
atq. in omni vitæ actione, frōte, oculis, superciliis,
in cessu seueritatē quandā prae se ferant, vbi vino
Seueri vi- incallescere incipiunt, atq. inter praestantioris for-
*no exila-*mae nymphas versantur, frontem exporrigunt, om-
rescunt. nemq. ingenii ac morū asperitatem excutiant.
Sic noui spectabiles aliquot ac Senatorii ordinis
viros vel ex naturae cōditiōe, vel vitæ assuetudi-
*Melancha-*ne ab omni prorsus hominū cōtubernio alienos,
*lici quan-*facie vultuq. seueri, caperata fronte, adductis su-
*do effuse*perciliis, oculis toruū intuentibus, & qui subinde
hilares. in obliquū detorti obuiis minitari videātur, ipso-
que aspectu terrorem incutere; qui tamē in puel-
lari cōlectu, cœtuq. Geniali detecta persona, habi-
tuq. Stoico in obeundis saltationibus ac tripudiis
perficiēdis, agiles essent, & expediti; verū peracta
nuptiali celebritate, rursus ad ingenii, ad pristi-
nos mores, ad solitā grauitatē erat reditus. Quib.
ego cōsultor esse soleo, vt huiusmodi sodalitiis se
ingerant, illisq. congressus crebro venentur; quo
expoliū possint humanitatis vfu & cōsuetudine,
Tetrici ad atq. ab illa personata seueritate desuescere, sibiq.
suescant ad connubii societatem aditū patefacere. Splene-
sodalitiis. ticis itaq. & quotquot natura mœsti sunt, menteq.
obnubila, moderatus vini vfu, corporis agitatio,
Simile ab hominum conuentus & frequentia, commodam
ignis agi- valetudinem vitæque suauitatem pariunt: hac e-
ratens. nim viuendi ratione, calor nativus vires concipit
arque.

atq; ut ignis crebro motu splendescere ac scintillare incipit, spiritus quoq; sopiti exhausta atri humoris sentina, discussaque fuligine, reuiuiscunt, ac fulgore suo omnes sensus quorū mens utitur ministerio. collustrant, atque ad singulas actiones instrunt. Quo mihi non prorsus absurdum, nec à veritate alienum existimari solet carmē id, tamen si triuiale ac minus elaboratum:

Mens sapit, & pulmo loquitur, sed suscitatur ira:

Splen ridere facit, cogit amare iecur.

A quorum viscerum functionib. nō excluditur cor, vitæ ac caloris infini fons, vitalisq; spiritus origo, ut cui vis adsit ac facultas in obeundis naturæ munis vel p̄cipua; ab eo enim viri sapientia celebres, ac rectū cognitione imbui, Cordati appellantur: & q. ab iis remotiores, vocabulis designantur ab impotētia animi defunctis, aliisque affectib. q. à tēperantia ac moderatione longe dissident, hinc Socordes denominati, qui desidia languori, orio, ignauia se dedūt, quos nostræ ætatis Theologi Accidiosos vocant, hoc est, tardos, improvidos, inertes, escitantes, desidiosos negligētes: quique iis rebus non inuigilant, q. oprimi patris, ac seruatoris Christi nomē illustant, nec ea consecrari curant, quæ illis ad beate viuendum salutaria sunt ac fructuosa. Vecordes vero ceteris deteriores existunt qui non aliud, quam fraudes, imposturas, cedes, infidias, incendia, prodiciones, ciuium damna, ac patriæ clades meditantur, atq; nefanda scelera animo menteque concipiunt: quæ internæ labe, ac mentis vesaniæ in oculis, facie, vultu fronte, superciliis, totaq; externa specie ac corporis habitu eui denter se proferunt, in quib. deprehensi æstuant, obmutescunt, hæsitant, dissimulāt, tergiversantur diffidenter aut ambigue ac perplexe respōdēt. denique vel culpam in aliū transferunt, ut Adamus

L 3

vel

Catilina
tristis. vel ægre se expurgant; quale nobis exhibuit speci-
 mē apud Salustium Catilina homo factiosus, atq.
 in patriā ac ciues seditionis facibus armatus; cui
 ex cōscientia scelerum, ac mentis inquietudine,
 color exanguis, foedi oculi, citus modo, modo tar-
 dus incessus, prius in facie vultuq. vecordia in-
 erat. Simili quoq. furore Saul rex ad perpetrādas
 1. Reg. 10. cades multaq. funesta impulsus est. Cain quoque
 iisdē furiis ac mētis stimulis agitatus quod frater-
 na cade cruentus esset, omnē sibi ademit salutis
 Gen. 4. spem, omnē interclusit veniæ aditū. Quum enim
 Dominus patrati sceleris confessionē extorque-
 ret, atq. illum de immani crudelitate appellasset,
 Cain diffi- Cain tamquā nullius sibi culpæ cōscius nihil cō-
 dentia ex- pertū se habere testatur, quo loco hæreat frater,
 emplum. qua sit valetudine, quid rerū gerat, & quibus sit
 implicatus negotiis, impudenter se ignorare pro-
 fitetur. Emergunt præterea ab imminuto corde
 Excordes qui. Excordes, quibus nonnulla melancholiæ
 pars subest, sed perexigua. Sunt. n. rationis ino-
 pes, stolidi, insulsi, insipientes, stupidi, deliri, quos
 scriptores minus culti insensatos vocant: Diuus
 Gal. 3. Paulus quū Galatas stultitiæ insinuat, & 107586
 vocat. h. e. crassos, indociles, tardos, stultos, ac re-
 rum salutarium minus capaces, aut qui cōfestim
 Cordu & ab instituto cōceptaq. doctrina resiliūt. Quocirca
 cerebri cō- cerebrum seu mētis principatus tū cordis robore
 sensu. ac viribus consentit, mutuasq. inter se operas cō-
 ferunt; sic apposite cordati appellantur, in quib.
 Mens cog- viget mēs, ratio, iudicium, intelligentia, illi enim
 di mini- præstidii res magnas fortiter atq. animose aggre-
 strant intel- diuntur, quæque animus concipit, sapientia dūce
 ligentiā. perficiunt atq. exsequuntur. Cætera vero iā me-
 Felix por. morata viscera sua quoq. vi atq. efficacia instru-
 ta sunt, sic Felicitas causam ministrat, atq.
 ad

ad irā, rixas, cōtentiones, iurgia, pugnas, occasio-
 nē præbet: Hepar vero sanguine redundans, ac vi-
 no concalescētū, renes in amplexus ac concum-
 bendi desiderium, in libidinē, in luxum, lasciviā
 incitat: Cor autē cogitationes & conceptus, sen-
 saq. mentis pulmonis ac vocalis arteriæ adminicu-
 lo, tum vsu linguæ, quæ proferendæ voci inferuit,
 exprimit, ac mentis cōsilia denuntiat: Splen, nisi
 quid obftet, hoc homini præstat, ut in iocos, risus,
 cachinnos, lasciviam, petulantia effusus, nihil mi-
 nus, quā seria meditetur. Ecōtra ubi id membrum
 impuri humoris confluio obruitur, atq. vel im-
 becillitate, vel obstructionis impedimento, iecur
 operā suam deneget, multa secum adfert incom-
 moda, quæ menti æque ac corpori infesta sunt,
 nempe mœrorem, tristitiam, metum impendētis
 mali, pauorem, anxietatē, formidinem, despera-
 tionem ac diffidentiam, h. e. nullam spem ac re-
 rum meliorem expectationem, quæ animi men-
 tisq. affectus atq. ægritudines hominem immani-
 ter excruciant, vexāt, dilaniant, adeo ut etiam to-
 tius corporis forma ac decor enascatur, omnisq.
 externa species, tamquam pavimentum, fuligine
 obscuratur, non secus quā in ædibus ex fumo vn-
 dique diffuso, nitida quæq. fusca efficiuntur ac fu-
 liginosa: quum enim humorum sordes affluētius
 eo confluunt, quā ut calor atque insita membri
 vis possit conficere, grauiore mole labascit atque
 opprimitur. Ut n. quiuis baiulus aut operarius
 gestandis oneribus impar corrui, suo plerumque
 ac rerum quas deferēdas suscipit, damno ac iactu-
 ra; ita ubi in illud viscus plus succi melancholici
 decumbit ac deriuatur, quā perferre queat, aut
 cōcoctione domare, plurima hinc detrimēta, va-
 riosq. morbos concipit. Siquidem liene affecto,
 ventriculus cruditate, nausea, fastidio, ructibus morbi.

acidis infestatur, hypochondria seu præcordia inflantur ac tumescunt: corpus fit gracile atque extenuatur: gingivæ purulentis pustulis exulcerantur: dentes efficiuntur luridi, rubiginosi, mobiles cani exesi, os foetidum, fauces olidæ;

Per sat. 4.

Gutturæ sulphureas lente exhalante mephites.

Ad splenis quoq; morbosam intemperiem, affestusq; vitiosos hunc morbum refero, quem veteres Stomacacæ & Scelotyrben nominant, Belgæ & præsertim Phrysi, quorum plurimi vere & autumnino huic morbo obnoxii sunt, populari ac gentilitia voce *Schoerbuyck*, inculti scriptores Scarificationem ventris vocant. Contrahitur autem ex foeda humorum colluvie, quæ quum ex splene in ventriculum confluat, contagione quadam dentes ac gingivas inficit, cuius quoniam pars in pedes decumbit, cõfestim contrahuntur suræ, labant gœna, cõpages dissoluntur, color circum femora ad imum usque calcaneum varius ac versicolore specie spectantibus horrorem incutit. De cuius morbi natura ac curæ ratione, quoniam luculentum librum cõscripsit

Guilielmus noster Lennius, qui eruditionis ornamenta, ac rei medicæ decus atq; insignia, summa laude in Academia Pisana consequutus est superuacaneum videtur plura de hoc morbo congerere vulgo, Caterum omnia hæc splenis incommoda præferri possent, ac tolerari mitius, modo infima membra partesq; obiectæ atque ignobiles his tantum manibus essent expositæ (quamquam illæ non minus necessariæ sunt, quam forices in ædibus ac cloacæ proluendis sordibus destinatæ) verum cum principes partes ac mētis organa pari malo inuolui, variisq; affectionibus lacerari contingat, res maiorem diligentiam exigit, atq; acius in profligandis huiusmodi hostibus insistendum. Siquidem vapores terri tamquæ ex palude ac camerina quadam sursum delati,

ac vita umbratili, solitudine, inedia, penuria, angustia, vel etiam ab alimentorum usu & consuetudine habitum melancholicum contraxerunt atque ad frigidam, siccamque intemperiem suum delati. Plerique conscientia scelerum ac flagitiorum, quæ ab iis patrata sunt, recordatione, aut vitæ per nefarias libidines atque effrenatas cupiditates transactæ memoria in melancholicos affectus demersi sunt, qui nonnumquam eo illos adigunt, ut cæcitate animi, furore amentia, mentis que errore agitati vitæ tardium concipiant, multa que dira atque acerba patiantur. Siquidem v

*Anxietas animi
tortura.*

Satyr. 13.

*Perpetua anxietas, nec mensa tempore cessat.
Nocte breuem si forte indulsit cura soporem,
Et toto versata thoro iam membra quiescunt;
Continuo templum, & violati numinis aras
Conspicit in somno, ac mentem sudoribus urget:
Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Quem tonat, exanimis primo quoque tempore cæli.*

Conscientia scelerum.

Vide, lector, optime, sceleratæ afflictæq. mentis

angores, cruciatus, carnificinas, pavores, tormenta, quæ Deus Opt. Max. fidei etiâ ac pietatis desertoribus, quiq. a sacratissima Religione ac Dei verbo

Esai. 19.

Neglectus

pietatis

pœna.

In caducū

parietem

inclinare.

Ca. 36.

Scipioni

arundineo

inniti.

4. Reg. 13.

desciscunt, obuentura denuntiat: sic ut iuxta Prophetam, illis immittat spiritum vertiginis, & errare faciat in omni opere, sicut solet ebrius & vomens, sic ut ob mentis cæcitatē ac Dei negligentiam, eiusq. verbi contemptum nihil habeant ingruente calamitate, vel horrore mortis, quo se fulciāt aut securos præstare possint; sed sunt illorū conceptus, cogitationes, cōsilia perturbata ac cōfusa, siquidē innituntur ac se inclināt in parietem caducum, h. e. in rē parum firmā, vel potius noxiā: atq. ut Esaias ait, confidunt super baculum seu scipionem arundineū confractū.

Quo designat illos spem in eo figere, qui tantū abest

ut vt prodesse possit, aut aliquid praesidii adferre, etiam noceat incumbenti, ac palma vulnus ingat, manifestum, vt Ezechiel ait, laceret. Sunt praeter haec complura exempla, quibus Deus impios terret, ac desertam contemtamque religionis poenam imitatur: Quod si, inquit, vocem Dei tui audire recusares, recurret te furor, amentia, cecitate, dabit tibi Dominus eius tuus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam insistentem macerore: eritque vita tua quasi pendens ante mebis die ac nocte, tuamque vita diffides ob cordis tui formidinem qua terreberis, & ob eas imagines ac spectra, quae oculis tuis obuersabuntur. Rursus loco alio, quo etiam terribilissimos animi morbos non defuturos indicat, iustitabo vos velociter, inquit, Dominus, in frigore, egestate, & ardore, fugietis nemine persequente, ac terrebit vos folius folii volantis, decumbetis nullo prostrigante, & tabet et anima in iniquitate vestra. Non mitiora imprecatur Hieremias iis, qui a Deo deficient, illiusque verbo obstant, ac cultores veritatis opprimere nituntur: Non si tu mihi formidini, inquit, spes mea in te afflictionis: confundantur qui me persequuntur, & non ego; paueant illi & non ego; induc super illis diem afflictionis, & duplici contritione conterere illos. Quum autem quis vigore mentis, & animi cruciatu, tum rerum fortuitarum iactura affligitur, in corpore quoque accerta nonnulla clade, geminato malo afficitur. Quum itaque haec furiae, ac perturbationes melancholicae ex variis diuersisque causis emergant: in primis expedit mali fontem tollere, ac radicitus errorem nenti eximere: proximum est corpori prestare suam operam, ac nihil non moliri, omnem mouere lapidem, quo tanta agitudine quae corpori iuxta atque animo incumbit, aliqua ex parte alienari possint ac non nihil solatii percipere; sunt enim commiseratione digni, sic vt nemo nisi inhumanus censeri velit, illis insultare debeat, sed deplorare potius atque indolere, quod eo delapsi sint, atque a

Cap. 20.

Deut. 28.

Leuit. 26.

Hier. 17.

Daplex.

contritio.

qua.

Melancho.

lici suble-

uandi.

1. Cor. 10.

Pauli lo- rationis mentisq; iudicio inciderint. Scitum est
 cus expli- lud Pauli, quod his etiam accommodari potest, &
 -catus. sibi videtur stare, obseruet ne cadat. Quo quemq; cor-
 monefacit in omni humana vitæ cursu atq; acti-
 nibus, ne reb. secundis nimium elatus plus satis il-
 fidat, sibi que securitatem polliceatur: fieri enim
 posse, ut ingruente externo aliquo impulsu cō-
 tiatur ac grauiorib. quam quos paulo ante irrisi-
 rit, corpus animiq; morbis succumbat, atq; ob-
 tur. Cæterum ut cuiq; innotescat, quib. argume-
 tis atq; indiciis frigidus & ficeus habitus depre-
 di possit, eius notas quæ in externa specie eluce-
 quæq; in intimo mentis recessu occlusæ actioni-
 distis que se proferunt; tum quo effectu Melanch-
 liapolleat, obiter iudicabo. Quoniam autem hu-
 constitutioni Melancholica natura subest, eade-
 quoque signa huc referenda sunt. Si cui n. frigi-
 sicque corporis habitudinē excutere libeat,
 Melancholicos defigat oculos, primo quoq; int-
 tu omnia inter se consentire, atque ad eandem
 mussum quadrare perspiciet. Siquidem eiusmodi
 homines corpore apparēt squalido, macilēto,
 rido, strigoso, cute glabra, vnguibus aduncis, qui
 siccitate velut cornu & corium, incuruescunt,
 fert: mibi firmatus est habitus, atq; adactus qua-
 tatibus, altius radices egerit: quales cōspici solent
 in extenuatis morbo ac seniculis. Et quoniam om-
 partes corporis flaccescunt, atque aliæ desinūt, cr-
 nes rarefcunt ac sensim defluūt, facies colore pa-
 lido, giluo, liuipo deformatur. Omnibus n. Spl-
 neticis color deflorescit, tumescunt pedes, vent-
 culus cruditate afficitur, atq; ab influxu vitiosi hu-
 moris, rustibus acidoque vomitu subinde infesta-
 tur, quo erupente vniçe subleuantur. Quod ver-
 ad animorum notas spectat, difficiles sunt, querul-
 morosi, duri, intractabiles, p̄fracti, ad rem atten-
 ac po-

Nota frigi-
 di & sicci
 habitus.

Splenetici
 decolorati.

Nota ani-
 morū me-
 lancholi-
 corum.

pecuniarum auidi: verū parci & tenaces, quiq;
 bus partis abstinēt, nec iis perfruntur, aut ad
 susvite necessarios accōmodant. Ex incessu quo-
 que illos deprehendes: vtūtur siquidem tarditate
 quadam ingressūque lento ac composito, obliquo
 emissioq; capite, aspectu, vultu, facie, oculorum
 bitutu toruo ac tetrico, tamquā ē Trophonii an-
 tro, aut specu aliquo subterraneo (qualis est apud
 libernicos fabulosus Patricii hiatus) nuper re-
 versi, adeo vt quū illos Saturni sidus vna cū me-
 lancholia informet, taciturnitati ac silentio, tam-
 nā voto, sunt affixi, sic vt agere ab illis vllas vo-
 ces aut verba extorqueas. Hæc itaq; & pleraq; alia
 rigidum siccumq; habitū melancholicę naturalis,
 ue a puritate nōnihil deflexit, conditionē comi-
 nari solent. Ceterū quæ præter naturam corpori
 nest, multo est deterior, ac magis pernicioſa: de-
 nominatur illa apposite Atra bilis, quæ triplici
 differentia comprehenditur. Vna. n. ex melancholico
 succo emergit, quæ aut putredine, aut extra-
 nei caloris incendio in cinerē trāsit, vt fomites ac
 nutrimenta adustione atq; ignis ardore deflagra-
 ta. Putrescens autem acidam atq; acerbam quali-
 tatem aspicit, aut acrimonia quadam imbutam.
 Quæ vero ex ardore progressa est, deurit atq; acri-
 mordaciq; vi corpori infesta est, hoc à succo me-
 lancholico differens: quod fex vsta à non vsta: nam
 fex quæ nullam adustionem, passa est, mitior est,
 quā illa ex qua vel aqua vitæ seu vinū feruidum,
 aut alius liquor elicitur. Secunda quæ omnium de-
 teriora à flaua vel lutea bili deusta cōficitur, quo-
 fit vt picis in morē nigra sit ac solēdefcat, vt gaga-
 tes lapis, bitumē, colophonia: & resinata quadam
 luteo nigroq; splendore perfusa, ob igneā partiu in-
 dēſā cōpactaq; materia cōsistentiā: nigra itaq; ipsa
 colore cōspicitur, ybi nō ignescit aut accenditur.

Trophonii

specus.

Patricii

antrum...

Melancholico

succo

non na-

turalis tri-

plex.

Simile à

rebus da-

ustis.

Atra bi-

lis quæ pro-

pria,

vt sūt ebuli, sambuci, ligustra, Paonia bacca, a
 cerasi nigræq. vuae acini, quorū succus atro vel sa
 guineo colore manus inficit. Quod si inflammata
 illā contingat, atq. ardorem concipere, colore
Atra bili
quis color,
vbi igne-
scit.
 exhibet cerascum, atq. igniti fulgentisq. auri pu
 pureo nitore diluti, assimilē. Hinc vbi ignescit i
 moderatius, animi furor & cōcitatio, mania, infē
 nia, rabies, econtra vbi omnia intra mediocritatē
 cōsistunt acumen ingenii, præstantia doctrinæ, in
 uentionis subtilitas, lingua deserta, ac loquēdi p
 ritia abūde instructa. Postrema atræ bilis specie
 pituitæ combustione concipitur. Quoniam itaq.
 varia atræ bilis discrimina, ac Melancholici diuer
 sunt cōditione, natura, moribus, animi propēsi
 ne, forma corporis ac caloris specie suis quiq; in
Signa a-
træ bili
obnoxii.
 diciis observari debēt. Siquidē qui ex adusta bi
 aut affato sanguine in hunc habitū deuenerunt
 amplis sunt tumidisq; venis: nā flatu turgescunt
 colore corporis fusco: atq. abunde hirsuto, capill
 dēso ac numerofo ob caloris copiā, labris pratu
 midis propter humoris ac spiritus flatuosi in sub
 limes partes cōcursum, quō fit, vt & oculi illis nō
 numquā promineant, rursus subsidētibus humo
 ribus aliquando recondantur, nunc volubiles &
 pernitiātes, nunc quieti atq. incoñuenienter im
 mobiles, linguavero quē mētis arcana detegit, at
Lingua
hesitan-
tia.
 que in apertū profert, modo prompta & expedita
 modo hæsitātor atq. in proferendis vocib. tarda
 blefa: ritubās, balba, impedita: quod pro anni, æta
 tis, regionis: auræ caliginosæ vel serenæ, deniq; cib
 ac potus ratione, intemperie quadā affici contin
 gat frigidūq. aliquo humore imbut. Est autē hu
 mor hic multiplex, varius, multiformis, qui miris
Melancholia ferro
afertur.
 modis hominum corpora mentesq; informat, ac
 diuersos habitus mores, cōditiones cōstituit. Ha
 bet enim ferro aut carbonibus seu fossiles, seu fa
 culti

titii sunt, quiddā assimile, quæ ignita cudent, ac
 algore auri collucet, membraq. deurūt, extin-
 ta vero nigredine, obscurantur, ac colorem vel a- *Atra bi-*
 lū vel rubiginosum oculis exhibent: ita bilis atra *lis calidi-*
 metū frigida statu, solet esse sicca: deniq. ad ni- *tatis par-*
 redinem vergente colore, aliquid tamē illi cali- *ticeps.*
 titatis subest ab eius facultate & natura à quo *Exemplis*
 refluxit, nēpē bili flava & sanguine. Sic. n. amur- *ab aliquor*
 a olei, fex & acetū vini, cineres ac carbonēs, titio *liquori-*
 um fumigantiū ac prunarum naturam referunt: *bus.*
 uocirca non est prorsus caloris expers bilis atra, *Simile ab*
 ed vel aliquid eius qualitatis in se cōtinet, vel ca- *ignito fer-*
 ax est: licet. n. longo vix tēpore ignescat, vt fer- *ro, quod*
 um, quod vrentissimis ac bituminosis carbonib. *males*
 sq. follibus instigatis opus habet, quo subigi mal *subigitur.*
 eis, fingiq. incude possit, ardore tamen imbutum
 a ignescit, vt nihil sit in corpore quod magis de-
 rat: hinc tāta nullo propemodū temporis inter-
 alio, risus ac lætitiæ in repentinā subitamq; mor-
 titiam atq. angorem vicissitudo & commutatio.
 bi enim is humor incalescit ac calorem cōcipit,
 uoniā spiritus lucidi ab eo promanant, ad prodi-
 um vsque exhilarescunt melancholici atque ad
 antilenas, saltationes, tripudia sunt propensū, ac
 rater solitū affabiles, liberales, benefici, ac nulli
 on expositi, adeo, vt etiam in oscula atq. ample-
 tus puellares proruant, nec quid aliud, quā con- *Melanchd*
 ubia meditētur, totiq. in posteritatis ac liberorū *lici variis*
 iuauissimā spem sunt erecti, sic vt serio deplorent *& incon-*
 e tale quiddam iam pridem non fuisse aggressos. *stantes.*
 bi vero ætus deferbuit ac resedit ille animi im-
 petus frigefcente sanguine & sopitis spiritib. om-
 niū pertasum est. Damnāt ac detestātur hesternas *Atra bi-*
 ctiones, pudetque erroris ac stultitiæ. Si quando *lis affectus*
 taq. atra bilis frigefcit animum homini mentem- *ubi frige-*
 que eripit, atq. omnem confidentiam & quidquid *sent.*

est virilis roboris adimit: adeo ut nō facile ad pre-
claras atq; excelsas res emergāt aut enitātur, sum-
Melancho- enim stupidi, segnes, tardi, ignavi, ad disciplinas ac
lia asini- confectandas artes inepti, minusq; appofiti, quoc-
na... in ea melancholia specie euenit, cui frigida len-
taque pituita affluentius commiscetur: quo fit ut
hoc genus hominū, ut asini aliaq; brutæ pecudes,
iners sit, indocile, segne, obliuioſa. Illi vero quib;
Atra bi- moderato calore atra bilis perfunditur, ac sanguis
lis vis ubi ne irrigatur, aliisq; humoribus ſynceris diluitur,
excreſcit. ingenio pollēt ac mētis acumine, multaq; inflin-
Problem. ca nō inſcite Ariſtoteles humorē hunc vino pro-
ſect. 30. nunciat aſſimilem. Ut enim vinū mores producit
quaſt. 13. varios ac ridiculos pro cuiusq; natura, ac liquoris
huius quum effectu tum viribus (aliā enim vim
fortitur ab Hiſpania, aliā a Gallia, Crera, Corſi-
ca, ac Rheno aduectum) ſic melancholia diuerſos
mores parit variosq; habitus cōſtituit. Vnde apud
Belgas enumerantur aliquot temulentorum cō-
ditiones ac ſtudia. Alii enim vino madidi conten-
tioni ſunt ac rixantur. Alii taciturni atq; elingues,
Ebriorum plerique loquaces ac tumultuoſi: nonnulli in la-
uaria con- crymas ſunt atq; eiulatus effuſi, animoq; mœrer-
ditiones... ti ac deiecto. Conſpici quoq; ſolent in hac homi-
num colluue minaces, ſeu: acerbi, feroces; ama-
rulenti, arrogantes, philauti, v̄toſi, elati, laſcini,
petulci, geſticuloſi, inquieti, inſtabiles, in libidi-
nem atq; amores propenſi, verū, ut Iuuenalis ait:
Satyr. 20. Qui venereis affectant ſine viribus inguine lento.
Melancho- Sunt enim ebrii ac melācholici ſalaces quidē,
lic: ſala- ac tētigine prurigūt quod Genitales partes turge-
ges... ſcant ac flatibus diſcedantur, ſed quibus cōfeſtim
omnia languelcant, omniſq; vis concidat atq; e-
moriatur, ſic ut mulieres nonnunquam a ſpe con-
cubitus decidan, ac proliſ deſiderio fruſtrentur,
quod.

quod flatu potius quam semine turgescant. Melā- *Ebris*
 cholix itaq; & ebrietatis par est conditio. Temu- *Venerem*
 lenti enim variis affectibus ducuntur, ac gestus plane *segnes*.
 scenicos comicosque exprimunt. Siquidem ut ap-
 posite Horatius,

*Quid non ebrietas designat, aperta recludit,
 Spes iubet esse ratas, in praelia trudit inermes,
 Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes.
 Facundi calices quem non facere disertum?
 Contra hunc quem non in paupertate solutum?*

Lib. 1.

Epist. 5.

In Melancholicis autem non minus ridicula lice-
 bit obseruare: nam multi in quotidianis actionibus
 ineptos mores exprimunt: ac citra etiam vllā men-
 tis alienationem res leues, ludicras, inanes, nugato-
 rias proferunt. Sunt enim mente capti, qui non se-
 rio desipiunt, sed suauiter delirant, ut quos ludit a-
 mabilis infania, adeo ut nonnulli deplorent se resi-
 puisse, ac grauius cum amicis expostulent, quod
 damnum ipsis illatum sit, non impensum humani-
 tatis officium. Ut apud Horatium Arguius quidam
 non ignobilis,

*Qui se credebat miros audire tragædos
 In vacuo latus seffor, plausor que theatro,
 Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
 Expulit helleboro morbum bilemque meraco,
 Et redit ad sese: Pol me occidistis amici,
 Non seruastis, ait, cui sic extorta voluptas
 Et demtus per vim mentis grauis error.*

Lib. 1.

Epist. 1.

Sic me exercente rem medicam, complures obla-
 ti sunt quorum menti absurde imagines ac simula-
 cra obuersarentur: Cuidam enim persuasum erat, *Historia*
 nasum sibi excreuisse in immensum, atque in pro- *aliquos*
 digiosam longitudinem expositum, sic ut ele- *melanchol-*
 phatis proboscidem circumferre visus sit, qui nul- *licorum*
 quam non esset impedimento, adeo ut subiude pati-
 nis, ut illi creditum est, innataret: accitus medicus,

M

atque affectum melancholicum subesse suspicatus, dexteritate quadam ac latenti habilitate longum farcimen naribus admouit, arreptaq; nouacula seu cultro tonfario apprehensa nonnulla carnis parte imaginarium nasum auulsit, coeque exhibita homini parum sobrie mentis soporifera porione, prescriptaque salubri diata, omnis mali metus ademptus est. Alius quidam hypochondriacus, hoc est, cui praecordia humore melancholico ac flatib. turgida essent, persuasum erat ranas ac rubetas, quas bufones vocant, intestina pettere brare, nec vlla ratione ea opinio illi eximi potuit: Medicus quo illum magis haberet obsequentem (nam melancholici agere ab opinione dimouetur) tale quiddam corpori inharere pronuntiavit, itaque exhibita purgante porione, ac subdito clystere procuratum est, ut aliquot eius generis reptilia in subiectam peluim conicerentur, ubi autem pharmacum vires suas explicuit, alius affatim exinanita est, conspectisque excrementis, & quae illis innatabant animaculis, vana illa opinio animo excussa est. Alter quidam opinatus est ex vitro sibi coelatos clunes, sic ut omnia sua negotia atque actiones stando perficeret, metuens ne si in sedile se inclinaret, nates confringeret, ac vitri fragmenta hinc inde dissilirent. Huiusmodi delirii ac desipientie species, quae vel aliis, vel sibi ipsis risum excutiant, securiores sunt, ut Hippocrates ait, minusque feroces: illa vero quae studio quodam ac sollicita meditatione perficiuntur, deteriore, ut quas comitari solet furiosa quaedam temeritas, quae cum sibi, tum aliis inexpectata damna inferunt, ac repentinis insidiantur. Sic nostra memoria, ut quidam illustis in eam mentis errorem incidit, ut mortem animo conceperit, ac se iam e viuis excessisse haberet persuasum, adeo ut quum illum amici ac familiares ad instaurandas vires iam collapsas, precibus,

blau-

*Lib. 3.
aphi. 53.*

*Memora-
bilis histo-
ria melan-
cholici eu-
iusdam.*

blandimentis, obiurgatione hortarentur atque virgerent, omnia respueret, quod causaretur mortuum esse se, ac nihil ita constituto opus esse alimentum. *Inedia 7. die moriuntur.* Quum autem fame enecandus videretur, instante scilicet septimo die, qui famelicis atque inedia confectis lethalis esse solet, comminisci cœperunt, atque excogitare rationem aliquam, qua posset huiusmodi error eximi, aut mederi: itaque induci sunt in conclauem, arte atque industria obscuratum personati quidam histriones linteo obuclati, ac fasciis obuincti, quibus mortui sepulchris inferri solent, instructaque mensa ferculorum apparatu, liberalius largiuntque se cibo ac potu reficiunt, æger autem hæc conspicatus, sciscitatur quid moliantur, & quod sint genus hominum? responsum est, mortuos esse se: tum is, mortuine edunt illi, maxime si libeat accumbere, id non vanum experietur, confestim mente captus exiliit, lectoq; se subduxit, atq; vna cum mortuis commentitiis cibo fruitur affluentius; peracta autem cœna somnus illi obrepit in eum vsum confecto liquamine. *Somnus deliria sedat.* Siquidem qui sensu, deliria sedandi sunt, nec vlla re efficacius, quam somno domandi. Sic à Sibylla Virgiliana domitus legitur;

*Cerberus ille fames rabida tria guttura pandens, Aeneid. 6.
Melle soporata, & medicatu frugibus ossa.*

Ceterum qua ratione affectus melancholici expugnari possint, aut saltem mitigari, obiter indicandum. Principio vnde morbus initium sumserit, atque qua parte consistat, excutiendum est. Quum enim tres sint melancholiarum differentia, vna in qua cerebrum primario affectu hoc humore perfunditur, altera quæ toti corpori subest, tertia Hypochondriaca seu flatuosa, quæ ex cruditate ac vitiosis humoribus contracta cerebrum per consensum afficit, diuersas curandi rationes exposcunt. Si quando itaq;

Melan- vniuersum corpus succo melancholico oppletum est,
cholicis à venæ sectione auspicari conuenit curandi rationē;
quando in cæteris hoc remedium inefficax censetur atq; ir-
secunda ritum, nisi sanguinis redundantia tale quiddam exi-
vena. gat, sic etiam in præcordiorum tortura ac lienis tu-
 more, aut ubi quartana infesta est, spleneticâ seu fi-
 nistri brachii internam ferire consultum est. Porro
 quum huiusmodi hominibus aluus magna ex parte
Lubrica astricta est, leniter ac placide subducenda, aloë epi-
aluis mo- thymo, filicula. Siquidem ubi intestina lubrica esse
lancholicis contingit, atq; excrementa prolui, minus vaporum
utilis libr. ac fuliginis sursum rapitur aut effumat: quocirca li-
 enosos ac melancholicos alui profluuiis corripi salu-
 6. Aph. tare pronunciat Hippocrates: denique hæmorrhoi-
 48. des, varices, cœdylomata, mariscas infernis partibus
Genii hu- innasci atque extumescere maniacis, desipientibus
moribus salubre. Et quamquam mali Genii humoribus se im-
se immi- miscant, ac faces ministrant, omniaq; efficiunt sa-
scant. uiora, potissima tamē causa ac fons mali in humo-
 rum ferociam referendus: expurgatis enim noxiis
Melan- humoribus, discussa que fuligine, furor mitescit ac
cholicis mens pristinum vigorem concipit. Quocirca moli-
placide enda in primis vniuersalis corporis euacuatio ea
aluis de- parte qua maxime natura vergit, idq; sensim ac per
ducenda. interualla: neq; enim consultum est, validis pharma-
 cis huiusmodi crabrones irrigare; postea instituenda
 optima victus ratio, eaq; euitanda quæ crassum san-
 guinem pariunt: ut sunt bubulæ ac taurinæ carnes,
Cibi me- succidia, quæq; diutius sale aut fumo indurata sunt,
lancholicis. quibus accedunt aprugna atq; vrsina, tum quæ nobi-
 lium cōuiuuiis, inferri solet ceruina, ac Geniales pas-
 sim mensas exornat leporum caro. Sic ut mirari fab-
 eat nihil ea magis à Belgis expeti ac commendari,
 nec vllum conuiuuium satis splendidum, aut magnifi-
 ce instructum quod leporino ferculo non sit exor-
 natum; quum nulla caro sit melancholiæ magis affi-

his & cognita. Nam frigida est & sicca, nisi animal *Lepus me-*
 cursu ac venatione sit defatigatum, sic enim nonni- *lancholi-*
 nil caloris concipit, magisq; sapida est salubris. Quid- *cus, natu-*
 quid autem ab hoc animante proficiscitur, exsicca- *ra & ali-*
 e vi poller atq; astringētis facultatis est particeps, *mento.*
 pili, tegmen detractum, sanguis coagulum, caro. Sic *Lepus eur-*
 coagulum leporis, eiusq; sanguis ex rubro eporus dyl- *su fatigam-*
 nterias & mulierum menses sistit; pili exusti, vel *du.*
 ninuratum incisi sanguinem in vulnere effuse pro- *Lepus in-*
 nanantem efficaciter cōstringunt ac cohibent. Ce- *re medica-*
 ebrum superuacuum oris humorē absumit, & den- *multa v-*
 es elicit; coxæ eiusq; ossiculi appendix calculum *sus est.*
 omminuit. Caro quoq; leporina, si frequens eius
 it vsus. pituitæ defluxum è capite compescit, atq;
 pilepsiam, quæ ex crassa ac glutinosa pituita con-
 rahitur, expugnat: quorum quodq; ficcum esse id
 nimal, ac melancholicum conuincit, ut tota eius
 onditio cōmonstrat, ac præsertim caro ad nigredi-
 tem inclinata. Quod autem quum veteres, tum re- *Leporis e-*
 entiores persuasum habeāt, ex leporis esu exhila- *sus an ve-*
 escere homines atq; aliquid venustatis, formæque *nustos red-*
 legantioris concipere, non ex meticulosi & pauidi *dat.*
 nimantis gustu id euenire ominor, sed quod festiui
 liquot confodales conuocare soleant in cœtum &
 ccubationem epularem puellas quasdam ama-
 biles ac generosas, itaque illæ quæ despectæ habita-
 unt ac deformes, nec vnquam in huiusmodi con-
 essum acciri contingit, inelegantes censerī solent,
 nec vnquam degustasse leporem: quod Marialis
 non inuenusto epigrammate improbat amasia;

Si quando leporem mittis mihi Gellia, dicis

Lib. 12.

Formosis septem Marce diebus eris,

Si non derides, si verum lux mea narras;

Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Quam opinionem hinc enatam conceptamque
 onucio (nam à nullo hætenus explicata est) quod

Leporem qui Geniali alicui conuiuio interfuit, vt assolet vbi
gustare, lepus decerpitur, septem cōtinuatis diebus blandus
prouerbi- appareat, venustus, hilaris, festiuus, siquidē vbi in-
um expli- ter epulas omnia hilariter transacta sunt, elucēt et-
catum. iam post elapsos aliquod dies in fronte, superciliis,
Moderata vultu, labiis, oculis, auribus (omnia. n. sunt animi
conuicta indices) magna alacritatis indicia, multa; se profe-
colorem & runt, erectioris mētis argumenta; nā risu, cachinnis,
spiritus osculis hinc inde exhibitis, tripudiis, vino, cantile-
excitant. nis, corpus cōcalefactū efflorescit, ac fit coloratius
 sanguine in externum habitum vndiq; diffuso, hæc
 itaq; efficiūt, vt leporis esus animi nebulas discutiat
 vultumq; serenum præstet ac faciem nitido rubore
Animi perfusam. Vt enim qui irritantur, aut metu concu-
effectus in tiuntur, perturbato animo cōspici solent, multa; q;
vultu elu- notas vel deiectæ vel commotæ mentis in externo
cent. habitu exhibere; ita quib. omnia læta sunt, prospe-
 ra, salutaria, nec vll^o vitiosus affectus, aut perturba-
 tio in corde resideat, certa se indicia in corpore p-
 ferūt, ipse; vultus, calor, facies, frōs, oculi, oris de-
 cor ac species securitatem quandā animi pollicen-
Melan- tur, mentemq; placidam & quietam. Cæterū quod
cholicorū ad victus rationē attinet, qui frigido ac sicco habi-
dieta. tu existunt, tū melancholici laudabilis succi cibi
 ac vino generoso assuescant, cubēt mollius ac som-
 nus sit prolixior; omniaq; salsa atq; acida ac præ cæ-
 teris cruditate deuitent; exercitationi moderata
Simile & insistant. Vt. n. paludes atq; immota quæq; puten-
stagnanti ita quoq; corpus inexercitatum pedorē ac graue
aqua. halitus cōtrahit. Quod si motus violētus illis sit la-
 boriosus, vocis modulatione ac cātilenis, musicisq;
 instrumentis se exercere poterunt & ambulatione
 Omnes autem affectus animi mœrorem, anxietate
Liquida rem, tristitiam, odium, iram, indignationem, inui-
ere aliq. dentiam excutiant, nec quidquam tale in mēte pa-
 uantur residere; solitudinem præterea fugiant, ne
 dian

diam, vigiliam, lassitudinem; vires vero instaurare
 pergant, alimentis primum liquidis (siquidē ea ce-
 lerrime nutriunt, ac animum negotii ventriculo
 facessunt) mox adauctis viribus solidum cibum sibi
 reddant familiarem. Panis ex lectissimo tritico cō- *Panis est*
 ficiatur, eoq; vtantur parcius: agre enim concoqui- *valetudi-*
 tur, & stomacho diu inhæret; quocirca baiulis, ve- *nariū par-*
 ctiorib. nautis, aurigis robur cōciliat, ac carnē dura *ce exhibē-*
 bilem, minimeq; fluxam efficit: olidas enim fauces *das.*
 habent ac graueolentes; qui sani parcius panis elu-
 vtuntur, quib. dupla panis pars hoc est, besis, obso-
 nū autē triens præscribi debet. Quod ad prandii ac *Vnde gra-*
 cœnæ rationem attinet nisi consuetudo ac mos pa- *uialis*
 trius obftet, nec caput sit distillationibus obnoxiiū,
 cœna sit prandio liberalior, sic vt semper euitetur
 immodica satietas. Obiter vt rem salubri consilio *Salubris*
 perficiam, omniaq; valetudini officiūt, ac præma- *hortatio.*
 turam senectam accelerant, lōgius abigantur, adhi-
 bita cum primis animi tranquillitate, mentisq; cō-
 stantia, quam diuinitus summis votis ac precib. ab *Trāquilli-*
 eo exposcere par est, qui assatim ac cumulate sua do- *tas animi*
 na suamq; munificentiam in nos effundit, hoc est, à *omnia con-*
 patre cœlesti ac seruatore Christo illi cōæuo. Nam *dit.*
 præter externabona, præter res momētaneas ac ca- *Ephes. 2.*
 ducas, quarū vsu ac cōmoditate illius munere ab-
 unde fruimur, mentes etiam nostras suo spiritu im-
 buit, atq; ad salutaria quēq; singulis momentis cogi *Gal. 4.*
 rationes ac voluntates nostras impellit, vrget, exsti-
 mulat, sic vt eius vim atq; afflatum in animis nostris
 efficacem experiamur, ac fide stabiles, qua Dei pro- *1. Pet. 2.*
 missis innitimur, certam spem ac fiduciam con-
 cipiamus participes fore nos sempiternæ
 beatitudinis, lucisque æter-
 næ confortes.

FINIS.

**RERVM ET SENTENTIA-
RVM HVIVS OPERIS IN-
dex locupletissimus.**

A.		<i>Anima & corpus mutuā ope-</i>
A bsinthii hepati cōferre 125		<i>rā exposcunt. ib. Animalis</i>
<i>Actiōes quotidiana suo</i>		<i>spiritus functio 16. Animi</i>
<i>quoq; tempore atq; ordine</i>		<i>cultus 4. Animus ne curis</i>
<i>procedant</i>	91	<i>distrahatur 91. nō despoñe-</i>
<i>Adolescentia</i>	34	<i>dus 162. Animorū varie-</i>
<i>Ad summa emittendum</i>	39	<i>tates unde 16. Animavus 16</i>
<i>Enobarbi</i>	47	<i>Animantia tactu frigida 73.</i>
<i>Aer vitiosus cibo nocentior</i>	45	<i>Animi conditio inhumido</i>
<i>Aeris vis</i>	ibid.	<i>corpore 94. qua esui salu-</i>
<i>Ætas quid 37. ætas iuuenilis</i>		<i>briora 133</i>
<i>sanguinea</i>	118	<i>Anxietatis animi tortura 172</i>
<i>Affectus vitiosi homini noxi</i>		<i>Appetitus caninus 348</i>
<i>70. affectuū origo 11. affecti</i>		<i>Apologus de membrorum dis-</i>
<i>quando mitiores 12. quas</i>		<i>sidio 14</i>
<i>noxas inferant 70. colorem</i>		<i>Apoplecticis ut loquela resti-</i>
<i>immutant 109. Affectib.</i>		<i>tuatur 153</i>
<i>omnes expositi</i>	60	<i>Aquilonares unde feroces 15</i>
<i>Agalochi aut ligni aloes vis</i>	153	<i>Ardelio qui 157</i>
<i>Alutes concoctū difficile</i>	77	<i>Aristomenis astutia 51</i>
<i>Aluum que solvunt 84. le-</i>		<i>Arundo Riet 48</i>
<i>niunt</i>	125	<i>Asiani molles 15</i>
<i>Anacardina confectio memo-</i>		<i>Astra minus efficacia humo-</i>
<i>ria utilis</i>	153	<i>ribus 121</i>
<i>Anglia laus 55. Angli docti</i>		<i>Aura pestilens 54</i>
<i>& senib. afficiuntur. ib. cur-</i>		B.
<i>meraco vino utantur 124.</i>		<i>Balbi submisse loquesciūt 133</i>
<i>cur sudorifero morbo obno-</i>		<i>Balneum artificiale 88. natu-</i>
<i>xij. 13. cur florido colore 156</i>		<i>rare 88</i>
<i>Anglorum vita conditio</i>	55	<i>Ba:ba & capilli unde 45. bar-</i>
<i>Anguilla mortua cur nō flui-</i>		<i>ba rutilus nō semper impro-</i>
<i>tes 133</i>		<i>bū designat 156. ad Barbā</i>
<i>Anima hominis pars potior 2</i>		<i>producendum remediū 49</i>
		<i>Batani</i>

I N D E X.

Catani cuius sint cōditionis	19	concepit	125, non fatigādū	
Cili per quas partes expurga-		lacione	151, Caput & vetri-	
tur	154, malignitas	161, na-	culus & pituitosi humoris	
turalis & prater naturam			conceptacula	131, capitis
153, qualiter purganda	559	prepostera rasura		148
aruginosa	60, fiana mun ^o	Cardiacus effectus		123
154, pallida vulgo citrina		Catarrus, quos morbos pariat		
188, prasina & porracea		Catulina vultus	168	(132
161, vitelina	160	Catullire		118
Bibliosis terrifica somnia	ib.	Causse cōseruatrices	54	(150
Brabant, cuius sint conditio-		Cepe oculis & memoria noxiū		
nis	20	Cerebella qua memoria pro-		
Britāni, cui ⁹ sint cōditionis	21,	sint		ibid.
inmorbus flaccidi	123, Britā-	Cerebrū aridū qd efficiat	82,	
ni & Scoti acres habēt iras		Cerebri temperies memoria		
C.	(23	presidiū	145, cerebri affectu	
Caduca omnia	35	signa	171, cerebrū siccū non	
Cani diffidentia exemplū	168	cocipit imagines	144, humi	
Calidus habitus	44	dū non retinet imagines	ib.	
Calor 10, calorem excitat	76,	Cholera vis	105, Cholerici dē-	
humorem ut sol glaciē dif-		tati		119
soluit	142, Calore vitasub-	Christ ⁹ a vitiosis affectib. alie-		
fisit	72, Calor humorē obse-	nus	44, exēplar perfectionis	
quacē habet	93, Calor inna	43, quid homini cōsulit	17	
rus quid 10, audaciā pa-		Cibi & potus facultas	56	
rit	59, Calor humanus	93	Cibus & aer aque necessarius	
Caluitiū ex humorū pēuria	82	30, Cibus vitiosus natura		
Canina appetentia	76	deprauat		32
Canicula vis	55	Clysteris usus		142
Canities unde	133, de Canitie	Cochlea vitam viuere		74
subita memorabile exem-		Color bon ⁹ vel malus unde	76	
plum	111	Color humores indicat	109, colo-	
Capilli crispī unde	32	ris palatū causa & differē-		
Capillorum copia unde	45	ria	47, color qui frigidis	76
Canis panem somnians, pro-		Concentus & harmonia in		
uerbium	135	corpore		103
Caput ab infimis mēbris noxiā		Cōcoctiōis ac digestiōis mun ⁹	10	

IN LEV. LEM. DE COMPLEX.

Condimenta calida	73	Damones quatenus nocent	
Connubii commoditas	7	26, Damoni quomodo cogi	
Conscientia scelerum	172	tationes poteant	26
Consuetudo mala seorsum mu-		Delator	68
tanda	58	Democriti & Herac. natura	
Consultor salutaris	19. impro	Desidia noxia	60 (42)
bis,	ibid.	Diacydionion, vulgo carnet co-	
Continentia voluptatum di-		tonorum	152
uinitus contingit	128	Draconitis hortensis, vulgo	
Contraria contrario expugnaris	7	dragon	59
Contritio duplex quæ	173	E.	(19)
Conuiuia moderata non im-		Educatio cur naturam mutat	
probanda	90	Elementa quatuor	39. 104
Cordati qui	167	Empiricorum error	123
Cordis principatus	ibid.	Epiala febris	141
Cordis & cerebri consensus	168	Equi generosi naribus sonitu	
Corfos sanguinis	109, vitæ	excitant	62
Corporis ac reipublicæ para-		Erici Suecia regis saus	19
ti	13, corp. reip. mala a capi-	Exeordes qui	161
te	131, corporis cura nō negli-	Exercitii commoda	59
gēda	89, corporis frigidi me-	Exercendi modus	60, 65
del	70, Corp. mutationi ob-	F.	
noxium	110, corpus & ani-	Factiosius consistendum	11
mū	mutuo affici 9, in tribus	Febris diaria	122, epiaco 141,
cōstitit	8. corporum varietas	tertiana unde	185, æstuosa
unde	47, corporis temperati	Fel ira fons	168 (159)
notæ	40, corp. frigidi & hu-	Fiber. beuer	73
medi	notæ 133, calidi & sicci	Fidelia una duos dealbare pa-	
stati	55, frigidi & sicci	rietes	101
corp. pari	nulla inutilis	14 Fides operibus stipata	28
Coriandrum in crustatum	52	Flandri, cur sint cōditionis	20
Cruditæ pituit paritum	144	Flaua bilis mænus	154
Cruditæ noxia.	11	Frictionis usus	87, Frictionum
D.		differentia sex	ib.
Dauidis robur	51	Frigidis corporibus nō deest ca-	
Dæmon unde sic dicatur	26,	lor	72, Frigidu cibi apti
			78

Frigu

IN LEV. LEM. DE COMPLEX.

Frigus vite perniciēs	ibid.	caſibus expoſitus	162.	lupus	
Frigida quomodo ſubſiſtat	74	116	leo, ibi ſimilis ſimilis	117	
frigidi habitus ſigna	75.	frigidus moribus ibi.	in Ho-		
gida appetitum excitant	77	mine caliditatis gradus	45.		
vinuntur calore	72.	frigidi hominis primordia	30		
minus agiles	77.	frigus calo-			
rem depopulatur	76	Humidus habitus quando no-			
		xius	98.	Humidi ad iracun-	
G.		diam minus proclives	94.		
Galli ingenio verſatili	22.	cu-			
ius ſint conditionis	ibid.	Humidis parce dormiendum			
Gallus, ut continenter & in-		97.	Humidi corpore nō ma-		
deſiſſe cantillet	152	litioſi	94.	corporis ſignū, ibi.	
Genii quid ſint	25.	ſtatus conditio	62	(95	
lemures ibid. boni	ib.	Humidi quæ forma ac figura			
Germani	19	Humor	10.	caloris fomes	99.
Guſilil. Lemnii de Stomacase		Humoribus color & ſapor			
liber vulgo ſchoerbuyck,		ineſt	105.	Humores ad vitia	
cui grado porcorū affinis	170	occaſionem præbent	27.	Hu-	
H.		morum mutatio	4.	eorum	
Habitus corporis mutationi-		mixtura muſto comparatur			
bis obnoxius	83.	Humores qualitatū			
humidus, unde Humidus		quatuor particeps	104.	Hu-	
Habitus periculofus	99.	morum fuligo, menti infeſta			
bitus ſicci nota	81	eſt, ut vini vapor	192.	Hu-	
Hepar libidinis cauſa & renes		mores aliquo modo elementa			
168.	ſanguinis officina	hominis	103.	alimentis auge-	
Henrici II. Gallie Regis mors,		ſcunt, vel diminuantur	102		
anno 1550.	61	I.			
Herba quæ mentē acciunt	147	Ictericus inauratus	154		
Hiſpani cuius ſint conditionis		Iecoris oppilatio unde	125		
21.	ingenioſi	Iliaca paſſio	46		
Hollandi cur ſomnolenti &		Imaginationis vis ibi. quanta			
oblivioſi	19	Impuberes lac in mammillis			
Homines lubrica fidei	197	habent	129		
Homo cholericus	153.	Homo ho			
minj dæmonium	26.	Inceſſus factitius	42		
		Infantia	24		

I N D E X

Ingenia proba improborum cō-	mercia depravari	51	ma perfici 143. pernicioſa
Intemperies quid		36	144. Memoria pernicies cru-
Intus vinum, foris oleum		78	ditas ex crapula 148. Me-
Ioannis Baptiſta exitum		13	moria in cerebro cōſiſtit 144
Ira quid & unde 154. eius viſ			Memoria remedium ubi ex
70. Irati habitus. ibid.			frigiditate & humiditate cō-
Itali cuius ſint conditionis 20.			tractū eſt vitii 150. natura
cur iniuriarum tenaces ib.			munus arte iuuatur 145.
Iuuentus unde effata		34	Memoria rerū renouāda 147
L.			Memoria raſum caput con-
Lactis uſus		84	fert, &c. 149. qua conſerāt
Lac ex ſanguine		129	159. Memoria qua exigit a
Lactuca viſum obtundit		151	ſiccitate orta 150. cœnā par-
Laras quid ſint		25	eam exigit 148. deplorata ut
Lſpyria febres		142	inſtauranda 83. 153. Memo-
Liuidus color 76. vide Color.			riā barba raſa adiuvat 149
Longitudinis cauſſa		31	Mens odoribus recreatur 153.
Loquelam quid reſtituat 153			cordi miniſtrat intelligentiā
Lucubratiōes nocturnæ noxia			168. mētū turbata ſignas 67
Lūbos qua viſ incitet 96 (88			ſtupor doloris ſenſum priuat
Luna viſ in inferiora		93	114. inquieta tormenta 171
Lupinorum natura		6	Meretrix nec concubitu, nec
Lupus morbus		161	muneribus ſatiatur 127
Lutra Otter		73	Meridiari, capere ſomnum di-
Luxus quid efficiat		12	urnum 69
M.			Mora quomodo edenda 85
Mattiaci ſeu Zelandi		20	Morbi ex plenitudine 122
Melancholici quando effuſe dicti			Morbus quid 1. Regius unde
hilares 166. Melācholia qua			155
litas 105. ſubleuādi 173. ne-			Mors naturalis qua ratione 79
mo non particeps 163. Me-			immatura 3. quibus formi-
lancholia duplex, ibid. cui			dabilis 80. ut nō ſit formida-
humeri ſimilis ibid.			bilis 35. contra naturam 79.
Membrorum decor & uſus 13.			quid ſit 3. 162. quib. placida
Memoria ſtabilis unde 82, om-			113 Mortu genera duo corpo-
			ri irapendent 80. Mortu me-

IN LEV. LEM. DE COMPLEX,

tus ipsa morte acerbior 113.	qua discutitur	124
mortuus vivente cur ponde-	Osium & desidia obesum cor-	
rosior ac grauior	pus reddit & frigidum	76
Mouendum quando	65	P
Mulier perstillanti tecto cōpa-	Pannonia Austria	47
ratur 132. crinita salax 50. in	Parietem caducum incli-	
capite pilata nō cute 49. ea-	nare	172
rum intemperantia 46 Mulier Pauli locus (Qui videtur		
cur viro magis comata	94 stare obseruet ne cadat)	
Musica mentem exhilarat 62	explicatus	147
Musice vitare, prouerb.	122 Peccatum morbos ac mortem	
mutatio subita quādo utilis 98	inuexit	80
Mutationi omnia obnoxia 153	Pergracari	65
N.	Perturbationes animi	169
Naturales affectus 431. vido	Petrus Carbonarius	157
Affectus	Philippi Hisp. Regis decus atq;	
Natura abhorret ab interitu	oris species	110
36. Natura cuiq; sua explo-	Phlegmaticorum conditio	133
randa 7. Natura mutatio 4	Pietatis neglectus poena	172
utilis 6. Natura vitiosa in	Pilorū origo 45. unde nigri 45	
deterius prona	147 Pisciu esus solitarius noxijs	73
Nautæ & milites quur cito	Pisces diu qui viuunt mari	
canescant	112 exemti 73. Piscibus sanguis	
Negotiatorum versutia	13 friget	ibi.
Nosce teipsum	2 Pituita incommodo omnes ob-	
Nucha & ceruices munienda	noxii 142. locus 130. Pituita	
O	(146 acida 138. sanguinis natu-	
Obesi periculo expositi	98 ralis materia 128. conditio	
Oblusio aliquando grata 146	105. Pituitosi ignauis 136.	
Oblusio rerum quando ex-	Pituitosis cœna parca sit 137	
petenda	147 exercendi labore. ibid.	
Oculi glauci unde	94 Pituita morbi 130. Pituita spe-	
Oleum camino adicere prone-	cies & effectus 140. Pituito-	
Omphaciū quid 148	(160 si hominis laus 137. Pituita	
Oppilatio & putredo morbo-	salsa 141. vitrea. ibid. dulcis	
rius origo 11. Oppilationem	138. Pituitosi quā sōmāt 134	

Pituita quæ partes obnoxia	Ructus acidi & nidorosi	61
141. eius usus	130 Res non naturales	54
Polycleti regula	39 Rhetorica popularis	62
Pollionis scita sententia	87 Rusticatio laudata	62
Pollutio unde ac seminis efflu-	Ruta in fœminis Venerem a-	
xix	135 cuit in viru exstinguit	96
Pransi ieiunis erectiores	6 S.	
Proverbiu origo obesa & emū-	Saliva & sudor ex humori-	
sta naris 136. Proverbiū non	bus vires concipiunt	100
moueda noxia 147. in igna-	Samsonis virtus	51
uoss 2. Proverbium rusticum	Sanguine cur abstinendum	
63. in rubēti barba hōes 156.	Moses praecepit	101
Proventus hortensiss	78 Sanguine pure stultitia persua-	
Pubertas	34 sa 116. ad celibatū parū ido-	
Pueritia, ibid. Pueri & senes	nei 127. inter sanguineos &	
obliviosi, sed diversa ratione	cholericos discrimē 119. San-	
145. non domandi inedia 31.	guinis vis in cōstituenda ani-	
cur imberbes 48. vitū hu-	mi natura 116. natura 505	
midū exigunt 57. cur ante-	Sanguis qua mensura dilui-	
actorū memores 146. Pueri	debeat aliis humoribus 120.	
& senes inter se cōtraria 94.	Sanguis & spiritus vita rhe-	
Pueri & ebrii cur cōsolēti 67	saurus 65. non temere detra-	
Pulmo & lingua conceptus	hēdus 108 Sanguinei non acer-	
denuntiant	bi 119. Sanguinei ceteri humo-	
Putredini obnoxii calidi &	res immixti 65. Sanguis ad	
humidi	luxū ineisat 122 Sanguis aliis	
Pythagorici cur lacte abstine-	humorib. vititur ad formādo-	
bant	129 mores 119. Sanguinis feruorē	
Q.	que temperat 57. Sanguinis	
Quadruplator	utilitas 108 Sanguis lactis	
R.	materia 129. Sanguis tenuis	
Rapa spiritus visorios instau-	quid efficiat 16. Sanguinei	
rat	hominis varii mores 121. Sā-	
Reipublica forma	13 gum crassus quid efficiat 16	
Rerum natura spiritu diuino	Sanitas quid s. auro potior 2.	
perjusa	74 memoria robur	147
	Saxa	

I N D E X.

ani ne medicamentis assuescat	Somnus & vigilia 67, ex 80
65, ex sanis sana produci 104	nis corporis status docetur
in Sanitate tuenda ordo 63	133, non temere iis fidendum
capiens metu concutitur 113	135, Somniorum naturalium
attestas vitanda 63	um interpretatio 134, Sonia
cipioni arundineo inliti 162	cior in initio somni non perci-
ecuritis hominis Christiani	pianitur 97.
unde 162	Spadix color qui 42
men corruptum quid noxia	Spiceus calor aspicavel eulma
adferat 162, Semē quidi 127	ordei 133.
Seminis & sanguinis natu-	Spiritus Domini 23, Spiritus pis-
ra 30, efficacia 104,	ri quid efficiat 10, Spiritus
senectus 34, Senectus prama-	crassus qd efficiat 17, Spiritus
tura 97, cruda unde 32, Se-	tus 9, quae eos vitiant, ib. fo-
nes & pueri cur obliuosi 19,	ueant, ib. Spiritus quid 10
Senes feci natura cōitione	Spirituū origo ib, Spiritus
humidi 107, Senū qd sit 32,	ut sepe corpus diffundat 8
in Senib. pericul. mutatio 59	Spiritus aquis incumbere
ueneri vino ex hilarescunt 66	quid sit 23, Spiritus natura
sicci astricta humidi laxa al-	ibid.
uo 93, Sicci habitus nota 86	Spīe unde risum moueat 66,
Siccis quae prater Venerem	cur latitia causa 169, fisco as-
noxia 88	simulatur 68, mentē obnu-
emulatores in conuiuiis 68	bilat 168, agilitati officit
ynochus seu cōtines febris 124	165 Splenis morbi ib. usus
itus in cibis 134	& natura 164, Splenē non
ocordes qui 167	posse adimi 165 Spleneticis
oli, humor luna cōparatur 83	quae usui 165
olitaria apoplexia obnoxii 64	Sterilitas & generandi impotē-
onia diuinitus immissa 15,	tia vnda 50
omnis biliosi vitis 159, Sō-	Studiosi melancholia expositi
nus diurnus noxius 71, mo-	Sudandi modus 123
deratus utilis humidis 97,	Sudor Britanicus unde nomen
quid sit 65, in quē usum 115	adeptus ib. Sudoriferus mor-
octo horis fuit 66, Somni uti-	bus in Belgica quando 128
litus 8, roza medietas 67,	Sudor Anglicus phlegma 16

IN LEV. LEM. DE COMPLEX. INDEX.

bris species	ib.	spiciuntur 105. unde orian
Superstitio	29	tur 108
Supinus decubitus nocentiss.		Venenata non herba 64
69		Veneris moderatio 162, com-
Suspecti anobarbi	156	moda 125, incōmoda 126,
T.		Vires corporis enervat 144
Temeraria audacia	51	estate viris noxia 96
Temporum anni & atatum		Versicolor species quid defi-
comparatio	35	net 109
Temperamentum quid	36	Viaticū exactavia quareres 5
Temperamenta nouem	37	Vicissitudo grata 66
mutationi obnoxia	107	Victus plus satis humidus n
Temperantia quid efficiat	72	xius 97
Temulenti cur balbutiant	132	Vigilia moderationē exigit 70
Terebinthina in liquorem re-		Vinum pueris noxium 57
ducta, poculenta fit	86	Vinum intus, foris oleum 70
Terebinthina efficacia	75.	Vinum minus generosum 84
preparatio	ib.	Virilis etas 96, (51)
Tetrici, quando festiui	6	Viri cur fæminis prudētiore
assuescant sodalitiis	166	Virtutibus vittapermixta 94
Themistoclis ingeniū	56, obli-	Vitalis spiritus 11
uionē quare optauerit	147	Vitam quid fulciat 72
Thimon os for hominum	171	Vitulinidentes proverbiū 111
Tibicinis vita	122	Vituli marini Seehūde 7
Traianus Caesar	175	Vnctionis usus vetustus 81
Tranquillitas	71	Vocem robustā quid efficiat 51
Tremor in periculis unde	113	Vomitibus quibus noxiis 61
V.		raro pronoscendus 61
Valetudini quæ efficiunt	33	Vrinam prouocantia 81
Valetudinis collapsæ signa	15	Vti foro 121
Vecordes qui	167	Z.
Vena nō temere incidenda	64	Zelus absque iudicio 3
ea incisa omnes humores cō		Zeno quando festiuius

FINIS.

